

arhivni

Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije
Ljubljana 2016

Letnik 39
št. 2

arhiivi

UDK 930.25 (497.4) (05)
UDC 930.25 (497.4) (05)

ISSN 0351-2835

9 770351 283001

arhivi

Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije
Ljubljana 2016

Letnik 39
št. 2

Železni most čez reko Krko, ki povezuje staro mestno jedro Novega mesta s Kandijo. Zgrajen je bil leta 1898 in sodi med najstarejše tovrstne konstrukcije na Slovenskem. (SI_ZAL_NME/0249 Zbirka razglednic, t. e. 1, a. e. 1)

Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije
Zeitschrift des Archivvereins und der Archive Sloweniens
Gazzetta dell'Associazione archivistica e degli archivi in Slovenia
The Review of the Archival Association and Archives of Slovenia

Za znanstveno korektnost člankov odgovarjajo avtorji.
© 2016 Arhivsko društvo Slovenije

Izdalo in založilo Arhivsko društvo Slovenije

Uredništvo: Zvezdarska 1, p. p. 21, SI-1127 Ljubljana
telefon: (01) 241 42 45
telefaks: (01) 241 42 76
e-pošta: arhivi.urednistvo@gmail.com
www.arhivsko-drustvo.si/arhivi
FB: <https://www.facebook.com/pages/Arhivsko-dru%C5%A1tvo-Slovenije/499724203461763?ref=bookmarks>

Glavni in odgovorni urednik: dr. Gregor Jenuš (Ljubljana)
Tehnična urednica: Dunja Mušič (Ljubljana)
Uredniški odbor: Zdenka Bonin (PAK), dr. Boris Golec (Univerza v Ljubljani),
dr. Bojan Himmelreich (ZAC), dr. Gregor Jenuš (ARS, odgovorni urednik), mag. Tone Krampač
(škofijski arhivi), Jernej Križaj (ARS), Aleksander Lavrenčič (TV dokumentacija), Leopold Mikec
Avberšek (PAM), Dunja Mušič (ZAL, tehnična urednica), dr. Elvis Orbanič (DAP), Ivanka Uršič
(PANG), dr. Peter Wiesflecker (StLA Gradec), Katja Zupanič (ZAP)

Redakcija te številke je bila zaključena: 20. oktobra 2016
Revija izhaja dvakrat letno.
Cena posamezne številke je 12,50 EUR.

Lektorica: Lucija Krznar, Petra Markuš
Prevodi: Petra Markuš (angleščina)
Fotografska dela: Dunja Mušič
UDK: Alenka Hren
Izdajo so omogočili: Ministrstvo za kulturo, ARRS in Arhivsko društvo Slovenije
Poslovni račun: NLB d. d. Ljubljana, 02083-0019446150

Oblikovanje: Andreja Aljančič Povirk
Računalniški prelom: Uroš Čuden, MEDIT d. o. o., Notranje Gorice
Tisk: Fotolito Dolenc d. o. o.
Naklada: 400 izvodov

Revija Arhivi je vključena v naslednje podatkovne baze: *COBISS* (Slovenija); *Historical Abstracts*,
America: History and Life, *ABC-CLIO* (Združene države Amerike); *Centro de Información*
Documental de Archivos (Španija); *Institut für Archivwissenschaft der Archivschule Marburg*
(Nemčija); *EBSCO Publishing* (Združene države Amerike); *ProQuest* (Združene države Amerike)

KAZALO

ČLANKI IN RAZPRAVE

ŽELJKO OSET	Akadska kariera Emilijana Cevca in njegovi naporih pri preučevanju (sakralne) umetnosti na Primorskem	153
GAŠPER ŠMID	Položaj Slovencev v drugi polovici tridesetih let v Kraljevini Jugoslaviji	165
GORANKA KREAČIČ	Miloš Štibler (1882–1969), združnik in publicist	179
LJUBA DORNIK ŠUBELJ	Od jugoslovansko-izraelskih do slovensko-izraelskih odnosov v luči dokumentov uprave državne varnosti: sodelovanje med UDV in Mosad od leta 1946	207

IZ ARHIVSKIH FONDOV IN ZBIRK

POLONA ZALOKAR	Podlipa med Bistro in Šentjoštom. Ob 750-letnici prvega zapisa iz Podlipske doline	221
GORANKA KREAČIČ BILJANA MILENKOVIČ VUKOVIČ	Miloš Štibler in njegova publicistika z zbrano bibliografijo	231
OLGA PIVK	Okrajna glavarstva na Kranjskem	249
JURIJ DOBRAVEC	Presečni arhiv in zbirka podatkov o slovenskih orglah ARSORS	263

O DELU ARHIVOV IN ZBOROVANJIH

Nina Gostenčnik	Mednarodna znanstvena konferenca <i>Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja</i> , Radenci, Slovenija	277
Gordana Šovegeš Lipovšek	LEVÉLTÁRI KUTATÓTÁBOR, Srednja in Gornja Bistrica, Slovenija; Zalaszoombatfa in Márokföld, Madžarska	279
Gordana Šovegeš Lipovšek	Letna konferenca Društva madžarskih arhivistov – <i>Magyar Levéltárosok Egyesületének vándorgyűlése</i> , Győr, Madžarska	281
Jure Volčjak	86. nemško arhivsko zborovanje. Koblenz, Nemčija	283
Aleksander Lavrenčič	Konferenca FIAT/IFTA, Varšava, Poljska	285

O DELU ARHIVSKEGA DRUŠTVA SLOVENIJE

Zdenka Bonin	Poročilo Komisije za podeljevanje Aškerčevih nagrad in Aškerčevih priznanj za leto 2016	289
Aleksandra Pavšič Milost	Nagovor predsednice Arhivskega društva Slovenije na slovesnosti ob podelitvi Aškerčeve nagrade in Aškerčevega priznanja za obdobje 2015–2016	292

- Darja Mihelič Slavnostni nagovor ob podelitvi *Aškerčeve nagrade*
in priznanja za obdobje 2015–2016 **293**

OSEBNE VESTI

- Miroslav Novak Peter Pavel Klasinc – sedemdesetletnik **297**

PRIDOBITVE ARHIVOV

- Pridobitve slovenskih arhivov v letu 2015 **305**

BIBLIOGRAFIJA ARHIVSKIH DELAVCEV

- Bibliografija arhivskih delavcev v letu 2015 **319**

OCENE IN POROČILA O PUBLIKACIJAH IN RAZSTAVAH

Publikacije

- Boštjan Zajšek Gfornier, Sabine et. al. (Ur.) (2015). »Erdäpfelvorräte
waren damals wichtiger als Akten« : Die Amtschronik
des Generals Maximilian Ritter von Hoen, Direktor
des Kriegsarchivs. Mitteilungen des österreichischen
Staatsarchivs, Nr. 58. Wien: Österreichisches
Staatsarchiv, Generaldirektion **341**

- Ana Jenko Franca Tissi, *Le pergamene dell'Archivio capitolare
di San Giusto martire di Trieste* (Atti e memorie della
Società istriana di archeologia e storia patria, Vol. CXV-2
della Raccolta, LXIII-2 della Nuova Serie), Trieste, 2015 **343**

Razstave

- Tea Anžur Razstava *Univerze v Ljubljani – od prvih korakov
do moderne univerze* in odprtje muzejske sobe
na ljubljanski univerzi **346**

INDEX

ARTICLES AND PAPERS

ŽELJKO OSET	Academic Career of Emilijan Cevc and his Efforts in Sacral Art Studies in Primorska Region	153
GAŠPER ŠMID	The Situation of Slovenians in the Second Half of the 1930s in the Kingdom of Yugoslavia	165
GORANKA KREAČIČ	Miloš Štibler (1882–1969), Cooperator and Publicist	179
LJUBA DORNIK ŠUBELJ	From Yugoslav-Israeli to Slovenian-Israeli Relations in the Light of the State Security Administration Documents: Cooperation between State Security Administration (UDV) and Mossad Since 1946	207

FROM THE ARCHIVAL FILES AND COLLECTIONS

POLONA ZALOKAR	Podlipa between Bistra and Šentjošt. The 750 th Anniversary of the First Writing from Podlipa Valley	221
GORANKA KREAČIČ BILJANA MILENKOVIĆ VUKOVIĆ	Miloš Štibler and his Journalism with Collected Bibliography	231
OLGA PIVK	District Boards in Carniola	249
JURIJ DOBRAVEC	Cross-sectional Archives and Database on Slovenian organ ARSORS	263

ON THE ACTIVITIES OF THE ARCHIVES AND THE CONFERENCES

Nina Gostenčnik	International Scientific Conference <i>Technical and field related problems of traditional and electronic archiving</i> , Radenci, Slovenia	277
Gordana Šövegeš Lipovšek	LEVÉLTÁRI KUTATÓTÁBOR, Srednja and Gornja Bistrica, Slovenia; Zalaszentbalazs and Márokföld, Hungary	279
Gordana Šövegeš Lipovšek	Annual Conference of the Association of Hungarian Archivists - <i>Magyar Levéltárosok Egyesületének vándorgyűlése</i> , Győr, Hungary	281
Jure Volčjak	86. German Archival Day. Koblenz, Germany	283
Aleksander Lavrenčič	FIAT / IFTA Conference, Warsaw, Poland	285

ON THE ACTIVITIES OF THE ARCHIVAL ASSOCIATION OF SLOVENIA

Zdenka Bonin	Report on the Work of the <i>Commission for the Granting of the Aškerc Prize and Aškerc Award for the Year 2016</i>	289
Aleksandra Pavšič Milost	Speech Delivered by the President of the Archival Association of Slovenia on the Ceremony of the <i>Aškerc Prize and Aškerc Award for 2015–2016</i>	292

- Darja Mihelič Speech at the *Aškerc Prize and Aškerc Award Ceremony* **293**

PERSONALIA

- Miroslav Novak Peter Pavel Klasinc – 70th Anniversary **297**

ACQUISITIONS OF ARCHIVES

- Acquisitions of Slovenian Archives in 2015 **305**

BIBLIOGRAPHY OF ARCHIVISTS

- Bibliography of Archivists for 2015 **319**

REVIEWS AND REPORTS ON PUBLICATIONS AND EXHIBITIONS

Publications

- Boštjan Zajšek Gfornier, Sabine et. al. (Ed.) »The stock of potatoes was then more important than files«. Official chronicles of General Maximilian Ritter von Hoen, Director of the Military archives. The Journal »Mitteilungen des österreichischen Staatsarchivs«, No. 58. Vienna: Austrian State Archives, Directorate-General. **341**

- Ana Jenko Franca Tissi, *Le pergamene dell'Archivio capitolare di San Giusto martire di Trieste* (Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria, Vol. CXV-2 della Raccolta, LXIII-2 della Nuova Serie), Trieste, 2015 **343**

Exhibitions

- Tea Anžur Exhibition *University of Ljubljana – from the first steps to a modern university* and the Opening of the Museum Room at the University of Ljubljana **346**

NAVODILA AVTORJEM PRISPEVKOV ZA ARHIVE

- ⊗ Prispjevki morajo biti oddani v elektronski obliki (razmik 1,5 vrstice).
- ⊗ Vsi članki gredo pred objavo v recenzijo. Pozitivna recenzija je pogoj za objavo članka.
- ⊗ Prispjevki za rubrike *Članki in razprave*, *Iz prakse za prakso* in *Iz arhivskih fondov in zbirk* morajo obvezno vsebovati **izvleček** (maks. 10 vrstic), **ključne besede**, primerne za indeksiranje, in **povzetek** (maks. 30 vrstic). Pred povzetkom mora biti naveden spisec **virov in literature**.
- ⊗ Avtor naj navede svoj polni naslov, naziv oz. poklic, delovno mesto in naslov ustanove, kjer je zaposlen, tel. številko in e-pošto.
- ⊗ Opombe morajo biti pisane enotno pod črto. V opombah uporabljamo krajše navedbe, ki morajo biti skupaj s kraticami razložene v poglavju viri in literature.
Primer: Merku: *Slovenska plemiška pisava*, str. 110.
- ⊗ V poglavju **Viri in literatura** morajo biti sistematično, po abecednem vrstnem redu, navedeni vsi viri in vsa literatura, navedena v opombah. Ločeno navedemo arhivske vire, internetne vire, časopisne vire, literaturo itd.
- ⊗ Citiranje arhivskih virov: oznaka države, arhiva, fonda ali zbirke in oznake nižjih popisnih enot.
Primer: SI AS 1, šk. 1.
- ⊗ Citiranje literature (monografije): priimek, ime avtorja: *naslov (in podnaslov)* dela. Kraj: založba, leto izida.
Primer: Merku, Pavle: *Slovenska plemiška pisma*. Trst: Založništvo tržaškega tiska, 1980.
- ⊗ Citiranje literature (periodika): priimek, ime avtorja: naslov članka. V: *Naslov periodike* letnik (leto izdaje), številka, strani članka.
Primer: Matijević, Meta: Novomeški mestni arhiv in skrb zanj. V: *Arhivi* 26 (2003), št. 1, str. 221–226.
- ⊗ Citiranje literature (zborniki): priimek, ime avtorja: naslov članka. V: *Naslov zbornika* (ime urednika). Kraj izdaje: založnik, leto izida, strani članka.
Primer: Bizjak, Matjaž: Gutenberg in briksenska posest vzhodno od Tržiške Bistrice. V: *Ad fontes. Otoprepčev zbornik* (ur. Darja Mihelič). Ljubljana: Založba ZRC, 2005, str. 225–269.
- ⊗ Slikovno gradivo (**največ 5 kosov**) sprejema uredništvo le v elektronski obliki in v visoki resoluciji (najmanj 300 dpi), shranjeno nestisnjeno v datoteko vrste TIFF. Slikovno gradivo (fotografije, grafikoni, tabele, zemljevidi itd.) je potrebno priložiti ločeno (v tekstu naj bo označena samo lokacija gradiva) v posebni mapi (datoteki) z avtorjevim imenom in priimkom. Slikovno gradivo mora vsebovati odgovarjajoče podnapise z navedbo vira.
- ⊗ Uredništvo ima pravico prispevke jezikovno lektorirati; lektorske popravke navadno vnesejo avtorji sami. Korektore načeloma opravi uredništvo.
- ⊗ Avtorji so dolžni upoštevati navodila, objavljena v vsaki tiskani številki *Arhivov* in na spletni strani *ADS*.
- ⊗ Članki in prispevki, objavljeni v tiskani reviji, so objavljeni tudi na spletni strani *ADS*. Avtorji z objavo tiskane verzije soglašajo tudi z objavo spletne verzije članka.

Uredništvo Arhivov

ARHIVI, glasilo *Arhivskega društva in arhivov Slovenije* so osrednja slovenska arhivska revija, ki spremlja širok spekter arhivskih vprašanj. V njej objavljamo prispevke s področja arhivistike, (upravne) zgodovine, zgodovinskih pomožnih ved, vede o virih, arhivske teorije in prakse ter vsakdana slovenskih arhivov in aktualna vprašanja s področja zaščite in hranjenja novih oblik zapisov informacij na računalniških medijih.

Prispevke sprejema uredništvo na naslov:

Uredništvo Arhivov
Zvezdarska 1, SI-1127
Ljubljana, Slovenija
T: +386 (0)1 24 14 245
e-pošta:
arhivi.urednistvo@gmail.com

Rok za oddajo prispevkov za rubrike *Članki in razprave*, *Iz prakse za prakso* in *Iz arhivskih fondov in zbirk* za prvo številko je

1. maj,

za drugo številko pa

1. oktober!

Rok za oddajo prispevkov za ostale rubrike pa je za prvo številko

20. maj,

za drugo številko pa

20. oktober!

ARHIVI, the *Review of the Archival Association and Archives of Slovenia* is the central Slovenian archival journal. It deals with a wide range of archival issues and includes articles in the fields of archival science, (administrative) history, auxiliary sciences of history, study of primary sources, archival theory and practice, and daily activities of the Slovenian archives and also presents problems in the field of protection and preservation of new forms of a written record on the computer media.

Papers should be sent to the editorial board:

Uredništvo Arhivov
Zvezdarska 1, SI-1000
Ljubljana, Slovenija
T: +386 (0)1 24 14 245
e-pošta:
arhivi.urednistvo@gmail.com

Deadlines
papers for the section *Articles and Papers, From Practice to Practice and From Archival Files and Collections* are to be submitted by
May 1
for the first number
and by
October 1
for the second number!
Papers for other sections are to be submitted by
May 20
for the first number
and by
October 20
for the second number!

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS FOR ARHIVI

- ⦿ Papers should be submitted in electronic form (1.5 line spacing)
- ⦿ Before being published all papers are peer-reviewed. Papers are published only if they receive a positive peer-review.
- ⦿ Papers for the sections *Articles and Papers, From Practice to Practice, and From Archival Files and Collections* must include a maximum 10-line **abstract**, **key-words** appropriate for indexing, and a maximum 30-line **summary**. List of **sources and literature** stands before the summary.
- ⦿ Authors should state their full address, title and/or profession, work place, and address of the institution where they work, phone number, and e-mail.
- ⦿ Footnotes are written uniformly under the line. Footnotes include short references that are fully explained together with abbreviations in the chapter Sources and Literature.
Example: Merku: *Slovenska plemiška pisma*, p. 110.
- ⦿ Chapter Sources and Literature includes a systematic recording of all sources and literature cited in footnotes, in alphabetical order. Archival sources, web sources, journals, literature etc. are stated separately.
- ⦿ Citation of archival sources: country reference code, name of archival institution, reference code of archival fond or collection and references of the units of description.
Example: SI AS 1, box 1.
- ⦿ Citation of literature (monographs): surname, name of the author: *title (and subtitle) of the book*. Publishing place: publisher, publishing year.
Example: Merku, Pavle: *Slovenska plemiška pisma*. Trst: Založništvo tržaškega tiska, 1980.
- ⦿ Citation of literature (articles in periodicals): surname, name of the author: title of the article. In: *Title of periodical* volume (publishing year), number, pages of the article.
Example: Matijević, Meta: Novomeški mestni arhiv in skrb zanj. In: *Arhivi* 26 (2003), no. 1, pp. 221–226.
- ⦿ Citation of literature (articles in miscellany): surname, name of the author: title of the article. In: *Title of miscellany* (name of the editor). Publishing place: publisher, publishing year, pages of the article.
Example: Bizjak, Matjaž: Gutenberg in briksenska posest vzhodno od Tržiške Bistrice. In: *Ad fonts. Otorepčev zbornik* (ed. Darja Mihelič). Ljubljana: Založba ZRC, 2005, pp. 225-269.
- ⦿ Graphic materials (**max. 5 pieces**) should be submitted in electronic form and in high resolution (300 dpi), saved in non-compressed TIFF file format. Graphic materials (photographs, graphs, tables, maps, etc.) should be submitted separately (with their correct positions clearly marked in the text), in a separate folder (file) marked with author's name and surname. Graphic materials should always carry a caption explaining the image and its source.
- ⦿ Editorial board reserves the right to send the submitted papers for language proofreading. Proofreading corrections are usually inserted in the papers by the authors themselves. Other corrections of a technical nature are usually done by editorial board.
- ⦿ Authors should follow these instructions, published in each issue of *Arhivi* and on the website of *Archival Association of Slovenia*.
- ⦿ Articles and papers that are published in the printed version of *Arhivi* are also published on-line on the homepage of the Archival Association of Slovenia. By giving their consent to the publishing of the printed version, authors also agree to their papers being published on-line.

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 7.072(497.4):929Cevc E.

Prejeto: 25. 7. 2016

ČLANKI IN RAZPRAVE
ARTICLES AND PAPERS

Akademsko kariera Emilijana Cevca in njegovi napori pri preučevanju (sakralne) umetnosti na Primorskem

ŽELJKO OSET

doc. dr.

Univerza v Novi Gorici, Fakulteta za humanistiko

Vipavska 13, SI-5000 Nova Gorica

e-pošta: zeljko.oset@ung.si

Izvleček

V razpravi je predstavljena ljubljanska umetnostnozgodovinska šola, iz katere je izšel Emilijan Cevc, in prikazano razmerje ter plodno sodelovanje med Francetom Steletom in Emilijanom Cevcem. Stele ni samo dopustil, ampak tudi spodbujal njegov razvoj v enciklopedično razgledano osebnost, ki v svojih razmišljanjih suvereno obvladuje etnološke, arheološke, zgodovinske vsebine. Na splošno je moč ugotoviti, da sta se Cevc in Stele v precejšnji meri dopolnjevala, zato je včasih težko povsem zamejiti raziskovalne dosežke enega in drugega. V razpravi je narejen kronološki prerez raziskovalnega dela oddelka za umetnostno zgodovino *Zgodovinskega inštituta*, po letu 1972 *Umetnostnozgodovinskega inštituta Franceta Steleta*, s posebnim ozirom na preučevanje sakralne umetnosti iz obdobja od začetka 15. do sredine 16. stoletja, ki ga je opravljal, spodbujal ali usmerjal Emilijan Cevc. Kot eden najboljših poznavalcev gotske umetnosti v srednjeevropskem prostoru je ovrednotil kojščanski leseni krilni oltar in prispeval k njegovi ustrezni umestitvi v mednarodnih pregledih gotskih umetnin v srednjeevropskem prostoru.

Abstract

ACADEMIC CAREER OF EMILIJAN CEVC AND HIS EFFORTS
IN SACRAL ART STUDIES IN PRIMORSKA REGION

The article focuses on presentation of the School of Art History in Ljubljana where Emilijan Cevc received education and presents the relationship and fruitful cooperation between France Stele and Emilijan Cevc. Stele not only allowed, but also encouraged his evolution into encyclopaedically well-informed person who in his considerations manages ethnological, archaeological, and historical contents with sovereignty. Generally, it can be concluded that Cevc and Stele considerably complemented each other and therefore it can sometimes be difficult to completely separate research achievements of one or the other. This discussion offers chronological section of the research work of *Art History Department of the Institute of History*, renamed to *France Stele Institute of Art History* in 1972, with special regard to sacral art studies performed, encouraged, and guided by Emilijan Cevc from the beginning of

Ključne besede:

Franc Stele,
Emilijan Cevc,
sakralna
umetnost,
Primorska,
UDBA,
SAZU

Key-words:

Franc Stele,
Emilijan Cevc,
sacral art,
Primorska, State
Security
Administration
(UDBA),
The Slovenian
Academy of
Sciences and Arts
(SAZU)

15th century until the mid-16th century. As one of the best experts of the Gothic art in Central European area, he evaluated the wooden wing altar in Kojščane and contributed to its appropriate place in International examination of Gothic works of art in Central European area.

Ljubljanska umetnostnozgodovinska šola

Emilijan Cevc, umetnostni zgodovinar in pesnik, se je kot prvi poglobljeno raziskovalno ukvarjal s krilnim oltarjem cerkve Sveti križ v Kojškem. Izšel je iz ljubljanske umetnostnozgodovinske šole, ki sta jo po prvi svetovni vojni na ljubljanski univerzi utemeljila Izidor Cankar in France Stele, študijska kolega na Dunaju, letnika 1886, predstavnika generacije, ki je po razpadu habsburške monarhije in nastanku *Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev* oziroma Jugoslavije utemeljila slovensko znanost na evropskih znanstvenih temeljih. Izobraženci, ki so imeli v žepu habilitacije, so predstavljali jedrno skupino slovenske intelektualne elite, ki je usmerjala institucionalizacijo slovenske znanosti. Med temi, ki se niso vrnili za stalno, bi posebej izpostavil Vojeslava Moleta, rojenega leta 1886, nepogrešljivega člana slovenske umetnostnozgodovinske družbe na Dunaju. Mole se je kot znanstvenik uveljavil na Poljskem, natančneje na univerzi v Krakovu.¹

Najbolje od omenjenih predstavnikov izjemno močne slovenske umetnostnozgodovinske generacije je akademsko kariero začel Izidor Cankar, vpliven mnenjski voditelj, kot urednik leposlovne revije *Dom in svet* in kot glavni urednik *Slovenca*, osrednjega slovenskega časnika katoliške provenience, in ustanovitelj *Umetnostnozgodovinskega društva*, ki je izdajalo istoimensko strokovno revijo. Po ustanovitvi ljubljanske univerze je Cankar postal univerzitetni profesor in osrednja osebnost oddelka za umetnostno zgodovino na filozofski fakulteti v Ljubljani, ki pa je bil kot večina oddelkov maloštevilen.² France Stele je dobil redno zaposlitev na oddelku šele ob Cankarjevem imenovanju za veleposlanika v Argentini leta 1938. Neposredno pred odhodom je Cankar izdal tretji del monumentalnega projekta Zgodovine likovne umetnosti v Zahodni Evropi, v katerem je obdelal razvoj stila v dobi renesanse, od leta 1400 do leta 1564.³ Ravno ta knjiga je takratnega gimnazijca Emilijana Cevca, ki se je navduševal nad naravoslovjem, prepričala, da se je odločil za študij umetnostne zgodovine, še več, to zgodovinsko obdobje je postalo njegova raziskovalna afiniteta.⁴

Po Cevčevem mnenju je Cankar slovensko umetnostno zgodovino teoretično utemeljil in naučil strokovne abecede, Stele pa jo usmeril v raziskovanje domačega gradiva in ji prav s tem omogočal evropsko priznanje. Oba sta imela izjemen vpliv na Cevca, Cankar kot strokovna avtoriteta in literarni zgled, Stele kot mentor pri diplomski in disertaciji, s čimer ga je popeljal v akademski svet in mu kot dober kolega stal ob strani, ga podpiral,⁵ kar je (bila) moralna dolžnost mentorja.

Kot sem že nakazal, so bili pogoji za znanstveno delo v obdobju Kraljevine Jugoslavije na ljubljanski univerzi zaradi stalnih groženj o ukinitvi in okrnitvi ljubljanske univerze zahtevni; na voljo je bilo malo sredstev za raziskovalno delo, priložnosti za zaposlitev mladih in perspektivnih študentov pa tako rekoč ni bilo. Profesorji so se zavestno odločili, da ne bodo postavljali zahtev za nove

¹ Cevc: Vojeslav Mole, str. 95–96; Oset: *Zgodovina Slovenske akademije*, str. 42–48.

² Rahten: *Izidor Cankar*, str. 37–63; Oset, *Vogalni kamni kulturnih ustanov*, v tisku.

³ Mikuž: *Zgodovina umetnosti*, str. 222–224.

⁴ Komelj: *Pesnitev in resnica*, str. 435–436.

⁵ Arhiv Slovenske akademije znanosti in umetnosti (dalje Arhiv SAZU), Delovna razmerja, Personalne mape, 5, Emilijan Cevc; Arhiv Republike Slovenije (dalje ARS), AS 1931, II, št. 26, 50245–7; prim. Bratož, Emilijan Cevc, str. 128–131.

zaposlitve, in so pričakovali, da se bodo razmere izboljšale po ustanovitvi Slovenske akademije znanosti in umetnosti leta 1938. Stele je neposredno potem, ko je maja 1940 postal član Akademije, poskusil v njenem okviru uresničiti svoje raziskovalne načrte, torej predstaviti javnosti izsledke dolgoletnega dela ter gradivo, ki ga je zbral in uredil kot načelnik Spomeniškega urada za Slovenijo, natančneje za ljubljansko in mariborsko oblast oziroma pozneje za *Dravsko banovino*.⁶

Vendar se je vodstvo Akademije šele jeseni 1942 odločilo, da bo lastna denarna sredstva iz rezervnega sklada uporabilo za poglobitev notranje organiziranosti. Ob tem naj še omenim, da so italijanske okupacijske oblasti Akademiji namenile izdatnejša sredstva kot predvojna jugoslovanska oblast, s čimer so najprej želele doseči naklonjenost slovenske akademske elite, srednjeročno pa prikazati kulturno sodelovanje med italijanskimi in slovenskimi znanstveniki, torej prikazati pokroviteljstvo dvatisočletne kulture nad mlado in sorazmerno neuveljavljeno slovensko znanostjo, dolgoročno pa se cilji italijanskih okupacijskih oblasti niso razlikovali od nemških in madžarskih okupacijskih oblasti, to je izničenje slovenskega naroda.⁷ Nestrpni Stele je takrat predlagal, da se ustanovi oddelek, ki se bo raziskovalno ukvarjal s proučevanjem gotskega slikarstva v subalpskem svetu (od Genovskega zaliva čez Švico, Tirolsko, Koroško in Kranjsko do Istre in Kvarnerja), to je za ozemlje, razpeto med tri velike kulture, stikališču štirih etničnih skupin.⁸ Metodološko se je Stele naslonil na lastne ugotovitve, ki jih je podal v drobni knjižici *Umetnost v Primorju* leta 1940; dve desetletji pozneje pa je izdal obsežno monografijo z istim naslovom, v kateri je zajel vsa svoja spoznanja in ugotovitve.⁹

Možnost za realizacijo njegovih načrtov se je ponudila po drugi svetovni vojni, ko je med drugim prišlo do temeljitega preoblikovanja slovenske raziskovalne politike, tako v nacionalnem kot v vsebinskem oziru. Če je bilo predvojno raziskovalno delo osredinjeno na slovenski univerzi v Ljubljani, bi morala skladno z izhodišči nove raziskovalne politike pomembno vlogo pridobiti Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Načrtovano je bilo, da bo univerza postala pedagoška ustanova, SAZU pa znanstveno središče z raziskovalnimi inštituti. Slovenska povojna komunistična oblast, posebej pa predsednik slovenske vlade Boris Kidrič, se je zgledovala po raziskovalni politiki Sovjetske zveze, zaradi česar so bili v Sloveniji v okviru Jugoslavije narejeni prvi konkretni koraki pri preoblikovanju raziskovalne sfere. Slovenska vlada je tako rekoč že sredi poletja 1945 odobrila izdatnejša sredstva za SAZU, prav tako pa je spodbujala njeno vodstvo, naj začne z ustanavljanjem oddelkov, ki se bodo nato razvili v raziskovalne inštitute.¹⁰

Med prvimi oddelki je bil formalno ustanovljen oddelek za umetnostno zgodovino, ki je nato leta 1947 postal integralni del *Zgodovinskega inštituta*. Utemeljitelj oddelka je bil akademik Stele, ki je prestal povojno politično in ideološko čistko na ljubljanski univerzi, čeprav je nova komunistična oblast najbolj globoko posegla ravno na filozofski fakulteti, kjer je bil tudi oddelek za umetnostno zgodovino. S čistko neposredno po vojni so slovenske komunistične oblasti želele preprečiti resničnim in domnevnim nasprotnikom nove ljudske oblasti vzgajanje naslednjih generacij slovenske izobražene elite. Na univerzi so zaposlovali, v takratnem žargonu, mlade, napredne in zanesljive ljudi. Starejši in mladi »nenapredni« izobraženci idealističnega katoliškega svetovnega nazora pa so bili odrinjeni. S tem pa je oblast nehote dosegla, da je imelo vodstvo SAZU na razpolago veliko število vrhunsko usposobljenih izobražencev z neprimer-

⁶ Oset: *Zgodovina Slovenske akademije*, str. 68–100.

⁷ Prav tam, str. 100–119; prim. Godeša: *Kdor ni z nami*, str. 58–61, 83–84.

⁸ Arhiv SAZU, Seje predsedstva, 1938–1952, mapa 7.

⁹ Cevc: France Stele, str. 105–115; prim. Komelj: *Pesnitev in resnica*, str. 463–464.

¹⁰ Arhiv SAZU, Seje predsedstva, 1938–1952, mapa 7; Gabrič: *Znanstvena politika*, str. 300–309.

no moralno-politično oceno. Zaradi njihovega zaposlovanja je po oceni oblasti SAZU postala reakcionarno središče.¹¹

Kadrovsko politiko, ki sta jo na SAZU vodila France Kidrič in Fran Ramovš, sta opravičevala s sklicevanjem na Sovjetsko zvezo. Najprej sta bila uspešna, po prvih montiranih političnih procesih, s katerimi je komunistična oblast želela zastrašiti slovenske izobražence in onemogočiti oblikovanje intelektualne opozicije, pa se je stopnjeval pritisk tudi na SAZU. Najprej v obliki omejevanja sredstev, zavlačevanja pri izdaji uradnih aktov o zaposlitvi, nato pa tudi do neposrednega napada ob izidu sedmega zvezka Slovenskega biografskega leksikona poleti 1952, ki ga je izdala SAZU. Obračun z usmeritvijo vodstva pod vodstvom predsednika Frana Ramovša, ki je dajal odločno prednost strokovnosti pred moralnopolitičnim ocenam, je bil okvirno dogovorjen na seji CK KPS decembra 1950; izid zvezka leksikona je torej bil zgolj povod.¹²

Oblast je v prvih letih uveljavila ideološke kriterije na dveh stopnjah, strožje za pedagoški kader in milejše za raziskovalce, posebej če so bili starejši in mednarodno uveljavljeni. Tačasnost, od konca druge svetovne vojne do 1951, v kateri so se izobraženci privadili in sprijaznili z novo ureditvijo, se je končala z odločitvijo oblasti za obračun s krščanskimi socialisti in njihovimi simpatizerji, med katerimi velja na SAZU posebej izpostaviti Jakoba Šolarja, slavista, Ramovševega namestnika v Inštitutu za slovenski jezik. Šolar, kot je poročal Udbin sodelavec »Andrej«, predstavlja organizacijsko središče protiblastnega razpoloženja na SAZU. Član 'krožka', kjer so razpravljali o koncu 'pnevmatskega' komunističnega režima ter vzpostaviti nove, podonavske državne tvorbe, katere sestavni del bo Slovenija, naj bi bil takrat mladi sodelavec umetnostnozgodovinske sekcije Zgodovinskega inštituta SAZU Emilijan Cevc, ki je čakal na zagovor doktorske disertacije na umetnostnozgodovinskem oddelku ljubljanske filozofske fakultete.¹³

Akademska pot Emilijana Cevca

Cevc, ki se je leta 1940 vpisal na študij umetnostne zgodovine na ljubljanski filozofski fakulteti, je s Steletom začel sodelovati v začetku leta 1943, ko je postal pomožni knjižničar umetnostnozgodovinskega seminarja, vendar zgolj za krajše obdobje, kajti jeseni 1943 je bila ljubljanska univerza zaprta.¹⁴ Ob vnovičnem odprtju univerze po koncu vojne je ponovno zasedal to mesto, po diplomu (1946) pa ga je njegov mentor Stele predlagal v naziv ukazni asistent, s čimer mu je želel zagotoviti skromen avtorski honorar.¹⁵ Čeprav se je ponašal kot krščanski socialist za pristaša OF že v letu 1941 z utemeljitvijo, da ga je italijanski okupator interniral in da je bil nekaj časa pri partizanih,¹⁶ ga slovensko prosvetno ministrstvo ni imenovalo. Razlog sicer ni naveden, je pa verjetno povezan s prejemom literarne nagrade, ki mu jo je podelila ljubljanska mestna občina (1944),¹⁷ in s prispevkom v *Zborniku Zimske pomoči* istega leta.¹⁸

¹¹ SI AS 1931, II, št. 26, 50219; SI AS 1931, Letno poročilo za leto 1952, II. oddelek; Movrin: Fran Bradač, str. 432–472; Gabrič: Odpuščanje profesorjev, str. 12–32.

¹² SI AS 1931, II, št. 26, 50252–50256.

¹³ SI AS 1931, II, št. 26, 50254.

¹⁴ Benedetič: Študenti, str. 138.

¹⁵ Arhivsko-muzejska služba Univerze v Ljubljani, IV, 6/89 Cevc Emilijan, št. 952/46; Komelj: *Pesnitev in resnica*, str. 428–458.

¹⁶ Arhiv SAZU, Uprava SAZU, Delovna razmerja, Personalne mape, 5, Emilijan Cevc, Predlog za odlikovanje.

¹⁷ Cevc je za mnenje, ali naj sprejme priznanje, zaprosil Frana S. Finžgarja. Akademik in pisatelj mu je svetoval, da priznanje z denarno nagrado sprejme, denar pa nameni za nakup zdravil za brata. – Izjava dr. Staneta Grande novembra 2015.

¹⁸ SI AS 1931, II, št. 26, 50212.

Do zaposlitve na SAZU leta 1950, ko je postal asistent v 'Steletovem inštitutu', je bil zaposlen med poletjem leta 1946, 1947 in 1948 na *Zavodu za varstvo kulturnih spomenikov* kot sodelavec pri arheoloških izkopavanjih na Kostanjevici, v Vipavski dolini in na Ptuju. Za slabo leto, od oktobra 1946 do oktobra 1947, je bil zaposlen kot kustos v Narodni galeriji, ko je moral na služenje vojaškega roka. Trdnjšo zaposlitev, ki mu je omogočala tudi dolgotrajnejšo načrtovanje zasebnega življenja, pa je pridobil marca 1950, ko je postal asistent na SAZU. Na umetnostnozgodovinskem oddelku, sekciji Zgodovinskega inštituta in po letu 1972 samostojnemu inštitutu, je naredil akademsko kariero. Že pred zaposlitvijo se je odločil za doktorski študij, ki ga je leta 1952 sklenil z zagovorom doktorske disertacije *Srednjeveška plastika na Slovenskem*,¹⁹ ki je zaradi vpetosti v Šolarjevo afero v knjižni obliki izšla leta 1957.²⁰

Njegova akademska kariera je tesno povezana s Steletovo, saj je v njem že med študijem prepoznal nadarjenega in delu vdanega izobraženca. Stele ni samo dopustil, ampak tudi spodbujal njegov razvoj v enciklopedično razgledano osebnost, ki v svojih razmišljanjih suvereno obvladuje etnološke, arheološke, zgodovinske vsebine, skratka široka humanistična erudicija. Kot je zapisala Komisija za odlikovanja ZRC SAZU konec osemdesetih let, je Cevc s svojimi številnimi referati in predavanji v »*.../ odločilni meri doprinesel k ugledu slovenske in jugoslovanske znanosti in kulture*«. ²¹

Raziskovalna izhodišča

Stele »*.../ izrazito forsira svoje študente in ne da dihati študentom z drugačno usmeritvijo. So pa tudi tukaj izjeme*«, je zapisal sodelavec Udbe »Andrej« v poročilu o stanju na ljubljanski univerzi septembra 1951.²²

Po 'prestanku' represivne vihre na SAZU jeseni 1952, zgoščene v oznako 'Šolarjeva afera', se je Cevc vnovič vključil v kabinetno zbiranje gradiva in razreševanje nekaterih že načetih podrobnejših problemov – večji projekt je bil zbiranje gradiva za topografsko kartoteko.²⁴ Delo je temeljilo na Steletovem izhodišču, da so umetnostni spomeniki po nastanku, značaju, bivanju in po svojih skupinah zemljepisno in kronološko vezani. Stele je primerjal vpliv lombardske in furlanske delavnice v Sloveniji in Švici, torej v obeh obrobnihih ozemljih Italije. Kljub ločenosti dežel, kot so švicarske, slovenske in istrske, reagira umetnost v vseh na podoben način; svoj stil prilagaja podeželski sredini, ga stilizirano pretira in vklepa v stereotipno se ponavljajoče formule. Nadalje je ugotavljal, da je možno tudi na tej degenerirani stopnji, podobno kot pri ljudski umetnosti, ustvarjati še vedno dela velike dekorativne in prostorsko barvno razpoloženske vrednosti.²⁵

Raziskovalno delo so v pomembnem obsegu krojile splošne finančne razmere oziroma premajhna sredstva za terensko delo ter omejitve pri potovanjih v tujino, predvsem na začetku petdesetih let.²⁶

¹⁹ Arhiv SAZU, Uprava SAZU, Delovna razmerja, Personalne mape, 5, Emilijan Cevc, Predlog za odlikovanje.

²⁰ SI AS 1931, II, št. 26, 50254.

²¹ Arhiv SAZU, Uprava SAZU, Delovna razmerja, Personalne mape, 5, Emilijan Cevc, Predlog za odlikovanje.

²² SI AS 1931, II, št. 26, 50199.

²³ SI AS 1931, II, št. 26, 50217.

²⁴ *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Peta knjiga*, str. 306–308.

²⁵ *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 23. knjiga*, str. 107–110.

²⁶ Prim. *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 32. knjiga*, str. 91–92.

Preučevanje (sakralne) umetnosti

V oddelku so najprej raziskovalno pokrili ozemlje *Ljudske republike Slovenije*, kar velja predvsem za petdeseta leta, pozneje so raziskovanje razširili na slovensko etično ozemlje v slovensko zamejstvo, na Koroško, Trst in v slovensko Benečijo. Prve terenske raziskave umetnostnozgodovinskih ostalin so se začele leta 1953 s terenskimi raziskavami v Batujah in istočasno v okolici Pulja, s čimer se je osvetlil mediteranski akcent v delih slovenske srednjeveške plastike od romanike do renesanse.²⁷ Prvo terensko raziskavo na zahodu Ljudske republike Slovenije je Cevc naredil v letu 1951, ko se je, kot to imenuje Milček Komelj, odpravil na 'turistični' obisk Slovenskega Primorja.²⁸

Pomembno spodbudo v terenskem raziskovanju oddelka predstavlja odpiranje Jugoslavije navzven in s tem omogočanje znanstvenega sodelovanja s tujino. Za navedeno raziskovanje je bila zelo pomembna navezava stikov z italijanskimi strokovnjaki, predvsem furlanskimi, na Mednarodnem kongresu za zgodovino umetnosti 1955 v Benetkah.²⁹

Naknadno, konec šestdesetih let, ob prizadevanju slovenske vlade, predvsem njenega predsednika Staneta Kavčiča, za krepitev sodelovanja z Avstrijo in Bavarsko oziroma kar srednjeevropskim prostorom,³⁰ so bili pritegnjeni še avstrijski umetnostnozgodovinski strokovnjaki, kar je pomembna osnova za zavedanje o obstoju enotnega kulturno-zgodovinskega prostora v regiji Alpe-Jadran oziroma za oblikovanje tovrstnega plodnega sodelovanja med deželo Koroško, Slovenijo in deželo Furlanijo-Julijsko krajino. Pritegnitev avstrijskih strokovnjakov je posledica ciljne strategije na oddelku, da se preverijo vplivi na slovenske spomenike iz italijanskega in srednjeevropskega prostora.³¹ S tem namenom je Cevc odšel v začetku šestdesetih let na dveletno podoktorsko usposabljanje v Zvezno republiko Nemčijo. V tem času je stike z italijanskimi kolegi in tudi raziskovalno breme v celoti prevzel Stele.³²

Na splošno je moč ugotoviti, da sta se Cevc in Stele v precejšnji meri dopolnjevala, zato je včasih težko povsem zamejiti raziskovalne dosežke enega in drugega. Gre tudi za različna življenjska obdobja, Stele je po letu 1960 naredil zadnje revizije svojih pogledov na umetnostnozgodovinske ostaline, Cevc pa je bil takrat v fazi izjemnega intelektualnega razvoja in formiranja pogledov, ki jih je le nekoliko revidiral v svojih akademsko zrelih letih.³³ Njegova poznejša spoznanja so potrdila pravilnost tez, ki jih je postavil v inavguralni disertaciji, predstavljeni leta 1957. V njej je zapisal, da moramo na Primorskem v plastiki ločiti vsaj troje tokov. Prvi je zajemal okolico Gorice, segal še v Brda in po Vipavski dolini do Ajdovščine, v Soški dolini pa je že oslabel, ker je zadel na tirolske, gorenjske in koroške tokove. Drugi primorski tok se je izoblikoval na Krasu in se oplajal tudi s kranjskimi črtami. Kot tak je čez Notranjsko in Bloke prodiral po Krški dolini v osrednjo Dolenjsko, včasih pa je prinašal s seboj tudi tirolske vzore. Po Cevčevem mnenju je bil najpomembnejši tretji primorski tok, z izhodiščem v karnijski šoli, ki je prodiral ob Nadiži na Kobarid, od tod pa čez Tolmin in Cerkno po Poljanski dolini na Škofjo Loko in Gorenjsko.³⁴

Po prihodu v domovino se je Cevc leta 1964 ponovno lotil raziskovanja zahodne Slovenije, ko je pregledoval sakralno umetnost v Biljani v Goriških Brdih. Kot je zapisano v oddelčnem poročilu za leto 1968:

²⁷ *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Peta knjiga*, str. 235–235.

²⁸ Komelj: *Pesnitev in resnica*, str. 462.

²⁹ *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Sedma knjiga*, str. 125–126.

³⁰ Repe: *Pred časom*, str. 221–222.

³¹ *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Dvajseta knjiga*, str. 145–146.

³² *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Štirinajsta knjiga*, str. 76–77.

³³ Komelj: *Pesnitev in resnica*, str. 463–464.

³⁴ Cevc: *Srednjeveška plastika*, str. 217–222.

»Cevc na Primorskem lepo dopolnjuje še vedno dovolj zapletene podobe o razmerju in povezavah srednjeevropske in italijanske plastike v poznem srednjem veku, prav spomeniki te vrste pa omogočajo nekaj novih zaključkov o italiskem tipu poznogotskih Križanih.«³⁵

Do pomembnega preboja je prišel Cevc leta 1972, ko mu je uspelo najti izhodišča v grafičnih predlogah nizozemskih in nemških mojstrov 16. in 17. stoletja za oljne slike. Podobno velja za nekatere poznogotske plastike, ki se mnogokrat opirajo na bakroreze in lesoreze nemških mojstrov. Izpopolnil je hipotezo o vplivu izgubljenega bakroreza Martina Schongauerja na izoblikovanje posebnega ikonografskega tipa mnogofiguralnega Križarja, ki se je v oltarnih reliefih razširil po vsej Srednji Evropi, med katerimi ima zelo vidno mesto tudi relief v poznogotskem krilnem oltarju iz leta 1515 v cerkvi svetega Križa v Kojskem.³⁶

Prvi celovit pregled Cevčevih pogledov in spoznanj, ki je bil namenjen širši javnosti, je bila razstava Gotska plastika na Slovenskem v Narodni galeriji v Ljubljani od 9. 10. 1973 do 6. 1. 1974, ob izteku srednjeročnega programa *Plastika na Slovenskem med gotiko in barokom*. Razstava je bila priložnost za konfrontacijo ugotovitev in osvetlitev nekaterih ključnih spomenikov in njihovih problemov, datacije, avtorstva, stilnega razvoja, med drugim tudi za kipe in reliefe dveh krilnih oltarjev iz Goriških Brd (z Gluhega Vrhovlja in z Golega Brda) iz časa okoli 1530.³⁷

Na raziskovalno delo v Inštitutu je po letu 1974 pomembno vplivala sprememba raziskovalne politike oziroma financer, Raziskovalna skupnost Slovenije, od katere je Inštitut pridobil skoraj vsa sredstva za svoje delovanje. RSS je raziskovalno delo financirala v obliki kratkoročnih angažmajev (projekt) in srednjeročnih angažmajev (program). Inštitut pa je bil, skupaj z drugimi inštituti, leta 1981 združenimi v ZRC SAZU, vključen v dolgoročni program Naravna in kulturna dediščina slovenskega naroda. Prvo pogodbo je Inštitut sklenil z RSS novembra 1974, s čimer sta se intenzivirala evidentiranje in študij slovenskih kiparskih spomenikov med gotiko in barokom na slabše raziskanih območjih (Kozjansko, Zasavje in del Krasa), na ostalih območjih pa je bila narejena revizija predhodnih terenskih pregledov. Poseben raziskovalni izziv je predstavljal popis še neevidentiranih lesenih plastik iz obdobja med 14. in 16. stoletjem.³⁸ V največjem obsegu je terensko raziskovanje potekalo v severovzhodni Sloveniji; v Dravski, Mežiški in Mislinjski dolini. Na Primorskem je bilo izvedeno le v manjšem delu, in sicer na Krasu. Zaradi obojestranskih kulturnih stikov v obdobju od 14. do 17. stoletja so v razvid spomenikov vključili tudi spomenike iz Beneške Slovenije, in sicer na osnovi hipoteze, da so v 16. stoletju velik del kiparske opreme na Goriškem, v Posočju in v Beneški Sloveniji prispevale furlanske kamnoseške in rezbarske delavnice.³⁹ Izvedene izsledke je Cevc uporabil v letu 1981 izdanem sintetičnem pregledu *Kiparstvo na Slovenskem med gotiko in barokom*.

V okviru programa *Temeljne raziskave slovenske umetnostne preteklosti* so se v Inštitutu posvetili delno ali še neobdelanim poglavjem umetnostnozgodovinskega razvoja. Cevc, ki je bil nosilec programa, se je ukvarjal s problematiko slikarstva na Slovenskem v 17. stoletju,⁴⁰ prisotnostjo (italijanskega) mednarodnega sloga in njegovimi lokalnimi variantami na Slovenskem okoli leta 1400. V tem oziru je revidiral primorske oziroma furlanske elemente v skulpturah iz prve polovice 15. stoletja na Slovenskem. Posebna pozornost je bila namenjena

³⁵ *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Devetnajsta knjiga*, str. 118–119.

³⁶ *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 23. knjiga*, str. 140–141; Cevc: *Gotska plastika*, str. 151–152.

³⁷ *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 26. knjiga*, str. 165.

³⁸ *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 25. knjiga*, str. 133

³⁹ *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 26. knjiga*, str. 164.

⁴⁰ *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 33. knjiga*, 1983, str. 207.

ugotavljanju mediteranskih stilizmov in beneških odmevov v slikarstvu in plastiki tega časa.⁴¹

Skratka, Cevc se je v svojih umetnostnozgodovinskih premišljevanjih vedno vračal k ocenjevanju italijanskih vplivov, tudi ob analiziranju Celjskega stroga iz začetka 17. stoletja.⁴² V sklopu raziskave kompleksa vprašanj o umetnosti okoli leta 1400 je bila pomembna ugotovitev, da ima

»/.../ umetnost tega časa na slovenskih tleh več specifičnih, umetnostnogeografsko pogojenih značilnosti, ki so jih prispevali predvsem stiki s sosednjo italijansko umetnostjo, dasi so njena izhodišča povezana z vodilnimi centri Srednje Evrope, predvsem Češke in Šlezije. Po drugi strani pa se ta umetnost zelo zgovorno vključuje v slogovno valovanje južnih in vzhodnih alpskih dežel z značilnimi modifikacijami in retrospektivnostjo, a vendar ohranja v mnogih spomenikih polno kvaliteto.«⁴³

Posebej bi izpostavil še njegovo sodelovanje na simpoziju ob 450. obletnici prvega dokumentiranega prikazovanja (1539) Marije z detetom na Sveti Gori nad Gorico in na simpoziju ob 500. obletnici fresk v cerkvi Svete Trojice v Hrastovljah, ki so bile izdelane do leta 1490. Zanj je med prvo svetovno vojno uničena cerkev na Sveti Gori pri Gorici predstavljala enega od razvojno ključnih spomenikov 16. stoletja.⁴⁴

Zadnji večji Cevčev projekt v Inštitutu je bil katalog srednjeveške plastike, za kar je pregledoval slogovne in ikonografske vplive, ki nakazujejo razvojne sinteze in celo nastajanje regionalnih slogovnih dialektov. Ugotavljal je, da se je na Slovenskem, na prehodnem ozemlju med Srednjo Evropo in Italijo, v 15. in 16. stoletju izoblikovala slogovna varianta, romanska retrospektiva, ki jo je označil za delni lokalni nadomestek renesanse.⁴⁵ Zadnji Cevčev raziskovalni projekt v Inštitutu pred upokojitvijo marca 1992 pa je bil pregledovanje arhitekturnih in skulpturnih spomenikov na Gorenjskem, v Posočju, delno tudi v Beneški Sloveniji v sklopu projekta Romanska retrospektiva v pozni gotiki in renesansi. Z zasledovanjem lokalno delujočih slogovnih konstant je Cevc analiziral vpliv severnoitalijanske (lombardske in furlanske) arhitekture.⁴⁶

Cevčevo vrednotenje kojščanskega krilnega oltarja

Moj obširen zapis, ki verjetno sodi bolj v zbornik, namenjen avtoritetam slovenske umetnostne zgodovine, se dotika predvsem okoliščin, pomembnih za kariero Emilijana Cevca, ki je strokovna avtoriteta za kojščanski krilni oltar – o čemer lahko več preberete v razpravi umetnostnega zgodovinarja Gašperja Cerkovnika.⁴⁷ Na Cevčeve ugotovitve, zapisane v doktorski disertaciji *Srednjeveška plastika na Slovenskem*, se je skliceval njegov mentor Stele, čeprav je sam po priključitvi Primorske Sloveniji oziroma Jugoslaviji opravil terenske preglede na Goriškem; prvega že oktobra 1947, torej mesec po formalni priključitvi Primorske, in zadnjega v letu 1963.⁴⁸ Terenski zapiski so zanimivo in pomembno gradi-

⁴¹ *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 34. knjiga*, str. 247–248; *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 35. knjiga*, str. 193–194.

⁴² *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 39. knjiga*, str. 15–16.

⁴³ *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 39. knjiga*, 1989, str. 228.

⁴⁴ *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 41. knjiga*, 1991, str. 232–233.

⁴⁵ *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 42. knjiga*, 1992, str. 275.

⁴⁶ *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 43. knjiga*, 1993, str. 252.

⁴⁷ Gašperju Cerkovniku se zahvaljujem za prijazen nasvet glede literature, vezane na kojščanski krilni oltar.

⁴⁸ Stele: *Umetnost v Primorju*, str. 108–109.

vo, izhodišče za proučevanje primorske sakralne umetnosti, tudi za kojščanski krilni oltar.⁴⁹ S Cevčevimi ugotovitvami se je (večinoma) strinjal tudi avstrijski umetnostni zgodovinar Otto Demus, eden največjih poznavalcev srednjeveške plastike v srednjeevropskem prostoru.⁵⁰

Cevc, ki je upošteval ugotovitve Karla Drexlerja (1911) in Otta Demusa (1936), je prvič ovrednotil kojščanski krilni oltar v disertaciji o poznogotski plastiki na Slovenskem (1952), sintetično pa v razstavnem katalogu Gotska plastika na Slovenskem (1973).⁵¹ Cevc je zapisal, da je kojščanski oltar eden od dveh oltarjev (drugi je oltar v cerkvi sveta Kancijana v Britofu ob Idriji), ki sta, sicer z manjšimi poškodbami, dočkala sodobnost *in situ*. Oltarjema je skupna geografska umeščenost na zahodni rob slovenskega etničnega prostora in podružničen status cerkve.⁵² Zaradi okusa, potreb naročnikov in stalno menjajočih stilnih trendov, ki so mu morali umetniki slediti ali jih upoštevati, so se gotski oltarji postopoma umikali slogovno modnejšim, modernejšim oltarjem in okrasitvam. Leseni krilni oltarji, glavna kiparska tema pozne gotike, so bili namreč v mestnih in romarskih cerkvah številčni, kajti vsaka bratovščina je želela imeti svojega.⁵³

Cevc je kot prvi objavil tezo, da kojščanski krilni oltar »najbrž /.../ ni izdelak glavnega mojstra, ampak enega njegovih pomočnikov«, ki se je navezoval na »neko zgubljeno Schongauerjevo grafiko«, slogovno pa na beljaško kiparsko tradicijo.⁵⁴ Posebnost oltarja je v njegovi ambiciozni obliki rezljanja krilnega oltarja pri nas in ima upoštevanja vredno vsebinsko in likovno zasnovo. Gre za šolski primer poznogotskega krilnega oltarja v srednjeevropskem prostoru.⁵⁵

V omenjenem katalogu Cevc nekoliko dvoumno zapiše, da obstaja sorodnost med mojstrom odgovornim za kojščanski krilni oltar in Mojstrom trbojske Madone. Zapiše namreč, da je kipar, avtor reliefov Kristusovega trpljenja, deloval od leta 1480 do drugega desetletja 16. stoletja na slovenskem prostoru od Svetine pri Celju na vzhodu do Kojskega na zahodu. Izšolal se je na Gorenjskem, nato pa je slogovno zorel pod vplivom koroške, natančneje beljaške plastike. Cevc je za kiparja, ki je med drugim izdelal Marijin kip Suhe pri Kranju, trbojsko Marijo, krilni oltarček iz Gostec pri Škofji Loki, kip Sočutne iz Bistrice pri Trziču in dva svetnika iz Zakala pri Kamniku, zapisal, da njegov slogovni razvoj označuje »/.../ značilno tipiko zabuhlih obrazov njegovih figur in ploskovitost kiparskih površin, ki ne poznajo globinskih kontrastov; draperija se mlahavo razgrinja, vse prežema tragična duhovna ubranost, ki jo stopnjuje še pomanjkanje večje ustvarjalne domišljije«. ⁵⁶

V svojih opažanjih Cevc implicitno opozarja na vpliv/(so)odvisnost procesa političnega združevanja pod Habsburžani v 15. stoletju – po izumrtju celjskih knezov in goriških grofov, turških vpadov in hkrati na odsotnost slovenskega kulturnega žarišča, ki bi oplajala domača umetniška stremljenja ob upoštevanju sočasnih trendov v soseščini. Po Cevčevem, tudi zaradi vloge Habsburžanov, je konec 15. stoletja povsem prevladal severni srednjeevropski slogovni izraz. Kojščanski krilni oltar je torej potrditev tovrstne odvisnosti Goriške od kranjskega in koroškega umetnostnega uvoza, ki je precej zavrl pritok furlanskih umetnin in tudi njihovih slogovnih prijemov, kar se na začetku 16. stoletja odraža v počasnem uveljavljanju italijanske renesanse.⁵⁷

⁴⁹ Glej razpravo Gašperja Cerkovnika.

⁵⁰ Demus: *Die spätgotischen Altäre*, str. 450–455.

⁵¹ Cevc: *Gotska plastika*, str. 150–152.

⁵² Cevc: *Gotska plastika*, str. 151 in 159.

⁵³ Cevc: *Gotska plastika*, str. 17, 25.

⁵⁴ Cevc: *Gotska plastika*, str. 152.

⁵⁵ Cevc: *Gotska plastika*, str. 25.

⁵⁶ Cevc: *Gotska plastika*, str. 26.

⁵⁷ Cevc: *Gotska plastika*, str. 27–28.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

- Arhiv Republike Slovenije, AS 1931
- Arhiv Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Seje predsedstva
- Arhiv Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Uprava SAZU
- Arhivsko-muzejska služba Univerze v Ljubljani, IV, 6/89 Cevc Emilijan

USTNI VIR

- Izjava dr. Staneta Grande novembra 2015.

LITERATURA

- Benedetič, Ana: Študenti v narodnoosvobodilnem boju. Modic, Roman (ur.): *Petdeset let slovenske univerze v Ljubljani. 1919–1969*. Ljubljana: Univerza, 1969, str. 138.
- Bratož, Rajko: Emilijan Cevc (1920–2006). *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 57. knjiga*. 2006. Ljubljana: SAZU, 2007, str. 128–131.
- Cevc, Emilijan, *Gotska plastika na Slovenskem*. Ljubljana: Narodna galerija, 1973.
- Cevc, Emilijan: France Stele. *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 23. knjiga*. 1972. Ljubljana: SAZU, 1973, str. 105–115.
- Cevc, Emilijan: Srednjeveška plastika na Slovenskem. Komelj, Milček (ur.): *Pesnitev in resnica. Cevčevo berilo*. Ljubljana: Slovenska matica, 2011, str. 217–222.
- Cevc, Emilijan: Vojeslav Mole. *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 24. knjiga*. 1973. Ljubljana: SAZU, 1974, str. 95–96.
- Demus, Otto, *Die spätgotischen Altäre Kärntens*. Klagenfurt: Geschichtsverein für Kärnten, 1991.
- Gabrič, Aleš: Odpuščanje profesorjev Univerze v Ljubljani zaradi politično-ideoloških vzrokov. *Objave. Univerza v Ljubljani*, 2000, št. 6, str. 12–32.
- Gabrič, Aleš: Znanstvena politika v Sloveniji po drugi svetovni vojni in vloga Antona Peterlina. Bukošek, Vili et al. (ur.), *Anton Peterlin 1908–1993. Življenje in delo*. Ljubljana: SAZU in IJS, 2009, str. 300–309.
- Godeša, Bojan: *Kdor ni z nami, je proti nam. Slovenski izobraženci med okupatorji, Osvobodilno fronto in protirevolucionarnim taborom*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1995.
- Komelj, Milček (ur.): *Pesnitev in resnica. Cevčevo berilo*. Ljubljana: Slovenska matica, 2011.
- Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Devetnajsta knjiga*. 1968. Ljubljana: SAZU, 1969.
- Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Dvajseta knjiga*. 1969. Ljubljana: SAZU, 1970.
- Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Peta knjiga. 1952–1953*. Ljubljana: SAZU, 1954.
- Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Peta knjiga. 1952–1953*. Ljubljana: SAZU, 1954.
- Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Sedma knjiga*. 1955. Ljubljana: SAZU, 1957.
- Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Štirinajsta knjiga*. 1963. Ljubljana: SAZU, 1964.
- Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 23. knjiga*. 1972. Ljubljana: SAZU, 1973.
- Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 25. knjiga*. 1974, Ljubljana: SAZU, 1975.

- Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 26. knjiga.* 1975. Ljubljana: SAZU, 1976.
- Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 32. knjiga.* 1981. Ljubljana: SAZU, 1982.
- Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 33. knjiga.* 1982. Ljubljana: SAZU, 1983.
- Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 34. knjiga.* 1983. Ljubljana: SAZU, 1984.
- Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 35. knjiga.* 1984. Ljubljana: SAZU, 1985.
- Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 39. knjiga.* 1988. Ljubljana: SAZU, 1989.
- Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 41. knjiga.* 1990. Ljubljana: SAZU, 1991.
- Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 42. knjiga.* 1991. Ljubljana: SAZU, 1992.
- Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 43. knjiga.* 1992. Ljubljana: SAZU, 1993.
- Mikuž, Stane: *Zgodovina umetnosti. Roman Modic (ur.), Petdeset let slovenske univerze v Ljubljani. 1919–1969.* Ljubljana: Univerza, 1969.
- Movrin, David: *Fran Bradač, Anton Sovre, Milan Grošelj, Jože Košar in Fran Petre. Latinščina in grščina na ljubljanski univerzi v desetletju po vojni. Zgodovinski časopis, 2014, št. 3/4, str. 432–472.*
- Oset, Željko: *Vogalni kamni kulturnih ustanov. V: Puhar, Alenka (ur.), Mojster dobro zasukanih stavkov.* Ljubljana: Mladinska knjiga, 2016, v tisku.
- Oset, Željko: *Zgodovina Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Prizadevanje za ustanovitev Akademije, ustanovitev in njena prva leta.* Ljubljana: SAZU, 2014.
- Rahten, Andrej: *Izidor Cankar. Diplomat dveh Jugoslavij.* Ljubljana: Center za evropsko prihodnost in ZRC SAZU, 2009.
- Repe, Božo, Prinčič, Jože: *Pred časom. Portret Staneta Kavčiča.* Ljubljana: Modrijan, 2009.
- Stele, France: *Umetnost v Primorju.* Ljubljana: Slovenska matica, 1960.

SUMMARY

ACADEMIC CAREER OF EMILIJAN CEVC AND HIS EFFORTS TO STUDY THE (SACRAL) ART IN PRIMORSKA REGION

Emilijan Cevc, art historian, who was defined by talent, work ethic bordering toil, extremely well-informed, with the ability to introduce art history contents using terminologically and aesthetically perfect language, and was marked by education in art history school of Stele, reached European level with his researches. Due to this achievement, Slovenian cultural monuments, especially those from the period between Gothic and Baroque which are a mix of concepts from the centre and local influences, were included in European survey of art history. His research was based on geographical-chronological method and tireless searching of information in the field and in the archives. Based on detailed stylistic, typological, and dialectological analysis, he made minimal corrections to the Mediterranean cultural circle and influence of Aquileia defined by Stele as a part of the big culturally-geographic arc reaching under the Alps from the gulf of Genoa to Kvarner bay and establishing itself as a special zone between Italy and Central Europe where the north and the south stylistic elements are mixing, International influences are being reshaped according to the taste of local workshops, and for which the lateness is characteristic. He divided the

Slovenian area into three zones. The zone in Primorska has the strongest Italian character, in the second zone that is limited by Karavanke Mountains, where the Italian and northern elements are meeting, and the elements of northern and Central European character are dominating the third zone. Cevc was the first to publish the thesis that the wing altar in Kojščane »probably /.../ is not the product of the head master, but of one of master's apprentices« who related to »some lost Schongauer's graphics«, but stylistically to sculptural tradition of Villach. The specificity of the altar is in the ambitious design of its carving and in remarkable content and visual concept. It is a textbook example of late Gothic wing altar in the Central European area stylistically originating from carver's workshops in Villach which met the demands of Slovenian customers with the manufactured products of the highest quality.

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 94(497.1=163.6)"1935/1941"

Prejeto: 12. 4. 2016

Položaj Slovencev v drugi polovici tridesetih let v Kraljevini Jugoslaviji

GAŠPER ŠMID

mag., višji svetovalec – arhivist

Arhiv Republike Slovenije

Zvezdarska 1, SI-1127 Ljubljana

e-pošta: gasper.smid@gov.si, gasmid@gmail.com

Izvleček

Pričujoči prispevek je nastal ob podiplomskem magistrskem študiju zgodovine na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani in ob pisanju doktorske disertacije z naslovom *Dravska banovina v drugi polovici tridesetih let in vpliv Slovencev v Kraljevini Jugoslaviji (1935–1941)* na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru. V njem sem obdelal obdobje t. i. banske uprave na slovenskem ozemlju Kraljevine Jugoslavije v vseh njenih segmentih in zgodovinskih okoliščinah v drugi polovici tridesetih let, vključno s prizadevanji za ustanovitev banovine Slovenije, ki so se začela intenzivneje porajati v zadnji četrtini leta 1939. Stanje oziroma vpliv Slovenije in Slovencev v Kraljevini Jugoslaviji sta lepo razvidna iz statistike in analiz Ministrstva za zunanje zadeve Kraljevine Jugoslavije o diplomatsko-konzularnih predstavnikih kraljevine, ki je ohranjena v Arhivu Jugoslavije, v zbirki AJ 37, Dr. Milan Stojadinović.

Abstract

THE POSITION OF SLOVENIANS IN THE SECOND HALF OF 1930s
IN THE KINGDOM OF YUGOSLAVIA

The present article was written during the postgraduate study of History in the Department of History at the Faculty of Arts of the University of Ljubljana and when researching for the dissertation titled *The Drava Banovina in the Second Half of the 1930s in the Kingdom of Yugoslavia (1935–1941)* at the Faculty of Arts of the University of Maribor, at the History Department – field of study History after 1918 (part-time study). In the article, I analyzed the period of so-called Banate Administration in Slovenian area of the Kingdom of Yugoslavia in all its segments and historical circumstances in the second half of the 1930s, including efforts to establish Banates of Slovenia which started to emerge intensively in the last quarter of 1939. The influence of Slovenia and Slovenians in the Kingdom of Yugoslavia are clearly evident from the statistics and analyses of the Ministry of Foreign Affairs of Kingdom Yugoslavia on diplomatic and consular representatives of the Kingdom which is preserved in the Archives of Yugoslavia in the collection of Milan Stojadinović (AJ 37 Collection).

Ključne besede:

Dravska banovina
1935–1941,
Kraljevina
Jugoslavija,
politične stranke,
Jugoslovanska
radikalna
zajednica,
banovina
Hrvaška,
banovina
Slovenija, banski
svet, notranja
politika,
avtonomija

Key-words:

history 1935–
1941, The Drava
Banovina 1935–
1941, the
Kingdom of
Yugoslavia,
political parties,
Yugoslav Radical
Union, The
Banovina of
Croatia, The
Banovina of
Slovenia, Ban's
assembly,
domestic policy,
autonomy

Uvod

Ob strokovnem delu z arhivskim gradivom *Kraljevske banske uprave Dravske banovine* v Arhivu Republike Slovenije, pregledovanju arhivskega gradiva v Arhivu Jugoslavije v okviru sukcesije arhivskega gradiva nekdanje skupne države SFRJ in pisanju doktorske disertacije sem prišel do nekaterih spoznanj, ki v slovenskem zgodovinoписju do zdaj še niso bila docela javno in glasno predstavljena. V času takratnega političnega dogajanja sta se superiornost enega naroda in finančno izkoriščanje drugih narodov, tudi naših prednikov, izjemoma poudarjala le ob volilnih shodih. Ker pa je zmagovalna stranka volitev, ali so imenovani člani prišli v vlado, se je na političnem parketu v Beogradu poudarjala uradna jugoslovanska centralistično-unitaristična politična opredelitev, za domačo rabo v Sloveniji, na raznih shodih, pod to ali ono krinko pa avtonomiistična slovenska smer. Do teh védenj sem prišel tudi s politično gospodarskim proučevanjem Dravske banovine kot sestavnega dela novonastale južnoslovenske države, ki se je po kraljevi 'logiki' in volji 6. 1. 1929 z uvedbo kraljeve ali *šestojanuarske diktature*, s katero je Kralj Aleksander I. Karadjordjević razpustil parlament, ukinil *Vidovdansko ustavo*, prepovedal vse stranke z nacionalnim, političnim ali verskim predznakom, sindikati so bili ukinjeni, prepovedana so bila vsa nevladna zborovanja, uvedena je bila stroga cenzura in iz *Kraljevine treh narodov, Srbov, Hrvatov in Slovencev*, je v oktobru istega leta nastala Kraljevina Jugoslavija, v kateri je imel monarh (kralj) neomejeno oblast. Na pritiske zahodnih demokracij in po njihovem vzoru je kralj Aleksander sestavil oktroirano, vsiljeno ustavo, poimenovano tudi kot *Septembrska ustava*, s katero je želel predstaviti Kraljevino Jugoslavijo kot demokratično državo, kljub temu, da jo je sam sprejel in potrdil, ker ni bilo parlamenta, ki bi jo lahko v imenu volje ljudstva sprejel. S to ustavo je vpeljal dvodomen parlament, sestavljen iz senata in poslanske zbornice.¹ Zanimivo je tudi, da je ta, druga ustava *Kraljevine Jugoslavije* (prva je bila *Vidovdanska* (28. 6. 1921), op. a.), uradno obveljala do sprejetja tretje skupne ustave (29. 11. 1946), ko je bila *Demokratična federativna Jugoslavija* (DFJ)² z novo izvoljeno ustavodajno skupščino preimenovana v republiko (*Federativno ljudsko republiko Jugoslavijo* (FLRJ)). Z oktroirano ustavo je *Kraljevina Jugoslavija* postala ustavna dedna monarhija enega jugoslovanskega naroda, sestavljenega iz treh plemen, pod žezlom junaške dinastije Karadjordjevićev. S posebnim zakonom so bile ponovno dovoljene politične stranke, ki pa so morale imeti jugoslovanski predznak tako v imenu kot tudi z izkazanim delovanjem, kar je potrjevalo idejo integralnega jugoslovanstva.

Šele ob stoti obletnici začetka prve svetovne vojne so se razen zgodovinskih institucij začeli zanimati zanjo tudi širši krogi. Moram priznati, da se ob študiju zgodovine na *Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani* s prvo svetovno vojno nisem srečal,³ čeprav sem se z njo ukvarjal (in se še ukvarjam) malce ljubiteljsko. Da je bila za Slovence, Hrvate in Srbe to »tabu tema«, se je razjasnilo šele ob nastanku samostojnih držav na tleh Jugoslavije, ki so bile večinoma enonacionalne in ni možnosti superiornosti enega naroda nad drugim,⁴ z

¹ Pričujoči prispevek je nastal ob pisanju doktorske disertacije na *Oddelku za zgodovino Univerze v Mariboru: Dravska banovina v drugi polovici tridesetih let in vpliv Slovencev v Kraljevini Jugoslaviji (1935–1941)*.

² Novonastala državna tvorba po drugi svetovni vojni na jugoslovanskih tleh (DFJ) je uradno nastala s 3. zasedanjem Avnoja v Beogradu 10. avgusta 1945. Ime DFJ je bilo nevtravno in ni omenjalo ureditve države, kakor je določal sporazum, podpisan med Titom in Šubašičem na Visu (16. 6. 1944).

³ Vpisal sem se v študijskem letu 1973/74 in ta tema je bila v domeni prof. dr. Metoda Mikuža.

⁴ Zanimivo je, da je prihajalo do manjših trenj celo v enem narodu, ki je imel različen zgodovinski razvoj, npr. na Hrvaškem med 'turškimi' Hercegovci in večinskimi Hrvati ali med Srbi in 'prečanskimi' Srbi.

izjemo še vedno vseh neizpolnjenih pravil daytonskega sporazuma v Bosni in Hercegovini.

Nastanek nove južnoslovanske države

Narodi, pozneje združeni v skupni južnoslovanski državi, so se v prvi svetovni vojni borili na različnih straneh. Avstro-ogrski del Slovanov je kot napadalec izgnal balkanske Slované v izgnanstvo iz njihove domovine, kar je bilo za junaški vojaški narod, ki je še svoje poraze v bojih s Turki opeval kot zmage ali vsaj kot neodločen izid, zelo boleče in nečastno. Ob koncu prve svetovne vojne pa so bili balkanski Slovani z zavezniki na strani zmagovalcev in vsa območja, ki so se vključila v skupno državo, so preprosto šteli za vojni plen in ne kot enakopravne partnerje. Seveda so do dokončnega razpada jugoslovanske armade še vedno opevali svoja junaštva. Jugoslovanska armada je preživela tako obe kraljevini, drugo Jugoslavijo, in je (kot ob začetku prve svetovne vojne) spet nečastno kapitulirala tudi ob razpadu zadnje skupne države.

»Nova država (Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev oziroma Kraljevina Jugoslavija, op. a.) nikakor ni izpolnila naših upov in pričakovanj. Srbi niso nikdar prikrivali, da nas smatrajo za podjarmljen narod, za molzno kravo, ter so nas obdavčevali bolj, kot smo mogli prenesti. V šole se je uveljavljala jugoslovanščina, slovenski otroci so se morali učiti cirilice in srbohrvaščine. Hrvati so bili v boju proti zapostavljanju enotni, pri nas pa so se nadaljevali tradicionalni boji med klerikalci in liberalci: zdaj eni, zdaj drugi so bili jeziček na tehtnici v vladi, ko je šlo za izigravanje Hrvatov, a s tem tudi naših koristi – v prid srbski čaršiji. Po vsej državi se je razpaslo podkupovanje, brez katerega nisi nikamor prišel: to je bil način srbskega uradovanja. Srbi so ostali Srbi, drugi pa postali Jugoslovani. Nekateri levo usmerjeni Slovenci so ostali vseskozi pri zahtevi po avtonomiji, med njim Prepeluh, (Albin, s psevdonimi: Bine, Mihalek Pavel, A. P. Rušič in Abditus, op. a.), Lončar in Tone Štebi, toda ostali so osamljeni, Slovenci se še niso znašli. Klerikalci so sicer poudarjali zahtevo po avtonomiji, toda samo dotlej, dokler so bili v opoziciji, potem pa so se prilagodili za nekaj koristi za svojo stranko. Nikogar nisem poznala, ki bi se boril za korist vsega slovenskega naroda, zlasti pa ne za socialno šibke rojake.«⁵

Dravska banovina v Kraljevini Jugoslaviji

Slovenija je bila vedno dober plačnik v proračune držav, v katerih je bila. V zadnji skupni državi, drugi Jugoslaviji, je še ob njenih zadnjih vdihljajih v zvezni proračun prispevala skoraj četrtno sredstev. To vsekakor ni bilo nič novega, saj so centralni organi v Beogradu skrbeli za kontinuiteto in gojili tradicijo iz prve Jugoslavije, da smo bili pri vzdrževanju države »privilegirani« in smo proporcionalno vplačevali več kot drugi bratski narodi. Za ilustracijo bom navedel nakazila v zvezni proračun za leto 1936, ko je okrnjena Slovenija (brez Primorske) ali *Dravska banovina* vplačala 312,24 milijona din, *Savska* 259,31 milijona din, *Vrbaska* 62,08 milijona din, *Primorska* 146,41 milijona din, *Drinska* 92,35 milijona din, *Zetska* 106,77 milijona din, *Donavska* 218,15 milijona din, *Moravska* 89,94 milijona din, *Vardarska* 80,51 milijona din in mesto Beograd 1.008,69 milijona din. Če bi Slovenija vplačala realni delež, bi glede na število prebivalcev vplačala 8,04 % in ne 13,59 % dajatev, kolikor jih je dejansko vplačala. Razlika

⁵ Vode: *Skriti spomin*, str. 18–19.

je bila 5,55 %, kar je v denarju pomenilo 147 milijonov din. Če pa bi primerjali še zneske, ki jih je Slovenija prejela za javna dela, bi bila vsota še višja. Preveč očitno izkoriščevalsko početje Beograda do Slovenije je z bogatim in sočnim jezikom predstavil urednik *Slovenske zemlje*, *Glasila slovenskega kmečko-delavskega gibanja*:

»Zmeraj je ista žalostna slika jugoslovenskega centralizma za Slovenijo in Slovence, zmeraj tisto brezbržno stališče čaršije: kaj nas briga, če vse pogine, da le mi živimo ... In prav tako naj bi se ves slovenski narod naučil izvajati edini neizogibni zaključek iz teh dejstev – da je treba tistega in tiste, ki so to brez primerno izkoriščanje uvedli in omogočili, ki so ob istem času tudi onemogočili vsak uspešen odpor Slovenije, ko so jo izročili zakonitemu majoriziranju, da je treba torej kratko in malo vse 'jugoslovanske nacionalne centraliste' z bičem izgnati iz slovenskega občestva.«⁶

Nemoč soodločanja je prišla do izraza tudi na zasedanjih banskega sveta ob sprejemanju proračuna za leto 1935/36, ko so najprej komentirali (ne)pristojnosti imenovanih poslancev banskega sveta, ki *»/.../ datira iz dobe pred ustavo dne 3. septembra 1931 in je pač v najožji zvezi z naziranjem te dobe«*. Zato je bila priprava proračuna pravzaprav delo bana oz. višjega uradništva banovine, ki je predlog poslalo finančnemu ministrstvu. To ga je pogosto še temeljito spremenilo in znižalo, tako da banovini ni dovolilo predlaganih dohodkov, čemur je sledilo primerno zmanjšanje izdatkov. Priprava predloga proračuna je bila prvenstveno delo uradništva in drugi dejavniki na njegovo sestavo niso imeli vpliva. Ker sestavljavci niso upoštevali mnenj finančne politike, gospodarskih združenj in zbornic, so bili banovinski proračuni zelo nizki. Za primerjavo navajam časopis Slovenec, ki se hkrati dotika tudi pristojnosti banovin:

»Pomisliti je treba, da znaša ves proračun dravske banovine komaj 100 milijonov Din brez podjetij, dočim znaša proračun splošne državne uprave skoraj 7 milijard Din. Banovinski proračun je komaj še enkrat večji kot proračun mestne občine ljubljanske. Pri tem je pomisliti, da ima Ljubljana nekaj nad 63.000 prebivalcev, Slovenija, za čije področje je veljaven banovinski proračun, pa nad 1.100.000 prebivalcev. To pomeni, da so funkcije, ki jih danes banovina izvršuje, prav majhne in se n. pr. v mnogih slučajih banovina omejuje samo na posredovalno vlogo med nižjimi oblastvi in ministrstvi. Vse to nam pa tudi kaže, da prevladuje v naši državi še vedno sistem, po katerem je osredotočen največji del poslov v ministrstvih, če izvezamo nižje organe. Zato tudi ne smemo smatrati banovine za organ, katerega pomen se lahko meri recimo s funkcijami ministrstev.«⁷

Avtor sicer nepodpisanega članka je pripravil še temeljito statistično podprto analizo o uporabi največjega porabnika proračunskih sredstev, tehničnega oddelka, in s tem nakazal nezavidljiv položaj Slovencev v kraljevini.

»V drugih banovinah ima država v svoji upravi znatno več cest kot v naši banovini. Tako n.pr. oskrbuje država v zetski banovini 1725 km cest pri vsem cestnem omrežju 4022 km. Skupno znaša dolžina cest v naši državi (državnih in banovinskih) (leta 1931) 39.999 km, od tega je državnih 9727 km, torej približno ena četrtnina. V Sloveniji je razmerje tole: skupno bano-

⁶ »Za denar Slovenije«, *Slovenska zemlja*, 31. 3. 1936, št. 6, str. 1.

⁷ SI AS 77, fasc. 10, Zapisnik 1. seje VII. zasedanja, 17. 2. 1936, Uvodni ekspozé bana dr. Marka Natlačena o banovinskem proračunu in splošnih razmerah v banovini.

vinskih in državnih cest, 4361 km (vse po stanju leta 1931), drž. pa 496 km, torej dobra desetina.«⁸

Pet let pozneje stanje cest ni bilo bistveno drugačno:

»Državnih cest v Dravski banovini napram drugim banovinam je po odstotku najmanj in znaša njih dolžina samo 13 % dolžine banovinskih cest. V ostalih banovinah je ta odstotek povprečno 25 %. Naravno je tudi to dejstvo vzrok primeroma visokih vzdrževalnih stroškov za naše banovinske ceste.«⁹
»Seveda pa moramo k temu dodati še neko važno dejstvo. Druge banovine podpira država, poleg tega, da ima v njih polno svojih ustanov, ki jih ni oddala banovinam in jih torej vzdržuje iz državnega proračuna, še z velikimi dotacijami znašajo npr. 32 milj. Din za Primorsko banovino, 17,5 milj. Din za Vrbasko banovino, dočim plačuje naši banovini dotacijo v znesku 1 milj. Din, kateri znesek pa je bolj smatrati za priznavalnino.«¹⁰

Vsa ta razmišljanja na zasedanjih poslancev banskega sveta so prijazno prosila za vzpostavitev v ustavi iz leta 1931 obljubljenе banovinske samouprave, kar pa so ostale le pravice, zapisane na papirju. Kot bi se uvodničar *Slovenca* zavedal krutih dejstev, je članek sklenil v znanem balkanskem slogu: »Bilo bi dobro, da uradimo /.../« in »Stremeti pa bo morala banovina, da pride do pravične razdelitve dohodkov države in banovine.«¹¹

Finance v očeh *Trgovskega lista*, časopisa za trgovino, industrijo in obrt

»Nikjer niso samoupravne dajatve tako visoke kakor v Dravski banovini. Po statistiki finančnega ministrstva je znašala v kmetskih občinah samoupravna davčna obremenitev na glavo prebivalca v Dravski banovini 122,50 Din, v Donavski, naši najbogatejši banovini, le 109,20, v Savski le 90,00 Din, v vseh drugih pa od 46,70 do 30,50 Din. Še večja je razlika v mestnih občinah (brez sedežev banovin), kjer dosega samoupravna bremenitev na prebivalca v Dravski banovini 702,10 Din, v Savski 361,30 in v bogati Donavski le 224,90, v vseh drugih pa razen Zetske, kjer znaša 205,7, globoko pod 200 Din. Obremenitev s samoupravnimi dajatvami v mestnih občinah Dravske banovine je celo mnogo večja kot v mestih, ki so sedeži banovin in ki so naša največja mesta. Povprečna obremenitev v teh občinah znaša 349 Din na prebivalca, v Dravski banovini pa 702,10 Din. Značilno je tudi to, da se v zadnjih letih niso samoupravne dajatve v drugih banovinah dosti zvišale, temveč celo znižale, dočim so se v Dravski banovini kljub krizi prav izdatno zvišale. Tako se je v kmečkih občinah v vsej državi samoupravna davčna obremenitev znižala povprečno v zadnjih dveh letih od 68,25 na 67,50 dinarjev, dočim se je v Dravski banovini zvišala od 111 na 122,5 dinarjev. Še težjo sliko pa nam dajeta primera v mestnih občinah. V drugih banovinah je obremenitev narasla od 322,80 na 337,19 Din, v Dravski banovini pa od 511,60 na 702,20 dinarjev.«¹²

⁸ SI AS 77, fasc. 10, Zapisnik 1. seje VII. zasedanja, 17. 2. 1936, Uvodni ekspozice bana dr. Marka Natlačena o banovinskem proračunu in splošnih razmerah v banovini.

⁹ SI AS 77, fasc. 10, Zapisnik 1. seje VII. zasedanja, 17. 2. 1936, Uvodni ekspozice bana dr. Marka Natlačena o banovinskem proračunu in splošnih razmerah v banovini.

¹⁰ SI AS 77, fasc. 10, Zapisnik 1. seje VII. zasedanja, 17. 2. 1936, Uvodni ekspozice bana dr. Marka Natlačena o banovinskem proračunu in splošnih razmerah v banovini.

¹¹ »Banovinski proračun«, *Slovenec*, 8. 2. 1935, št. 32a, str. 1.

¹² »Nove banovinske davščine«, *Trgovski list*, 16. 2. 1935, št. 19, str. 1.

Časnik *Trgovski list* je v nadaljevanju sicer priznal, da je gospodarstvo v Dravski banovini najbolj razvito, zato je razumljivo, da so davki malce višji, vendar so višji kot v rodovitni Vojvodini, več kot trikrat višji kot v mestnih občinah Donavske banovine, poleg tega v *Dravski banovini* plačujejo tudi socialno in pokojninsko zavarovanje, ki ga ponekod sploh še ne poznajo. Prav tako sta v primerjavi z drugimi višje odmerjena še pridobnina¹³ in poslovni davek – današnji davek na dodano vrednost. Gospodarski krogi so pričakovali davčne olajšave, vendar so jih doletele še višje banovinske takse na račune, pobotnice in priznanice, s katerimi je bilo precej dela. Prizadele so vse sloje prebivalstva, saj se je z njimi v največji meri napajal banovinski proračun, a še ta sredstva so bila v začetku štiridesetih let preusmerjena prek ministrstva za finance. Vsekakor so se gospodarski krogi strinjali, da država in samouprave vsekakor potrebujejo, kar je cesarjevega, vendar bi moral tudi cesar upoštevati gospodarstvenike, kar bi bil lahko že korak bliže k banovinski samoupravi.

»Žal pa se je izkazalo, da tega prizadevanja pri nas ni in da je beseda o sodelovanju z gospodarskimi krogi pri nas le fraza. Posledica tega pa more biti tudi samo ena. Niso se upoštevale želje gospodarskih krogov, ni se iskalo sodelovanje z njimi in tako so tudi ti brez vsake obveznosti. Nove banovinske davščine postanejo veljavne šele, ko jih potrdi finančni minister in pot k njemu je gospodarskim krogom še odprta.« Spraševali so se tudi: *»Ali ne bi bilo bolje, če bi bil že doma dosežen sporazum z gospodarskimi krogi in če bi postal njih apel na finančnega ministra nepotreben. Sodelovanje z gospodarskimi krogi je vsem v prid in čas je, da bi to spoznanje že enkrat prodrlo tudi do nas in tudi pri sestavljanju samoupravnih proračunov!«*¹⁴

Kulturno prosvetni pogled

Sredi tridesetih let ni bilo mogoče opaziti kakega napredka v kulturi, za kar je skrbel prosvetni oddelek. Tiskanje slovenskih šolskih učbenikov in zvezkov je bilo do sredine tridesetih let v domeni prosvetnega oddelka *Dravske banovine* v Ljubljani, nato pa preneseno na *Ministrstvo za prosveto* v Beograd:

*»/.../ pomanjkanje učbenikov pa nima vzroka v pomanjkanju kreditov, temveč v nesrečnem centralizmu in nesposobnosti centrale. Gospodje, dokler je bila aprobacija¹⁵ šolskih knjig v kompetenci prosvetnega oddelka v Ljubljani, smo imeli dovolj učbenikov, dobrih učbenikov in stvar je bila v redu. Kakor hitro pa se je Beograd polastil te stvari, ne vem, ali se mu je skominalo po honorarjih za ocenjevanje ali kaj, se je začel nered, in danes imamo kaos. Slišali ste že o izenačenju učbenikov. Cel vihar se je dvignil pri nas, ko smo videli, kako je zamišljeno to izenačenje in kakšno vlogo naj igra pri tem naš jezik, ki so ga hoteli potisniti v stran. Vršili so se shodi, protesti, vlagale so se vloge. Ali bo to pomagalo, ne vem, dovolil pa bi si na koncu staviti glede tega resolucijo. Šole potrebujejo miru, samo miru. Pouk mora uspevati in se morejo pričakovati od njega zeleni sadovi, samo če ima mir. Posebno za šolo velja znani rek, da je v Jugoslaviji stalna samo nestalnost. Kakor hitro se ena stvar ustali, mora priti druga in ko se niti ta dobro ne usede, jo izpodrine tretja.«*¹⁶

¹³ Pridobnina je starejši izraz za davek od dohodka in dobička pridobitne dejavnosti.

¹⁴ Prim.: »Nove banovinske davščine«, *Trgovski list*, 16. 2. 1935, št. 19, str. 1.

¹⁵ Aprobacija je uradna odobritev, potrditev.

¹⁶ SI AS 77, fasc. 10, Zapisnik 3. seje VII. zasedanja, 19. 2. 1936, govor dr. Petra Rozmana, str. 84.

Na pogubno situacijo za slovenski narod so se najbolj ostro odzvali na naslovni strani časopisa *Slovenec* s člankom *Naš protest*. V njem so zagovarjali željo za združitev s Hrvati in Srbi, ki bi omogočala obstoj in krepitev slovenstva. Slovenci bi prinesli v skupno državo »/.../ vrednote svojega zemljepisnega položaja, svoje miselnosti, ki veže vzhod z zapadom, in svojih talentov ter smisla za mirno in urejeno državno življenje na podlagi poštenja na vseh javnih področjih. To je gotovo najsolidnejša podlaga za politično, kulturno in gospodarsko sodelovanje treh sorodnih jugoslovanskih narodov v eni, demokratični državi.« Vsekakor pa demokratična Jugoslavija Slovincem ne bi smela onemogočati uporabe slovenskega jezika in razvijati svoje kulture, kar je v skupni državi seveda dovoljeno Hrvatom in Srbom. Še večja ironija bi bila, če Slovenci v lastni, svobodno izbrani državi, ne bi mogli ohraniti, kar jim je že uspelo v »/.../ borbi za obstoj s tujekrvnim gosposkim narodom«. Že tu so si drznili komentirati hegemonistični plemenski centralizem, ki je pod okriljem jugoslovanskega nacionalizma le izkoriščal državo v stremljenju po prevladi. Slovenci so namreč dopuščali marsikaj, kar jim ni bilo pogodu, a vse naj ima svoje meje. To je bil poglavitni motiv, da so sprejeli sodelovanje v skupini JRZ in s tem doma prevzeli oblast. Njena zastopnika v vladi v Beogradu sta menda storila vse, da bi preprečila učni načrt v duhu unifikacije. Ob koncu članka so celo zagrozili, da bo banski svet nasprotoval monopolizaciji šolstva in razveljavil vse, kar nasprotuje enakopravnosti slovenskega naroda, sicer si bodo »/.../ nakopali odgovornost, da politiko proti nam samoposebi umevno nadaljujejo brez nas«. ¹⁷ Trenja na prosvetnem področju so se sicer navidezno umirila, vendar pa so se proti koncu tridesetih let prikrito prikradla v gospodarstvo, kar neprikrito pa v diplomacijo.

Gospodarsko ozadje

Gospodarsko stanje *Kraljevine Jugoslavije* tik pred začetkom druge svetovne vojne je na šesti (zadnji) seji trinajstega (zadnjega) zasedanja banskega sveta leta 1941 podrobno orisal poslanec Ivan Avsenek, ¹⁸ ki je zaradi predlaganega nizkega banovinskega proračuna predlagal skrbno ravnanje s sredstvi in dodal:

»Razvoj sedanjih razmer moramo zavreti, pa četudi se nam nalože velike žrtve. Ne smejo se pripetiti slučajji, kakor se dogaja v južnih krajih naše države, ko kmetje mečejo po 1.000 din na gosli, 100,- din za anuitete kmečkih dolgov pa nočejo plačati. Vse te stvari mora naša država preiskati, če hoče vzdržati socialni red. Ne mislim, da bi bilo treba takoj poklicati na pomoč policijo ali žandarmerijo. To navadno nič ne pomaga.« Motila so ga tudi visoka posojila za obrambo. Svoj komentar je duhovito končal: *»Če bi človek rabil vse možnosti povečanja banovinskega proračuna in vzel notri tudi proračun vseh banovinskih institucij, tudi takih, ki šele pridejo, bi dobili prijetno sliko, ki bi operirala z zelo velikimi številkami. Toda ponavljam, v decembru je izšla uredba, kjer je zgovornost prepovedana, radovednost pa ni dovoljena.«*

Požel je burno odobravanje in ploskanje. ¹⁹

Sploh je bila demokracija tistega časa v duhu ustave iz leta 1931. Na zadnji seji zadnjega zasedanja banskega sveta so poslanci formalno sicer potrdili

¹⁷ »Naš protest«, *Slovenec*, 20. 2. 1936, št. 42a, str. 1.

¹⁸ Ivan Avsenek, tudi Avsenak, trgovec in industrialec iz Ljubljane.

¹⁹ SI AS 77, fasc. 15, Zapisnik 6. seje XIII. zasedanja, 22. 2. 1941, Razprava o banovinskih dohodkih, str. 25–36.

Pravilnik o banovinskem proračunu za leto 1941, ki pa je bil (pozor!, op. a.) sestavljen že 10. 2. 1941 z vsemi finančno ovrednotenimi zahtevki, kakor si jih je zamislil ban z bansko upravo. Da ne bi slučajno prišlo do kakega nesporazuma, je zadnji (106.) člen določal: »*Ta pravilnik s proračunom, ki je njegov sestavni del, stopi v veljavo dne 1. aprila 1941.*«²⁰

Če povzamemo: Pravilnik je bil že določen, sestavljen in finančno ovrednoten že pred začetkom zasedanja banskega sveta, in vse živahne razprave in dokazovanja ga niso spremenila niti za trohico. Pridružujem se mnenju popisovalca arhivskega gradiva banskega sveta:

»*Težko je reči, koliko so bili vse pripombe, predlogi in številne resolucije banskega sveta nato upoštevani v praksi. Vsekakor je imelo mnenje banskega sveta v vseh zadevah zelo majhno težo, sicer se ne bi vseskozi prizadevali za povečanje kompetenc in poudarjali svojo nemoč. Burne debate so bile v glavnem viharji v kozarcu vode, ki so se ponavljali iz leta v leto.*«²¹

Kraljevina Jugoslavija na zemljevidu iz leta 1939

Jugoslovansko politiko v drugi polovici tridesetih let zelo lepo predstavlja zemljevid, izdan ob 550. obletnici junaške kosovske bitke,²² leta 1939, tik pred podpisom hrvaško-srbskega sporazuma s še bolj pomenljivimi komentarji v drobnem tisku.

V drobnem tisku so obrazložene vsebine v okvirjih, ki kažejo ideje založnika, Sekretariata Jugoslovanske narodne stranke, borbašev²³ in tudi srbsko politično usmeritev.

V desnem spodnjem kotu je v okvirju narodnostno predstavljena banovina Hrvaška, nastala s pogajanjem med Vladkom Mačkom in Dragišo Cvetkovićem, ki so jo sestavljali Savska in Primorska banovina ter srez in mesto Dubrovnik. V Savski banovini je živel 2.122.631 Hrvatov in 517.191 Srbov, torej kar petina. Če je Maček lahko sprožil hrvaško vprašanje v Jugoslaviji, v kateri je samo četrtnina prebivalstva hrvaške narodnosti, zakaj naj ne bi imeli pravice tudi Srbi v Savski banovini sprožiti srbskega vprašanja. Sledi retorično vprašanje: »Kam bi to pripeljalo?«

Drugi del prihodnje hrvaške banovine naj bi sestavljale Vrbaska, Drinska (del Bosne) in Zetska banovina (del Hercegovine in Srem). Tudi to so sestavni deli Jugoslavije, kjer bi po sklenitvi sporazuma izpeljali plebiscit, čeprav je tu živel le 437.888 Hrvatov, 1.192.822 Srbov in 649.442 muslimanov, ki se niso nikoli izrekli za Hrvate in so se deklarirali za Jugoslovane. Založniki so razglabljali, od kod jim pravica, da bi se v krajih, kjer ni živela niti petina Hrvatov, izvedel plebiscit, za Srbe v *Savski banovini*, kjer jih je živela četrtnina, pa ne. Z velikimi črkami so zastavili vprašanje vsakemu poštenemu človeku, ali je mogoče

²⁰ SI AS 77, fasc. 15, Zapisnik 1. seje XIII. zasedanja, 17. 2. 1941, Uvodni ekspeze bana dr. Marka Natlačena o banovinskem proračunu in drugih problemih banske uprave, str. 49–71.

²¹ Kološa: *Banski svet Dravske banovine*, str. 17.

²² AJ 37, t. e. 21, p. e. 151, Geografska karta Jugoslavije, izdana ob 550. obletnici kosovske bitke, v času t. i. reševanja hrvaškega vprašanja. Zato je med drugim predstavljena Koroščeva trditev, da je Jugoslavija sestavljena iz treh narodov, Srbov, Hrvatov in Slovencev. Dodano je: »/.../ on se naziva vođom slovenačkog naroda. Pa kad smo tri naroda spor je samo između Srba i Hrvata što se on kao vođa trećeg naroda meša u taj spor? Odgovor: »On od tog spora živi.«

²³ Po literaturi je gradivo o borbaših v Arhivu Jugoslavije v fondu AJ 307 (*Vodič za korisnike arhivske građe*, 1985, str. 57, *Pregled fondova i zbirki Arhiva Jugoslavije*, 1993, *Vodič kroz fondove Kraljevine Jugoslavije*, 2000, str. 200–201). Popis gradiva Arhiva Jugoslavije, 2004, navaja, da zbirka še ni urejena, osnovni podatki o zbirki se razlikujejo, povzeti so po že *Vodiču kroz fondove Kraljevine Jugoslavije*, 2000. Gradiva naj bi bilo 2 fasc., 0,20 t. m. Gradiva nisem mogel uporabljati, ker je še vedno neurejeno.

Geografska karta Jugoslavije, izdana ob 550. obljetnici kosovske bitke, v času t. i. reševanja hrvaškoga vprašanja (vir: AJ 37, t. e. 21, p. e. 151).

določiti mejo med Srbi in Hrvati v taki meri, da bodo vsaj približno zadovoljni eni in drugi. Nanj so tudi že odgovorili, češ da karta jasno kaže, da je nemogoče potegniti mejo med Srbi in Hrvati.

Po mnenju avtorjev naj bi hrvaško vprašanje že več let zorelo s pomočjo tujih politikov. Najpomembnejši naj bi bil dr. Anton Korošec, ki je zagovarjal tezo, da je Jugoslavija sestavljena iz treh narodov – Srbov, Hrvatov in Slovencev – in »/.../ on se naziva vođom slovenačkog naroda. Pa kad smo tri naroda spor je samo između Srba i Hrvata što se on kao vođa trećeg naroda meša u taj spor? Odgovor: »On od tog spora živi.«

Zemljevid je bil izdan ob 550. obletnici kosovske bitke, do katere je po njihovem mnenju prišlo zaradi nesloge srbskih velikašev – kot ob koncu tridesetih let. Carja Dušana so zastrepili v 46. letu starosti, tik pred kosovsko bitko, nasledil ga je nemočni sin Uroš. Ravno tako je bil v 46. letu v atentatu ubit kralj Aleksander, ki ga je nasledil mladoletni kralj Peter. Potegnili so vzporednice in ugotovili, da po smrti carja Dušana ni bilo sloge med srbskimi velikaši, ki so se potegnili na svoje posesti in se šli nekakšno federacijo ali celo konfederacijo. Isto je zahteval Maček s politiki, Dragišo Cvetkovićem, Korošcem, Spahom in opozicijo, kar naj bi leta 1939, 550 let po bitki, vodilo Jugoslavijo v novo kosovsko bitko. Namesto da bi bilo obnovljeno in povečano Dušanovo carstvo, se po 20 letih skupnega življenja vse postavlja na kocko. Dodano je bilo še, da sporazum, ki do takrat še ni bil sprejet, ne bo prinesel miru in sožitja in bo »/.../ izvor svih mogućih nesreća i nedaka, pa i uzrok propasti Jugoslavije«.

Isti zemljevid, ki je bil izdan ob obletnici kosovske bitke in je bil hkrati tudi letak za zbiranje sredstev proti nesrbsko mislečim,²⁴ se končuje s pamfle-

²⁴ Navedek na dnu karte: »Priloge za borbu protiv separatista slati na ček br. 56-570.«

tom: »Narod to ne sme, da dozvoli,« in s preroško mislijo: »Bez jugoslovenstva, bez Jugoslovena nema Jugoslavije.« Kako prav so imeli!

Sanje o veliki Srbiji oziroma srbski Jugoslaviji so se začele razblinjati. Nasprotja med narodi, predstavljenimi na zemljevidu, so se kruto, najprej s pomočjo zavojevalcev, pokazala že v drugi svetovni vojni, se z bratstvom in edinstvom samo navidezno umirila ter v vseh grozotah v devetdesetih letih 20. stoletja z istimi idejami silovito izbruhnili in Jugoslavija, alias 'Srboslavija', je končala na smetišču zgodovine.

Položaj Slovencev v diplomatskih službah Kraljevine Jugoslavije konec tridesetih let

Stanje oziroma vpliv Slovenije in Slovencev v Kraljevini Jugoslaviji sta lepo razvidna iz statistike in analiz *Ministrstva za zunanje zadeve Kraljevine Jugoslavije* o diplomatsko-konzularnih predstavnikih kraljevine, ki je ohranjena v *Zbirki dr. Milana Stojadinovića*²⁵, srbskega ekonomista, univerzitetnega profesorja in vodilnega članaq najprej srbske radikalne stranke in nato vse jugoslovanske radikalne zajednice.

Zbirka je nastajala ob njegovem političnem delovanju, ko je bil na vodilnih mestih v obeh kraljevinah, tako v Kraljevini Slovencev, Hrvatov in Srbov kot v poznejši Kraljevini Jugoslaviji. Najprej je v skladu z izobrazbo vodil finančno ministrstvo in postal senator. V tem obdobju je še vedno prevladoval centralistično-unitaristični režim. Bilo pa je že konec Živkovićeve in Jevtićeve diktature in ko je poznejša Uzunovićeve vlada odstopila, je njeno mesto prevzela koalicija dr. Milana Stojadinovića in dr. Antona Korošca. Srbski radikalec Milan Stojadinović se je opiral na SLS in JMO. Vlada je morala reševati dva problema, gospodarskega z odpisom dolgov in za izboljšavo finančnih bilanc s sklepanjem pogodb z že fašističnima Italijo in Nemčijo, in še nacionalna vprašanja v kraljevini.

Obdobje kraljevega namestništva so zaznamovali trije predsedniki vlad: Milan Stojadinović (junija 1935–februarja 1939), Dragiša Cvetković (februarja 1939–marca 1941) in Dušan Simović (marca 1941–januarja 1942). Kraljevo namestništvo je konec decembra 1934 zaupalo sestavo vlade Bogoljubu Jevtiću, ki je dobil nalogo, da se skuša sporazumeti z opozicijskimi strankami in jim v zameno za priznanje oktroirane ustave ponovno dovoli delovanje. V kraljevini je namreč že zavel rahel vetrič liberalizacije političnega življenja z ukinitvijo sankcij proti glavnima opozicijskima voditeljema, Korošču in Mačku. Ob Aleksandrovem pogrebu se je Anton Korošec vrnil iz konfinacije, Vladko Maček pa iz zapora. Nova vlada naj bi bila na željo kraljevega namestništva sestavljena iz čim več novih ljudi in tako je bil kot predhodno uspešen minister za finance, dr. Milan Stojadinović, imenovan za mandatarja, nato pa je postal predsednik ministrskega sveta in hkrati še zunanji minister. V njegovem uradu so se zbirale informacije o delovanju senata, skupščine, ministrskega sveta, strankarskega življenja, skratka političnega in gospodarskega življenja v domovini, preko poročil konzularno diplomatskih predstavništev tudi o življenju izseljencev v tujini,²⁶ ki jih je z izdelanimi naročenimi statistikami in analizami *Ministrstva za zunanje zadeve Kraljevine Jugoslavije* podal takratno realno stanje v jugoslovanskih diplomatsko-konzularnih predstavništvih in tudi na samem ministrstvu ter s tem posredno prikazal položaj Slovencev v vladnih službah.²⁷

Diplomatsko-konzularni uslužbenci so bili razdeljeni v karierne skupine

²⁵ *Vodič kroz zbirke*, str. 9–13.

²⁶ AJ 37, Župančić, Inventar, str. 1–416.

²⁷ AJ 37, t. e. 48, a. e. 309/34, str. 579–586.

I–VIII. Na zunanjem ministrstvu je delalo 194 diplomatskih predstavnikov, od tega 156 Srbov (80 %), 28 Hrvatov (15 %) in 10 Slovencev (5 %). V tem času so torej v diplomatski službi delovali diplomati srbske, hrvaške in slovenske narodnosti v razmerju 80 : 15 : 5. Odstotni delež v tujini delujočih diplomatov je bil že za nianso drugačen. V tujini je delovalo 128 diplomatskih uslužbencev: 100 Srbov (78 %), 21 Hrvatov (17 %) in 7 Slovencev (5 %). Na diplomatskih predstavništvi v tujini je delalo 51 poslanikov, veleposlanikov in konzulov, od tega 40 Srbov (78 %), 9 Hrvatov (18 %) in 2 Slovenci (4 %). Na sedežu ministrstva za zunanje zadeve v Beogradu je bilo zaposlenih 66 uslužbencev, od tega 56 Srbov, 7 Hrvatov in 3 Slovenci. Od tega je bilo kar 41 šefov, kjer so se tudi nekako držali pravila 85 % Srbov, 10 % Hrvatov in 5 % Slovencev. V primerjavi s skupnim številom uslužbencev je šefovski odstotek še višji; 22 % Srbov in 14 % Hrvatov, kar pomeni, da je imel vsak peti uslužbenec srbske narodnosti šefovski položaj, pri Hrvatih komaj vsak sedmi. Slovencev sploh ni omenjenih in jih očitno med šefi ni bilo. Od 41 šefov na sedežu ministrstva jih je bilo kar 17 nastavljenih politično: pomočnik ministra, načelniki, podnačelniki ter vodje oddelkov in odsekov, ki so lahko uveljavljali politično voljo Kraljevine Jugoslavije v mednarodnih odnosih. Srbi so imeli 16 politično nastavljenih šefov (94 %), Hrvatje 1 (6 %), Slovenci pa nobenega.²⁸ Zanimiva in povedna sestava diplomatskega osebja!

Karakteristike in usmerjenost nesrbskih predstavnikov v diplomatski službi so prej temeljito preverili. Od 38 Hrvatov in Slovencev v diplomatski službi jih je 10 delovalo v centrali, 28 pa v tujini. V tujini je bilo 5 poslanikov, od katerih sta se dr. Nikola Mirošević -Sorgo in dr. Ivo Andrić vedno držala blizu načel velikosrbske linije, ostali trije poslaniki pa so bili na nepomembnih mestih. Podobno je bilo stanje pri šestih generalnih konzulih, od katerih so bili razen Gabriča na nepomembnih mestih in Bernot je bil avgusta 1939 upokojen. Šest svetnikov poslaništev je bilo vedno blizu velikosrbski liniji, od njih še najmanj Vladimir Rybář, prav tako tudi 12 ostalih uslužbencev. V centrali v Beogradu nista bila Srba samo dva politična šefa, Kolombatović kot načelnik še nedelujočega oddelka za tisk in Božič kot podnačelnik političnega oddelka. Razen njih pa še pet drugih uslužbencev, od katerih je bil Novačan avgusta 1939 že upokojen.

Uslužbenice diplomatskih služb so temeljito ocenili, zlasti Slovence in Hrvate. Ocena dr. Izidorja Cankarja, poslanika v Buenos Airesu: »/.../ slab, dobar profesor sa protekcijom« ali ocena dr. Iva Andrića, poslanika v Berlinu: »/.../ inteligentan, tobož kao Hrvat ali sa protekcijom kao srpski književnik«. Še zanimivost: »U ministarstvu kao pomočnik Pilja Milivoj sa protekcijom, vrlo slab, potrebno zameniti jednim našim ili sa Savom Obradovićem.«²⁹ Od 38 uslužbencev so jih z »dobro« ocenili 11 in pol, z oceno »indiferentan« 16 in pol (predstavnik v Jeruzalemu Dedžulić je namreč dobil oceno »dobar – indiferentan«), popolnoma negativno so bili ocenjeni štirje predstavniki, dva sta bila upokojena. Posledica ocen je bila hitrost napredovanja v kariernih razredih. Če bi ocenjevali napredovanja po narodnosti, bi lahko rekli, da so bila za Slovence in Hrvate porazna, kljub višjim kvalifikacijam na znanstveno-socialnem področju, večji marljivosti, večjim uspehom pri delu. Zastarela in zarjavela personalna politika je povzročila, da je bilo od 65 uslužbencev v centrali kar 41 šefov in samo 24 od njih je bilo dodeljenih političnemu odseku. To je v praksi pomenilo velika pooblastila v zakonodaji in pri pripravi raznih amandmajev in »/.../ primenjivanje su punih 20 godina izključivo u korist Srba«.³⁰

Številčno razmerje diplomatsko-konzularnih uslužbencev med Srbi, Hr-

²⁸ AJ 37, t. e. 48, a. e. 309/34, str. 579.

²⁹ AJ 37, t. e. 48, a. e. 309/34, str. 585.

³⁰ AJ 37, t. e. 48, a. e. 309/34, str. 580.

vati in Slovenci je bilo nekdanje v razmerju 51 : 38 : 11, kar je pomenilo 106 Srbov, 84 Hrvatov in 21 Slovencev. Stanje 1. oktobra 1939 pa je bilo v razmerju 81 : 15 : 4, kar pomeni, da je v diplomatski službi delalo 170 Srbov, 32 Hrvatov in 9 Slovencev.³¹ V centrali v Beogradu so imeli predstavniki Srbov: ministra, 6 uslužbencev v rangu ministra, med katerimi sta bila dva njegova pomočnika, 9 načelnikov in podnačelnikov, 29 šefov odsekov in od 43 ostalih diplomatsko-konzularnih predstavnikov je bilo 35 Srbov, zlasti v političnih in finančnih oddelkih. V tujini je bilo 18 poslanikov, 13 najpomembnejših, od 45 generalnih konzulov in svetnikov so imeli Srbi 34 najpomembnejših in še 61 sekretarjev, konzulov, vicekonzulov in 50 pisarjev. V centrali je bilo od 87 zaposlenih le 14 Hrvatov in Slovencev (16 %), v tujini pa 27 od 124, kar je bilo samo 22 %, namesto predvidenih 50 %. Niti enega Hrvata ali Slovenca ni bilo v predstavništvih kraljevine v Bruslju, Budimpešti, Rimu, Santiagu, Lillu, Marseillu, na Reki, v Solunu, Trstu, Carigradu, Montrealu, New Yorku, Bariju, Zadru, na Dunaju, v Pečuju³² itd., skratka tam, kjer bi bilo slovensko poznavanje razmer še kako dobrodošlo.

Posledica takega stanja je bila, da je bila celotna jugoslovanska zunanja politika, vodena iz Beograda, izključno v smislu velikosrbskih idej, posebno pri reševanju hrvaškega vprašanja in vzdrževanja hegemonije zlasti nad Hrvati in Makedonci, ki so jim s tako usmerjeno politiko odvzeli možnost vpliva in pomoči iz tujine. Upoštevati je treba še, da je bilo med Srbi v konzularnih predstavništvih neznatno število t. i. prečanskih Srbov, tako da je bila politika pod vplivom centralne srbske hegemonije. »U toj službi, Slovenci i Hrvati mnogo sporije napreduju i mnogo teže dobijaju šefovske položaje nego njihove kolege Srbijanci, i ako su Hrvati i Slovenci po naučnoj i socialnoj kvalifikaciji superiorni.«³³

Da se analiza in statistika diplomatske službe Kraljevine Jugoslavije, ki je bila odsev njene takratne politike, ne bi končala s krivdo Srbov, so na koncu ekspertize poudarili, da je med 37 hrvaškimi in slovenskimi uslužbenci (brez pripravnikov) zaposlenih tudi nekaj naturaliziranih Hrvatov in Slovencev, ki so s poroko pridobili privilegirani status v primerjavi s sonarodnjaki, ki se niso vključili v srbsko družbo.³⁴ Drugi neprodani Hrvatje in Slovenci so bili izpostavljeni veliki demoralizaciji zaradi pritiska večine na manjšino in nagrajevanja naturaliziranih sonarodnjakov, ki so imeli zaslombo v vladajočih beograjskih krogih. Ob teh razmerah so Srbi ugotovili, da je med Srbi in Hrvati premalo zanimanja za diplomatsko službo, ker je bilo premalo politične podpore slovenskih in hrvaških politikov in to naj bi bil glavni vzrok za nasilni partikularizem.³⁵ Za piko na i so dostavili še: »S toga je potrebno, da vodjstvo Hrvata obrati osobito pažnju na tu činjenicu, jer bez moralne i karakterne podloge ta se služba ne može očistiti od prošlog mentaliteta i shvatanja državnih interesa, makar se i po broju udovoljilo nacionalnom ključu.«³⁶ In realni zaključek: »Brojni pregled ne pokazuje pravu sliku, jer brojni udeo Srba iznosi 81 %, a stvarni uticaj je mnogo jači zbog čvrstih porodičnih, poslovnih i protekcijskih veza, tako da taj uticaj iznosi 99 %,« kar je bila žal kruta realnost.

³¹ AJ 37, t. e. 48, a. e. 309/34, str. 581.

³² AJ 37, t. e. 48, a. e. 309/34, str. 582.

³³ AJ 37, t. e. 48, a. e. 309/34, str. 582.

³⁴ AJ 37, t. e. 48, a. e. 309/34, str. 582; »/.../ ima ih nekoliko naturaliziranih u Beogradu bilo ženidbom bilo što dosledno ispovedajućima rečima i delima velikosrpsku tezu«.

³⁵ AJ 37, t. e. 48, a. e. 309/34, str. 582; »Nemajući oslonca ni tazbini, a takodje bez podpore pravih predstavnika hrvatskog naroda i zbog slabog interesovanja slovenačkih političara za njihove sunarodnike u toj službi, nije čudo da se kod mnogih pojavljao moralni defektizam, popuštanje poštenih uzgoja pred nasilničkom partikularizmom.«

³⁶ AJ 37, t. e. 48, a. e. 309/34, str. 582.

Zaključek

V pričujočem prispevku sem poskusil orisati nič kaj zavidljiv položaj Slovencev v Kraljevini Jugoslaviji v drugi polovici tridesetih in začetku štiridesetih let. Po drugi svetovni vojni se kljub spremembi režima situacija ni bistveno spremenila, saj so nam vladali igralci iz istega prostora s podobnimi manirami in nakanami. Naslednje generacije zgodovinarjev pa bodo lahko, s časovno distanco, že primerjale vpliv in položaj Slovencev v Evropski uniji.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

- ☉ Arhiv Republike Slovenije, SI AS 77, Banski svet Dravske banovine, 1929–1941.
- ☉ Arhiv Jugoslavije, AJ 37, Zbirka dr. Milana Stojadinovića, 1914–1944.

LITERATURA

- Jončić, Dušan, Malović, Gojko, Antić Saša, Petrović Nada: *Vodič kroz zbirke*, Arhiv Srbije i Crne Gore (Jugoslavije), Beograd 2007.
- Kološa, Vladimir: *Banski svet Dravske banovine 1931–1941*, Arhiv SR Slovenije, Ljubljana 1980.
- Slovenec*, letnik 62, št. 32a, Ljubljana, 8. 2. 1935.
- Slovenec*, letnik 62, št. 42a, Ljubljana, 20. 2. 1936.
- Slovenska zemlja, Glasilo slovenskega kmečko-delavskega gibanja*, letnik 2, št. 6, Ljubljana 31. 3. 1936.
- Trgovski list, časopis za trgovino, industrijo in obrt*, letnik 18, št. 19, Ljubljana, 16. 2. 1935.
- Vode, Angela: *Skriti spomin*, Nova revija, Ljubljana 2004.
- Župančič, Tonka: *Inventar AJ 37, Zbirka dr. Milana Stojadinovića, 1914–1944*. Zbirka informativnih sredstava, Arhiv Jugoslavije, Beograd 1999.

SUMMARY

THE SITUATION OF SLOVENIANS IN THE SECOND HALF OF THE 1930S IN THE KINGDOM OF YUGOSLAVIA

Agents of diplomatic services in the Kingdom of Yugoslavia were thoroughly assessed, especially Slovenians and Croats. The criteria for those positions at that time is best represented by assessments, such as the assessment of dr. Izidor Cankar, envoy in Buenos Aires: »/.../ *bad, good professor under protection*« or assessment of the writer dr. Ivo Andrić, envoy in Berlin: »/.../ *intelligent, thus Croatian, but under protection as Serbian author*«. In 2011, the exhibition »*Ivo Andrić in Diplomacy*« was opened in the Archives of Yugoslavia. When I kindly presented them the official comment from the archival material on his work, they were even kinder in ignoring me. I would like to mention one more interesting fact: »*Under protection as an assistant of Piljo Milivoj at the Ministry, very bad, should be replaced by one of ours or with Savo Obradović*«. Out of 38 employees of the Ministry of Foreign Affairs, only 11 and a half were evaluated with 'good', 16 and a half with 'indifferent' (representative in Jerusalem Dedjulić

received evaluation 'good – indifferent'), four officials were assessed negatively, two of whom were already retired. The result of the assessment was the quick pace of career advancement. If we were to evaluate advancement by nationality, we could say that Slovenians and Croatians had disastrous opportunities to advance their careers, despite the higher professional qualifications in the scientific and social field, better diligence, and more success at work. Obsolete and rusty personal policy caused that the 41 out of 65 employees in Belgrade were bosses and only 24 of them were assigned to the political segment. This meant substantial powers in legislation and preparing amendments and »/.../ for 20 Years working in favor of Serbs«. Characteristics and orientation of non-Serbian representatives of diplomatic service were thoroughly checked. Out of 38 Croatians and Slovenians in diplomatic service, 10 worked at the central and 28 worked abroad. There were 5 envoys abroad, of which dr. Nikola Mirošević-Sorgo and dr. Ivo Andrić adhered loyally to the principles of the so called 'great Serbian line', the other three occupied inconsequential positions. 6 consul-generals found themselves in a similar situation as all with the exemption of Gabrič occupied insignificant post and Bernot retired in August 1939. 6 councilors of legations were always close to the great Serbian line, Vladimir Rybář and 12 other employees being the least close. Only two political bosses at the central in Belgrade were not Serbians; Kolombatović as head of non-operating Press Department and Božič as vice chief of Political Department. With their exception, there were 5 other employees of which Novačan retired already in August 1939. Diplomatic and consular officials were divided into career groups I–VIII. At the 194 diplomatic agents worked at the Ministry of Foreign Affairs, 156 of which were Serbians (80 %), 28 were Croatians (15 %) and 10 were Slovenians (5 %). At the time, the ratio of Serbian, Croatian, and Slovenian employees in the diplomatic service was 80 : 15 : 5. The percentage of diplomats functioning abroad was a shade different. 128 diplomatic agents were functioning abroad: 100 Serbians (78 %), 21 Croatians (17 %), and 7 Slovenians (5 %). An interesting and very indicative structure of diplomatic staff.

1.02 Pregledni znanstveni članek

UDK 929Štibler M.:334.734(497.1+497.4)

Prejeto: 7. 5. 2016

Miloš Štibler (1882–1969), zadružnik in publicist

GORANKA KREAČIČ

dipl. um. zg., predmetna učiteljica,
Osnovna šola Preserje, Preserje 60, SI-1352 Preserje
e-pošta: goranka.kreacic@guest.arnes.si

Izvleček

Članek obravnava življenje in delo slovenskega zadružnika in publicista Miloša Štiblerja. Obmejni Slovenec iz Pohorskega Podravja, sin kmečkih staršev, je maturiral na mariborski klasični gimnaziji in končal višjo zadružno šolo v Darmstadt. Pred prvo svetovno vojno je deloval kot tajnik zadružne zveze v Celju. Z Dunaja je leta 1919 odšel v Beograd, kjer je s presledki ostal do leta 1946.

Opravljal je službe v zadružnih organizacijah, bil je vodja kabineta na ministrstvu za kmetijstvo v Beogradu, nato dolga leta vodja oddelka za kreditiranje zadružništva v Privilegirani agrarni banki Beograd. Po drugi svetovni vojni se je vrnil v Slovenijo, v Ljubljano. Dolgih 70 let je pisal poljudno strokovne članke za slovenske, srbske in nemške časopise.

Abstract

MILOŠ ŠTIBLER (1882-1969), COOPERATOR AND PUBLICIST

The article discusses the life and work of the Slovenian cooperator and publicist Miloš Štibler. The borderline Slovenian comes from Podravje region, from a farming family. He graduated from Classical Grammar School Maribor and completed Cooperative College in Darmstadt. Before the First World War, he acted as a secretary of the Cooperative Union in Celje. In the 1919, he went from Vienna to Belgrade where he stayed until 1946, with brief spells of staying elsewhere. He pursued activities in cooperative associations; he acted as the Head of the Ministry of Agriculture in Belgrade, then as the Head of the Department of Lending to the Cooperatives in the Privileged Agricultural Bank in Belgrade. After the Second World War, he returned to Ljubljana, Slovenia. For 70 long years, he wrote popular academic articles for Slovenian, Serbian, and German newspapers.

Ključne besede:

Miloš Štibler,
zadružništvo
v Sloveniji,
zadružništvo
v Kraljevini
Jugoslaviji

Key-words:

Miloš Štibler,
Cooperatives
in Slovenia,
Cooperatives
in the Kingdom
of Yugoslavia

Uvod

Pričujoče besedilo obravnava življenje in delo Miloša Štiblerja, slovenskega združnika, ljubiteljskega igralca in publicista. Idejo za samostojni članek smo dobili,¹ ko smo v družinski hiši Volčanškovih iz Brežic odkrili tisoče strani njegovih dnevniških zapisov po drugi svetovni vojni. Tja so prišli pred več kot petinštiridesetimi leti, ko jih je po njegovi smrti pripeljala iz Ljubljane njegova edina hči Duša. Do zdaj smo uredili in kronološko zložili več kot tisoč strani. Že na podlagi tega smo dobili vpogled v njegovo življenje in delo po drugi svetovni vojni, ko se je kot upokojenec intenzivno ukvarjal z družbenim delom na različnih področjih: v društvu upokojencev, v društvu potrošnikov, na področju sociale, v delavsko prosvetnih društvih itd. Ob rednem zapisovanju dnevnikov je ob različnih priložnostih beležil tudi spomine na svoje delovanje pred prvo in drugo svetovno vojno.

Obmejni pohorski Slovenec, ki je svoje krstno ime Mihael iz domoljubja spremenil v Miloš, je bil dejaven v naprednih narodnih gibanjih. V času narodnostnih bojev na Slovenskem je začel pisati v časnike in časopise, ker je to čutil kot dolžnost, saj je slovenska beseda morala postati enakovredna nemški. Pisati je začel že kot gimnazijec, zgodaj pa se je posvetil še dvema dejavnostma, ki sta ga pozneje spremljali vse življenje: ljubiteljskemu igrilstvu in združništvu, slednje je pozneje postalo tudi njegov poklic.

V članku je predstavljenih nekaj poglobitvenih poglavij iz njegovega delovanja in življenja. Za to smo rabili različne vire, od pogovorov z njegovimi sorodniki in znanci, preko družinskih podatkov iz mariborskega nadškofijskega arhiva, *Štiblerjevega dnevnika* in različne literature do Javorškove knjige *Spomini na Slovence*.

Prvi del sestavljajo biografske črtice, nekoliko daljši citati iz njegovega dnevnika, ki zelo natančno pojasnjujejo njegovo razmišljanje, njegova duševna razpoloženja in marsikatero življenjsko odločitev. *Štiblerjev dnevnik* je pisan zelo tekoče in je izredno zanimivo branje tudi takrat, ko opisuje sočasne dnevne dogodke.

V drugem delu je Miloš Štibler prikazan tako, kakor ga je videl Jože Javoršek v svojih *Spominih na Slovence*. Skupaj s tastom, politikom Ivanom Pucljem, sta med glavnimi protagonisti Javorškove prve in druge knjige, ki je neke vrste mikrozdgodovinska pripoved, preoblikovana v fikcijsko prozo.

V tretjem delu je predstavljeno Štiblerjevo ljubiteljsko igralsko udejstvovanje v Celju, saj je kot pobudnik ustanovitve *Dramatičnega društva* leta 1911 ena ključnih oseb v zgodovini celjskega gledališča.

V četrtem delu je predstavljena Štiblerjeva politična publicistika po koncu prve svetovne vojne, ko odide v Beograd gradit novo državo s takim navdušenjem, da ga vnema zapelje v predlog o jezikovni združitvi vseh treh konstitutivnih narodov nove države.

Peti del je posvečen Štiblerjevi združni publicistiki. Prikazan je le prerez nekaterih njegovih idej in pogledov, saj bi podroben vpogled presegel prvotno zamisel o zgradbi pričujočega sestavka.

Biografski pregled z vpogledom v dnevniške zapise

Miloš Štibler je bil rojen kot Mihael Stibler 16. 9. 1882 v Fali pri Mariboru na naslovu Ruta (Greuth) 7. Njegov oče je bil Gašper Štibler, mati pa Jožefina, roj.

¹ Nekaj podatkov o Milošu Štiblerju je mogoče prebrati v članku Kreačič: Po sledih plemenitih Šufflay Otruševskih v Sloveniji, str. 128–161.

Gradišnik.² Po prvi svetovni vojni in razmejitvi med novonastalo Jugoslavijo in Avstrijo se je večina Štiblerjevih sorodnikov znašla v Avstriji.

»Danes se spominjam tudi mojega mlajšega brata Karla.³ Je kmet v Avstriji. Ali ni to čudno? Spada pod Lučane (Leutschach) nad Mariborom. Pri razmejitvi med Jugoslavijo in Avstrijo po prvi svetovni vojni je padel pod Avstrijo. To je bila usoda celega tistega kota od Duha na Ostrem vrhu do Lučan. V tistem kotu je ostalo nekaj tisoč Slovencev, med njimi še dve moji teti in en stric po materi. Moja mati je bila od Duha na Ostrem vrhu. Zmeraj me srce zaboli, kadar koli se spomnim teh izgubljenih rojakov in sorodnikov.«⁴

V svojih dnevniških zapisih iz leta 1956 je zapisal, da je bil zaveden Slovenec, narodnjak in že takrat zadružnik. To je bilo še v gimnazijskih letih, ko je obiskoval mariborsko klasično gimnazijo.

»Obmejni Slovenec sem bil in kaj je prirodnejše, kakor da sem v takratnih razmerah postal narodnjak. Saj je narodnost bila najvažnejša stvar, ki so jo nam nasprotniki hoteli uničiti. Toda občasno sem že od mladega bil zadružgar. V počitnicah med sedmim in osmim razredom gimnazije sem imel priložnost sodelovati pri ustanavljanju posojilnice v Vuhredu. Največ na mojo pobudo so se potem ustanovile posojilnice v Ribnici na Pohorju, v Vuzenici, na Muti in v Limbušu, vse razen Mute že leta 1902.«⁵

Mihael se je v gimnaziji preimenoval v Miloša, kot so to storili nekateri njegovi profesorji ter sošolci in somišljeniki.

»Bila je to doba hudih narodnostnih bojev v Avstriji. Po velikih krajih, kot je bil nemškutarski Maribor, se je razvila predvsem pri mladih ljudeh posebno močna narodna zavednost. Najboljši prijatelji v mojem razredu smo bili Fludernik, potem Ivan Prekoršek,⁶ Mravljak Franc⁷ in jaz, ker smo vsi bili narodno zelo vneti. Fludernik se je tudi sam preimenoval iz Ignacija v Ognjeslava, jaz pa iz Mihaela v Miloša. Takšni smo bili v vsem, ko smo zapuščali mariborsko gimnazijo.«⁸

² NŠAM: RMK, Sv. Marija v Puščavi 1875–1893, str. 38.

³ Avstriji je pripadla tudi kmetija, kjer je bila poročena Štiblerjeva sestra.

⁴ Štibler: *Dnevnik*, 4. 11. 1956. Dnevnik je v rokopisu in je v zasebni lasti njegove vnukinje Kamile Volčanšek.

⁵ Štibler: *Dnevnik*, 11. 10. 1956.

⁶ Ivan Prekoršek, politik, publicist in urednik (1883–1968). Predstavniki narodno radikalne generacije, deloval je v Celju, kjer je terjal poslovenjenje napisov in šol, agitiral za majniško deklaracijo v SN in bil leta 1918 iniciator deklaracijskega tabora v Žalcu. Po letu 1918 je deloval po politični liniji G. Žerjava in A. Kramerja in sodeloval pri poslovenjenju celjskega nemškega doma (*Deutsches Haus*).

Glej tudi: Goropevšek: Ivan Prekoršek – potovalni učitelj Ciril Metodove družbe na slovenskem Štajerskem: poti in stranpoti slovenske politike na Štajerskem v letih 1908–1912, str. 421–438.

⁷ Franc Mravljak, profesor, kandidat 44. volilnega okraja (Maribor, Celje, Ptuj, del Koroške) za volitve narodnih poslancev za ustavotvorno skupščino 1920.

⁸ Štibler še posebej omenja profesorja Raiča, ki je spremenil svoj nemški priimek Rajh. Potem še nadaljuje z zgodbo Ignaca/Ognjeslava Fludernika, ki je po študiju postal nemškutar in služboval v Sarajevu, kjer se je družil samo z Nemci. Ponovno je postal Ignac. »Po letu 1918 so nam Srbi in Hrvatje pripovedovali, da je bil Fludernik vnet član »Herrenklub-a«, to je vodilne nemške organizacije v Sarajevu in sploh v Bosni. Ta »Herrenklub« je imel namreč podobno vlogo, kot jo je v Ljubljani imela Kazina na današnjem Trgu revolucije.«

Štibler: *Dnevnik*, 14. 10. 1956.

Takoj po maturi se je vključil v združno gibanje. Zavzemal se je za narodno in gospodarsko enakopravnost Slovencev na Štajerskem. Zaradi slabih gmotnih razmer je prekinil študij slavistike na Dunaju. V svojih dnevniških zapisih večkrat omenja, da mu je žal, da ni doštudiral predmeta, ki ga je imel rad prav tako kot zgodovino. Zaradi narodnostnih vrenj in gmotnega stanja kmetov je že zgodaj postal združnik. V njegovih poznejših dnevniških zapisih beremo, da je začel objavljati članke že kot gimnazijec. To ni bila potreba po literarnem ustvarjanju, pisal je zato, ker je menil, da se mora slovenska beseda redno pojavljati v javnosti in v takratnem skoraj povsem nemškem Mariboru. Nezaupanje in odpor do Nemcev in Avstrijcev ga nista nikoli zapustila, a zanimivo je, da to ni veljalo za vse, kar je bilo nemško, saj je dolga leta, tudi na starost, v socialistični Jugoslaviji ohranjal redne stike z združnimi somišljeniki iz Nemčije, posebej z dr. Hasselmannom iz Hamburga.⁹

Na Štiblerja so vplivali tudi profesorji, ki se jih rad spominja, mi pa z naslednjim pričevanjem dobimo kratek in jedrnat vpogled v tisti čas. Iz tega lahko razberemo tedanje vzdušje na mariborski gimnaziji, narodnostno zavednost pri nekaterih profesorjih in učencih, tudi narodnostno razklanost v najožji družini, vidimo, kakšne vzgojne in izobraževalne prijeme so uporabljali takratni profesorji, pa tudi Štiblarjev odnos do profesorjev in njegovo zgodnje navdušenje za slovanstvo.

»Začel sem razmišljati o tem, če je bilo v meni kaj upornosti. In zdi se mi, da je nekaj malega bilo. Tako se spominjam, da smo v višji gimnaziji čitali nek Ciceronov govor, ki se je začel z besedami: 'Quousque tandem abutere, Catilina, patientia nostra?'¹⁰ Bil je ponedeljek, latinščino smo imeli popoldne in čitali smo predgovor, 'praefatio'. Tri strani je bilo tega predgovora. Profesor Jerovšek, ki je poučeval ta predmet, pravi, da naj se predgovora do prihodnjega dne naučimo na pamet. Drugi dan, v torek, je latinščina bila že zjutraj. Imeli smo tudi druge predmete in zato nas je razjezilo, da se od nas zahteva, naj se od ponedeljka zvečer do torka zjutraj naučimo napamet tri strani latinskega besedila v prozi. Spominjam se, da bi se lahko naučil tudi celega predgovora, toda v meni se je nekaj uprlo in naučil sem se točno polovico. Drugo jutro začne profesor spraševati. Nihče ni znal. Mogoče sem bi že deseti, ki ga je poklical. Stopim iz klopi k tabli in čakam. 'Die Praefatio' pravi profesor. Začnem in gladko povem polovico. Utihnem in profesor nadaljuje misleč, da se ne morem spomniti naslednje besede. Toda jaz molčim in čez čas pravim, da dalje ne znam. 'Zakaj ne?' vpraša po nemško. 'Zato, ker sem se moral pripravljati tudi za druge predmete', mu odgovorim osorno. Profesor dvigne pesti, požene me v klop in mi napiše najslabši red 'popolnoma nezadostno' ali šest.

To se je zgodilo v začetku šolskega leta. Toda z Jerovškom sem imel dvoboj že ob koncu prejšnjega šolskega leta. Jerovšek je poučeval nemško stenografijo kot neobvezen predmet. Ravno tisti dan in tisto uro, ko je nekoč bila stenografija, je sprejemal zdravnik dr. Majciger, sicer nemškutarski sin nav-

⁹ Dr. Erwin Hasselmann, publicist in združnik (npr. Der Genossenschaftliche Selbsthilfe der Verbraucher (*Združna samopomoč potrošnikov* iz 1957). Kmalu po prihodu Hitlerja na oblast je z družino leta 1934 emigriral v Anglijo, kjer je ostal do leta 1949. Miloš Štibler se je dolga leta, še po drugi svetovni vojni, dopisoval z dr. E. Hasselmannom. V svojem dnevniku ga večkrat omenja, saj mu je dr. Hasselmann pošiljal tudi svoje knjige in članke, ki jih je Štibler pozneje podaril NUK-u, pa tudi pakete s stvarmi, ki so v povojnih letih primanjkovala v Jugoslaviji. E. Hasselmann je napisal tudi knjigo o Robertu Ownu, ki jo je Štibler prevedel v slovenščino, a ni našel založnika, ki bi jo tiskal. Ta prevod se nam ni ohranil. Štibler: *Dnevnik*, 23. 4. 1963.

¹⁰ To so znamenite besede iz prvega Cicerovega govora proti zarotniku Katilini leta 63 pr. n. št., ki pomenijo: *»Do kdaj boš vendar, Katilina, izrabljaj našo potrpežljivost?«*

dušenega staroslovenca,¹¹ profesorja Majcigerja,¹² ki je v mojem razredu v Mariboru več let poučeval slovenščino. Na žalost sem bil bolan in sem moral k zdravniku. Stopim pred stenografsko uro k Jerovšku in mu to povem. Ni mi dovolil, jaz pa sem kljub temu odšel k zdravniku. Ta me pogleda in mi napiše recept. S tem grem takoj nazaj v gimnazijo. Pridem prav ob 12. uri, ko je bilo konec pouka. Stopim k Jerovšku in mu pokažem recept v dokaz, da sem zares bil pri zdravniku. 'Nisem dvomil, da greste zares k zdravniku, toda zahtevam, da me ubogate.' Tako je rekel, a jaz sem odgovoril: 'Za mene je moje zdravje važnejše kakor vse drugo.' In sem šel.

Jerovšek tega ni pozabil. To je pokazal tudi pri čitanju Ciceronovega predgovora. Bili smo v začetku šolskega leta in bil sem vprašan menda že prvi dan. Ali to mi je pokazalo, da se moram paziti. Razmišljal sem o tem in razmišljal. Bil sem že v skrbeh, toda tudi takrat mi je usoda bila naklonjena.

Jerovšek je takrat v mojem razredu poučeval tudi slovenščino. Za tisti dan je bila iz slovenščine določena šolska naloga. Takrat sem se vsako jutro pred odhodom v šolo učil ruščine. Čitam neko rusko čitanko in najdem tam pregovor, ki mi je zelo ugajal. Dobro si ga zapomnim in mislim, če bo danes za slovensko šolsko nalogo prišla tema ('Schwefelthema' smo to imenovali v nemščini), tedaj porabim v nalogi tudi ta ruski pregovor in ga napišem v cirilici. In res je bilo tako. Prosta tema in svoj načrt izvedem. Nisem se zmotil. Jerovšek je bil silno navdušen Slovenec in Slovan. Ko je videl v nalogi ruski citat, napisan celo v cirilici, je bila moja zmaga popolna. Od takrat sva bila in ostala dobra prijatelja.«¹³

Štibler se je po prekinjenem študiju slavistike zaposlil v Celju kot uradnik in zato dobil štipendijo *Zadružne zveze* za višješolski študij na zadružni šoli (*Genossenschaftschule*) v Darmstadt. Študijsko se je potem izpopolnjeval še na Češkem, Danskem in v Nemčiji. Po študiju je bil revizor in tajnik *Zadružne zveze* v Celju, vmes je pisal o zadružništvu in se ukvarjal z ljubiteljskim igralsvom, kar je počel do pozne starosti. Mnogo je nastopal na javnih shodih in enkrat ga je Dragotin Gustinčič¹⁴ presenetil z neko izjavo.

»Bilo je v zadnjih letih pred prvo svetovno vojno. Predaval sem v Matenji vasi blizu Postojne, v gostilni, ki je nosila napis mislim Lepa naša domovina. Govoril sem kmetom o gospodarstvu, in sicer največ o zadružništvu. Med mojim predavanjem je vstopil v sobo, v kateri sem govoril, ing. Gustinčič, ki je takrat menda služboval v Trstu. Po predavanju pristopi k meni in mi pravi: 'Vi ste socialist.' Odgovoril sem mu, da nisem član socialistične stranke, pač pa sem zadrugar.«¹⁵

Poleg službe, pisanja in igranja se je udeleževal kot predavatelj na poučnih tečajih oz. kot potujoči učitelj *Ciril-Metodove družbe*. Tako ga zasledimo septembra leta 1909 v Celju na poučnem tečaju, ki ga je prirejela Zveza narodnih društev na Štajerskem v sodelovanju s *Socialnim odsekom zveze slovenskih štajerskih učiteljev in učiteljic*. Štibler je na tem tečaju, kjer sta med drugimi predavala tudi dr. Gregor Žerjav in Ivan Prekoršek, imel dve predavanji, in sicer *Alkoholizem* in *Časopis kot izobraževalno sredstvo*.¹⁶

Svojih predavanj se Štibler spominja tudi v dnevniku:

¹¹ Staroslovenci so bili konservativna politična smer v šestdesetih in sedemdesetih letih 19. stoletja nasproti mladoslovincem.

¹² Janez Majciger (1829–1909), slovenski narodopisni pisatelj, filolog in etnolog.

¹³ Štibler: *Dnevnik*, 17. 12. 1956.

¹⁴ Dragotin Gustinčič (1882–1974), slovenski politik in publicist.

¹⁵ Štibler: *Dnevnik*, 17. 12. 1956.

¹⁶ Štibler: »Rojaki!«, *Narodni dnevnik*, 28. 8. 1909, št. 196, str. 4.

»Dr. Tuma pripoveduje v svojih spominih o nekem shodu socialdemokratov nekje na Goriškem. Na shod je prišel tudi duhovnik s svojimi ljudmi. Med govorom socialdemokratskega predstavnika je začelo v cerkvi zvoniti večernico. Duhovnik je začel moliti, njegovi župljani so sledili in se je temu pridružil tudi govornik. Tuma je zaradi tega grajal govornika.

Nekaj podobnega se je pripetilo tudi meni. Če se prav spominjam, so se bližale volitve v štajerski deželni zbor, okrog leta 1912. Narodna stranka v Celju me je poslala kot govornika na shode v slovenjgraški okraj. Dva shoda sem imel: dopoldne v Razboru, popoldne v Šmiklavžu. Razbor (Zgornji) je oddaljen od Slovenj Gradca 15 kilometrov in leži visoko 884 metrov. Seveda je bila nedelja. Ko pridem v Razbor, je bila maša in morali smo počakati, da se konča. Po končani maši je prišlo na zborovanje mnogo kmetov in med njimi tudi župnik. Začel sem govoriti, a župnik je začel vpadati z raznimi vprašanji, ki so se največ tikala kmečkega gospodarstva in delovanja štajerskega deželnega zbora. Na vsako vprašanje sem mu takoj odgovoril tako, da sem videl, da so vsi poslušalci bili zadovoljni. Naenkrat začne zvoniti poldan. Župnik poklekne in začne glasno moliti, isto storijo vsi. In tudi jaz sem pokleknil. Po končani molitvi takoj vstanem in nadaljujem s svojim govorom. Župnik vpada, jaz odgovarjam in v trenutku, ki mi je izgledal ugoden, svoj govor zaključim, a predsedujoči zaključí zborovanje.

Ali bi Tuma tudi mene grajal zato, ker sem molil? Bržčas. Kljub temu mislim, da sem ravnal pravilno. Med temi hribovci je bil to vendar sploh prvi politični zbor neke neklerikalne stranke. Nekako prvi korak, da bi ljudje s hribov, ki le redko pridejo v dolino, začeli misliti tudi o drugih političnih strankah in ne samo o tisti, o kateri jim je vsako nedeljo govoril župnik. Zato mi je bilo do tega, da slišijo cel moj govor. To se je zgodilo in uspeh vidim v tem, da mi župnik shoda ni razbil. Še pomagal je s svojimi vprašanji, ki jih je bilo mnogo, da sem s svojimi odgovori pokazal, da mi ne more do živega. Ljudje so molili, vsaka moja demonstracija v tem okolju bi bila nespametna. Popoldne sem zboroval v dolini v Šmiklavžu brez župnika.«¹⁷

V Celju je ostal približno do leta 1916, nato je bil pisarniški uradnik v bolnišnici v Celovcu in potem pri 47. pešpolku v Mariboru. Šele iz dnevniških zapisov izvemo, da so ga tam 'skrili' prijatelji, da ne bi bil na očeh oblasti, saj se je kot narodnjak in združnik preveč izpostavljal.

Leta 1919 je odšel na Dunaj, kjer je delal kot revizor in referent jugoslovanskih združnih zvez *Glavne zveze avstrijskih kmetijskih zdruag*. Že naslednje leto je odšel v Beograd kot član narodnega predstavništva *Jugoslovanske demokratske stranke* (JSDS), in sicer kot namestnik poslanca dr. Vekoslava Kukovca. Zelo je cenil nekatere predstavnike JSDS, posebno Antona Kristana. V poznejših letih je sodeloval tudi z njegovim sinom Cvetkom Kristanom, ki ga večkrat omenja v dnevniku. Istega leta se je zaposlil kot inšpektor na *Ministrstvu za poljedelstvo* v Beogradu.¹⁸

Nato je bil do leta 1922 vodja kabineta ministra za kmetijstvo in tudi vodja kabineta pri svojem bodočem tastu Ivanu Puclju.

Naslednjih pet let, med letoma 1923 in 1928, je bil združni referent Velikega županstva v Ljubljani, leta 1926 pa je bil za kratek vmesni čas ponovno vodja kabineta kmetijskega ministra. Do leta 1928 je bil predavatelj na združni šoli v Ljubljani, nato je šel istega leta ponovno v Beograd, kjer je bil do leta 1929 načelnik *Oddelka za združništvo pri ministru za kmetijstvo*. Polnih 16 let, od leta 1929 do leta 1945, je kot vodja oddelka za kreditiranje založništva delal v *Privilegirani agrarni banki Beograd*. Ves ta čas je pisal in objavljajl v slovenskem

¹⁷ Štibler: *Dnevnik*, 17. 12. 1956.

¹⁸ Štibler: »Slike iz srbskega združnega življenja«, *Zadruaga*, 15. 7. 1919, št. 7, 8, 9, str. 50.

in srbskem časopisju ter se v prostem času udeleževal prostovoljnih aktivnosti kot dolgoletni predsednik *Zveze nabavljalnih zadrug državnih uslužbencev Jugoslavije* in kot predsednik slovenskega društva Ivan Cankar v Beogradu.

Štibler je do druge svetovne vojne ogromno prispeval k razvoju slovenskega in jugoslovanskega združništva, ki je postalo upoštevanja vredno politično gibanje. Omeniti kaže njegovo zaslugo, da se je združništvo dobro opomoglo in uspešno saniralo po veliki gospodarski krizi v obdobju 1928–34, kar dokazuje, da je bil tudi dober finančnik. Bil je med ustanovitelji bolgarsko-jugoslovanskega Inštituta za združništvo. Njegovo zanosno vseslovanstvo je bilo še na stara leta neizmerno. V dnevniku pripoveduje prigodo z obiska jugoslovanske delegacije v Bolgariji, ki jo je zaradi Koroščeve zadržanosti vodil dr. Miha Krek. Ko je Štibler imel poslovilni nagovor, je v navdušenju napovedal, da je naslednji cilj združevanja vseh slovanskih združnih organizacij širitev od Triglava do Vladivostoka in ne več 'samo' od Triglava do Črnega morja. Domačini in gosti so ob govoru skakali in vpili od navdušenja. Toda oba ministra, bolgarski in jugoslovanski, ga potem nista več pogledala, čeprav sta bila do takrat z njim zelo prijazna.

Začetek druge svetovne vojne je dočakal v Beogradu. Že leta 1940 je bil med sopolpisniki za ustanovitev *Društva prijateljev Sovjetske zveze*, zaradi česar ga je beograjska policija leta 1941 aretirala in zasliševala. Štibler se je branil, češ da je predsednik *Zveze nabavljalnih zadrug državnih uslužbencev*, zato so na Zvezi upali, da bodo lahko iz Rusije poceni nabavljali življenjske potreščine.

Miloš Štibler je bil velik panslavist in je v Rusiji že od nekdaj, tudi ko je bila še carska, videl zaščitnico malih slovanskih narodov. Njegova (so)pobuda za ustanovitev društva je bila logična posledica te naravnosti. Samo štiri leta pozneje Miloša Štiblerja ponovno najdemo med sopolpisniki podobne pobude. To je bilo v začetku leta 1945. J. B. Titu so poslali pismo s smernicami za ustanavljanje društva in začasno delo *Društva za kulturno sodelovanje Jugoslavije s SSSR*.¹⁹

V njegovih dnevniških zapisih je moč najti podatek, da je ob bombardiranju Beograda zgorela vsa njegova pomembna dokumentacija. Od-

Ordinacija dr. Morpurga v Mariboru (leta 1916). Miloš Štibler je tu delal eno leto kot pisarniški uslužbenec. (Vir: Družinski album Gregorja Puclja, Velike Lašče).

¹⁹ Med ostalimi sopolpisniki so na seznamu bili še nekateri Slovenci, Boris Ziherl, Boris Vogeljik, Lojze Dolinar, kipar in Miloš Štibler, penzioner.
Vir: http://www.znaci.net/00001/138_64.pdf (6. 1. 2016).

nesel jo je namreč na varno, v agrarno banko, trdno zgrajeno zgradbo, a kaj, ko jo je bomba popolnoma razdejala.

»Leta 1941, ko se je že videlo, da je vojna neizogibna, sem v Beogradu spravil svoje važnejše papirje v Privilegirano agrarno banko, kjer sem služboval. Celo ogromno poslopje je bilo od železa in cementa (betona), pa sem mislil, da bo tam najbolj varno. Tja sem spravil tudi mnogo svojih najljubših knjig, nadalje pisma, ki sem jih hotel obvarovati, ter fotokopije raznih kongresov itd. Med pismi je bila korespondenca z zadrugarji iz tujine in najzanimivejši dopisi, ki sem jih prejel od zadrugarjev iz Jugoslavije. V zbirki je bilo tudi mnogo pisem Radota Iršiča.²⁰ Od vsepovsod mi je pisal, a to niso bila majhna pisma, marveč cele razprave. Niti eno od mnogih pisem ni obsegalo izpod dvajset strani. Za ta pisma mi je posebno žal. Varal sem se namreč, ko sem mislil, da bo v železobetonskem poslopju varnost največja. Kajti napad na Beograd se je začel iz zraka 6. aprila 1941 zjutraj, menda okoli šeste ure. Med prvimi zadetki je bila Agrarna banka. Zadela jo je zapaljiva bomba, ki je priletela naravnost v arhiv med papir. V poslopju je bil vsepovsod lesen parket, mnogo vrat, okvirjev za okna, miz stolov, omar. Vse to je omogočilo požar, ki je uničil vse razen železa in cementa. Na gašenje seveda med bombardiranjem, nihče ni mislil.«

Po koncu druge svetovne vojne se je vrnil v Ljubljano, kjer je delal kot svetovalec pri *Iniciativnem združnem odboru Slovenije*, potem pa pri *Republiški zvezi kmetijskih zadrug*. Svoj zadnji članek z naslovom *Nekaj o rancah in flosarjih v pohorskem Podravju*, ki je nastal po pripovedi o žagarju Janezu Dovjaku, je napisal leta 1969, v 87. in zadnjem letu življenja.²¹

Kot smo že omenili, je prevedel knjigo svojega nemškega prijatelja dr. Hasselmanna o angleškem socialnem reformatorju Robertu Ownu iz leta 1958, a zanjo ni našel založnika.

V njegovih dnevniških zapisih beremo, da je bil še kot upokojenec zelo aktiven v *Socialistični zvezi delovnega ljudstva (SZDL)*, v občinskem odboru občine Ljubljana-Bežigrad, pri upokojencih, nadzornih odborih, bil je član komunistične partije, vodil je delavsko prosvetno društvo *Svoboda-Bežigrad* itd. Nekje zabeleži, da je imel več kot 12 funkcij. Svoj odnos do politike je pojasnil mlademu možu svoje nečakinje, ko sta skupaj prišla k njemu na obisk. Začudil se je, ko je ugotovil, da se ne zanimata za politiko.

»Takoj sem mu razložil, kaj pomeni beseda politika. Je grška beseda in bi se slovensko lahko povedalo, da je politika delo za urejanje vseh skupnih zadev. Pri tem urejevanju mora vsak razumen človek sodelovati. Skupne zadeve se morajo urediti in če sam tega ne storim, bo to storil nekdo drugi. Ta pa lahko eno ali drugo zadevo uredi v mojo škodo. Že iz tega čisto enostavnega in popolnoma točnega razloga se vsak razumen človek mora zanimati za politiko.«²²

Zato denimo znotraj krajevne podružnice društva upokojencev deluje zelo prizadevno, v imenu upokojencev piše slovenskim poslancem v zvezni skupščini o sprejemanju novega pokojninskega zakona; potem enako ravna tudi druge ljubljanske podružnice. Na bežigrajski občini sodeluje v marsikate-

²⁰ Rado Iršič, narodni heroj (1910–1941). Član KPJ je postal leta 1936. Ekonomist. Kot revizor je deloval v Zvezi nabavljajalnih zadrug državnih uslužbencev v Beogradu. Zaradi izdaje je bil v spopadu z gestapom ustreljen na Prisojni ulici v Mariboru. Bil je prvi mož Štiblerjeve nečakinje Štefke Štibler, ing. kemije, aktivistke, ki je preživela tri leta v Auschwitzu.

²¹ Štibler, Miloš (1882–1969). SBL – Slovenski spletni biografski leksikon.

²² Štibler: *Dnevnik*, 18. 4. 1963.

rem odboru, nekatere stvari graja, drugih se veseli. Veseli ga predvideno ustanavljanje stanovanjskih skupnosti, ki bodo po njegovem mnenju močno podobne nekdanjim potrošniškim zadrugam. Pravi, da bo razlika v tem, da bodo stanovanjske skupnosti imele še več nalog in možnosti za delo, kakor jih je imela stara potrošniška zadruga. Delovale naj bi in skrbele za celotno prebivalstvo, medtem ko je bila potrošniška zadruga omejena na svoje članstvo. Končno je, po njegovem, med njima še ena velika razlika: potrošniško zadrugo so posebno vladajoči činitelji v kapitalistični družbi gledali postrani in jo ovirali pri delu, medtem ko bo socialistična družba storila vse za čim boljši razvoj in delo stanovanjskih skupnosti.

Zelo dejaven je tudi v okrajnem *Zavodu za socialno zavarovanje*. Vestno beleži svoje govorne nastope na skupščinah, s katerimi pridobi poslušalstvo, a ga vodilni zaradi tega ne marajo. Stvari postajajo na nekaterih področjih tako resne, da ga želijo odstaviti s funkcij.

»Zato, ker v skupščini socialnega zavarovanja ne spadam med tiste, ki prav vse odobravajo, kar jim Izvršni odbor servira, marveč kritiziram, kadar koli se mi zdi, da tisto, kar se nam servira, ni koristno. (izpostavila avtorica) Našli pa so se tako v Izvršnem odboru kakor tudi med uradništvom Zavoda ljudje, ki so tajniku tako dokazali, da je kritika koristna ter tudi v Okrajnem zavodu socialnega zavarovanja potrebna.«²³

Štibler si je prizadeval tudi za začetek ustanavljanja upokojskih domov in sodeloval v potrošniških svetih. Poleg vseh udejstvovanj nikoli ni pozabil na vsakdanji obisk delavsko-prosvetnega društva *Svoboda-Bežigrad* od ustanovitve leta 1952. Ko je prenehal nastopati na odru, je še vedno sodeloval v upravnem odboru in drugih zadolžitvah znotraj društva.

Vendar je zanimivo, da se poleg tako obsežnega družbenega udejstvovanja zelo rad zateka k branju, predvsem literature, ki je izhajala pred prvo svetovno vojno in po njej. Zelo veliko bere in prebrano leposlovje omenja v kratkih pripombah ter ga obravnava ločeno od knjig, ki jih 'študira'.

Pogosto bere knjige tistih avtorjev, s katerimi se osebno ne strinja oz. so mu zanimivi zato, da ob branju zapisuje svoja mnenja. Bere in komentira knjigo *Kmetom v pomoč* Ivana Belca,²⁴ ki mu ga je priporočil dr. France Veber, slovenski filozof in njegov znanec. Posveti se tudi branju *Časa* iz leta 1925/26, znanstvene revije Leonove družbe, ker obravnava življenje in delo Janeza Ev. Kreka; bere tudi razmeroma neznane, a njemu zanimive knjige in brošure, kot je na primer Pečnikova *Slovenci in mednarodni promet* iz leta 1898.

Šele vpogled v njegovo celjsko obdobje nam razjasni, zakaj je tako intenzivno bral določene avtorje. Vse je namreč poznal osebno, saj so v času njegovega urednikovanja pri Zadrugi mnogi tam tudi objavljali. Spominja se Jože Glonarja, literarnega zgodovinarja, s katerim je sodeloval in sta postala tudi dobra prijatelja. V dnevniku enkrat toži, kako ne zna ravnati z denarjem, in omeni, da je edini, ki je slabši gospodar od njega, Joža Glonar. Občuduje »ognjeno slovenščino«²⁵ Henrika Tume v knjigi *Iz mojega življenja*. Vsem tem 'naštudiranim' knjigam, kot jim sam pravi, posveča v svojem dnevniku ogromno strani, tudi čez dvajset, kdaj tudi petdeset, izpisuje citate in jih komentira. Med njimi so tudi knjige Ljudevita Pivka, s katerim je sodeloval pri Omladini, dalje prijatelja Bogomila Vošnjaka *V borbi za ujedinjeno narodnu državo* iz leta 1928, Gabrščkovi *Goriški Slovenci*, knjiga dr. Janka Brejca *Aus dem Wilajet Kärnten* itd.

V antikvariatih zaman išče Ogrinovo knjigo *Borba za jugoslovansko državo* iz leta 1921 in se zgrozi, ko mu povedo, da je po drugi svetovni vojni večina

²³ Štibler: *Dnevnik*, 15. 6. 1957.

²⁴ Ivan Belec, slovenski rimokatoliški duhovnik, sociolog in socialni publicist (1856–1889).

takšnih knjig končala v papirnici Vevče. Zelo vesel je bil, ko mu je uspelo priti do knjige Hermana Wendla, *Südslavische Silhoutten* iz leta 1924. Posebej poudarja, da je bil Jernej Kopitar svetovalec srbskega jezikoslovca Vuka Karadžića. Glede jezika se je Kopitar držal načela: »Piši, kakor govoriš!« To mnenje je Vuk upošteval in uvedel kot standard v srbski jezik. Tudi Štibler je v dnevniku večinoma pisal tuja imena na isti način, motilo ga je slovensko pisanje v izvorniku, češ da »navadni ljudje« zaradi tega napačno izgovarjajo Gaul namesto Gol,²⁵ Eden namesto Idn.²⁶ Zagovarjal je stališče, da se v slovenščini zapiše ime fonetično, toda v oklepaju naj se doda izvornik. Vendar je v nekaterih člankih pisal ravno obratno.

Kljub temu najde čas, da še vedno piše v slovenske časopise in se hujuje, če ga ne objavijo, posebno jezen je na urednika *Slovenskega poročevalca* A. Javornika, ki marsikatero Štiblerjevo poročilo ne objavi ali pa ga preuredi tako, da ga avtor komaj prepozna. Žalosti ga, da jih ne zanima nič, da več strani posvečajo »nogobrcu« kot prispevkom s kulturno in drugo vsebino. Ne more razumeti, zakaj urednikov *Slovenskega poročevalca* ne zanima njegov dopis o obletnici gradnje počitniškega doma *Zveze nabavljajnih zadrug državnih uslužbencev* v Gozdu Martuljku, ki je leta 1957 praznoval dvajsetletnico začetka delovanja. Vsi počitniški domovi tega združenja v Gozdu Martuljku, Ulcinju in Kaštelu so bili sad Štiblerjevega prizadevanja in aktivnega delovanja v vlogi takratnega predsednika *Zveze nabavljajnih zadrug državnih uslužbencev Jugoslavije*.

Med politiki je najbolj cenil dr. Gregorja Žerjava. Nekje v dnevniku o njem zapiše, da je bil najboljši slovenski politik vseh časov. V letih po drugi svetovni vojni, ko je bil že v Ljubljani, je Štibler večkrat obiskal profesorja J. Breznika, ki ga je poznal še iz študentskih let.²⁷ O njem zapiše, da je bil vključen v narodno radikalno mladino. Pozneje je bil predsednik protiklerikalne tiskovne zadruge, ki je organizirala tudi *Vodnikovo družbo*. Bil je zvest in marljiv sodelavec dr. Žerjava. V pokoju je veliko pisal. Napisal je zgodovino tiskovne zadruge in že leta pisal življenjepis dr. Žerjava. Štiblerju je pokazal kar zajeten rokopis. Tudi Štibler je zbiral in imel mnogo gradiva o dr. Žerjavu.

»Breznika vprašam, kdaj bo dal Žerjavov življenjepis v tisk. Pravi, da nikoli. Povedal mi je, da je bil zaradi tega rokopisa klican na notranjo upravo, kjer so ga zasliševali tri ure, kaj piše, zakaj piše itd. V tej zvezi je baje bil v Celju zaslišan tudi Prekoršek Ivan.²⁸ Stvar mi ni razumljiva. Prvič, ne more iti mimo Žerjava nobeden resen slovenski zgodovinar. In drugič, treba je popraviti tudi veliko stvari, kakor laž o Koroščevih zaslugah za našo narodno osvoboditev ob prvi svetovni vojni. Prav v tole zadnje vprašanje bo Žerjavov življenjepis prinesel mnogo svetlosti.«²⁹

Štibler v dnevniku ne omenja, da je tudi sam v celjskem obdobju, to je pred prvo svetovno vojno, pripadal narodno radikalni mladini. Bil je celo v vodstvu Narodne stranke. Ne napiše niti, da je bil leta 1909 skupaj s sošolcem Ivanom Prekorškom izvoljen v glavni in izvršni odbor *Narodne stranke*, ki jo je takrat vodil dr. Vekoslav Kukovec.³⁰

²⁵ Misli na francoskega generala in politika Charlesa de Gaulla.

²⁶ Misli na angleškega predsednika vlade Anthonyja Edna.

²⁷ Josip Breznik (1884–1975), geograf, zgodovinar in politik. Politično je bil Breznik član Narodno napredne stranke v letih 1909–1918, nato je sodeloval pri ustanovitvi Jugoslovanske demokratske stranke leta 1918. Breznikovo besedilo o Žerjavu je ohranjeno in je sestavni del njegovih objavljenih spominov.

Glej: Škoro Babić, Košir: *Spomini Josipa Breznika od konca 19. stoletja do druge svetovne vojne*.

²⁸ Ivan Prekoršek je bil Štiblerjev gimnazijski sošolec in najboljši prijatelj, kar smo že omenili.

²⁹ Štibler: *Dnevnik*, 10. 8. 1957.

³⁰ *Narodni dnevnik*, 1909, št. 281. Glede poznejšega razvoja dogodkov v Narodni stranki je iz njegovega občudovanja dr. Žerjava jasno, komu se je pridružil po razkolu v stranki.

Štibler je cenil tudi dr. Bogomila Vošnjaka, ki je bil njegov osebni prijatelj.³¹ Zelo malo ali nič pa ne omenja socialističnih jugoslovanskih in slovenskih politikov, razen tedaj, ko jim piše peticije ali kadar mu ugajajo Titovi govori, povezani s kmetijstvom. Ob smrti Moše Pijade zapiše:

»Ko danes takole poslušam radio in vidim, kako vsi častijo Mošo, začnem vendarle gledati in vprašati, če je morda vsem smrtnikom enako naklonjeno. Zaključek je ta, da morda pravzaprav ni pravična. Pravičnih je malo, a tudi usoda je često rada nepravična. Moši je bila naklonjena. Moša je mnogo delal in velike so njegove zasluge za vse ono, kar danes Jugoslovani imamo. Toda veliko slavje, ki ga danes ob njegovi smrti praznujemo, je možno samo zato, ker je umrl kot aktivni, ne upokojeni vodilni funkcionar v državi. Če ne bi bil aktiven, bi šla njegova smrt mimo nas prav tako, kakor je šla, recimo, smrt dr. Gregorja Žerjava. Še žalostnejšo vlogo je v tem pogledu usoda igrala pri smrti dr. Alberta Kramarja. Najbolj žalostno pa pri smrti Ivana Hribarja. Oba poslednja sta zapustila dolino solz v času, ko je bila slovenska domovina zasedena po Italijanih oziroma po Nemcih.«³²

Po drugi svetovni vojni je v Ljubljani pridobil nove prijatelje, med najboljše je štel dr. Leopolda Benka, filozofa in urednika *Zadrugarja*, glasila *Nabavljalnih zadrug uslužbencev državnih železnic v Ljubljani*, pohorskega sorojaka Milana Vovka in Ernesta Vilfana.³³ Zelo je cenil Karla Kisovca, blagajnika neke upokojenske podružnice: *»To je star socialdemokrat iz Bernotove skupine.«³⁴*

Imel je redne stike s sorodniki, posebno je bil navezan na svoja nečaka, na ing. Lojzeta in ing. Milana Ilga, ter na nečakinjo Štefko Štibler.³⁵ V dnevniških zapisih tarna, če kak dan nihče ne pride na obisk, in objokuje usodo starih zapuščenih ljudi, čeprav je bilo njegovo družabno življenje zavidanja vredno. Njegova edinka Duša je živela z družino v Brežicah in je poredko prihajala na obisk.

Pred drugo svetovno vojno je bil med drugim odlikovan z redom *belega orla*³⁶ in bil izvoljen za dopisnega člana Češke Zemedelske akademije.³⁷ V njegovem dnevniku beremo naznanilo, da je začel pisati knjigo o dr. A. Korošču.

Življenje in delovanje Miloša Štiblerja zajame v svojih *Spominih na Slovence* tudi Jože Javoršek. Pravzaprav sta Miloš Štibler in njegov tast Ivan Pucelj med glavnimi protagonisti prvega in drugega dela knjige.

³¹ Štibler: *Dnevnik*, 17. 3. 1957.

³² Štibler: *Dnevnik*, 16. 3. 1957.

³³ Dr. Leopold Benko, filozof, je bil stari oče slovenskega zgodovinarja dr. Jurija Perovška ter oče dr. Vlada in novinarja Dušana Benka. Ernest Vilfan je bil pred drugo svetovno vojno urednik *Ognja*, glasila mladih krščanskih socialistov.

³⁴ Zvonimir Bernot, politik in publicist (1879–1955), je bil eden najpomembnejših slovenskih socialdemokratskih politikov. Karl Kisovec je bil tudi med kandidati na listi SSJ – Socialistične stranke Jugoslavije za narodnega poslanca leta 1922.

Štibler: *Dnevnik*, 8. 12. 1956.

³⁵ Spomini Štefke Štibler so del fonda Rada Iršiča, njenega prvega soproga, in se nahajajo v Arhivu Republike Slovenije.

Prim.: AS 1520 Iršič, Rado, 1938–1939.

³⁶ Odlikovanje belega orla (Orden belog orla) je bilo državno odlikovanje v Kraljevini Jugoslaviji (1918–1945) in je imelo pet stopenj. Odlikovanja so bila številčno omejena. Prvo stopnjo, Veliki križ/krst, je lahko dobilo samo pet oseb. Drugo stopnjo, Veliki oficir, je lahko dobilo samo dvajset oseb. Tretjo stopnjo, Komandir, je lahko dobilo štirideset oseb, četrto, Oficir, sto petdeset oseb, in peto stopnjo, Kavalir, tristo oseb. Štibler sicer pri Kavalirju ni zapisal, da gre za peto stopnjo, toda najbolj verjetno je, da je to bila peta stopnja.

Štibler: *Dnevnik*, 27. 2. 1963.

³⁷ Česká Zemědělská Univerzita v Pragi je agronomska fakulteta, ki je bila po prvi svetovi vojni še akademija.

Štibler: *Dnevnik*, 27. 2. 1963.

Miloš Štibler v Javorškovih *Spominih na Slovence*

O Milošu Štiblerju je Javoršek pisal predvsem v drugi knjigi *Spominov na Slovence*. Zanimal ga je kot zet Ivana Puclja, ki mu je namenil eno od glavnih vlog v prvem od obeh delov svojih 'spominov'. Javorškovi *Spomini* so pravzaprav mikrosgodovinska pripoved, preoblikovana v fikcijsko prozo, zato moramo biti kritični do njegovih opisov, trditev in sodb. Tudi sam avtor v uvodu pove, da v knjigi ne gre za pripoved o resničnih osebah in mestih. Vendar to ne drži, večina oseb je resničnih, kakor so resnične tudi nekatere zgodbe iz njihovih življenj. Pravzaprav je Javoršek, kot pravi nekje v knjigi, izbrskal o Pucljih (Fortunovi), Šufflayih (Križevi) in Štiblerju (Baranga) skoraj vse, kar se je izbrskati dalo. Po drugi strani je precej stvari izmišljenih zaradi učinkovitejše dramaturgije. O življenju M. Štiblerja smo med raziskovanjem in pogovarjanjem z znanci in sorodniki izvedeli toliko, da lahko ločimo resnične podatke od pisateljeve domišljije. V to so vpeta tudi avtorjeva nasprotujoča si čustva, saj Štiblerja enkrat občuduje, ker mu »diši na denar«, drugič pa ga predstavlja kot zlega duha Ivana Puclja. To se pokaže že takoj, ko Javorškov Nikolaj Baranga, v resnici Miloš Štibler, na začetku druge knjige stopi na prizorišče.

»V skupščini se je okoli Slovencev sukala eleganten človek³⁸ nedoločljive starosti. V obraz je bil temen kakor cigan, a vendar ne tako hudo, da bi ga človek prisodil v drugo raso, poteze je imel nadvse plemenite, čelo jasno, obrvi močne in goste, nosil pa je tudi lepo pristrizene brke. Lasje, ki si jih je dal striči na kratko, so kazali na plešavost. Njegov oče je bil Romun ali Cincar ali nekaj takega ... mati pa Slovenka iz Laškega na Štajerskem, zato je tekoče govoril slovensko in celo trdil, da se počuti Štajerca. Vlada mu je naročila, naj se ukvarja s Slovenci, ki se v Beogradu ne znajdejo; vsekakor je bil zaupna osebnost najvišjih političnih krogov. Pisal se je Nikolaj Baranga.«³⁹

Iz življenjepisa in fotografij Miloša Štiblerja vemo, kako je malo resnice v tem fizičnem opisu kot tudi v opisu njegovega porekla. Nekatere družinske fotografije dokazujejo le resničnost prvega stavka. Ena od redkih pozitivnih stvari, ki jih Javoršek napiše o Štiblerju, sledi prav kmalu po zgornjem opisu. Štibler je za Javorška elegantni Beograjec, ki se mu vsi klanjajo in je pravo nasprotje svojih nemarnih in nezanesljivih sorojakov: na sestanek pride vedno točno in svoje obljube drži: *»Z Barango je bilo vse jasno in čisto /.../ kot bi stopil v zračno, svetlo sobo.«⁴⁰* Javoršek nikoli ni slišal za Štiblerjev dnevnik, ki ga sedaj rešujemo pred pozabo in dokončnim razpadom iz vlažne kleti njegove vnukinje, a prav ta dnevnik potrjuje Štiblerjevo zanesljivost in točnost, saj je tudi sam zapisal, da nikoli ni zamujal na sestanke in bil zaradi svoje zanesljivosti deležen nalog, ki jih drugače ne bi zaupali človeku, staremu že več kot 75 let.

V Javorškovih *Spominih* se pojavljajo opisi, ki Štiblerjevo vlogo v Beogradu predstavijo na način vohunskega romana. Javorškov Janez Fortuna je ustvarjen po predlogi Ivana Puclja, znanega slovenskega politika, poslanca in ministra.

»Baranga je Fortuno večkrat povabil na večerjo. Zgodilo se je, da so šli z njima na večerjo še drugi slovenski poslanci (stranka ni bila važna). Baranga jim je nenehoma zastavljal vprašanja: kako se počutijo, kaj mislijo o Beogradu, kakšni se jim zde Srbi, kdo bo glasoval za ustavo, kako se bodo obrnili

³⁸ O prijetnem videzu in obnašanju ter *»mehkih očeh«* Miloša Štiblerja priča tudi dr. Avgust Reisman v knjigi *Iz življenja med vojno. Avstrijska sodišča*.

Reisman: *Iz življenja med vojno. Avstrijska sodišča*, str. 52, 53.

³⁹ Javoršek: *Spomini na Slovence*, 1989, str. 282.

⁴⁰ Javoršek: *Spomini na Slovence*, 1989, str. 282.

komunisti, kakšne so možnosti, da bi Hrvatje vendarle prišli v konstituanto ... Nikoli jim ni ničesar svetoval (čeprav so ga za nasvet izpraševali), zmeraj je samo spraševal in poslušal. Bil je v Beogradu pravi pravcati zavetnik izgubljenih Slovencev.«

Ko je Ivan Pucelj, Javorškov Janez Fortuna, postal leta 1921 minister za kmetijstvo, je Štibler postal njegov šef kabineta. To naj bi se zgodilo istega dne, saj naj bi za to poskrbel Nikola Pašić. Pucelj je ob branju dekreta postal jezen, saj je mislil, da bo svoje najbližje sodelavce izbiral sam:

»Ali ne bi bilo pošteno, da bi bil najbližji sodelavec član njegove stranke? Kaj bodo rekli volivci? /.../ A ko je vse premislil, premislil počez in povprek, je dognal, da ima najbrž Pašić prav: Baranga bo najboljša zveza med njim in ostalimi ministri, med njim in kraljem, med njim in Beogradom, med njim in Srbijo. Baranga bo njegova desna roka. Podaljšana misel njegove glave. Sicer pa je menda strokovnjak za združništvo, za bančništvo, za jurisdikcijo, za vsega vruga /.../ Prekleti Baranga!«⁴¹

Verjetno je bližje resnici domneva, da sta Pucelj in Štibler postala sodelavca iz drugih razlogov. Pucelj je prišel v Beograd iz Velikih Lašč, Štibler pa z Dunaja. Kot revizor in referent jugoslovanskih združnih zvez *Glavne zveze avstrijskih kmetijskih zadrug* in kot dolgoletni izvedenec (dvajsetletna praksa) na področju združništva v Monarhiji je imel veliko delovnih izkušenj, ki bi lahko koristile novemu ministru. Verjetno sta se dobro razumela, saj sicer Pucelj ne bi z njim poročil svoje hčere, čeprav je med bodočima zakoncema v letih zevala kar dvajsetletna razlika.

Toda prav kmalu v knjigi nastopi Štibler kot Pucljev zli duh, Pašičev podtaknjeni pristaš centralizma, ki naj bi ministru prav kmalu uničil sanje o avtonomiji pokrajin.

»Baranga je zvesto poslušal Fortunovo modrovanje v zvezi z ustavo in se dolgo spretno izmikal odgovorom, če ga je Fortuna povprašal za mnenje. Čakal je, da se bo Fortuna nanj dokončno čustveno in politično navezal, takrat pa mu bo spodkopal njegove predstave o organizaciji države.«⁴²

Tako naj bi Štibler, po Javoršku, osvobodil Puclja krivde za njegovo prvo slabo politično presojo kmalu po nastopu mandata, in sicer glasovanja za Vidovdansko ustavo leta 1921. Štibler, ki je bil večč stikov z beograjsko politiko in naj bi bil celo njena podaljšana roka pri stikih in poskusih vplivanja na vse slovenske poslance, je svojo vlogo odigral natančno tako, kot so si zamislili Pašičevi centralisti. Ti so že dosegli, do so komunisti in klerikalci zapustili skupščino, in jasno je bilo, da bodo glasovali proti. Štibler naj bi Puclja prepričal s preprosto ukano:

»Vidiš, Fortuna, je rekel Baranga, če ne boš glasoval za ustavo, te bodo imeli ali za komunista ali za klerikalca.

Fortuna je poskočil. Baranga je uporabil tisti dve besedi, ob katerih mu je zmeraj zavrela kri: klerikalec ... komunist ... Ne! Klerikalci in komunisti so bili zanj grobarji slovenstva, eni moralno, drugi fizično.

Ko je Baranga videl, da je zadel v svojem podiranju Fortunove trme v zvezi z ustavnimi določili na pravo žilico, mu je začel pihati na dušo:

Ustavo bo konstituanta sprejela, če voliš ali ne. Čisto preprost račun ti že danes pokaže, da je z odhodom komunistov in klerikalcev v konstituenti večina

⁴¹ Javoršek: *Spomini na Slovence*, 1989, str. 287.

⁴² Javoršek: *Spomini na Slovence*, 1989, str. 291.

na strani vladnega predloga. Ampak če ne boš kot minister volil zoper vladni predlog, je jasno, da boš iz vlade zletel, kot si dolg in širok. In kaj boš tem dosegel? Nič!»⁴³

Nadaljevanje zgodbe je znano: Vidovdanska ustava je bila sprejeta, zanjo je glasovalo vseh osem poslancev SKS, a Ivan Pucelj kmalu ni bil več minister.

Manj znane so družinske vezi, ki so se v tem času stkale med ministrom Ivanom Pucljem in vodjo njegovega kabineta. Leta 1922 sta se poročila Miloš Štibler in Ema, Pucljeva najstarejša hči. Javoršek v svoji knjigi podrobno opisuje njuno poroko.⁴⁴ Poročila naj bi se tako v katoliški kot tudi v pravoslavni cerkvi. Javoršek je Štiblerju pripisal srbskega ali romunskega očeta, kar, kot vemo, ni res. Štiblerjevi so bili obmejni Slovenci, ki so se zaradi propada avstro-ogrškega cesarstva leta 1918 znašli v različnih državah: brat in sestra sta kmetovala na domačih posestvih v Avstriji, tik ob meji, polbrat Tomaž v Sloveniji. To je bila Štiblarjeva življenjska travma, še na stara leta je objokoval usodo Slovencev, ki so ostali zunaj matične države, in v skladu s tem krojil svoje politično prepričanje.

Kako pa je z zanimivo Javorškovo trditvijo, da je bil Štibler pravoslavac? Ta vsekakor drži. Štibler je bil pravoslavni Slovenec, kar je ne navadna in malo znana kombinacija, ki je dejansko obstajala. Bil je namreč eden od približno dveh tisočev Slovencev, ki so po prihodu v Beograd sprejeli pravoslavje. Združili so se v Društvu pravoslavnih Slovencev sv. Cirila in Metoda, ki je obstajalo tudi med drugo svetovno vojno, ko je v Srbijo prišel drugi veliki val Slovencev, ki jih je z domov pregnal nemški okupator. Kar zadeva Štiblerja, lahko pritrdimo avtorici D. Bojić, ki navaja, da Slovenci niso sprejeli pravoslavja zaradi morebitnega strahu ali oportunitizma, temveč zaradi prepričanja in navdušenja. Ob tem niso bili zanemarljivi tudi razlogi, kot je bila npr. želja po prilagoditvi novemu okolju.⁴⁵ Iz dnevnških zapisov Miloša Štiblerja vidimo, da je »ves

Poroka Ivi Pucelj z Adolfom de Costo iz Brežic, hčere Ivana Puclja in Eme Pucelj, roj. Šufraj. Tu so zbrani nekateri glavni akterji Javorškovih »Spominov na Slovence« 1, 2. V prvi vrsti z leve Božica Štibler (Javorškova Blanka), hči Miloša Štiblerja in Eme, roj. Pucelj, v drugi vrsti z leve Miloš Štibler (Javorškov Nikolaj Baranga), v sredini Ema Pucelj, roj. pl. Šufraj (Javorškova Alma pl. Križ), ter prva z desne Ema Štibler, roj. Pucelj (Javorškova Eva Fortuna, por. Baranga). V zadnji vrsti prvi z desne je Ivan Pucelj (Javorškov Janez Fortuna). Vir: iz družinskega albuma Gregorja Puclja, vnuka Ivana Puclja in pravnuka Danijela pl.

⁴³ Javoršek: *Spomini na Slovence*, 1989, str. 292.

⁴⁴ Anonimni pisec obrekuje ob tej priložnosti v *Slovenskem gospodarju* »povprečnega celjskega uradnika Miloša Štiblerja, ki je prek Kukovčevih liberalov prijedral »bivšemu kasapinu« Ivanu Puclju kot sekretar in nato poročil še njegovo hčer in tako dobil milijonsko doto. »Tedenske novice: Pucljev zet ni karsibodi«, *Slovenski gospodar*, 13. 7. 1922, št. 28, str. 8.

⁴⁵ Bojić: Slovenci pravoslavne vere v Beogradu med drugo svetovno vojno. Poročilo o njihovi dejavnosti od 1. 7. 1942 do 30. 6. 1943, str. 223–234.

gorel za jugoslovanstvo«, da je bil slovanofil ter da je praznoval 'slavo' Jovan-dan 19. 1., kar je bil po pravoslavnem koledarju dan Janeza Krstnika.⁴⁶ A je kljub temu in velikemu navdušenju ob novonastali državi južnih Slovanov nje-gov prvi prihod v Beograd spremljal strah. V dnevniku opiše, kako je bil pod vplivom avstrijskega tiska, ko je leta 1910 prvič obiskal Beograd, prav prestra-šen zaradi bližnjega srečanja z neciviliziranim Balkanom in divjaškimi Srbi. Kaj kmalu je tako zelo spremenil mnenje, da ga je Javoršek v svoji knjigi lahko pri-kazal kot potomca balkanskih staroselcev in Srba, ki je začuda imel slovensko mater.

Gledališko in družbeno udejstvovanje

Štibler je že pred prvo svetovno vojno sodeloval kot dijak v gledaliških predstavah v Pohorskem Podravju. V Celju, kjer je deloval šest let pred prvo svetovno vojno, je bil izjemno aktiven: bil je eden najvidnejših članov telovadne-ga društva *Sokol*,⁴⁷ ki se je ukvarjalo tudi z gledališko dejavnostjo. Imel je svojo pesniško skupino, v katero je k sodelovanju povabil tudi generala in pesnika Rudolfa Maistra, ki je bil posej njihov mentor.⁴⁸

Štibler se svoji ljubezni do gledališča ni odpovedal; tudi v Celju je pustil svoj pečat na tem področju. Vsekakor velja poudariti, da se je vseh omenjenih aktivnosti udeleževal v prostem času, saj je bil tedaj zaposlen v celjski Zadr-užni zvezi. Bil je tudi urednik Zadruga, glasila celjske *Zadružne zveze*, in potujoči učitelj *Ciril-Methodove družbe* (CMD). V celjsko obdobje sodi tudi njegovo sode-lovanje v ' aferi Prekoršek', ki je močno razburila štajerske Slovence. To je bil spor z vodstvom CMD, ko je Štibler stopil v bran svojemu prijatelju in sošolcu iz gimnazijskih dni Ivanu Prekoršku.⁴⁹ Slednji je namreč kritiziral delovanje CMD in izdelal program preoblikovanja družbe.

Ime Miloša Štiblerja je neločljivo povezano z zgodovino celjskega gleda-lišča, ki je nastalo iz Celjskega pevskega društva (CPD) in iz njega izhajajočega *Dramatičnega društva*, ter se razvilo v današnje profesionalno gledališče. V Cel-je je prišel leta 1908 in se takoj začel kulturno udejstvovati. CPD je imelo tudi gledališko sekcijo, ki je bila leta 1910 izredno dejavna, društveni tajnik je bil Mi-loš Štibler. Na občnem zboru društva 18. junija 1910 je Miloš Štibler predlagal, naj se ustanovi Dramatično društvo, ki naj bi bilo ločeno od CPD-ja. Predlog je bil sprejet in Dramatično društvo, neposredni prednik današnjega Slovenskega ljudskega gledališča Celje, je začelo delovati.⁵⁰

Ustanovitev novega društva je bila sprejeta z veliko naklonjenostjo. Če preberemo besede, s katerimi je Slovenski narod pospremil ustanovitev Dra-matičnega društva v Celju, nam postane jasno, v kakšnih razmerah so delova-la slovenska društva v Celju.⁵¹ Še razumljivejše postanejo Štiblerjeve besede iz dnevnih zapisov, ki so polne grenkih besed na račun Nemcev. Ko jih danes beremo, se nam zdijo pretirane. Toda Miloš Štibler je živel in deloval v času, ko so bili narodnostni boji najmočnejši. Z navdušenjem je širil slovensko besedo

⁴⁶ Štibler: *Dnevnik*, 19. 1. 193.

⁴⁷ Bil je predsednik društva *Sokolski dom*, ki so ga ustanovili ob priložnosti začetka gradnje So-kolskega doma v Gaberjah, v Celju.

Prim.: URL: <http://ook.knjiznica-celje.si/zgodilo/sokolski.htm> (27. 4. 2015).

⁴⁸ Miloš Štibler (1882–1969). SBL – *Slovenski spletni biografski leksikon*. (17. 4. 2015).

⁴⁹ Goropevše: *Štajerski Slovenci, kaj hočemo?*, str. 174, 176.

⁵⁰ Omeniti kaže, da je tudi v naslednji sezoni 1911/1912 *Dramatično društvo* še vedno delovalo pod okriljem CPD-ja.

⁵¹ Ustanovitev *Dramatičnega društva* je »/.../ prvi temelj stalnega slovenskega gledališča v našem ponemčenem savinjskem mestecu«.

Prim.: »Ustanovitev slovenskega dramatičnega društva v Celju«, *Slovenski narod*, 5. 1. 1911, št. 4, str. 2.

s pisanjem v časopise in nastopanjem na gledališkem odru ter prav tako vneto narodnostno deloval tudi na združnem polju. Zato lahko rečemo, da je bilo njegovo kulturno delovanje istočasno tudi politično, saj je bilo izraz upora in borbe proti vse večjemu nemškemu pritisku.

Iz tistega časa izvira eden od Štiblerjevih psevdonimov – Mladin, saj je bilo v Dramatičnem društvu polno mladine, t. i. 'mladinov', ki so pod vodstvom dr. Vekoslava Kukovca vodili ostro borbo proti klerikalcem.⁵²

Drobcu iz časopisja nas opozorijo na še marsikateri podatek iz tistega časa. Tako je na primer Jutrov komentator ugodno ocenil nastop celjskega *Dramatičnega društva* v Finžgarjevi igri *Divji lovec* leta 1911. V igri je nastopil tudi 29-letni Miloš Štibler kot Lisjakov Gašper, posestnikov sin, in kritik omenja, da s svojim nastopom ni zaostajal za drugimi izvrstnimi nastopajočimi.⁵³

Igralska zasedba, namenjena glavnim vlogam, je v celjskem *Dramatičnem društvu* štela dve ženski in tri moške, med njimi je bil tudi Miloš Štibler.⁵⁴ Kot poročča Dan, je imel naslovno vlogo v predstavi *Gospod Grobski*, s katero so gostovali v Žalcu.⁵⁵

Čeprav so Nemci v prvi svetovni vojni uničili večino dokumentacije o delovanju celjskega Dramatičnega društva, je raziskovalcem tega področja uspelo rekonstruirati del gledališkega repertoarja do začetka vojne. Tako na primer izvemo, da je Miloš Štibler oktobra 1913 nastopil v enodejanki *Na mostu* in v Brandonovi *Charlijevi tetki*, novembra 1913 v Halbejevi *Mladosti*, isti mesec tudi v Schönthan-Kadelburgovi burki *Dva srečna dneva*, decembra pa v Guimerjevi drami *V dolini*. Prav s tem delom sta *Dramatično društvo* in njegov režiser Josip Molk uvrstila na spored zahtevnejše predstave z večjo umetniško vrednostjo, toda vse je bilo odvisno od obiska gledalcev, ki so jim na žalost ustrezale enostavne zabavne igre, zato je obisk usahnil. Iz krize so se poskusili izvleči v zimski sezoni 1914 z Drégelyjevo komedijo *Če frak dobro pristoja*, kjer je tudi nastopil Miloš Štibler, prav tako je nastopil tudi v sedmi predstavi društva *Legionar* in v Sudermannovi *Tihi sreči*.⁵⁶

Potem je prišla prva svetovna vojna in beseda je v celjskem *Dramatičnem društvu* utihnila za več kot štiri leta. Šele leta 1919 se je ponovno oglasila, a takrat je bil Miloš Štibler že v službi na Dunaju kot revizor jugoslovanskih združnih zvez v okviru *Glavne zveze avstrijskih kmetijskih zadrug*. Nato je monarhija razpadla in Miloš Štibler je navdušeno poletel pod okrilje nove države, ki je združila večino južnoslovanskih narodov; z Dunaja je odšel naravnost na ministrstvo za kmetijstvo v Beograd, v Belgrad, kakor so ga, vsaj na začetku, imenovali Štibler in drugi njegovi sodobniki.

Kdor bi mislil, da je v beograjskem okolju utihnila slovenska beseda, bi se zmotil. V novo prestolnico so se zlile množice iz vseh krajev nove države, med njimi tudi Slovenci. Slednji so ustanavljali svoja društva, delovalo jih je kar nekaj, med njimi tudi *Slovensko prosvetno društvo Ivan Cankar*, katerega društveni

⁵² Gradišnik, Fedor: Ustanovitev samostojnega 'Dramatičnega društva'. *Dokumenti SGM*, 1967, št. 10, str. 411.

⁵³ Iz slovenskih krajev, *Jutro*, 14. 12. 1911, št. 647, str. 1. Breznik v svojih spominih piše, da izhajata imeni »mladini« in »starini« iz »peresnega boja« med Štiblerjem in dr. Tavčarom, kjer se je Štibler pod svoj članek podpisal kot Mladin, zato se je v odgovoru dr. Tavčar podpisal kot Starin.

Šlo je za politični spopad znotraj Narodne napredne stranke, kjer so »mladini« nastopili proti dr. Tavčarju, ki je imel za »mladine« nesprejemljiva stališča, ker je denimo glasoval v dež. odboru za odpoved službe arheologu Valterju Šmitu, ker je bil protestant, ali pa, da ne smejo učitelji nastopati na političnih shodih.

Prim.: Škoro Babić, Košir: *Spomini Josipa Breznika*, str. 95, 96.

⁵⁴ Gradišnik: Zadnja sezona celjskega Dramatičnega društva, str. 43.

⁵⁵ *Dan*, 16. 3. 1914, št. 807, str. 2.

⁵⁶ Gradišnik: Zadnja sezona celjskega Dramatičnega društva, str. 43–46.

predsednik je postal Miloš Štibler.⁵⁷ To je bilo več kot desetletje po tem, ko je spomladi leta 1919 prišel v Beograd kot slovenski član in Kukovčev namestnik narodnega predstavništva za Jugoslovanske demokratske stranke (JDS). Več kot očitno je, da je Štiblerjevo nekritično navdušenje za jezikovni unitarizem nekoliko splahnelo. Vendar ideje tudi pozneje ni povsem opustil.

Svoje, zdaj že bogate igralske izkušnje, je Štibler prinesel v novo okolje in z novimi sodelavci začel pripravljati nov repertoar. Izvajali so gledališke predstave slovenskih avtorjev in Miloš Štibler je spet nastopal v različnih vlogah. Viri omenjajo bogato gledališko aktivnost tega društva in pravijo, da so med drugim leta 1933 uprizorili komedijo *Svetniki* v režiji G. J. Kosmača. Na pravoslavno novo leto 1933 (13. januarja 1934) pa so uprizorili Golarjevo *Vdovo Rošlinko*.⁵⁸

Potem je prišla še ena vojna in Miloš Štibler je v medvojnem kulturnem molku delil usodo svojih someščanov v mestu, ki so ga zasedli Nemci. V njegovih dnevniških zapisih beremo, da je prodal prav vse, kar je imel, od pohištva do radia in pisalnega stroja, pa vse do oblek in nakita. Za zlati prstan, darilo njegove ljube mame, je dobil dva litra olja.

Tudi druga svetovna vojna je minila in Miloš Štibler je s tokom zaplaval v svojo tretjo državo, v socialistično Jugoslavijo. Vrnil se je v Slovenijo, v Ljubljano, kjer je ostal do smrti leta 1969.

Vendar je njegov neutrudni duh ponovno našel prostor, kjer je lahko deloval. Tokrat so to bila socialistična delavska prosvetna društva in Miloš Štibler se jim je, čeprav že upokojenec, pridružil s svojo značilno vnemo. To je bilo Delavsko prosvetno društvo Svoboda za Bežigradom. V svojem dnevniku iz let 1956 in 1957 redno omenja dejavnosti v okviru tega društva. Deloval je v nadzornem odboru, a svoje »igralske« kariere ni opustil niti na stara leta. Vse do svojega 75. leta je nič kolikokrat nastopil v gledaliških igrah, ki jih je vse do svoje smrti vodil Valo Bratina,⁵⁹ nato pa Albin Rutar, ljubiteljski igralec in režiser. V dnevniških zapisih omenja, da je najraje igral v veseloigri *Vdova Rošlinka*.

Od narodno radikalnega »mladina« do narodno unitarističnega apologeta: Štiblerjeva politično angažirana publicistika

S publicistiko se je začel ukvarjati že v gimnazijskih letih.⁶⁰ V njegovih dnevniških zapisih beremo, da je objavljajal, ker je to čutil kot svojo dolžnost. Mladi narodnjaki so menili, da morajo objavljati, da bo slovenska beseda enakovredna v takrat pretežno nemškem Mariboru. Zato je pisal domoljubna besedila. V njegovem dnevniku beremo, da se ga je, ko so Avstrijci zmagali v bitki pri Kobaridu, polastil tolikšen obup, da ni našel miru, dokler ni o tem napisal članka.

»Slovenci smo bili žalostni zaradi italijanskega poraza. V četrtem letu vojne, pa še dovolijo Nemcem tako veliko zmago. Da, kobariška zmaga ni bila

⁵⁷ *Priseljevanje in društveno delovanje Slovencev v drugih delih jugoslovanskega prostora. Zgodovinski oris in sedanjost*, str. 166.

⁵⁸ Milenković, Vuković: *Delatnost slovenačkih udruženja u Beogradu 1921–2014*, str. 55.

⁵⁹ Valo Bratina, igralec, režiser, scenograf, gledališki organizator, 1887–1954. Nastopal je v Nemčiji, kjer je bil dve leti, v Trstu, Mariboru, Celju, Ptujju, na Koroškem in v Ljubljani. Bratina je odigral več kot 300 vlog. V enem obdobju je zagovarjal, da bi na domače odre postavljali srbska in hrvaška dela v izvorniku in da naj bi Srbi in Hrvatje igrali slovenska dela v izvorniku, kar se seveda ni uresničilo. Na predlog Miloša Štiblerja pa je po njem poimenovana ena od ulic za Bežigradom.

⁶⁰ Naj bi to bila celjska *Domovina*, in sicer leta 1898. Podrobneje smo pregledali letnika *Domovine* (1898 in 1899) in nismo našli nobenega Štiblerjevega članka. Dejstvo je, da v takratni *Domovini* ni bil podpisan skoraj noben članek, časopis je bil večkrat zaplenjen oz. znova tiskan s praznimi vrsticami in je tako zaenkrat nemogoče odkriti, kaj je pisal Štibler v prvih letih objavljanja.

mala stvar. Kaj bo z nami, če bodo Nemci kar naprej zmagovali? Da najdem tolažbe, napišem članek, v katerem se veselim priključitve Beneških Slovencev, kajti po avstrijski zmagi pri Kobaridu sem smatral, da je neizogibno, da se nam priključi ozemlje z beneškimi Slovenci. Tako nekako sem zapisal, članek je bil natisnjen v mariborski Straži v jeseni 1917. V končno zmago nad Avstriji pa sem čvrsto verjel kljub kobariškem italijanskem porazu. Šele pozneje sem spoznal, da je bil italijanski poraz pri Kobaridu za Slovence največja sreča.»⁶¹

Skupaj s prijateljem Ivanom Prekorškom, sošolcem in sodelavcem ter političnim somišljenikom, je sodeloval pri časopisu *Omladina*, glasilu narodno radikalnega dijaštva. V času strankarske polarizacije v Celju je bil član Narodne stranke in strankine struje, t. i. »*mladinov*«, ki so postavili dr. V. Kukovca za predsednika. Tako je tudi spomladi leta 1919 prišel v Beograd kot Kukovčev namestnik na listi JDS.⁶²

Leta 1919 je celjska Nova doba objavila, da se je Slovenec spravil na njihovega »sotrudnika«⁶³ Miloša Štiblerja, češ da državni uradnik piše politične članke. Nova doba stopi v bran svojemu dopisniku in ugotavlja, da je vsekakor bolje in »častnejše, če slovenski uradnik svoj prosti čas porabi za pisanje v liste, nego če klerikalci pokličejo človeka, ki je šel v inozemstvo z državno štipendijo v svrhu študij, nazaj v svrhu karteširanja (sic.) za njihovo stranko.«⁶³

Kateri so ti politični članki, ki po mnenju nepodpisanega novinarja Slovenca ne pristojijo nekemu državnemu uslužbencu? Ob vpogledu v Novo dobo smo ugotovili, da so to predvsem štirje članki iz leta 1919.

Štibler je takrat še služboval na Dunaju. Članek z naslovom *K položaju* je eden od štirih člankov z izrazito politično noto in nima nič skupnega z združništvom.⁶⁴ To je bil usoden čas po vojni, ko so se na novo zarisovalе državne meje. V tem članku Štibler upošteva odnose z Italijo in grožnjo, da bodo Slovenci izgubili del svojega matičnega ozemlja. Dogodke opisuje od začetka in navaja, da so vsi imeli Italijo za zaveznico proti Avstriji in Nemčiji. Nadalje, takoj po vojni, pa si Italijani želijo čim več jugoslovanskega ozemlja. Vzeti hočejo Jadran in Štibler opozarja, da je Jadransko morje poglaviten pogoj za našo uspešno gospodarsko prihodnost.

Vladi med drugim očita, da dela v tajnosti, da parlament še ni ustanovljen, zato vlada nima druge možnosti, kot da sama dnevno obvešča javnost. Sporoča jim, naj to stori preko časopisov, kot je to praksa pri drugih narodih, in vzklikne: »*Kakšen je to narod, ki ga ni videti, kadar treba mož? Rusije ni, pomagajmo si sami.*«

V naslednjem članku, objavljenem na naslovnici Nove dobe, se Štibler obrne od Italijanov k Nemcem.⁶⁵ O Štiblerjevem odnosu do Nemcev in Avstrijcev smo že spregovorili. Uvodoma spomni bralstvo, kako je 'nemštvo' škodovalo Slovincem in ostalim Slovanom. Komentira presenetljiv izid volitev v Nemčiji.

Štibler je zgrožen nad dejstvom, da tudi zmernejša stranka, kot so krščanski socialisti, zahteva v svojem volilnem programu odprto pot do Jadrana, in zapiše: »*To govorijo sedaj, ko že nekaj mesecev obstoji država SHS, ki ji pripadajo one zemlje, po kateri je za Nemce dohod k Jadranskem morju vobče mogoč.*«⁶⁵ Pre-roško ugotavlja, da je vojna Nemcem samo prekrižala račune, a ko si opomorejo, bodo nadaljevali staro politiko. Zato vidi rešitev v ustanovitvi trdne zveze med Jugoslavijo, Češkoslovaško in Poljsko, kar je bil sicer že Benešev projekt, samo da Štibler v to zvezo ne umešča tudi Romunije.

⁶¹ Štibler: *Dnevnik*, 25. 11. 1956.

⁶² Junija 1918 se je Narodna stranka združila z Jugoslovansko demokratsko stranko – JDS. Več o tem: Perovšek: *Ustanovitev Jugoslovansko demokratske stranke 1918*, str. 477–506.

⁶³ »*Dnevne novice*«, *Nova doba*, 20. 12. 1919, št. 117, str. 3.

⁶⁴ Štibler: »*K položaju*«, *Nova doba*, 29. 1. 1919, št. 8, str.1.

⁶⁵ Štibler: »*Nemštvo*«, *Nova doba*, 12. 2. 1919, št. 12, str.1.

Aprila izide na naslovnici istega časnika nov članek, v katerem Štibler nadaljuje temo o jugoslovansko-italijanski meji.⁶⁶ Skrbijo ga skopa sporočila, da se bo jugoslovansko-italijanski mejni spor rešil v korist Italijanov. Pravi, da na konferenci odloča peščica močnih, od katerih ima vsak svojo računico: Francozi hočejo oslabiliti Nemčijo, Američani hočejo zagotoviti svojemu gospodarstvu nadvlado v svetu. Njihovi ozki interesi bodo odločilni; nič več ne soglašajo z idealnim Wilsonovim načrtom.⁶⁷ Slovenski vodilni politiki: Korošec, Kramar in ostali jugoslovanski politiki z regentom na čelu govorijo, da je treba mirovno delegacijo takoj odpoklicati, če bi se zgodil črni scenarij. Dodaja, da »če antanta misli, da sme celo proti svojim najzvestejšim zaveznikom biti krivična, potem je bolje, da odidemo.«

Štibler dobro pozna mednarodno dogajanje in zato že v tem članku omenja zvezo narodov, ki se je kot *Društvo* ali *Liga narodov* ustanovila januarja 1920, in sicer kot odgovor na prvo svetovno vojno. Štibler se sprašuje: »Čemu potem govoriti o zvezi narodov, ki naj prinese svetu »večni mir«? Čemu neki je zgodovina učiteljica narodov?« Zato poziva, naj se Jugoslavija ne vključi v »zvezo narodov«, če ne dobi svojih narodnih mej. Sestavek zaključí z vprašanjem, zakaj sodelovati v tem, ker je »/.../ vojska za nas prej ali slej gotova stvar, če se nam vzame naše rojake, našo zemljo in naše morje«.

Zadnji od štirih člankov je bil objavljen julija 1919.⁶⁸ Štiblerjevi štirje članki so namreč nekakšna celota. Prvi trije govorijo o nevarnostih, ki prežijo na novonastalo državo. Omenja nevarnost, ki nam preti s strani Italijanov, ki zahtevajo del slovenskega in hrvaškega ozemlja, in Nemcev, ki so od nekdaj sovražniki Slovanov. Zato v četrtem članku poišče najnaravnejšo rešitev, ki se ponuja Kraljevini SHS, to je, da si poišče trdne zaveznike. Najprej omenja Čehé. Zato se Štibler ponovno poglobi v zgodovino odnosov med slovanskimi narodi v stari Avstriji. Že takrat naj bi bila češko-jugoslovanska naveza močna, a so jo nasprotniki ves čas onemogočali. Te naveze je bilo s propadom monarhije konec. Na pariški mirovni konferenci so se Jugoslovani zavzemali za prvotno Wilsonovo načelo narodne samoodločbe, Čehi pa so zavzeli nasprotno stališče, ker so želeli obdržati tri milijone 'čeških Nemcev' oz. ozemlje, na katerem so živeli. Avtor nadaljuje z vprašanjem, ali so Čehi s svojo pariško taktiko zatajili svoj veliki slovanski program. Mnenja je, da ne, imeli so samo drugačen narodni program in predlaga, da se s pariškim mirom stara zgodba zaključí in začne nova.⁶⁹

Nova doba sicer še objavlja naslednje Štiblerjeve članke, toda vsi so povezani z združništvom. Istočasno se pojavljajo njegovi članki v Mariborskem delavcu. Tri nadaljevanja o njegovih beograjskih opazovanjih so vzrok, da smo temu poglavju dali takšen naslov.⁷⁰ Ravno članki iz *Nove dobe* in *Mariborskega delavca* nam lahko posredujejo približen datum, ko je šel Štibler z Dunaja v Beograd. To je bilo med marcem in majem leta 1919. V svojih beograjskih opazovanjih poroča o razpoloženju v Srbiji in njihovo pripravljenost, da sprejmejo odločitev Slovencev, kakršnokoli že. Mi smo že izpeljali program narodnega ujedinjenja, pravi, in v Beogradu povsod razlagamo, da smo za popolno narodno »ujedinjenje«. Razpoloženje v novem glavnem mestu je idilično, prispele Slovence ne moti cirilica, Srbe ne latinica, pa tudi različne veroizpovedi nikogar ne motijo. Za prihodnost ne ve, kaj bo prinesla, ker so tu vedno prve politične

⁶⁶ Štibler: »Na razpotju«, *Nova doba*, 20. 4. 1919, št. 35, str. 1.

⁶⁷ Načrt je najprej predvideval točko, da se državne meje izrišejo skladno z narodnimi mejami.

⁶⁸ Štibler: »Mi, Čehi in Slovani vobče«, *Nova doba*, 1. 7. 1919, št. 68, str. 1.

⁶⁹ V isti številki beremo na drugi strani, da češkoslovaški zunanji minister Beneš napoveduje veliko zvezo Čehov, Slovakov, Poljakov, Romunov in Jugoslovanov, ki bo igrala enako vlogo na vzhodu, kakor Francija na »zapadu«.

⁷⁰ Štibler: »Beogradska opazovanja«, *Mariborski delavec*, 4. 6. 1919, št. 125, str. 1–2; Štibler: »Beogradska opazovanja«, *Mariborski delavec*, 5. junij, št. 126, str. 2–3; Štibler: »Beogradska opazovanja«, *Mariborski delavec*, 6. junij, št. 127, str. 2.

odločitve in vprašanja. Srbi želijo le obdržati svoje pismo in veroizpoved, za kar koli se odločijo Slovenci, naj bi bili zadovoljni.

Najpomembnejši zapis pa sledi, ko se Štibler vpraša, »/.../ kaj torej mislimo Slovenci ukreniti v vprašanju pisave in jezika«. ⁷¹ Nihče nikogar ne sili, vendar je vsakomur jasno, da se nekaj mora ukreniti; zato ugotavlja, da je edina pot popolno jezikovno ujedinjenje s Hrvati in Srbi. Ta misel naj ne bi bila nič novega, posebej močna je bila v dobi ilirizma. Štiblerjeva panslavistična usmerjenost se tokrat osredini samo na željo po jezikovni združitvi treh narodov. Omenja sicer, da se je ob tem treba paziti nacionalistov, posebej se mu zdijo nevarni velikosrbi iz Bosne, a to je nujno zlo, ki mu ne uide noben narod. Za jezikovne »posebnosti« treh narodov naj bi bili krivi Nemci, ki so vladali po načelu »*divide et impera*«. Niso dovolili enotnega knjižnega jezika pred 80 leti, toda sedaj te ovire ni več. Ne pozabi naštetiti tudi vse praktične prednosti, ki bi jih taka združitev prinesla. Poroča tudi, da Srbi nimajo nič proti latinici, ki jo ravnokar uvajajo, prepričan je, da se bo to dobro obneslo. Seveda zaradi tega ne bodo opustili cirilice, pisali bodo v obeh pisavah. Nadalje omenja, da mora iti pri tej jezikovni združitvi vse brez nasilja, ni je treba niti zahtevati, saj naj bi počasi prišla sama od sebe.

Štibler zaključi svoj članek z željo, da se v tej prehodni dobi ustvarijo trdni temelji za »prihodnje popolno ujedinjenje Slovencev, Hrvatov in Srbov«. Dovolj zgovoren je pripis jugoslovansko usmerjenega uredništva na koncu članka. Nič ne komentirajo, samo pod črto, ki loči članek od pripisa, napišejo: »*Slovenci! Slovenke! Govorite povsod samo slovenski!*«

Zdi se, da je Štiblerja ta velika ljubezen kmalu minila. Vsaj tista brezpogojna, kot se je kazala v prvih letih. Petnajst let pozneje zapiše zgodbo in jo tudi objavi, in sicer o tem, kaj se mu je pripetilo, ko je prišel v Beograd. ⁷²

Ko je obiskoval mariborsko klasično gimnazijo (1895–1903), se je udeležil tudi stenografskega tečaja. Menil je, da je to izjemno koristna veščina, ki jo bodo mnogi šolani ljudje potrebovali v življenju. Opravljen tečaj stenografije v nemškem jeziku je bil pogoj, da se je lahko prijavil tudi na stenografijo v slovenskem jeziku. V tem času prebujene narodne zavesti je Miloša zelo mučilo njegovo ime Mihael. Ljudje so začeli spreminjati svoja imena in priimke (Viktor v Zmagoslav, Friderik v Miroslav, Ignac v Ognjeslav itd.), samo on ni vedel, kako bi ga prevedel. Profesor bogoslovja dr. Medved mu je namreč povedal, da ime izhaja iz hebrejske besede, ki je po latinsko »*Quis ut Deus*« in nemško »*Der wie Gott*« ter slovensko Kdo kakor Bog. Ker je bil v razredu še en Stiebler, Nemeč, ju je profesor ločil tako, da je vedno, preden je vprašal Štiblerja, zaklical: »*Und der Michael?*« Miloš je vstal in profesor ga je vprašal: »*Sie, was heisst Michael?*« Miloš je odgovoril: »*Quis ut Deus.*« Profesor Medved je odgovoril: »*Richtig. Und der Deutsch?*« »*Der wie Gott,*« je povedal Miloš. In ta ritual se je vedno znova, vsako uro, ponavljal na veliko veselje sošolcev, ker je stari profesor sproti pozabljal, da ga je že prej vprašal isto.

Kmalu je izšla knjiga njegovega profesorja stenografije Antona Bezenška. Štibler je opazil, da je profesor v seznamu tečajnikov skoraj vsem Mihaelom spremenil ime v Miloš. Sedaj ni imel več problemov, kako naj bi se preimenoval, saj mu je bilo ime všeč in tudi mislil je, da je to ustrezen prevod, čeprav je imel od ur bogoslovja drugačne podatke. Tako je od profesorja Bezenška sprejel svoj »*drugi krst*«. Šele ko je prišel v Beograd, je ugotovil, da to ni isto in da je Mihael Mihajlo in Miloš pač Miloš.

Ta nekoliko daljši uvod je potreben zato, da bi se pojasnila neka tragiko-

⁷¹ Štibler: »Beogradska opazovanja«, *Mariborski delavec*, 4. 6. 1919, št. 125, str. 1–2; Štibler: »Beogradska opazovanja«, *Mariborski delavec*, 5. junij, št. 126, str. 2–3; Štibler: »Beogradska opazovanja«, *Mariborski delavec*, 6. junij, št. 127, str. 2.

⁷² Štibler: »Slovenska stenografija, moj drugi krst in posledice«, *Jutro*, 30. 4. 1934, št. 97a, str. 3–4.

mična prigoda, ki jo je doživel kmalu po prihodu v Beograd. Imena Mihael še vedno ni uradno spremenil, saj mu to v rajni Avstriji ni bilo potrebno. Torej, uradno je bil še vedno Mihael, a predstavljal se je in pisal pod imenom Miloš. Kot inšpektor na kmetijskem ministrstvu v Beogradu je moral nekemu vplivnemu človeku prepričati, da ne bi v svoj žep pospravil velike vsote denarja. To je tudi naredil, toda ta človek je sprožil veliko afero, zaradi katere je Štibler prebedel marsikatero noč. Ta afera ga je precej streznila, saj je zaradi nje skoraj izgubil položaj. Za nas pa je poučno čtivo.

Ko je dolgoprstnež začel pregledovati vse, kar mu je bilo dostopno, da bi Štiblerja lahko česa obtožil, je naletel na zanj očiteno »corpus delicti«. Pri rojstnih podatkih je pisalo, da je Miloš rojen v Fali (nem. Faal), v katastrski občini Rut (Greuth), v politični občini Činžat (Zinsath) in v župniji Device Marije v Puščavi (Maria in der Wüste). Tako je zlobnež menil, da je dobil dokaz o tem, da je človek, ki ima toliko rojstnih krajev, lahko samo največji slepar pod soncem!

Seveda ga je takoj prijavil in sledila je velika preiskava. Po dolgih zaslišanjih v Beogradu je romala strogo zaupna pošta na Veliko županstvo v Ljubljano, ki je vestno izpolnilo svojo nalogo in potrdilo, da sta Mihael in Miloš ena in ista oseba. Poslali so mnogo dokazov kot npr. poročilo iz rojstne župnije ter pričevanja šestih sošolcev, med njimi tudi dveh nam že znanih – Frana Mravljaka in Ivana Prekorška.

Ko so v Beogradu poročilo županstva prejeli, je bil »oškodovanec« tako razkačen, da je zahteval ustanovitev 'neodvisne' komisije, ki je bila brž ustanovljena (sestavljali sta jo dve osebi) in se je takoj odpravila ugotavljat krivdo v vsa »rojstna mesta«. Najprej sta osebi obiskali Falo, videli Činžat in Rut ter ugotovili, da vse to zares obstaja. Nato sta šli v mariborsko gimnazijo preverjat vso dokumentacijo, kjer ju je profesor Jerovšek, ki ga tudi že poznamo, pošteno nahrulil. Kot kaže, je bilo komisiji to 'turistično' popotovanje po Sloveniji tako všeč, da se je odločila preiskavo nadaljevati.

Ni ji zadostovalo, da sta Štiblerjeva sošolca Fran Mravljak in Ivan Prekoršek že podala pisno izjavo v dokumentih, ki jih je poslalo veliko županstvo. Odpravila se je v Celje in opravila zaslišanje obeh uglednih mož, saj je bil prvi takrat že ravnatelj celjske gimnazije in drugi narodni poslanec.

Toda, kakšen naj bi bil turistični ogled Slovenije, če popotnika v vlogi preiskovalcev ne bi obiskala slovenskega glavnega mesta? Tako sta se spet znašla na županstvu, kjer so še enkrat ugotavljali pravilnost postopka in na njuno veliko žalost nista mogla ugotoviti nobene nepravilnosti.

S tem pa se Štiblerjeva »kalvarija« še ni končala. Užaljena preiskovalca, ki zaradi pravilnosti postopkov in urejene dokumentacije nista mogla ostati dlje na delovnih počitnicah, sta zaslišanja nadaljevala v Beogradu. Očitno je bilo, da Štiblerju tako ljubi sobratje ljubezni niso vračali, še manj pa zaupanja. Da je preverjanje kadrov, ki so prispeli v novo prestolnico, dejansko potekalo in da komisije nista sestavljala samo dva naključno izbrana državna uslužbenca (česar Štibler ne pove naravnost), je Štibler ugotovil, ko je komisija preseгла svoja pooblastila in ga zasliševala tudi o političnih prepričanjih njegovih slovenskih sodelavcev.

Tako se je končalo Štiblerjevo kratko obdobje izrazitega zunanje- in notranjepolitičnega 'udarniškega' komentatorstva ob nastanku kraljevine SHS. Zaradi afere je postal bolj previden. Morda je tudi zaradi tega zapustil Beograd in počakal umiritev strasti ravno v Velikem županstvu v Ljubljani, kjer je služboval kakšno leto, preden se je ponovno vrnil v Beograd. Čeprav je potem vse njegovo objavljane usmerjeno v združništvo, vendarle vmes tudi odkrijemo, da se komentiranju političnih dogodkov ni odpovedal. Toda takrat ne piše več kot Miloš Štibler, ampak pod psevdonimom Mladin.⁷³

⁷³ Kot na primer v: Štibler: »Razmišljanje ob volitvah«. *Gruda*, julij-avgust 1927, št. 7-8, str. 135-138.

Miloš Štibler okoli leta 1930. Vir: *Zadružništvo. II. del. Ljubljana: Kmetijska matica, 1932.*

Leta 1924 ustanovi s somišljeniki Mladino, list *Samostojne kmetijske stranke* (SKS) za srednješolsko mladino. Mrzel imenuje Štiblerja za enega od ideologov SKS.⁷⁴

Leta 1927 se ne more odreči komentiranju volitev v narodno skupščino.⁷⁵ Pri Štiblerju je moč opaziti tudi kontinuirano kritiko državne politike, ne glede na to, ali je šlo za staro Avstrijo ali za prvo vlado SHS (1919), ki ni obveščala državljanov o poteku pariške mirovne konference, ali pa je šlo za volitve leta 1927. Njegovo nestrinjanje s politiko je veliko, izraz narodna skupščina piše v navednicah, ljubši mu je izraz državni zbor. Kritizira negativno selekcijo in sistem volitev, ki se ne izvaja pravilno. Pri vsakih volitvah, posebej pri teh zadnjih, se vidi le boj med tistimi, ki se ljudstvu sami vsiljujejo za kandidate. To naj bi bila bolezen vseh političnih strank, zato poziva bralce, naj preganjajo izdajalce in politične špekulante, ki skrbijo samo za svoj lastni žep, toda preganjani naj bodo tudi tisti, ki izdajalce za izdajalsko delo mastno plačujejo.

Štiblerjeva publicistika o združništvu in delovanje med dvema svetovnjima vojnama

V pričujočem besedilu ne bomo obravnavali vseh njegovih objavljenih razprav in člankov. Naredili smo samo prerez skozi dostopno gradivo in prikazali nekaj najbolj značilnih prispevkov. Če je Štiblerjevo gledališko udejstvovanje imelo narodno buditeljski značaj, je njegovo pisanje, z nekaj izjemami, mogoče označiti zelo podobno. To so poljudno strokovni članki o slovenskem in jugoslovanskem združništvu.

Kljub nekaterim političnim člankom, ki so bili po prvi svetovni vojni izraz navdušenja ob nastanku nove države, je Štibler bil in ostal predvsem združnik.⁷⁶ Leta 1911 je nastala njegova 32 strani dolga brošura, ki je izšla v Celju, kjer je takrat služboval kot tajnik *Zadružne zveze Celje*.⁷⁷ V razpravi ugotavlja vzroke za krizo v slovenskem združništvu in za to krivi strankarsko politično agitacijo, ki izrablja združništvo v strankarsko politične namene. Kriza se je začela okoli leta 1900, ko vodilni združniki niso bili poklicno usposobljeni. Bili so predvsem politiki, zato jim Štibler odreka pravico do naziva združnik. Zadruga slovenskih zvez naj bi bile razdeljene po strankarskem načelu, slovenske zadruga nemške zveze pa naj bi združevale pristaše obeh oz. vseh treh političnih strank. Posledica te desetletne krize je skrajno nezaupanje ljudstva v združništvo.⁷⁸

Pred prvo svetovno vojno je bil Miloš Štibler urednik mesečnika *Zadruga*, glasila celjske *Zadružne zveze*, kjer je delal kot revizor. Pri Zadruzi je urednikoval od leta 1908 do leta 1915. Skoraj v vsaki številki je objavil prispevek ali dva. Mnogo prispevkov, zlasti v prvih letih, leta 1908 in pozneje sploh ni podpisanih. Za mnoge smo prepričani, da jih je napisal Štibler. Omeniti velja nekaj prispevkov z naslovom *Slovinci, čuvajmo svoje posojilnice*. Brošuro s tem naslovom je izdal leta 1913. Pravzaprav gre za zbornik nekoliko predelanih člankov z enakim naslovom, ki so izhajali v Zadruzi. Njegovi prispevki so povečini krajši strokovni sestavki, nekaj daljših je izhajalo v nadaljevanjih. Takšen je na primer obsežen

⁷⁴ Mrzel: Srečko Kosovel in Mladina, str. 211–218.

⁷⁵ Štibler: Razmišljanje ob volitvah, str. 135–138.

⁷⁶ Združništvo je precej širok pojem in enotne klasifikacije ni lahko izdelati, v osnovi ga lahko ločimo na dve skupini: denarno (kreditno) in nednenarno združništvo. Dalje lahko opredelimo tri osnovne tipe zadrug: proizvodne, nabavne (konzumne) in prodajne, vendar ostre ločnice med njimi ni.

Lazarevič: *Združništvo v Sloveniji v dobi kapitalizma. Sistemi in organizacije*, str. 12–18.

⁷⁷ Štibler: *Kriza v slovenskem združništvu*.

⁷⁸ Štibler: *Kriza v slovenskem združništvu*, str. 23.

članek *Trideset let združnega dela*, ki je izhajal v letih 1913 in 1914 in obsega okoli 150 strani.

Iz celjskega obdobja izvira tudi Štiblerjevo sodelovanje z listom *Omladina*, glasilom narodno radikalnega dijaštva, kjer je tudi objavil nekaj besedil.

Obdobje Štiblerjevega pisanja o združništvu pred in med prvo svetovno vojno je omejeno predvsem na *Zadrugo*, toda včasih se oglasi tudi v *Omladini* pa tudi v *Narodnem listu*, glasilu liberalne *Narodne stranke za Štajersko, Učiteljskem tovarišu, Slovenskem domu* in *Slovenskem narodu*, ljubljanskem liberalnem listu.

Dr. Andrej Gosar je leta 1919 objavil v *Slovincu* vrsto člankov na temo agrarne reforme. Zagovarjal je stališče, da se veleposesti razdelijo med tiste, ki so zemljo sposobni obdelovati. V nasprotju z njim pa je liberalni politik dr. Ivan Tavčar v *Slovenskem narodu* zagovarjal veleposestnike in menil, da ni namen reforme, da bi vsi dobili svojo zemljo. Nasprotoval je ustvarjanju družinskih kmetij oz. lastništvu zemlje malih kmetov.⁷⁹ Kmalu se je tudi Miloš Štibler vključil v javno polemiko. Kot dosledni združnik je zagovarjal Tavčarju nasprotno stališče. Njegov članek je objavljen na naslovnici *Slovenskega naroda* leta 1919.⁸⁰

V članku je pregledno obdelal vprašanje agrarne reforme in zapisal, da je to vprašanje enako pereče, kot je vprašanje državne meje novonastale države.⁸¹ Nasprotujoči si tabori stojijo v tej problematiki trdno na svojih stališčih. Vendar Štibler opozarja, da po koncu prve svetovne vojne ni bilo »socialne revolucije« v Jugoslaviji samo zato, ker je prevladalo načelo »Zemlja bodi božja in kmetova!« Zato je pomembno, da se odgovorni za izpeljavo agrarne reforme ne ustavijo sredi poti in zadevo nujno izvedejo v skladu z načrtom oz. jo izvedejo v celoti.

Glede izkoriščanja delavcev v industriji meni, da je nedavni primer boljševidične revolucije v Rusiji pokazal, da se delavci z neomejenimi pravicami lastnikov ne strinjajo in da želijo soodločati pri upravljanju. Taka praksa je v veliko milejši obliki razvidna tudi v Nemčiji, kjer se pod imenom »industrijalna socializacija« skriva zahteva delavcev po soodločanju v podjetjih in omejitve lastninskih pravic podjetnikov. Nekam preroško zazveni stavek, da takega razvoja na daljši rok ne bo mogla spregledati niti novoustanovljena Jugoslavija. Nadalje meni, da je nedvomno pravilno, da se posveča pozornost tudi kapitalističnemu izkoriščanju delavcev, a je izkoriščanje kmetov v trenutni situaciji najbolj pereče. Ne nazadnje je v Jugoslaviji industrija še v povojih, dežela pa je izrazito agrarna. Ker veleposestniki izkoriščajo kmete, je nujna radikalna intervencija, ne samo zaradi človekoljubja, temveč tudi zaradi mirnega razvoja države. Zato meni, da kdor nasprotuje agrarni reformi, ni niti prijatelj ljudstva niti prijatelj države.

Po koncu prve svetovne vojne je Štibler nekaj časa služboval na Dunaju. Od tam se oglašja že v prvih številkah novoustanovljenega liberalnega in jugoslovansko usmerjenega časopisa *Nova doba*, a se kaj kmalu preusmeri k drugim časopisom, tokrat z izrazito poljudno strokovno združno tematiko v tematsko profiliranih časopisih, kot so *Njiva, Kmetovalec, Slovenski čebelar* itd.

Po kratkem obdobju pri *Mladini* se je kaj kmalu začel redno oglašati v *Grudi*, glasilu *Zveze društev kmečkih fantov in deklet*. Tam je objavil kar nekaj poljudno strokovnih člankov ter zanimiv potopis *V Macedonijo*.

V času med dvema svetovnima vojnama je pisal članke in urejal številne koledarje, kot so *Koledar Nabavljalnih zadrug državnih uslužbencev v Mariboru* (1928), v Sloveniji (1929) *Koledar Nabavljalnih zadrug državnih železnic* (1934,

⁷⁹ Čepič: Slovenske politične stranke o agrarni reformi med svetovnima vojnama, str. 267.

⁸⁰ Štibler: »Agrarna reforma«, *Slovenski narod*, 16. 6. 1919, št. 140, str. 1.

⁸¹ Miloš Štibler je v svojih dnevniških zapisih vedno omenjal bolečino, ki ga spremlja celo življenje, ker je del slovenskega narodovega telesa ostal izven meja Jugoslavije.

1935), *Mariborski koledar* itd. Omeniti kaže, da je Štiblerjeva odsotnost iz Beograda trajala dobrih pet let (1923–1928). Toda po vrnitvi se je še vedno oglašal v kakšnem slovenskem časopisu in, kot vidimo, urejal tudi koledarje.

Iz medvojnega časa izvira tudi njegovo 155 strani dolgo temeljno delo o združništvu, ki je izšlo v treh nadaljevanjih (tudi to je izšlo v Sloveniji).⁸² Gre za splošen pregled začetkov združništva, zgodovine združnega gibanja, osnovnih vzrokov, ki vodijo v združništvo, vrst zadrug, kot so nakupne (nabavljalne, konzumne), nadalje kreditne zadruge (posojilnice in hranilnice), različnih tipov zadrug, ki so jih ustanovili V. Huber, H. Schulz-Delič, V. Raiffeisen, F.C. Kampeliček. Posebej se posveča namenu kreditnih zadrug, zadolževanju kmetov in drugim načelom Raiffeisnovih zadrug in načelom Schulz-Deličevih kreditnih zadrug.

Najzanimivejše so sklepne besede, ker izražajo Štiblerjev pogled na združništvo. Zapiše, da je slovensko združništvo nastalo iz političnih nagibov. Omenja brata Vošnjak, ki sta menila, da morajo Slovenci dobiti svoje denarne zavode, češ da jim bo to zelo koristilo v boju zoper nemštvo in italijanstvo. Ugotovila sta, da bo ta cilj najlažje dosežen s pomočjo kreditnih zadrug – posojilnic. Socialna plat, ki je v pravem združništvu temelj gibanja, pa je bila bratoma Vošnjak postranskega pomena. Uporabljala sta jo le toliko, kolikor je to koristilo politični plati, ki sta jo v posojilništvu imela za najpomembnejšo.

Štibler se je tudi tega združniškega problema lotil v časopisnih člankih, na primer v celjski *Zadrugi, Narodnem gospodarju* itd. Narodnopolitični moment pri posojilniškem gibanju bratov Vošnjak je pozneje veljal tudi za združno gibanje dr. J.E. Kreka. Med njimi je obstajala razlika, ki je bila v tem, da se je v Krekovem primeru združništvo postavilo v službo ene od takrat obstoječih političnih strank. Kljub temu da ima v Krekovem združnem gibanju socialni dejavnik ključno vlogo, je vendarle močnejši strankarskopolični dejavnik.

Vse te značilnosti veljajo tudi za delavsko združno gibanje, za delavsko konzumno združništvo v Sloveniji, ki je bilo dolgo pod vodstvom Antona Kristana, bivšega ministra in socialdemokratskega voditelja. Iz Štiblerjevih dnevniških zapisov je razvidno, da je zelo cenil dr. Kristana in socialdemokrate sploh.

V letih, ko je pisal svoje tri brošure, je bil že predsednik (vmes kdaj pa kdaj tudi podpredsednik) združnih zvez državnih uslužbencev Jugoslavije v Beogradu. Ni čudno, da je po njegovem mnenju to bila edina organizacija, ki ni imela strankarsko-političnih primesi in je »ostal doslej samo združni pokret državnih uslužbencev, ki v slovenskem združništvu zavzema po svoji kakovosti in razvitosti odlično mesto«.

Enak življenjski slog, kot ga je prakticiral v Sloveniji, je imel tudi v Srbiji. Tu ni šlo samo za gledališko udejstvovanje, pač pa za celo vrsto dejavnosti, ki so bile tako ali drugače povezane z združništvom.

Od leta 1929 pa vse do leta 1945 je bil šef oddelka za kreditiranje združništva v beograjski novoustanovljeni *Privilegirani agrarni banki*. Bil je dolgotletni predsednik *Zveze nabavljalnih zadrug državnih uslužbencev Jugoslavije* (Zveza nabavljalnih zadrug državnih službenika). Zveza je bila ustanovljena že leta 1921 z namenom, da se nekako ublaži slabo gnotno stanje državnih uslužbencev, katerih prejemki pogosto niso pokrili normalnih življenjskih stroškov. To ni bilo spontano združno gibanje, Zveza je bila ustanovljena s posebnim zakonom kot državna intervencija, ki je omogočila svojim uslužbencem izvzetje iz svobodnega trga. S tem posegom je država omogočila normalno delovanje samega državnega sistema, a je bila državnim uslužbencem omogočena cenejša nabava potrebščin in najemanje kreditov. Kot vidimo, je Miloš Štibler tu imel

⁸² Štibler: *Združništvo*. I. del. Ljubljana: Kmetijska matica, 1931; Štibler: *Združništvo*. II. del. Ljubljana: Kmetijska matica, 1932; Štibler: *Združništvo*. III. del. Ljubljana: Kmetijska matica, 1933.

povezovalno vlogo med ustanovo, ki je dajala kredite, in Zvezo, ki je te poceni kredite koristila.

Posebno poglavje je Štiblerjeva publicistika o združništvu med dvema svetovnjima vojnoma v Srbiji. Tudi v Beogradu je ustanovil združniški časopis. Bil je izdajatelj in odgovorni urednik časopisa *Zadruhar*, glasila *Zveze nabavjalnih združ državni uslužbencev*.

O povojnem publicističnem delu Miloša Štiblerja, tedaj je spet živel v Sloveniji, ne bomo pisali, saj so to večinoma krajša ali daljša poročila, tudi krajši sestavki, ki so vsi poljudno strokovni. Veliko jih je povezanih s potrošništvom in združništvom. Nekaj kratkih »smešnic« je napisal celo za humoristični časopis *Pavliha*, nekaj prispevkov pa za *Združni leksikon Jugoslavije*, ki je izšel v Zagrebu leta 1957.

Lahko bi pisali o njegovem ključnem in zadnjem podvigu s politično tematiko, to je napoved pisanja knjige oz. razprave o dr. Antonu Korošču. Zakaj o Korošču in ne o Žerjavu, ki ga je tako cenil? Odgovor najdemo v njegovem dnevnem komentarju, ki pravi, da bi Breznikova knjiga o dr. Žerjavu prinesla veliko pravih odgovorov in bi se končno izkazalo, da Koroščeva vloga v nastajanju nove države ni bila tako odločilna, kot se je to do tedaj mislilo. Ker Štiblerjeva pisna dediščina še ni v celoti rešena in pregledana, saj gre za tisoče strani, ni izključeno, da bomo med dnevnimi zapisi nekoč odkrili tudi zapiske o Korošču.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

- ⊗ NŠAM: RMK Sv. Marija v Puščavi 1875–1893, str. 38.
- ⊗ Štibler, Miloš: Dnevnik, 1956, 1957, 1963.
- ⊗ AS 1520 Iršič, Rado, 1938–1939.

USTNI VIRI

- ⊗ Pucelj, Gregor, Velike Lašče.
- ⊗ Volčanšek, Kamila, Ljubljana.

ČASOPISNI VIRI

- Dan*, 16. 3 1914, št. 807, str. 2.
- »Iz slovenskih krajev«, *Jutro*, 14. 12 1911, št. 647, str. 1.
- Štibler, Miloš: »Rojaki!«, *Narodni dnevnik*, 28. 8 1909, št. 196, str. 4.
- Štibler, Miloš: »Ustanovitev slovenskega dramatičnega društva v Celju«, *Slovenski narod*, 5. 1. 1911, št. 4, str. 2.
- Štibler, Miloš: »Agrarna reforma«. *Slovenski narod*, 52/1919, št. 140, str. 1.
- Štibler, Miloš: »Združništvo državni uslužbencev v Dravski banovini«, *Združni koledar za prestopno leto 1940*, str. 50–55.
- Štibler, Miloš: »K položaju«, *Nova doba*, 1/1919, št. 8, str. 1.
- Štibler, Miloš: »Nemštvo«, *Nova doba*, 1/1919, št. 12, str. 1.
- Štibler, Miloš: »Slike iz srbskega združnega življenja«, *Zadruga*, 15. 7. 1919, št. 7, 8, 9, str. 50.
- Štibler, Miloš: »Na razpotju«, *Nova doba*, 1/1919, št. 35, str. 1.
- Štibler, Miloš: »Mi, Čehi in Slovani vobče«, *Nova doba*, 1/1919, št. 68, str. 1.

- Štibler, Miloš: »Beogradska opazovanja«, *Mariborski delavec*, 4. 6. 1919, št. 125, str. 1–2.
- Štibler, Miloš: »Beogradska opazovanja«, *Mariborski delavec*, 5. 6. 1919, št. 126, str. 2–3.
- Štibler, Miloš: »Beogradska opazovanja«, *Mariborski delavec*, 6. 6. 1919, št. 127, str. 2.
- Štibler, Miloš: »Razmišljanja ob volitvah«, *Gruda*, IV/1927, št. 7–8, str. 135–138.
- Štibler, Miloš: »Slovenska stenografija, moj drugi krst in posledice«, *Jutro*, VII/1934, št. 97a, str. 3–4.
- »Dnevne novice«, *Nova doba*, 20. december 1919, št. 117, str. 3.
- »Tedenske novice: Pucljev zet ni karsibodi«, *Slovenski gospodar*, 13. 7. 1922, št. 28, str. 8.

LITERATURA

- Bojić, Dušica: Slovenci pravoslavne vere v Beogradu med drugo svetovno vojno. Poročilo o njihovi dejavnosti od 1. 7. 1942 do 30. 6. 1943. *Prispevki za novejšo zgodovino*, 49/2009, št. 2, str. 223–234.
- Enciklopedija Slovenije*. Knj. 13. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1999, str. 140.
- Goropevšek, Branko: Ivan Prekoršek – potovalni učitelj Ciril Metodove družbe na slovenskem Štajerskem: poti in stranpoti slovenske politike na Štajerskem v letih 1908–1912. *Hartmanov zbornik*, 2004, str. 421–437.
- Goropevšek, Branko: *Štajerski Slovenci, kaj hočemo?* Celje: Zgodovinsko društvo Celje, 2005.
- Gradišnik, Fedor: Ustanovitev samostojnega »Dramatičnega društva« v Celju leta 1911. *Dokumenti SGM*, knj. 3, 1967, št. 10, str. 403–411.
- Gradišnik, Fedor: Zadnja sezona celjskega Dramatičnega društva 1913/1914 pred izbruhom prve svetovne vojne. *Dokumenti SGM*, knj. 4, 1968, št. 11, str. 38–53.
- Čepič, Zdenko: Slovenske politične stranke o agrarni reformi med svetovnimi vojnama. *Zgodovinski časopis*, let. LII, št. 2, 1995, str. 259–280.
- Javoršek, Jože: *Spomini na Slovence I, II*. Ljubljana, 1989.
- Kreačič, Goranka: Po sledih plemenitih Šufflay Otruševskih v Sloveniji, *Zgodovinski časopis* 70 (2016), št. 1–2, str. 128–161.
- Lazarevič, Žarko: Zadružništvo v Sloveniji v dobi kapitalizma (Sistemi in organizacije). *Arhivi XVII/1994*, št. 1–2, str. 12–18.
- Mrzel, Ludvik: Srečko Kosovel in Mladina. *Jezik in slovstvo*, 5/1960, št. 7, str. 211–218.
- Perovšek, Jurij: Ustanovitev Jugoslovansko demokratske stranke 1918. *Studia Historica Slovenica. Časopis za humanistične in družboslovne študije. Hartmanov zbornik*, Maribor, 4 (2004), št. 2–3, str. 477–506.
- Priseljevanje in društveno delovanje Slovencev v drugih delih jugoslovanskega prostora. Zgodovinski oris in sedanost*. [uredila Janja Žitnik Serafin]. Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU, 2014.
- Reisman, Avgust: *Iz življenja med vojno. Avstrijska sodišča*. Maribor, 1939. Ponatis iz delavske politike 1938.
- Škoro Babič, Aida, Košir, Matevž: *Spomini Josipa Breznika od konca 19. stoletja do druge svetovne vojne*. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2014. (Viri/Arhivsko društvo Slovenije; 37).
- Štibler, Miloš: *Kriza v slovenskem združništvu*. Celje, 1911.
- Štibler, Miloš: *Zadružništvo*. I. del. Ljubljana: Kmetijska matica, 1931.
- Štibler, Miloš: *Zadružništvo*. II. del. Ljubljana: Kmetijska matica, 1932.
- Štibler, Miloš: *Zadružništvo*. III. del. Ljubljana: Kmetijska matica, 1933.

ELEKTRONSKI VIRI

Miloš Štibler. Slovenski spletni biografski leksikon. ZRC SAZU. URL: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi667221/> (17. 4. 2015).

Sokolski dom v Gaberjah, v Celju. URL: <http://ook.knjiznica-celje.si/zgodilo/sokolski.htm> (27. 4. 2015).

Štibler, Miloš (1882–1969). SBL – Slovenski spletni biografski leksikon. ZRC SAZU. URL: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi667221/> (17. 4. 2015).

Milenković Vuković, Bojana, Vuković Ljiljana: Delatnost slovenačkih udruženja u Beogradu (1921–2014). *Etnološko-antropološke sveske*. (Beograd) 24/2014, št. 13, str. 55. URL: (1. 1. 2016) <http://www.anthroserbia.org/Content/PDF/Articles/a8996f94c2e74b42b9e2b3fff21e8d69.pdf>

SUMMARY

MILOŠ ŠTIBLER (1882–1969), COOPERATOR AND PUBLICIST

The present article offers insight into the life and work of Miloš Štibler, Slovenian cooperator, amateur actor, and publicist. We have discovered thousands of pages of his journal recordings after the Second World War in the Volčanšek family house in Brežice. Until now, we have organised and chronologically arranged more than thousand pages. This allowed us to gain insight into his life and work after the Second World War when as a pensioner he was involved in the social work and was active in several associations and organisations, such as Pensioner's Organisation, Consumers Association, Teachers' associations etc. Regular recording of daily events provided him with memories of his activities before the First and the Second World war. His smoothly written and interesting memories were being quoted for providing an account of the author's personality, spirit of an era and language itself which he used in its archaic form for a long time after the Second World War. The borderline Slovenian from Pohorje, who changed his Christian name Mihael to Miloš as a grammar school student due to his patriotism, was active in advanced freedom movement. During fights for national freedom in Slovenia, he started writing for newspapers. He felt it was his duty to help elevate Slovenian language to the same level as German. He started writing in grammar school when he also dedicated himself to additional two activities with which he continued throughout his life – amateur acting and cooperatives, the latter then became his profession. He advocated for national and economic equality of Slovenians in Styria. His contribution to the evolution of Slovenian and Yugoslav Cooperatives that became political movement before the Second World War worthy of consideration is great as it places him among the greatest experts in that field. He significantly contributed to the recovery and successful rehabilitation of cooperative after the great economic crisis during the years 1928–34 which proves that he was also a good financier. He was one of the founders of Yugoslav-Bulgarian Cooperative Institute. His enthusiastic pan-Slavism was immense even in past times. The name of Miloš Štibler is inseparably connected to the history of the theatre in Celje which emerged from Singing Association Celjsko pevsko društvo (CPD) and the Drama Association derived from it in the current professional theatre. He was culturally active in Belgrade and a president of Slovenian Educational Association Ivan Cankar. As a young secretary of Cooperative Union in Celje, he was a member of nationally radical youth and later a member of the National Party. When the latter merged with the Yugoslav Democratic Party (JDS), he came to Belgrade as its member as the of deputy of Kukovec in the National Representation. He later politically

grew closer to the head of Independent Agricultural Party Ivan Pucelj, although his role was not that of a politician but that of a cooperator. Miloš Štibler was a great follower of pan-Slavism and an avid supporter of unification of Slovenians and other Yugoslav nations. His non-critical enthusiasm that never really left him brought him to vigorous advocacy for language unitarism or rather joint 'Serbian-Croatian-Slovenian' language. After the Second World War, he came to Ljubljana as a pensioner and was still active in all fields on which he was active his whole life. He strived for establishment of the first elderly care homes, took an active part in consumer's councils, in the pensioners' organization, social work etc. He never forgot to visit the Workers' Educational Association Svoboda-Bežigrad every day since its establishment in 1952.

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 930.253:355.40(497.1:569.4)"1946/1990"

Prejeto: 18. 10. 2016

Od jugoslovansko-izraelskih do slovensko-izraelskih odnosov v luči dokumentov uprave državne varnosti: sodelovanje med UDV in Mosad od leta 1946

LJUBA DORNIK ŠUBELJ

doktorica zgodovinskih znanosti, upokojenka,
Kamnogoriška 53, SI-1000 Ljubljana
e-pošta: ljuba.dornik.subelj@gmail.com

*»Vi ste mediteranska dežela in mi smo mediteranska dežela. Oboji se borimo proti imperializmu. Ni razloga, da med nami ne bi bilo tesnih vezi. Pomagajte nam, s čimer lahko, in upam, da bomo nekoč mi pomagali vam.«
Yeshayahu Dan Edu Brajniku v prvem razgovoru decembra 1946.¹*

Izvleček

Avtorica v prispevku obravnava sodelovanje med obveščevalnima službama Jugoslavije in Slovenije kot njenega dela z obveščevalno službo Izraela po dokumentih, ki jih hrani *Arhiv Republike Slovenije*. Sodelovanje je potekalo pred ustanovitvijo države Izrael v zvezi z naseljevanjem Judov iz vse Evrope v Palestino. V času prekinitve diplomatskih odnosov med Jugoslavijo in Izraelom leta 1967 so se tajni stiki med državama nadaljevali z aktivnostjo Eda Brajnika in Shaikeja Dana vse do Brajnikove smrti. Nadaljevali pa so se tudi po njej ob nadaljnji aktivnosti Shaikeja Dana z vzpostavitvijo stikov z Mosad.

Abstract

FROM YUGOSLAV-ISRAELI TO SLOVENIAN-ISRAELI RELATIONS IN THE LIGHT OF THE STATE SECURITY ADMINISTRATION DOCUMENTS: COOPERATION BETWEEN STATE SECURITY ADMINISTRATION (UDV) AND MOSSAD SINCE 1946

In this contribution the author discusses the cooperation between Yugoslav Intelligence Service and Slovenia, as well as their work with Israeli Intelligence Service according to documents kept by the *Archives of the Republic of Slovenia*. The cooperation took place before the creation of the State of Israel regarding the settlement of Jews from all over Europe in Palestine. At the time of the interruption of diplomatic relations between Yugoslavia and Israel in 1967, the secret contacts between the countries continued due to Edo Brajnik and Shaike Dan until Brajnik passed away. They continued even after Brajnik's death with further activity of Shaike Dan by establishing contact with Mossad.

Ključne besede:

Uprava državne varnosti,
Mosad,
Edo Brajnik,
Shaike Dan,
Šimon Peres,
Marko Zore,
Luka Koper

Key-words:

State Security Administration,
Mossad,
Edo Brajnik,
Shaike Dan,
Shimon Peres,
Marko Zore,
Port of Koper

¹ Režek: *Jugoslavija in nastanek Izraela*, str. 370.

Uvod

Z vprašanjem odnosov med Jugoslavijo in Izraelom oz. med njenima predstavnikoma Edom Brajnikom in Shaikejem Danom sem se ukvarjala že ob objavi arhivskih virov *Prijatelj ali sovražnik? Dokumenti o stikih med Edom Brajnikom in Danom Shaikejem (1944–1980)*, ki so objavljeni v *Virih* št. 32 leta 2011. Ta članek se po krajšem povzetku že objavljene problematike nadaljuje z dopolnitvijo podatkov iz arhivskih dokumentov, ki takrat še niso bili dostopni. Poudarek je na nadaljevanju sodelovanja med *Upravo službe državne varnosti* (UDV) in Danom, ki so mu določili novo tajno ime Albert in za stike z njim zadolžili Marka Zoreta. O stikih so obveščali tudi vodstvo *Zveznega sekretariata za notranje zadeve* v Beogradu, vendar selektivno, vsi podatki o stikih pa so bili dostopni slovenskemu političnemu vrhu. V tem času, predvsem po letu 1987, so bili vzpostavljeni tudi stiki z izraelsko obveščevalno službo Mosad, ki so omogočili izmenjavo informacij o stanju na Bližnjem vzhodu in v veliki meri o notranjepolitičnih razmerah v Izraelu. Diplomatski odnosi z Jugoslavijo do leta 1990 niso bili obnovljeni, diplomatski odnosi med Slovenijo in Izraelom pa so bili vzpostavljeni 28. 4. 1992.

Stiki med državo Izrael in Jugoslavijo oz. njenima obveščevalnima službama segajo v čas, ko ne ena ne druga država uradno še ni obstajala. Država Izrael je nastala maja leta 1948 na ozemlju Palestine, britanskega protektorata, kamor so se naseljevali Judje v skladu z *Balfourjevo deklaracijo* že od dvajsetih let dvajsetega stoletja, a v omejenem številu. Ker so bili v drugi svetovni vojni ena največjih žrtev nacizma, ko so Nemci v holokavstu – judovski izraz zanj je Shoah – uničili z deportacijami, množičnimi poboji in zažiganjem v uničevalnih koncentracijskih taboriščih 6 milijonov Judov, je bil načrt sionističnega gibanja, da na ozemlju Palestine naselijo prav tako število judovskih prebivalcev in ustanovijo svojo državo. Za naseljevanje so ustanovili organizacijo Mosad, ki je vodila, financirala in organizirala ta naseljevanja. Iz dela te organizacije je leta 1951 nastala tudi obveščevalna služba izraelske države Mosad, ki jo je ustanovil prvi predsednik Izraela David Ben Gurion, njeno področje delovanja pa je bilo obveščevalno delo v tujini, med drugim tudi lov na nacistične zločince, kot je bil npr. Adolf Eichmann, ki so mu po zajetju v Latinski Ameriki sodili leta 1961 v Izraelu, ali pozneje obračun z arabskimi teroristi, ki so na olimpijskih igrah v Münchnu leta 1972 zajeli in pobili izraelske športnike.

Na drugi strani je država Jugoslavija, ki so jo sile osi napadle brez vojne napovedi 6. 4. 1941 in je kapitulirala po desetih dneh, ponovno nastala po koncu druge svetovne vojne leta 1945 po uspešni narodnoosvobodilni vojni, s katero je z lastno partizansko vojsko in s pomočjo zaveznikov premagala okupatorje. Josip Broz Tito kot vodja odporiškega gibanja, ki se je na strani zavezniških sil borilo proti večkrat močnejšem nasprotniku – nemški armadi, ki je po porazu in kapitulaciji Italije in njenem izstopu iz vojne zasedla celotno ozemlje Jugoslavije, je v letu 1944 v boju s partizani vezal 24 nemških divizij.² Zato je bil edina oseba, na katero se je preko Vladimirja Velebita obrnil s pismom Svetovni judovski kongres z željo, da bi pred grozečim holokavstom rešil Jude na Madžarskem.³ To je bilo maja 1944, prav v času, ko je bil v Drvarju tudi Edo Brajnik, ker je tja prispel z Ivanom Mačkom - Matijo po navodila o reorganizaciji varnostne službe po ruskem vzgledu. Ob desantu Nemcev na Drvar so prav slovenski varnostniki, med njimi tudi Brajnik, dejansko rešili Titu življenje, iz Drvarja na Vis pa so ga evakuirali Britanci. Rusi oz. general Kornjejev, ki je bil septembra 1944 na poti v Bari na razgovor s Churchillom, ga je tajno pripeljal v Krajovo na sestanek z Rdečo armado, da bi se dogovorili za pomoč pri osvoboditvi Beograda.⁴

² Egemen: *Turkey's intelligence diplomacy during the Second World War*, str. 93–94.

³ Šubelj: *Prijatelj ali sovražnik?*, str. 28–30.

⁴ Romerstein: *Aspects of World War History Revealed Through »ISCOT« Radio Intercepts*, str. 21.

Namen sestanka, na katerega sta prišla iz Slovenije Brajnik in Maček, je bil seznanitev z reorganizacijo obveščevalnega sektorja. Po navodilih sovjetskih inštruktorjev je bil maja 1944 ustanovljen *Oddelek za zaščito naroda* (OZNA), ki je bila vse od ustanovitve pa do reorganizacije marca 1946 v sestavi JLA in podrejena *Ministrstvu za ljudsko obrambo* začasne vlade DFJ. Nastala je po sovjetskih vzorih, pri njenem organiziranju so bili aktivni sovjetski svetovalci in njena naloga je bila enaka kot naloga podobne sovjetske protiobveščevalne organizacije SMERŠ – Smrt špijonom – to je obračun z nasprotniki.⁵ Takoj po izvedenih volitvah leta 1945 in konstituiranju nove oblasti je prišlo do preimenovanja OZNE v *Upravo državne varnosti* (UDV) – in izločitve njene obveščevalne in protiobveščevalne funkcije, ki sta prešli v okvir *Ministrstva za notranje zadeve*, medtem ko je v okviru *Ministrstva za ljudsko obrambo* ostal njen vojaški protiobveščevalni del. UDV je tako postala prava politična policija po vzoru sovjetske NKVD ne le do spora s Kominformom, ampak v še večji meri po njem. Edo Brajnik je bil na čelu protiobveščevalnega oddelka vse od ustanovitve leta 1946 do leta 1966. Tudi po umiku v Slovenijo in težavah, ki jih je imel ravno zaradi sodelovanja s Shaikejem Danom, ki pa je ostalo nekompromitirano vseh 35 let do njegove smrti, je sodeloval pri vzpostavitvi jugoslovansko in še posebej slovensko izraelskih odnosov. Stiki z Danom pa so se z njegovim naslednikom še nadaljevali.

Shaike Dan ni bil član Mosada, bil je nad njim kot eden od ustanoviteljev Izraela in skupaj z Davidom Ben Gurionom in Goldo Meir zaslužen za njegov nastanek in razvoj. Če je ob ustanovitvi imel Izrael nekaj čez 500.000 judovskih prebivalcev in jih ima po šestdesetih letih čez 5 milijonov, ima za več kot milijon naselitev zasluge prav Shaike Dan.

Zgodovina Mosada sega v trideseta leta dvajsetega stoletja, ko je sionistično gibanje ustanovilo Mosad, v hebrejščini bolj znano kot organizacijo z nalogo, da organizira ilegalno preseljevanje Židov iz Evrope v Palestino. Pod okriljem Mosada je tedaj delovala služba Rehesh, ki je bila zadolžena za nabavo orožja in druge vojaške opreme, s katero so se druge organizacije v Palestini borile proti Arabcem in britanskim silam. Rehesh je imela lastne agente, s pomočjo katerih je nadzorovala pošiljke orožja in skrivališče zanj. Organizacije, kot so bile Haganah, Stena in druge, ki so takrat prav tako delovale na palestinskem ozemlju, so pozneje prerasle v pravo vojsko izraelske države.⁶

Leta 1951 je bila pod vodstvom Davida Ben Guriona izpeljana reforma takratne izraelske obveščevalno-varnostne agencije. Nastal je Mosad, v hebrejščini Ha Modein Vetafkidin Meyuhadim, to je inštitut za obveščevalne in posebne naloge, ki deluje predvsem v tujini. Odgovoren je za operacije, kot so: vohunjenje, protiteroristične aktivnosti in nadzorstvo, predvsem v državah, ki niso v neposrednem konfliktu z Izraelom. Aprila leta 1951 je bil za šefa imenovan Reuben Shoah, vendar ga je čez dobro leto zamenjal Iser Harel, ki ga je vodil do leta 1963. Pri tem so razpustili politični sektor, njegove naloge in del osebja so prešli v predstrukturiran Mosad oziroma takrat *Inštitut za koordinacijo*. Šele leta 1963 je služba prevzela današnji naziv. Pravna podlaga Mosada je osnovni zakonik o vladi, ki določa, da mora delovati v korist države, vendar brez zakonskih omejitev. Direktor Mosada je neposredno odgovoren predsedniku vlade, kateri ga tudi imenuje. Njegov mandat ni omejen. Hkrati s svojo funkcijo kot direktor Mosada predseduje komiteju šefov obveščevalnih in varnostnih služb – Varash. Direktor je neposredno nadrejen šefu za koordinacijo, šefu tajnih informacij in izvršnemu direktorju ter vodi vse oddelke.

Shaike Dan je za svoja prizadevanja in pomoč državi dobil od Jugoslavije in nato od države Slovenije dve odlikovanji: leta 1990 od jugoslovanske države

⁵ Šubelj: *Ozna in prevzem oblasti 1944–1946*, str. 430–432.

⁶ Orosel: *Primerjava obveščevalno-varnostnega sistema Republike Slovenije in Republike Izrael*, str. 10, 14 in 24.

red jugoslovanske zastave z lento, ki so mu ga podelili 2. 3. 1990 v vili Podrožnik v Ljubljani, in slovensko odlikovanje leta 1994. Predlogu za jugoslovansko odlikovanje Dana oz. Alberta, kot je v svojih informacijah slovenska Služba državne varnosti preimenovala Shaikeja Dana po smrti Eda Brajnika, ko je stike z njim nadaljeval Marko Zore, je priložen opomnik o stikih in sodelovanju z Danom. Opomnik je februarja 1989 poslal republiški podsekretar Ivan Eržen Stanetu Dolancu, takrat podpredsedniku predsedstva SFRJ, jugoslovansko odlikovanje pa mu je izročil v vili Podrožnik v imenu Jugoslavije Dušan Šinigoj, predsednik *Izvršnega sveta SRS* leto pozneje.⁷ Ker so v tem opomniku na podlagi dokumentov, ki mi med pisanjem prvega prispevka še niso bili dostopni in ki jih je imela slovenska SDV, zelo natančno opisani stiki in sodelovanje z Danom, ga v nadaljevanju povzemam.

Dan se je v Jugoslaviji pojavil leta 1946 v skupini britanskih novinarjev, kar se je izkazalo kot 'pokritje' za stike s preostalimi židovskimi skupnostmi v Jugoslaviji. Na ravni zveznega ministrstva za notranje zadeve je bila uvedena akcija povezave in sodelovanja z ilegalnimi aktivisti *Židovske agencije*, zadolženimi za izseljevanje Židov iz vzhodnoevropskih držav. Z jugoslovanske strani je vodil akcijo funkcionar OZNE Edo Brajnik - Štefan (umrl leta 1983) s pomočnikom Vitkom Hlajem (takrat upokojencem v Kopru). Na izraelski strani je bil glavni akter in sogovornik Brajnika Dan Trachtenberg, alias Frenkel, alias Lejbel, ki se je po normalizaciji v Izraelu preimenoval v Yeshayahu Dana. Dan je bil tedaj operativec tajne židovske organizacije za ilegalno doseljevanje Židov v tedanjo Palestino pod britanskim mandatom z nazivom Mosad Aliya Beth, ki jo je ustanovila *Židovska agencija (Jewish Agency)* leta 1937 za reševanje Židov pred nacizmom. Ta organizacija po navedbah Dana ni bila nikoli ukinjena in še obstaja z velikim proračunom in osebjem ter mrežo izpostav po svetu. Dan je organizacijo določen čas vodil, vendar je ne gre zamenjevati z izraelsko obveščevalno službo *Mosad*, ki je bila ustanovljena kot samostojna organizacija šele leta 1951 in je prej delovala v okviru zunanjega ministrstva. Se pa delo obeh organizacij prepleta in prisoten je medsebojen pretok kadra. Akcija medsebojnega obveščevalnega sodelovanja in tajnih dejavnosti gospodarskega, političnega in humanitarnega značaja je tekla od leta 1946 do leta 1966, ko je bilo prekinjena ob brinskem plenumu. Tedaj je krajši čas namesto Brajnika, ki se je vrnil v Slovenijo, vzdrževal stike z Danom funkcionar Službe državne varnosti Zveznega sekretariata za notranje zadeve (SDV) Branko Damjanović. Kmalu po prekinitvi odnosov z Izraelom leta 1967 je Brajnik ponovno začel vzdrževati stike z Danom ob soglasju in usmeritvi *Zveznega sekretariata za zunanje zadeve* in ob vednosti ZSNZ. Stiki so bili prekinjeni samo v času hude bolezni Brajnika 1981–1983, vendar so bili stiki na pobudo Dana s Hlajevo pomočjo obnovljeni še pred Brajnikovo smrtjo. Od tedaj je stike z Danom vzdrževala SDV *Republiškega sekretariata za notranje zadeve Slovenije (ZSZZ)*, vzporedno pa so delno obnovili stike med službama.

V prvem obdobju med letoma 1946 in 1966 so z dovoljenjem ZSNZ tekli transporti Židov iz Romunije, Madžarske, Bolgarije in Poljske do pristanišča Bakar, od koder jih je Danova organizacija z ladjami prevažala v Palestino mimo britanske blokade. Za to akcijo je imel Dan operativni štab v Zagrebu. Pred ustanovitvijo Izraela je bilo prepeljanih okoli 50.000 ljudi. Jugoslaviji so plačevali prevozne stroške. Komandant dveh transportov je bil oficir Hagane Yossi Harel, pozneje general v izraelski vojni obveščevalni službi, ki je nato kot poslovnež in mednarodni finančnik posloval z Jugoslavijo.

Med januarjem in septembrom 1948, najkritičnejšim obdobjem boja Izraela z Arabci, so omogočili preko ozemlja Jugoslavije številne transporte orožja. Po Donavi iz ČSSR do Vukovarja in potem po železnici do pristanišča Šibenik

⁷ SI AS 1931, t.e. 2658, RTZ 750.

so bili prepeljani tanki, topovi in minometi ter na stotine ton lahkega orožja in streliva. Izraelci so plačevali vsak transport posebej. Na razpolago so dobili zasilno letališče pri Nišu za vmesne postanke in oskrbo goriva za več 10 nablavljenih lovcev v ČSSR in Nemčiji, ki so od tam leteli naravnost v Izrael. Dan je poudaril, da je Jugoslavija s tem usodno pomagala Izraelu pri zmagi nad zvezo arabskih držav v vojni 1948/49.

Dan je, na prošnjo Borisa Kidriča, organiziral nabavo 5 kompletov vrtalne opreme za nafto in tudi financiral nakup 259 vagonov tega materiala so Izraelci večje zavito pripeljali do Jugoslavije in tako prebili embargo, ki je na Zahodu veljal za izvoz v Jugoslavijo. Podobno so omogočili nabavo prvih visokih peči in posredovali, da je Jugoslavija lahko z Američani sklenila pogodbo za postavitev valjarne v Zenici. V najkritičnejšem času ekonomske blokade z Vzhoda so Jugoslaviji pomagali nabavljati bombaž, kavčuk, nafto in njene derivate ter pozneje penicilin.

Na osnovi dogovora med Brajnikom in Danom avgusta 1950 je skoraj tri leta teklo posebno vojaško-obveščevalno sodelovanje med državama. Jugoslovanska stran, ki je posebno zato poslala v Egipt in Libanon tri obveščevalne oficirje, je zbirala vojaške in druge podatke o arabskih deželah. Največ vojaških podatkov je bilo zbranih v Egiptu na podlagi strokovnih napotkov izraelskih obveščevalcev. Izraelci so preko svojih baz v vzhodnoevropskih deželah in od Židov, ki so se od tam izseljevali, zbirali predvsem podatke o vzhodnoevropskih armadah in razmestitvi sovjetske armade v Avstriji, Romuniji in na Madžarskem ter o stanju v Albaniji in njeni armadi. Podatke so si izmenjevali v Parizu in so bili ocenjeni kot obojestransko koristni.

Leta 1963 je preko Dana tekla izmenjava pisem med predsednikom Titom in predsednikom vlade Ben Gurionom s ciljem, da Tito posreduje pri egiptovskem predsedniku Naserju za mirovna pogajanja med Egiptom in Izraelom. Leta 1965 je Dan nosil podobne poslanice predsednika vlade Eškola. Dan je tudi vzpodbudil posebna tajna srečanja na ravni funkcionarjev obeh zunanjih ministrstev in pa srečanja vodilnih funkcionarjev obeh obveščevalnih služb. Vendar se je nepripravljenost Jugoslavije očitno odražala v odnosu do Izraela od druge arabsko-izraelske vojne leta 1956 dalje.

Ob predlogu Dana so preko *Rdečega križa* posredno začeli z akcijo pri egiptovski vladi, da bi dosegli zamenjavo ujetih in obsojenih vohunov med Egiptom in Izraelom. Na prošnjo Dana so še naprej pomagali pri pobegih židovskih skupin in posameznikov iz Vzhodne Evrope preko Jugoslavije. Samo leta 1965 in 1966 so izstavili takim beguncem 110 viz.

Na pobudo Jugoslavije je Dan pridobil soglasje predsednika Eškola in zunanje ministrice Golde Meir za zbiranje podatkov o aktivnosti jugoslovanske ekstremne emigracije v Latinski Ameriki pred obiskom predsednika Tita. Enaka akcija je stekla v Evropi 1965–1967 v zvezi z nameranim obiskom predsednika Tita v Avstriji. Eškol je ukazal, da je treba »za Jugoslovane storiti vse, kar je mogoče in dati na razpolago najboljše sile v Evropi.« Zato so v ZSNZ prejeli elaborat o dejavnosti ustaške emigracije in elaborat o neonacističnih organizacijah v Evropi.

V obdobju od prekinitve diplomatskih odnosov z Izraelom 1967 do smrti Eda Brajnika 1983 je Dan že v letu 1968 omogočil gospodarski delegaciji iz Koprja, ki jo je vodil Vidko Hlaj, tedaj vodja proste carinske cone, izredno koristen obisk Izraela. Sklenjeni so bili trgovski aranžmaji in dogovori o pretoku blaga prek Luke Koper. Ravno tako so preko Koprja vozili kontejnerje z imetjem Židov, ki so se preko Dunaja izseljevali iz Vzhodne Evrope. V tem obdobju Dan ni prihajal v Jugoslavijo, temveč sta se z Brajnikom občasno informativno srečala v Avstriji, Italiji in Švici, da sta izmenjala informacije. Tako so še naprej dobivali koristne informacije in ocene izraelske politike, o dogajanju na Bližnjem vzhodu ipd. Akcijo je usmerjal ZZZ, še posebno v času, ko je bil zvezni sekretar Miloš Minić. Brajnikove informacije je bral tudi predsednik Tito.

Za obdobje od leta 1983 do 1989 je značilno, da so bili stiki pogostejši. Dan je s soprogo Evo (Chavo) prišel v Jugoslavijo novembra 1983 zaradi Brajnikove bolezni prvič po sedemnajstih letih. Po dogovoru v SDV ZSNZ je prevzel nadaljnje stike z njim Marko Zore iz SDV RSNZ Slovenije, Dan in Eva sta tedaj obiskala Brajnika na smrtni postelji in pozneje Brajnikovo soprogo Zdenko.

Dan je že ob prvem obisku predlagal direktno vzpostavitev stikov med SDV in Mosadom. Ob soglasju z jugoslovanske strani je Dan marca 1984 pripeljal v Jugoslavijo namestnika direktorja Mosada in tako so bili vzpostavljeni stiki, ki so večkrat letno potekali izmenično v Jugoslaviji in Izraelu. Skupaj s predstavniki Mosada je Dan sprožil več iniciativ za politične stike med državama s ciljem postopnega obnavljanja diplomatskih odnosov, na podlagi katerega je prišlo tudi do kratkega srečanja na ravni zunanjih ministrov med Lazarjem Mojsovom in Šimonom Peresom na OZN v Ženevi.

Podal je tudi več iniciativ za gospodarsko sodelovanje oz. konkretne posle v turizmu, letalski industriji in leta 1985 pripeljal v Jugoslavijo Izaka (Yossi) Harela, ki je zastavil več aktivnosti finančnega in trgovskega značaja, ki pa v tem času še niso obrodile sadov.

Po pooblastilu obrambnega ministra Rabina sta jeseni 1986 Dan in Harel sprožila obširno iniciativo za sodelovanje na vojnogospodarskem področju med državama, ki do tedaj še ni bila realizirana.

Z Danom je Zore osebno komuniciral 3- do 4-krat letno v Jugoslaviji ali v Avstriji in o tem poročal.

Leta 1985 je jugoslovanska stran Dana s soprogo Evo in Harela peljala na ogled pristanišča Bakar, od koder so šle prve ladje z imigranti, ki jih je Harel vodil kot kapitan.⁸ Z Evo se je Dan spoznal v začetku dela pri preseljevanju Židov iz Jugoslavije, saj je bila zagrebška Židinja, ki se je med vojno rešila tako, da se je v Budimpešti izdajala za Nemko in tako dobila tudi zaposlitev. Njeni starši so bili likvidirani v Jasenovcu. Leta 1945 se je repatriirala v Jugoslavijo in je potem opravljala delo sekretarske židovske občine v Zagrebu, kjer je spoznala Dana. V Izrael se je izselila leta 1949. Eva je umrla avgusta leta 1987 in Danovi sodelavci in prijatelji Šimon Perez, Navon in drugi so ga prepričali, da nadaljuje s svojim delom pri preseljevanju Židov, da bo lažje prenesel osebno izgubo. Z delom je nadaljeval predvsem v Romuniji, kjer je odkupoval romunske Žide, da so se lahko preselili v Izrael. Svoje delo pri doseljevanju Židov iz Vzhoda je opravljal na Dunaju, v Zürichu, Ženevi, Londonu, New Yorku in Budimpešti.

Težave, ki jih je imel Edo Brajnik zaradi stikov s Shaikejem Danom, zaradi katerih so ga v Zveznem sekretariatu za notranje zadeve na podlagi ovadb posameznikov, prizadetih v času brionskega plenuma, razglasili kar za izraelskega vohuna, postanejo razumljivejše, če spremljamo pisne dokumente o stikih med obema obveščevalcema. Iz dokumentov SDV ZSNZ pričajo o obnovljenih stikih z Danom, ki je bil preimenovan v Alberta, in Markom Zoretom iz slovenske SDV, je razvidno, da v Beogradu o Yeshayahuju Danu niso imeli ne biografskih podatkov ne tistih, ki bi se nanašali na njegovo delo.⁹ Posebno je bilo brez podatkov obdobje od leta 1966 do 1976, ko so bili stiki obnovljeni na iniciativo ZS za zunanje zadeve. Podatke so začeli zbirati leta 1971, iz dokumentov pa je razvidno, da so bila vir poročila *Uprave varnosti* JLA, SDV Srbije in *Državnega sekretariata za zunanje zadeve*. Posebej je poudarjeno, da od SDV Slovenije niso dobili nobenih podatkov.¹⁰

⁸ Šubelj: *Prijatelj ali sovražnik?*, str. 15.

⁹ SI AS 1931, t.e. 2655, RTZ 750, Informacija o nekadašnji obaveštajni saradnji, činjenju uzajamnih usluga i kontakta između naše i izraelske obaveštajne službe.

¹⁰ SI AS 1931, t.e. 1136, 1270-17, Delovanje Izraelske obveščevalne službe proti SFRJ in vprašanja v zvezi z delom SDB na preprečevanju te dejavnosti.

Vsi dokumenti so bili izključno v Sloveniji in jih je Brajnik predal prav zato, da bi se rešil neupravičenih obtožb.¹¹

Edo Brajnik je bil član varnostno-obveščevalne službe od njene ustanovitve avgusta 1941, v VOS je bil najprej borec in obveščevalec, nato pa je postal vodja skupine VOS in nato poveljnik oddelka varnostne službe za Ljubljano. Pozneje je postal član centralne komisije VOS, katere sekretarka je bila Zdenka Kidrič, in poveljnik varnostne službe za vso Slovenijo. V Ljubljani, ki je bila pod italijansko okupacijo, je organiziral večino atentatov in diverzantskih akcij, med drugim tudi reševanje Zdenke Kidrič iz bolnice. Ilegalno je živel v Ljubljani do maja 1943, saj so ga okupatorji iskali na podlagi pričevanj zajetih sodelavcev in je bil dvakrat sojen v odsotnosti, zato pa se je s Centralno komisijo VOS preselil na osvobojeno ozemlje. Tu je organiziral oddelke varnostne in obveščevalne službe na Primorskem in Koroškem. Ko se je iz varnostne službe ustanovila divizija narodne obrambe, je na lastno željo prešel povsem na obveščevalno delo. Po razpustu VOS februarja 1944 je postal šef oddelka za inozemstvo pri *Odseku za notranje zadeve* pri predsedstvu SNOS, maja pa je prešel v oddelek za zaščito naroda – OZNA za Jugoslavijo, kjer je postal namestnik šefa I. odseka. Februarja je postal šef V. odseka. Brajnik je v življenjepisu napisal, da je bil njegov oče nacionalist, torej kot vsi Primorci nacionalno ozaveščen, saj se je skupaj z družino leta 1919, ko je Primorska pripadla Italiji, umaknil v Jugoslavijo in se preselil v Kamnik, kjer se je rodil tudi Edo Brajnik, in nato so se preselili v Murško Soboto in po očetovi upokojitvi v Ljubljano. Narodnoosvobodilni boj je za Brajnika predstavljal vrednoto, medtem ko po lastni izjavi v partijskem življenju ni veliko sodeloval. Po vojaškem činu je bil polkovnik. V rubriki o poteku službe je navedel svoje zaposlitve po vojni: od 16. 5. 1945 do 31. 10. 1946 je bil šef odseka OZNE FLRJ. Od 1. 11. 1946 do 31. 12. 1960 je bil načelnik oddelka UDV; od 1. 1. 1961 do 20. 5. 1964 je bil pomočnik državnega sekretarja v *Državnem sekretariatu za notranje zadeve v Beogradu*. Od 21. 5. 1964 do 12. 3. 1965 je bil namestnik zveznega sekretarja v Zveznem sekretariatu za notranje zadeve. Tedaj se je vrnil v Slovenijo in bil od 29. 4. 1965 do 31. 5. 1967 član *Izvršnega sveta SRS*, od 9. 5. 1967 do 31. 1. 1975, ko se je upokojil, pa predsednik imunitetne komisije republiškega zbora in predsednik komisije za vprašanja mednarodnih odnosov skupščine SRS. V njej je delal tudi po upokojitvi vse do svoje smrti 3. 12. 1983.

O svojem delu nikoli ni pisal, označil ga je le kot delo na terenu, ker je sodeloval pri protiobveščevalnih nalogah. Ko je V. odsek prevzel vlogo protiobveščevalne zaščite in je Brajnik postal njegov vodja, je s tem prevzel nadzor nad britansko, ameriško in francosko obveščevalno službo, ne pa tudi nad sovjetsko, saj je bila OZNA ustanovljena po vzgledu Smerša. Po sporu z Informbirojem je 'objekt' protiobveščevalne zaščite postala tudi dejavnost sovjetskih misij, ustanov in organizacij, ki so med vojno ali po njej bile z njimi v stiku. To je bil čas, ko je Edo Brajnik začel sodelovati z Yeshayahujem Danom pri spremljanju izseljevanja Judov preko Jugoslavije. Sklep o pomoči je bil seveda sprejet na najvišjem mestu – v dogovoru Josipa Broza Tita in Aleksandra Rankovića, ki je bil vodja OZNE in UDBE, medtem ko je Edo Brajnik operativno izvajal prevzete naloge, ki so bile že opisane.

Brajnikovo protiobveščevalno delo je zajemalo od leta 1952 naprej tudi organiziranje protiobveščevalne mreže na jugoslovanskih veleposlaništvih v tujini. Pri tem je naletel na mnoge nepravilnosti in povezave mimo predpisanih. Najbolj ga je motil poskus nadzora po partijski liniji, kjer se je Ranković skušal vsiliti kot »spiritus agens« in s svojimi sodelavci, predvsem z namestnikom Stefanovićem, izdelati svojo mrežo, torej obveščevalno službo v obveščevalni službi. Ko je s temi ugotovitvami seznanil Tita, je bil to eden od povodov za brionski

¹¹ Šubelj: *Prijatelj ali sovražnik?*, str. 20–26.

plenium. Brajnik je že leta 1963 sklenil oditi iz Beograda, ker se ni strinjal, da so prislužno službo ločili od protiobveščevalne zaščite. Njegovi prošnji za preместitev leta 1962, ko je zbolel v Sovjetski zvezi, niso bili pripravljene ugoditi. Končno so ga leta 1965 premestili v Ljubljano in je bil po posredovanju Shaikeja Dana operiran na srcu pri slovitem srčnem kirurgu DeBakeyu in nato še enkrat leta 1967, ko se mu je stanje ponovno poslabšalo.

Do prekinitve diplomatskih odnosov med Jugoslavijo in Izraelom je prišlo 13. junija 1967 po zmagi Izraela v petdnevni vojni. Jugoslavija oz. predsednik Tito se je za to odločil po obisku v Moskvi 9. junija 1967, kamor je bil povabljen na sestanek voditeljev komunističnih partij in vlad evropskih socialističnih držav. To je bil prvi sestanek, ki se ga je udeležil, saj je dotlej udeležbo vedno odklanjal. Na moskovskem sestanku so se odločili, da vse socialistične države skupaj z Jugoslavijo prekinejo diplomatske odnose z Izraelom. Edina, ki te odločitve ni sprejela, je bila Romunija.

Kljub prekinitvi diplomatskih odnosov so bili na državnem sekretariatu za zunanje zadeve mnenja, da se to ne nanaša na ostale odnose in so izbrali Avstrijo za državo, ki je zastopala interese Jugoslavije v Izraelu. Tudi vzdrževanje tajnih diplomatskih stikov, ki jih je Edo Brajnik po nalogu in z vednostjo Zveznega sekretariata za zunanje zadeve (a brez vednosti *Zveznega sekretariata za notranje zadeve*) še nadaljeval, je zagotavljalo informiranost najvišjega vodstva obeh držav o perečih mednarodnih problemih, kot je bil npr. leto pozneje vdor sil Varšavskega pakta na Češkoslovaško ali mednarodna teroristična dejavnost Črnega septembra in druge mednarodne grožnje miru.¹²

Hkrati pa je vzdrževanje teh stikov, ki so potekali seveda skrito očem javnosti, pri tistih, ki so se čutili poraženi na brionskem plenumu in so tudi sicer zastopali prosovjetska stališča, pomenilo velik problem za Eda Brajnika, saj so ga obtoževali neupravičenega bogatenja – prav zlorabe, na katero je sam naltel tako v službi državne varnosti kot pri vojaški obveščevalni službi. Po svoji službeni dolžnosti je posredoval pri mnogih stikih v korist Izraela, tudi pri posredovanju orožja, a se ni nikoli pri tem osebno okoristil. Prav tako je bila Jugoslavija v času neposredno po vojni edina država, ki je dovolila izselitev Judov iz Vzhodne Evrope preko svojega teritorija in za to ni zahteval denarja v nasprotju z Romunijo, Bolgarijo in Madžarsko ter pozneje tudi Sovjetsko zvezo, ki so zahtevale velika finančna sredstva za vsakega posameznega izseljenega Juda.

Ker je bil s stiki med Brajnikom in Shaikejem Danom seznanjen eden Brajnikovih povojnih sodelavcev Djordje Andjelković, po narodnosti Srb in med drugo svetovno vojno četnik, ki je po vojni pri svojem prekupčevanju v tujini bogato izkoriščal stike s sovjetsko obveščevalno službo, je Brajnika in preko njega celotno slovensko politično vodstvo obtožil zbiranja denarja za oboroževanje slovenske Teritorialne obrambe. Po njegovem ilegalnem imenu »Vrh«, s katerim so ga pridobili za sodelovanje v Srbiji oz. v Beogradu proti Sloveniji, se je vsa obveščevalna akcija imenovala »Vrh«, njeni »dosežki« pa so bili zbrani v »*Zelena knjigo*«, kjer so se obtožbam proti slovenskemu vodstvu pridružili še ponarejeni nemški dokumenti, ki naj bi izvirali iz pisarn vojaških atašejev v tujini. Te obtožbe, ki so jih obravnavali na političnih forumih, so bile vzrok, da je Brajnik za lastno zaščito razpolagal z verodostojnimi dokumenti, ki so pričali, da stikov z Izraelom oz. njegovim obveščevalcem Shaikejem Danom ni imel na lastno pest, ampak je za vsak stik imel dovoljenje. Seveda pa zato ker je delal profesionalno, do dekonspiriranja stikov ni prišlo v vseh 35 letih skupnega dela, kar je Dan poudaril slovenski strani, ko mu je ponudila zamenjavo zaradi Brajnikove bolezn. Obtožbe, ki jih je Brajnik bil deležen, so seveda vplivale na njegovo zdravje, vendar je s stiki nadaljeval do svoje smrti leta 1983.

Po Brajnikovi smrti, ko sta stike nadaljevala Shaike Dan in Marko Zore,

¹² Šubelj: *Prijatelj ali sovražnik?*, str. 31–129.

je za sodelovanje med državama Shaike Dan ponudil turistične aranžmaje – letalsko zvezo z Dubrovnikom in Bledom ter druge gospodarske stike. Posebno so bili zainteresirani za obnovo pogodbe o transportu židovskega selitvenega blaga prek *Luke Koper*, saj je od leta 1974 naprej *Židovska agencija* preko Kopra odpravila 3500 kontejnerjev tega blaga. Za prevoz so na Dunaju ustanovili firmo »Adria International AG« in na otvoritev novih prostorov sta bila vabljeni tudi generalni konzul Jugoslavije na Dunaju in direktor *Luke Koper*. V letu 1986 so ocenili, da v Sovjetski zvezi na izselitev čaka še 400.000 Judov, saj Gorbačov ni izpolnil njihovih pričakovanj glede liberalizacije odhoda.¹³ V zvezi s tem je prišlo do pobude, da bi med Jugoslavijo in Izraelom vzpostavili zračno povezavo in da bi SFRJ kot letalski prevoznik sodelovala pri prevozu Židov iz Sovjetske zveze, kar bi za državo predstavljalo velik zaslužek. Pozneje so se odločili, da bi pri prevozi sodelovala tudi *Adria* in *Jat*, vendar je izraelska stran dvomila o varnosti poletov v zvezi s preprečevanjem terorizma. V pogovore o turističnih aranžmajih z MAOF AIRLINE je bil vključen tudi Egon Conradi kot direktor »Kompasa«.¹⁴ Branko Bračko je za jugoslovansko stran ocenil, da je »Albert«, kot so v dopisih preimenovali Shaikeje Dana, prišel v Jugoslavijo z natančno premišljenim načrtom, katerega končni cilj je otoplitev odnosov in ponovna navezava diplomatskih stikov. Predvsem naj bi želel preko SFRJ zagotoviti selitev Židov iz Sovjetske zveze, kjer jih je bilo 3 milijone, saj je to bil za Izrael edini rezervoar prebivalstva, s katerim lahko konkurira Arabcem. Glede na to, da je do sredine osemdesetih let Albert – torej Dan, spraval v Izrael že četrtno tedanjega prebivalstva, je imel izdelan načrt tudi za to selitev. Druga pomembna aktivnost, ki je potekala preko *Luke Koper*, pa je bil izvoz južnega sadja.¹⁵ Leta 1970 je izraelsko podjetje CMBI s sedežem v Tel Avivu odprlo v Kopru svoje predstavništvo, ki pa ga je zaprlo leta 1985 zaradi upada prometa preko Kopra, saj se je promet preusmeril na severnonemška pristanišča.¹⁶

Vse od začetka pa je Albert ponujal stike med jugoslovansko obveščevalno službo in Mosadom, katerega član ni bil, saj je bil na višjem položaju. Povedal je, da je Mosad stalna organizacija ne glede na stranko, ki je na oblasti.¹⁷ Uradni stiki med Menachemom Navotom, ki se je predstavil kot Rondowri in je bil leta 1984 drugi človek v Mosadu, in Shaikejem Danom na strani Izraela ter Markom Zoretom in Nebojšo Vidovićem kot predstavnikoma jugoslovanske obveščevalne službe so bili aprila 1984 v Zagrebu in so se nadaljevali z obiskom Dubrovnika. Stane Dolanc kot tedanji zvezni sekretar za notranje zadeve je januarja 1984 zavzel stališče, da je stike z Mosadom treba sprejeti in obdržati v strogi diskretnosti. Na sestanku so z jugoslovanske strani podali predloge za skupne interese: da občasno izmenjajo mišljenja o varnostnem političnem položaju v svetu, predvsem na Bližnjem vzhodu in drugod; da nasprotujejo terorizmu kot npr. Abu Nidalu; da spremljajo fenomen panislamizma; da spremljajo organiziranost jugoslovanske emigracije; da zaščitijo izraelske turiste na obisku v SFRJ predvsem v zvezi z varnostjo v civilnem letalskem prometu in da izrazijo načelni interes za tehnološka odkritja oz. njihovo uporabo.

Ne glede na vzpostavitev uradnih stikov pa so bili in ostali stiki med Danom oz. Albertom in Markom Zoretom kot drugi kanal, ki je tekel vzporedno in je ostal neodvisno od stikov med Mosadom in SDV. V dopisovanju so Jugoslovani za stike z Mosadom uporabili tajno ime »*Akcija TRIGLAV*«. Leta 1985 je prišlo do obiska predstavnikov SDV v Tel Avivu, pri čemer je z izraelske strani prišla ponudba za poslovanje z Izraelom. Yitzak Rabin, tedaj obrambni minister, je po-

¹³ SI AS 1931, t.e. 2897, 1270–19.

¹⁴ SI AS 1931, t.e. 2656, RTZ 750.

¹⁵ Terčon: *Usidrli smo se na morje*.

¹⁶ SI AS 1931, t.e. 2897, 1270–18.

¹⁷ SI AS 1931, t.e. 2655, RTZ 750..

nujal izdelavo kupol in havbic za sovjetske tanke, s katerimi je bila opremljena tudi JLA. Poročilo o obisku je sestavil leta 1986 tudi Marko Zore, ki se je za krinko predstavljal kot predstavnik Iskre. Albert je v pretežno želel govoriti o selitvi Židov v iz Sovjetske zveze v Izrael, saj mu je to nalogo posebej zaupal Šimon Peres, tedaj še predsednik izraelske vlade. Druga tema, ki pa je bila gospodarska, je bila Harelova vloga pri sodelovanju s poslovnežem Edwardom Wessom; ta naj bi bil pripravljen soinvestirati v razširjeno proizvodnjo avtomobilov JUGO v Kragujevcu, saj so nameravali preko podjetja Genex izvoziti 5000 jugov v Izrael.¹⁸ Na kosilu, ki sta se ga poleg Dana udeležila tudi Menachem Navot in Efraim Halevi, je tekla beseda tudi o vključevanju Jugoslavije v ameriško konzultantsko organizacijo za aplikacijo vesoljske tehnologije »The Center for Space Policy inc.«, katere načrt je bil tudi vzpostavitev satelitskih postaj.¹⁹

V letu 1986 po zamenjavi v Izraelu, ko je predsednik vlade postal general Shamir, je Harel kot poslovnež predlagal, da Jugoslavija kupi izraelsko orožje in vojaško opremo in da skupno nastopita tudi na tujih trgih, npr. v Aziji, Afriki in Latinski Ameriki. Zato bi seveda morali ustanoviti skupno podjetje s sedežem v Avstriji ali na Dunaju. Akcijo je pred odhodom odobril Šimon Peres. Vsako informacijo o stikih z Albertom so posredovali v Sloveniji Stanetu Dolancu, Milanu Kučanu in Janezu Zemljariču in za Jugoslavijo zveznemu podsekretarju, šefu SDV Zdravku Mustaču. To velja tudi za informacijo o orožju, za katerega je bilo predlogo, da bi ga vozili pod panamsko zastavo. V letih 1987 in 1988 je informacije pošiljal republiški podsekretar Ivan Eržen. Leta 1987 je Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo zavzel negativno stališče do sodelovanja z Danom, tj. Albertom, in Joem, tj. Harelom, saj so se jim mešali v posle. *Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo* je namreč na veliko izvažal orožje za oboroževanje arabskih držav in seveda tudi Palestincev. O prepovedi stikov je Zdravko Mustač obvestil Janeza Zemljariča. Dana obvestilo niti ni presenetilo – vprašal je le, ali je to trajno ali trenutno. Očitno so potem stiki stekli s Slovenijo kot drugim kanalom oziroma so se nadaljevali brez prekinitve.

Kar se tiče gospodarskih stikov, je bil predlog, da bi v Izraelu bil velik posel za Jelovico in Marles pri gradnji montažnih hiš, saj ob velikem vseljevanju primanjkuje stanovanj, kakor tudi za Gorenje pri izdelavi hladilnikov in drugih gospodinjskih strojev, ki bi jih izvažali preko Intertrada.

Zaradi gospodarske krize v SFRJ je prišlo s strani Izraela, in sicer od Harela, Rabina in Peresa, do predloga, da preko Kosberga, finančnika iz Texasa, odkupijo državne dolgove. Na jugoslovanski strani je predlog oblikoval Boris Škapin, pomočnik zveznega sekretarja za finance. Sestanek je bil predviden v New Yorku ali Washingtonu 26. 9. 1987.

Jugoslavija pa je podprla idejo Šimona Peresa o mednarodni konferenci o neposrednih pogajanjih Izraela z Jordanijo in Palestino. Zvezni sekretar za zunanje zadeve Raif Dizdarević se je 1987 sestal z Edgarjem Bronfmanom, predsednikom Svetovnega židovskega kongresa in nato v Ženevi še s Šimonom Peresom.

V letu 1988 so potekali razgovori s predstavniki Mosada v vili Jelovica na Bledu, ki se jim je pridružil tudi Albert. Jugoslovansko stran pa je vodil Boris Zore kot predstavnik SDV ZSNZ. Sestanek je bil na Bledu zaradi intifade, saj bi sicer morali imeti sestanek v Izraelu. Na sestanku so obravnavali v glavnem mednarodne odnose, in sicer poleg upora Palestincev na zasedenem ozemlju (intifada) tudi iraške vojaške uspehe v iraško-iranski vojni, v kateri je Izrael z orožjem zalagal Iran. V zvezi s terorističnimi skupinami so precejšen del sestanka posvetili delovanju teh ter možnosti SFRJ kot baze ali tranzitnega področja

¹⁸ Pozneje je prišlo do izvoza v ZDA.

¹⁹ Film Žige Virca »Houston, imamo problem!« na lahkoten način predstavlja del navedene problematike, a ne v zvezi z Izraelom, ampak z ZDA.

za terorizem na Bližnjem vzhodu. Poročila o obisku se razlikujejo glede na naslovnika – Marko Zore je poročal Tomažu Ertlu, medtem ko je Ivan Eržen poročal Dolancu, Kučanu in Zemljariču ter Mustaču v ZSNZ.²⁰ Janez Zemljarič je Marku Zoretu poslal za orientacijo stališča glede Izraela, ki jih je sprejel odbor zveznega sveta za zunanjo politiko glede stanja in perspektive odnosov med SFRJ in Izraelom. Na kratko rečeno je bistvo stališča, da diplomatskih odnosov Jugoslavija ne bo vzpostavila, dokler Izrael Palestincem ne prizna pravice do samoopredelitve. Olajšali pa so vizumske stike na ekonomskem, turističnem in drugih področjih.

Na srečanju na Dunaju leta 1989, ki se ga je poleg Marka Zoreta in Alberta udeležil tudi Yosi Harel, so obravnavali v glavnem notranjepolitično situacijo v Izraelu pred volitvami in srečanje med Šimonom Peresom in Budimirjem Lončarjem na generalni skupščini OZN v New Yorku. Govorili so tudi o težkem gospodarskem položaju v Jugoslaviji. V poročilu o tem srečanju za Zdravka Mustača je nekaj več podatkov, pridobljenih od Harela, ki je poročal o vključevanju Vuka Hamovića, sina generala Radeta Hamovića, v dejavnost Energoprojekta.

Sestava nove izraelske vlade, ki jo je vodil Yitzak Shamir, Šimon Peres pa je bil podpredsednik in Yitzak Rabin obrambni minister, ni vplivala na stike med SDV in Mosadom, ki je dobil novega direktorja. Ko je Janez Drnovšek postal predsednik predsedstva SFRJ, mu je Ivan Eržen poslal fotokopijo dokumenta »Osvrt o bilateralnim odnosima između SFRJ i države Izrael i prijedlog za uspostavljanje konzularnih odnosa«, ki so ga 15. 2. 1989 posredovali Stanetu Dolancu. Dokument je izročil Franc Kosi 9. 8. 1989 v sklopu dokumentov na temo IZRAEL – SFRJ. Dokument priča o vplivu židovskega lobija v ZDA in govori tudi o židovski skupnosti, katere 80 % so ubili nacisti in njihovi sodelavci med drugo svetovno vojno. Zato je na iniciativo *Srbsko-judovskega društva v Beogradu* in ob ustanovitvi *Židovskega kulturnega društva v Zagrebu* bil podan predlog, da se obnovijo diplomatski odnosi med državama.

V tem sklopu je bil tudi že omenjeni predlog za odlikovanje Yeshayahuja ali Shaikeja Dana, v Izraelu znanega kot »ambasadorja Jugoslavije«, ki ga je podpisal zvezni sekretar za notranje zadeve Petar Gračanin. Stopnjo odlikovanja so sicer nato do podelitve 2. 3. 1990 spremenili.

Zadnje poročilo o stikih z Albertom je datirano s 16. 5. 1990 in sta ga prejela le Milan Kučan in Janez Drnovšek. Med obiskom v Tel Avivu na povabilo Alberta so se srečali s predstavniki Mosada in poslovneži. V zvezi s politično situacijo v Izraelu so si želeli, da bi Šimon Peres vzpostavil vlado levega centra, kar bi bilo v skladu z njihovim ciljem o priseljevanju Židov iz Sovjetske zveze. Menili so, da Gorbačov ne bo na oblasti več kot 12–18 mesecev, saj ga bo odstranila sovjetska armada (kar se je čez dobro leto tudi res zgodilo). Zmotili so se v sodbi, da zahodne službe Borisu Jelcinu ne pripisujejo posebnega pomena ali perspektive, saj so mu po neuspelem avgustovskem puču dejansko pomagale priti na oblast in se na njej tudi obdržati za ceno razpada države, ki je bila v korist ZDA. Mosada padec berlinskega zidu in stanje v Evropi po družitvi obeh Nemčij nista posebno zanimala. Edino, kar jih je skrbelo, je bila porast antisemitizma. V zvezi s situacijo v SFRJ so predstavniki Mosada sicer izrazili zadovoljstvo z uvajanjem političnega pluralizma, vendar tudi zaskrbljenost zaradi naraščanja nacionalizma. Presodili so, da utegne Jugoslavija zelo hitro razpasti, kar se je dejansko zgodilo v enem letu. Posebno jih je motila 'orientacija' HDZ in njenega vodje Miroslava Tuđmana, pri katerem naj bi zaznali antisemitsko noto.

Ob bližajočem obisku ambasadorja Milana Zupana v Izraelu je funkcionar Mosada poudaril, da se izraelska stran se ne strinja z delno obnovitvijo odnosov med državama, ampak želi le popolno obnovitev diplomatskih odnosov (dobro voljo pa bi pokazali z odstranitvijo »nezaželenih arabskih elementov« iz države).

²⁰ SI AS 1931, t.e. 2658, RTZ 750.

O stikih med Republiko Slovenijo in Republiko Izrael, ki so bili uradno vzpostavljeni leta 1992, v tem prispevku ne bom pisala, ker arhivi na to temo še niso odprti. Seveda so se stiki nadaljevali in so bili, kakor je povedal Šimon Peres v spodaj citirani izjavi, neformalni. Stiki med varnostno-informativno službo in Mosadom in pozneje med Slovensko varnostno-obveščevalno agencijo SOVO in Mosadom so zato tema drugih prispevkov in drugih raziskav, saj se ta omejuje na čas pred nastankom Republike Slovenije.

»Obe državi sta majhni po obsegu ozemlja in številu prebivalstva. Vendar smo oboji naleteli na velike težave pri uresničevanju svoje želje po neodvisnosti in lastni državi. Ves čas smo z naklonjenostjo spremljali prizadevanje Slovenije, da postane samostojna država z ugledom v mednarodnih odnosih. Neuradno smo sodelovali med osamosvojitveno vojno. Veseli smo bili, da lahko pomagamo Sloveniji uresničiti njene sanje, pri čemer smo dobro sodelovali s predsednikom Milanom Kučanom.«²¹

Šimon Peres, izraelski zunanji minister na obisku v Sloveniji 2002.²²

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

AS - Arhiv Republike Slovenije

- SI AS 1931, Republiški sekretariat za notranje zadeve SRS, t.e. 1136, 1270-17, OS Izraela.
- SI AS 1931, Republiški sekretariat za notranje zadeve SRS, t.e. 2655, 2656, 2658, RTZ 750, Začetki sodelovanja z izraelsko obveščevalno službo ISIS
- SI AS 1931, Republiški sekretariat za notranje zadeve SRS, t.e. 2897, 1270-18, Operativna obdelava 'SADJAR'
- SI AS 1931, Republiški sekretariat za notranje zadeve SRS, t.e. 2897, 1270-19, Operativna obdelava 'TROS'

LITERATURA

- Dornik Šubelj Ljuba: *Ozna in prevzem oblasti 1944–1946*, Ljubljana 2013.
- Dornik Šubelj Ljuba: *Prijatelj ali sovražnik? Dokumenti o stikih med Edom Brajnikom in Danom Šhajkejem (1944–1980)*, Viri št. 32, Ljubljana 2011,.
- Orosl Nina: *Primerjava obveščevalno-varnostnega sistema Republike Slovenije in Republike Izrael*, diplomsko delo, Fakulteta za varnostne vede, september 2010.
- Režek Mateja: *Jugoslavija in nastanek Izraela: Delitev Palestine in ilegalno prese-ljevanje Judov (1945–1948)*, v: *Acta Histriae* 21 (2013), št. 3.
- Režek Mateja: *Jugoslovansko-izraelsko tajno sodelovanje v senci prve arabsko-izraelske vojne in spora z Informbirojem (1948–1953)*, v: *Acta Histriae* 21 (2013), št. 4.
- Bezci B. Egemen: *Turkey's Intelligence diplomacy during the Second World War*, v: *Journal of Intelligence History* 15 (2016), št. 2.
- Romerstein Herbert: *Aspects of World War II History Revealed through »ISCOT« Radio Intercepts*, v: *The Journal of Intelligence History* 5 (2005), št. 1.
- Terčon Nadja: *Usidrali smo se na morje*, Piran, 2015.
- TV SLO 1, Odmevi 30. 9. 2016, *Pogovor s Ksenijo Horvat ob smrti Šimona Peresa*.
- Virc Žiga: *Houston, imamo problem!*, Koprodukcija, Ljubljana 2016.

²¹ Pogovor s Ksenijo Horvat ob smrti Šimona Peresa, TV SLO 1, Odmevi 30. 9. 2016.

²² Pogovor s Ksenijo Horvat ob smrti Šimona Peresa, TV SLO 1, Odmevi 30. 9. 2016.

SUMMARY

FROM YUGOSLAV-ISRAELI TO SLOVENIAN-ISRAELI RELATIONS IN THE LIGHT OF THE STATE SECURITY ADMINISTRATION DOCUMENTS: COOPERATION BETWEEN STATE SECURITY ADMINISTRATION (UDV) AND MOSSAD SINCE 1946

Secret relations between State Security Administration and Mossad Lealiyah Bet date back to 1946 and started due to migration of Jews from the Eastern Europe to Palestine. The relations were established by Edo Brajnik - Štefan, head of Counterintelligence Department of Yugoslav State Security Administration and Israeli informer Shaike Dan. Yugoslavia was providing a large part of what the emerging Jewish country needed the most: people and arms. During the first Arab-Israeli war and the conflict between Yugoslavia and the Soviet Union, the secret cooperation between the two countries became even stronger and relations between Shaike Dan and Edo Brajnik whose secret Israeli name was Prijatelj grew into perfect political, military, and economic cooperation. The article highlights secret relations between Yugoslavia and Israel between 1948 and 1953, especially secret arms transfers for Israeli army and their transfer through Yugoslavia before and during the first Arab-Israeli war, Israeli supply of western technology for Yugoslav industry during the conflict with Cominform and the cooperation between State Security Administration and Mossad in 1950s. After 1953, the actual space for cooperation between the two countries became narrower since the doctrine of peaceful active coexistence which led to closer relations with Arab countries became the centre of Yugoslav external policy. After 1967, when the diplomatic relations between Yugoslavia and Israel were interrupted, the secret contacts between Prijatelj – Edo Brajnik and Shaike Dan remained strong which was very uncomfortable for Brajnik since he was accused of being an Israeli agent in Belgrade. After Brajnik's passing in 1983, the contacts with Shaike Dan, named Albert by Slovenian State Security Administration, continued and were used in Slovenia's efforts to achieve independence in 1991. Official contacts between the Republic of Slovenia and the Republic of Israel were established in 1992.

1.04 Strokovni članek

IZ ARHIVSKIH FONDOV IN ZBIRK
FROM THE ARCHIVAL FILES AND COLLECTIONS

UDK 930.253:908(497.4Podlipska dolina)"16/18"

Prejeto: 25. 7. 2016

Podlipa med Bistro in Šentjoštom Ob 750-letnici prvega zapisa iz Podlipske doline

POLONA ZALOKAR

prof. zgodovine in diplomirana etnologinja in kulturna antropologinja
samostojna arhivistka in kustosinja
Grobelska pot 5, SI – 1000 Ljubljana, Slovenija
e-mail: polona.zalokar@gmail.com

Izvilleček

Po arhivskih virih sta bili v Podlipski dolini od srednjega veka dve naselji, Tunjica in Podlipa. Najkasneje v jožefinski dobi so ju združili v vas Podlipa, ki je s cerkvijo sv. Brikcija postala tedaj sedež lokalije. V podlipsko cerkev in po drugih opravkih v vas so zahajali tudi prebivalci iz spodnjega Smrečja iz župnije Šentjošt in prebivalci Rovt, naselejni ob zahodnem robu doline, njihovi otroci pa so že od druge polovice 19. stoletja zaradi bližine raje obiskovali podlipsko šolo. V dolini so se preživljali s kmetijstvom. Potoka Podlipščica in Tunjica, danes Lahovka, sta poganjali več mlinov in žag ter omogočali še druge domače obrti. Prebivalci so živeli samooskrbno, saj je bila pot do prvega večjega kraja Vrhnike dolga in v preteklosti večkrat poplavljen.

Abstract

PODLIPA BETWEEN BISTRA AND ŠENTJOŠT. THE 750TH ANNIVERSARY OF
THE FIRST WRITING FROM PODLIPA VALLEY

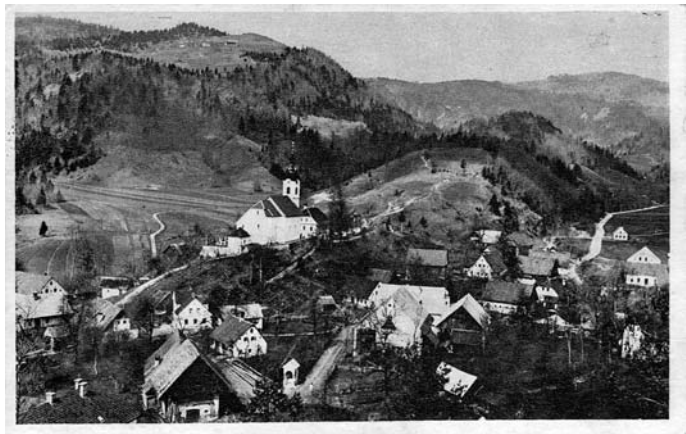
According to archive sources, two settlements existed in the Podlipa valley, Tunjica and Podlipa. They were merged into the village Podlipa which then became the seat of the parish at St. Brice church. Residents from lower Smrečje of Šentjošt parish and residents of Rovte on the western side of the valley had also visited the Podlipa church and the village for other errands, and their children preferred to visit the Podlipa school from mid-19th century onwards due to its vicinity. Agriculture was the main activity in the valley. Streams Podlipščica and Tunjica, now known as Lahovka, ran several mills and sawmills, and provided other home crafts. Residents were self-sustainable as the path to the nearest town of Vrhnika was long and often flooded in the past.

Ključne besede:

Podlipa,
Podlipščica,
Tunjica,
Rovte, Smrečje,
Šentjošt,
kartuzija Bistra,
urbarske dajatve

Key-words:

Podlipa,
Podlipščica,
Tunjica,
Rovte, Smrečje,
Šentjošt, Bistra
charterhouse,
land register
taxes

Podlipa s cerkvijo sv. Brikcija in župniščem na griču sredi vasi, razglednica iz leta 1939 (hrani: Janez Žitko)

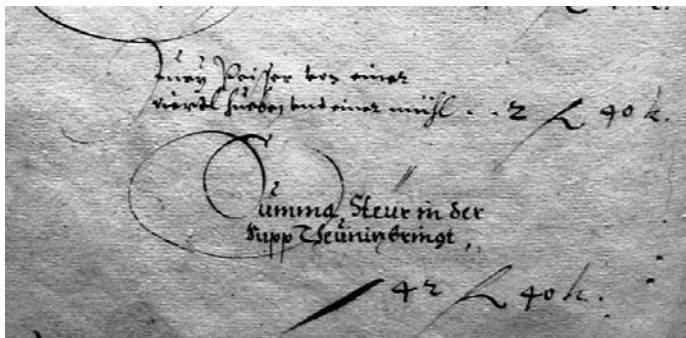
Uvod

Podlipska dolina leži na jugozahodnem delu Ljubljanskega barja, ujeta med poraščenimi Polhograjskimi dolomiti na eni strani in Rovtarskim hribovjem na drugi. Po dolinskem dnu tečeta potoka Podlipščica in nižje v dolini Lahovka, nekdanj imenovana Tunjica, s pritoki. Obe vodi se izlivata v Ljubljano, v preteklosti pa sta pogajali več mlinov in žag.¹ Na koncu dolge in ozke doline se nahaja staro vaško jedro Podlipa s cerkvijo sv. Brikcija. Ostali deli naselja so razkropljeni v več zaselkih, raztresenih po slemenih v dolini. Na samo dolino in podlipsko, sedaj vrhniško župnijo, se navezujejo tudi prebivalci sosednjih vasi iz spodnjega Smrečja, ki jih loči od Podliple le potok Podlipščica, potem rovtarske domačije ob zahodnem robu doline in Kozikova domačija iz Žažarja.

Srednji in novi vek

Kot kažejo arhivski viri, sta bili v dolini v srednjem veku dve naselji. Najstarejša zapisa iz leta 1265, listina italijanskih kartuzijanskih priorjev Girarda in Joannija ter darovnica koroškega vojvode Ulrika III. Spanheimskega, omenjata v dolini zaselek in potok *Tunjico*.² Vas Podlipa se omenja leta 1659 kot vas *Pod lipami*, čeprav vemo, da je bil kraj pozidan že precej pred letom 1526, ko je v zapisniku cerkvenih dragocenosti z vrhniškega območja navedena tamkajšnja cerkev.³ *Pod lipami* je živelo šest kmetov, eden od njih, Jurij Pajsar, je bil tudi mlinar. Zaselek Tunjico so najpozneje v jožefinski dobi združili z večjo Podlipo, ki je tedaj štela že 29 hiš, od tega so bile štiri nenaseljene.

Na področju doline so se do zemljiške odveze leta 1848 stikale meje petih zemljiških gospostev. Večina kmetij je pripadala *kartuzijanskemu samostanu Bistra*. Bistra je imela v lasti tudi kmetije iz Male Ligojne ter obsežna barjanska posestva na desnem bregu Ljubljaniče, več kmetij onstran Save na Gorenjskem, posestva v okolice Cerknice in posamezna zemljišča na Vipavskem, pri Kopru in pozneje pri Trstu.⁴ Smreške domačije in kajže z mlini so pripadale vsakokratnim lastnikom dvorca *Dol pri Ljubljani*

Jurij Pajsar plačuje za četrtinsko kmetijo in mlin 2 goldinarja in 40 krajcarjev davka. (Arhiv RS, Urbar Bistra, 1659)

¹ Pivk, Žitko: *Vodni pogoni na Podlipščici in njenih pritokih*, str. 117–118.

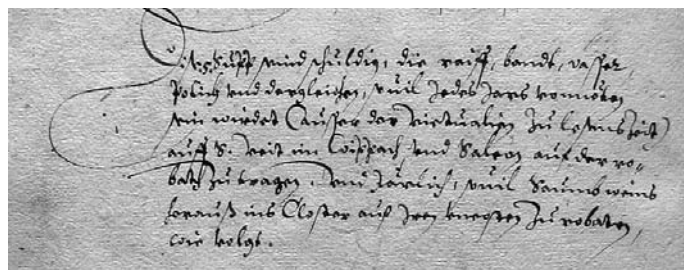
² Mlinarič: *Kartuzija Bistra*, str. 37.

³ Marolt: *Dekanija Vrhnika*, str. 156.

⁴ Ogrin: *Dajatve bistriških podložnikov*, str. 175.

(gospodstvo Lustthal), najpozneje od leta 1666 pa plemiški *rodbini Raspom* iz Stare Loke pri Škofji Loki. Filipičeva kmetija pri Štantu in mlajše rovtarske kočice so bile ves čas podložne *logaškemu gospodstvu*. Kočice so postavljali imetniki ali potomci s premožnejših domačij v Rovtah in so se sčasoma osamosvojile. Višje ležeči Volavčeva in Žagarjeva kmetija sta najprej sodili k posesti škofjeloškega meščana Matije Paplerja, ki je leta 1631 kupil posest od Mihaela Paplerja, Mihael pa je dobil nekaj posesti od polhograjskih gospodov Gallov leta 1601. Po letu 1731 je obe kmetiji prevzelo *gospodstvo Lesno Brdo* (Holzenegg), ki je bilo v lasti polhograjskega gospodstva.⁵ Zakajnski mlin iz Smrečja, prvič omenjen v terezijanskem katastru iz leta 1754, je skupaj z izvorno domačijo Zakajnc pripadal ženskemu *dominikanskemu samostanu Velesovo* (Michlstteten), ki je imel sicer obsežno in strnjeno posest na levem bregu Save pri Kranju.⁶

Veleposestniki so posest zaradi lažjega upravljanja ter pregleda nad dohodki in obveznostmi podložnikov razdelili na manjše enote županije.⁷ V *podlipsko županijo*, najprej imenovano tudi *tunjiška*, so sodili kmetje iz Podlpe, Tunjice in nekaj kmetov iz Ligojne. Po urbarju iz leta 1659 so prinašali kartuziji 42 goldinarjev in 40 krajcarjev letnega davka. Celotna samostanska posest je tedaj poleg podlipske obsegala še 11 drugih županij: Verd pri Vrhniki, Zabočevo, Zavrh pri Borovnici, Borovnico, Ig, Begunje in Bezuljak pri Cerknici, Rašico pri Ljubljani, Moravče, Topole pri Mengšu in Šenčur pri Kranju. Celotni letni prihodki samostana so znašali 531 goldinarjev, 53 krajcarjev in 1 denarič denarja. Menihi so kot letne dajatve v naravi pobirali še krušna in krmna žita: 77 ljubljanskih starov pšenice, 9 starov rži, 27 starov prosa, 199 $\frac{3}{4}$ starov ovsu in 4 stare ješprenja; 2915 jajc; 1450 kosov desk in 536 vozov lesa; 385 povesev lanu ter 15 kokoši in 2 kopuna. Podložniki so bili dolžni opraviti za samostan tudi 48 drvarskih dni. Župani, predstojniki županij, so dobili v samostanu, kadar so prišli po opravkih, hrano in nekaj denarja v skupni vrednosti 150 goldinarjev. Na velikonočni ponedeljek so morali prinesiti menihom tudi pogače in pirhe.⁸ Podložniki iz podlipske doline so bili poleg tega dolžni na dan sv. Martina oddajati še 25 goldinarjev in 34 krajcarjev gosposkega davka činža v gotovini ter sprva 130 in pozneje

Zapis o tlačanski obveznosti kmetov iz Podlpe, Borovnice, Verda, Zabočevega in Zavrha do samostana Bistra (Arhiv RS, Urbar Bistra, 1659)

⁵ Košir: *Dediščina županije Šentjošt*, str. 27–28 in 31–32.

⁶ Košir: *Dediščina županije Šentjošt*, str. 465.

⁷ Mlinarič: *Kartuzija Bistra*, str. 432.

⁸ Ogrin: *Dajatve bistriških podložnikov*, str. 178.

261 jajc. Skupaj s kmeti iz Borovnice, Verda, Zabočevega in Zavrha pri Borovnici so morali vsako leto, razen v času trgatve, oskrbovati samostanske posesti na Primorskem z živili in drugimi potrebščinami ter nositi grebenice, trakove, okove, sode, sklede in drug material v Šentvid pri Vipavi in Solkan. Iz vinorodnih krajev so morali pripeljati v Bistro 101 tovor vina letno, od tega podlipski kmetje dvanajst tovorov.⁹

Za smreške posesti v Podlipi je bilo nekaj v veljavi domače ime *Rašpovc*. Ime je nastalo po pripadnosti tamkajšnjih domačij zemljiškim gospodom Rapom. Plemiška rodbina Rasp je bavarsko-koroškega porekla. Potomec Pavel Rasp (1462–1524) se je na povabilo avstrijskega cesarja Maksimilijana I. leta 1501 priselil na Kranjsko, kjer je pridobil ugledne državne službe. Za smreške posesti sta najbolj pomembna Janez Jurij Rasp (1624–ok. 1690), loški žitničar, in njegov sin Leopold Maksimilijan Rasp (1673–1742), župnik v Kamniku ter eden vodilnih kranjskih izobražencev, član Akademije Operosorum, mecen in učitelj.¹⁰ Iz urbarja Janeza Jurija Raspa (urbar Raspovega imenja) za leto 1666 so znani imetniki smreških posesti. To so bili: Jakob Celar, Andrej Skobl, Gregor Žerovc, Boštjan Smrekar, Primož Jurica, Matija Skobel in Marko Likar. Njihove vsakoletne dajatve so se gibale med 2 goldinarjema in 55 krajcarji za kmetijo ter do 40 krajcarjev za kajžo.¹¹

Terezijanski čas

V času cesarice Marije Terezije (1717–1780) so bili podlipski in tunjiški kmetje po novem rektificiranem urbarju dolžni plačevati samostanu različne dajatve. Napovedani davek (Neue Beansagung), kontribucija in navadni davek so bile davčne obveznosti do države. Napovedani davek je bila manjša vsota in ni preseгла 30 krajcarjev na kmeta. Verjetno je predstavljala razliko med starimi in novimi dajatvami. Dajatve, pravdni činž sv. Jurija skupaj z davkom od gozda in soli, žitna dajatev ter mala pravica so šle zemljiškemu gospodu. Vse dajatve so bile v denarju, edino malo pravico so poravnali z oddajo jajc. Največjo obremenitev za podložnike je predstavljala kontribucija. Za polovično kmetijo je znašala 3 goldinarje in za tretjinsko 2 goldinarja na leto. Jurij Kosar in Ludvik Dittrich iz Tunjice sta plačala zanjo 8 goldinarjev in 45 krajcarjev oziroma 7 goldinarjev in 30 krajcarjev ter Matija Pajsar iz Podlipse 5 goldinarjev in 15 krajcarjev. Navadni davek je znašal od enega do dobrih treh goldinarjev. Po nizki obremenitvi izstopa Jurij Troha iz Podlipse, najbrž kajžar, z 1 krajcarjem in 13 denariči za dajatev sv. Jurija. Višina dajatev je bila vezana na velikost kmetije. Večina kmetov v podlipski županiji je uživalo polovične kmetije. Matija Jereb iz Podlipse je imel tri osminsko, Gašper Erjavc, Jurij Smrekar, Matija Brenčič in Jurij Podlipec iz Tunjice pa so uživali tretjinske kmetije. Od povprečja izstopata Jurij Troha in Matija Pajsar, oba iz Podlipse, ki sta obdelovala osminsko in sedem osminsko kmetijo in sta plačevala temu primerne nizke oz. višje dajatve. Jurij Kosar, največji kmet v dolini, je obdeloval za slabo kmetijo in pol veliko zemljišče v Tunjici in je bil dolžan oddajati samostanu za skoraj 18 goldinarjev dajatev. Ludvik Dittrich se je odkupil od tlake z 1 goldinarjem in 42 krajcarji denarja. Za ostale podložnike tlaka ni bila vpisana. Iz tabele lahko razberemo le, da se je delila na tovarniško, vprežno in ročno tlako.

⁹ Za pomoč pri prevodu o prevoznih obveznostih podlipskih podložnikov do bistriškega samostana se zahvaljujem Vojku Pavlinu.

¹⁰ *SBL*, rodbina Rasp.

¹¹ Več o podložnikih in dajatvah glej v članku Zalokar: *Podlipska dolina, 750 let prve pisne omembe*, ki bo izšel v Vrhniških razgledih.

Tabela 1 in 2: Razpredelnici prikazujeta natančen popis letnih dajatev podložnikov iz Podlipske doline po urbarju samostana Bistra iz leta 1764.

Ime podložnika	nova napoved	kontribucija	davek	pravica sv. Jurija, davek od gozda in soli	mala pravica
Jakob Celarič	30 kr.	3 gld.	1 gld. 52 k. 2 d.	59 kr. 3 d.	10
Anže Malovrh	30 kr.	3 gld.	1 gld. 45 kr.	35 kr.	10
Andrej Terček in Miha Kenk	30 kr.	3 gld.	1 gld. 45 kr.	1 gld. 10 kr.	
Jakob Prašnik	30 kr.	3 gld.	2 gld. 12 kr. 9 d.	38 kr. 2 d.	10
Jurij Troha	22 kr. 2 d.	2 gld. 15 kr.	1 gld. 42 kr.	15 kr. 2 d.	7 ½
Simon Jereb	30 kr.	3 gld.	2 gld. 17 kr. 1½ d.	31 kr. 1/2 d.	10
Matevž Zalesnik	30 kr.	3 gld.	2 gld. 12. kr. 3 d.	38 kr. 2 d.	10
Matija Corn	30 kr.	3 gld.	2 gld. 4 kr. 2 d.	38 kr. 2 d.	10
Matija Jereb	7 kr. 2 d.	45 kr.	34 kr.	46 kr.	2 ½
Luka Jereb	30 kr.	3 gld.	2 gld. 17 kr. 1 ½ d.	36 kr. 2 ½ d.	10
Matevž Celarič	30 kr.	3 gld.	2 gld. 12 kr. 2 d.	38 kr. 2 d.	10
Jožef Podlipec	30 kr.	3 gl.	2 gld. 13 kr.	58 kr. 2 d.	10
Matija Pajsar	52 kr. 2 d.	5 gld. 15 kr.	4 gld. 25 kr.	1 gld. 45 kr. 2 d.	10
Jurij Troha				1 kr. 13 d.	

Ime podložnika	nova napoved	kontribucija	davek	pravica sv. Jurija, davek od gozda in soli	mala pravica
Gregor Kokal	30 kr.	3 gld.	3 gld. 25 kr. 1 d.	2 gld. 27 kr. 2 4/5 d.	10
Lovre Brdник	30 kr.	3 gld.	2 gld. 12 kr. 2 d.	38 kr. 2 d.	10
Jurij Kosar	1 gld. 27 kr. 2 d.	8 gld. 45 kr.	5 gld. 39 kr.	1 gld. 51 kr.	20
Lovre Šteusa	30 kr.	3 gld.	1 gld.	40 kr.	
Ludvik Ditrich	1 gld. 15 kr.	7 gld. 30 kr.	3 gld. 30 kr.	2 gld. 27 kr. 2 d.	
Jožef Trček	30 kr.	3 gld.	2 gld. 12 kr. 2 d.	49 kr.	
Matija Pajsar	30 kr.	3 gld.	3 gld. 17 kr. 2/5 d.	1 gld. 34 kr. 3 3/5 d.	10
Gašper Erjavc	20 kr.	2 gld.	1 gld. 3 kr.	22 kr. 1 d.	
Jurij Smrekar	20 kr.	2 gld.	1 gld. 3 kr.	23 kr.	
Matija Brenčič	20 kr.	2 gld.	17 kr. 3 1/5 d.	31 kr. 2 4/5 d.	
Jernej Brenčič, od mlina			29 kr. 1 1/5 d.	43 kr. 3 4/5 d.	
Jurij Podlipec	20 kr.	2 gld.	26 kr. 2 d.	54 kr. 3 d.	

V Rašpovcu zasledimo leta 1757 pet malih kmetov. Jurij Corn st. (danes Kovter), lastnik hiše z mlinom, kajže in nekaj zemlje, je plačeval 2 goldinarja kontribucije, 1 goldinar in 3 krajcarje gosposkega ter 1 goldinar in 12 krajcarjev navadnega davka, 20 krajcarjev od kmetije, 15 krajcarjev vinske naklade in 34 krajcarjev namesto tlake na leto. Podobne dajatve kot Corn je imel Luka Skobl, kajžar in mlinar (danes Skobelj), le gosposki davek je znašal zanj 1 goldinar in 20 krajcarjev ter navadni davek 1 goldinar. Jurij Urh (Mivšek), Jakob Arhar (Kovač) in Jurij Corn starejši (Černč) so imeli le kajže, od katerih niso plačevali ničesar.¹²

Jožefinska doba

Cesar Jožef II. (1741–1790) je dal v letih 1785–1789 zaradi izboljšanja davčne politike v monarhiji narediti nov, bolj izpopolnjen jožefinski kataster, zapotrebe katerega so oblikovali manjše ozemeljske enote, imenovane katastr-

¹² Košir: *Dediščina župnije Šentjošt*, str. 471.

ske občine. Znotraj teh so opravili tudi izmero posameznih zemljišč.¹³ Celotna podlipska dolina je bila zajeta v *katastrsko občino Podlipa*, ki je pri pašnikih mejila na katastrsko občino Žažar, s travniki na katastrsko občino Stara Vrhnika, na južnem in zahodnem robu doline s katastrskima občinama Zaplana in Rovte ter na najbolj severni strani s katastrsko občino Šentjošt. Takšen obseg z manjšimi spremembami ima še danes. Občina se je delila na pet ledin. V prvi, krajevni ledini *Podlipa*, se je nahajala cerkev sv. Brikcija in hiše s številkami od Podlipa 1 do Podlipa 15 ter hiša Podlipa 29. V ledino so sodili še hišni vrtovi ter obdelovalni svet. Na drugi ledini *Jezerke* z manjšimi ledinami *V jezerkah*, *Na lazeh*, *Pod vasjo*, *V polju*, *Na griču* in *Na strmini* ter s hišama Podlipa 16 in Podlipa 17 so se nahajale njive, travniki, pašniki in gozdovi. Ledina je mejila na ledino *Podlipska gmajna* in deloma že na smreško katastrsko občino. Tretji ledini, *Podlipski gmajni*, so pripadali vaški pašniki in rovti z njivami in travniki. V četrti ledini *Toinca* so se nahajale hiše Podlipa 6, Podlipa 8, Podlipa 18, Podlipa 19 in Podlipa 20 ter naštetim hišam pripadajoče njive, travniki in pašniki. Peta ledina je bila *Razorska dolina* s hišnimi številkami od Podlipa 21 do Podlipa 25 ter pripadajočimi njivami, travniki, pašniki in gozdovi. Vse njive v občini so obdelovali po triletnem kolobarjenju. Prvo leto so sejali pšenico, drugo leto ječmen in tretje oves. Edino v *Podlipski gmajni* so sejali prvo leto ječmen, nato pa dve leti zaporedoma oves. Travniki so prinašali sladko seno.

V jožefinskih katastrskih operatih, nastalih med leti 1785–1789, so podlipske hiše že oštevilčene. Prvo številčenje naselij na Slovenskem sodi v leto 1771, ko je bilo izvedeno ljudsko štetje prebivalstva z namenom izboljšave nabornega sistema.¹⁴ V jožefinski dobi je imela Podlipa 29 oštevilčenih hiš. Pripadale so spodaj naštetim lastnikom. Stanovanje v vikarijatski hiši Podlipa 29 ni bilo obdavčeno. Hiša Jožefa Kogovška (Podlipa 26) je bila naknadno pripisana vikarijatu iz Bistre št. 25, vikarijatska hiša Podlipa 29 pa Martinu Trčku.

Tabela 3: Lastniki hiš v Podlipi po jožefinskem katastru, leta 1789

Hiša	lastnik	hiša	lastnik	hiša	lastnik
Podlipa 1	Primož Celar	Podlipa 11	Tomaž Merlak	Podlipa 21	Florijan Butin
Podlipa 2	Valentin Brenčič	Podlipa 12	Luka Slovša	Podlipa 22	Jožef Smrekar
Podlipa 3	Jernej Brenčič	Podlipa 14	Nikolaj Troha	Podlipa 23	Tomaž Razor
Podlipa 4	Peter Križaj	Podlipa 15	Janez Križaj	Podlipa 24	Anton Žitko
Podlipa 5	Nikolaj Celar	Podlipa 16	Primož Filipič	Podlipa 25	Matevž Celar
Podlipa 6	Jurij Celar	Podlipa 17	Peter Celar	Podlipa 26	Jožef Kogovšek
Podlipa 7	Jurij Jurca	Podlipa 18	Ludvik Dietrich	Podlipa 29	vikariat Podlipa
Podlipa 9	Jurij Podlipec	Podlipa 20	Simon Furlan		
Podlipa 10	Jurij Jurca				

Čas franciscejskega katastra od 1824 do 1833

Podlipa leži pol milje daleč od poštne postaje Vrhnika v severozahodni smeri. Celotno ozemlje občine leži položno od severa proti jugu, jugozahodni in vzhodni del pa na ravnini. Gre za ozko in le proti jugovzhodni strani odprto dolino, ki jo zapira dvoje vzporednih, od severozahoda proti jugovzhodu potekajočih hribov. Klima na višini je suha in vetrovna, v ravnini vlažna in meglena, toda v celoti zmerna. Površina tal v občini znaša 963 oralov in 1560 kvadratnih klafter ter se deli na 816 parcel.

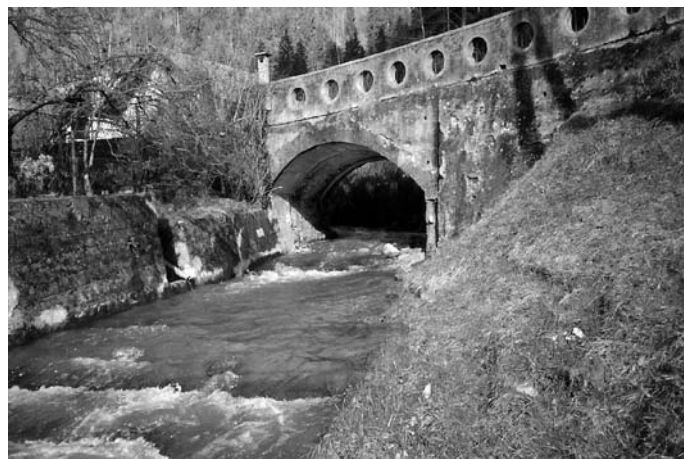
¹³ Ribnikar: *Zamliški kataster kot vir za zgodovino*, str. 327.

¹⁴ Vilfan: *Pravna zgodovina Slovencev*, str. 377.

Zahodno od naselja ležijo v precej velikem obsegu rahlo združeni vrtovi in nekoliko proti vzhodu tudi njive ter vzhodno v naraščajočem terenu manjše število pašnikov, ki segajo do roba gozda. Jugovzhodno od vasi se razprostira majhna ozka ravnina z vrtovi, travniki in polji, severno pa se ponovno nahajajo pašniki in nato gozdne parcele. Na jugovzhodni ravnini se nahaja tudi precejšnja vrsta nižinskega gozda, ki se uporablja hkrati za pašo. Na jugu občine ležijo čisto na ravnem travniki in končno proti jugovzhodni meji večja površina dvigajočega se gozda, v katerega se zajedajo globoko ležeči, deloma položni, deloma ravni travniki s posameznimi njivami. Iz občine Šentjošt v severozahodni smeri priteče v dolino potok Podlipca, ki se pozneje združi s potokom Tunjica iz izvira v hribih in se v spodnjem toku izliva v Ljubljano. Potoka poganjata dva mlina na dveh strugah, povzročata pa tudi škodo zaradi poplavljanja bližnjih njiv in travnikov. Skozi občino vodi s Stare Vrhnike do kraja občinska cesta, ki je v slabem stanju in se konča ob vznožju hribovja ter služi le za povezavo. Do sosednjih občin Šentjošt na severu, Žažar in Velika Ligojna na vzhodu, Stara Vrhnika na jugu ter Zaplana in Rovte na zahodu vodijo le pešpoti. Najbližji tržni kraj je glavno mesto Ljubljana, oddaljena 3 milje, kjer se ob sredah in sobotah odvijajo tedenski sejmi. Do Ljubljane pridejo mimo Vrhnike. Pristojno okrajno glavarstvo je samostan Bistra. Župnija (oz. lokalija) je v kraju samem, šolski pouk ni organiziran. Zemljiška gospostva v vasi sta samostan Bistra in gospostvo Logatec, desetino oddajajo omenjenemu samostanu in župniji Vrhnika, bero župniji Vrhnika ter odvetniški davek gospostvu Logatec.

Po popisu iz leta 1830 živi v Podlipi 222 duš, od tega 113 moških in 109 žensk. Stanujejo v 31 hišah z 39 gospodinjstvi. V 21 gospodinjstvih se preživljajo s kmetijstvom, v 17 z malo obrtjo, eno gospodinjstvo pa se ukvarja z obema dejavnostma. Prehranjujejo se z močnatimi, mlečnimi in zelenjavnimi jedmi skupaj z ovsenim ali ajdovim kruhom ter samo ob posebnih priložnostih uživajo doma posušeno in dimljeno svinjsko ali goveje meso. Večje kmetije zaposlujejo dva hlapca in dve dekli, ki so del družine.

Stanje živine v vasi je sledeče: 22 konj, 20 volov, 40 krav, 25 glav mlade govedu in 40 prašičev. Konji so domače male deželne pasme, enako voli male hribovske pasme. Tako vole kot krave zredijo doma ali jih kupijo na trgu. Ostalo živino prav tako vzrejajo doma. Večino živine pasejo (razen pozimi, ko jo krmijo s slamo, suhim senom in različnimi zelenjavnimi odpadki, da ni mršava). Konji in voli služijo za vprežno živino

Stari most čez Podlipščico, ki je pripeljal do vaškega jedra Podlipe (okoli leta 1995).
(foto: Ivan Krvina)

*Trlice lanu pri Pajsarju (med obema vojnama)
(hrani: Janez Žitko)*

v poljedelstvu. Krave dajejo prirastek telet in mleko, ki ga deloma prodajo, deloma porabijo za prirejo, nekaj svežega mleka pa porabijo v domačem gospodinjstvu ali ga predelajo v maslo. Ostarle vole in krave, ki niso več za rabo, zakoljejo za meso in maščobo ali prodajo v mesnico. Večji posestniki redijo par konjev in volov, dve do tri kravi, dve teleti in enega do dva prašiča. Od perutnine gojijo le kokoši za jajca. Na njivah sejejo pšenico, ječmen, oves, ajdo, krompir in deteljo. Na eni dvajsetini njivskih površin gojijo še proso, zelje, repo in lan ter kosijo travo. Pridelava krompirja je v porastu. Na travnikih pridelajo dve košnji na leto. Z vrtov pridobivajo sadje in travo za živino. Pašniki služijo za pašo, prav tako gozdovi, kjer sekajo tudi les za gradnjo in izbor za drva.

Za delo sposobni delavci, to je posli, se dobijo v domačem kraju. Kmetje najamejo dninarje le ob zaključku poljedelskih del. Domača živina pridelava dovolj gnoja, ki ga potresejo po njivah čez kompostno gnojilo. Čas za jesensko setev ozimnih žit se začne konec oktobra, jarih žit pa v začetku aprila. Prva žetev je sredi julija, zadnja pa konec avgusta ali še pozneje. Travnike kosijo dvakrat, mrvo sredi junija in otavo konec avgusta, hribovske travnike pa le enkrat proti koncu julija. Za kmetovanje uporabljajo preprosto orodje. Za prevoz z njiv koristijo lesene drdrajoče vozove, imenovane lojtrnike, ki so brez železnega okovja. Za obdelavo polj uporabljajo preprost enojni plug, brano z železnimi zobmi in žitni srp. Pri živinoreji uporabljajo koso, lesene grablje, senene in gnojne vile ter za delo v gozdu rovnico in sekuro za drva.

Največ kmetij, deset, je polovičnih, sedem tričetrtinskih ter po ena tretjinska, četrtingska in osminska. Enajst kajžarjev je brez zemlje in se preživlja z dninarskim delom in malo obrtjo. Cerkev je grajena iz dobrega materiala in pokrita s skodlami. Župnišče je podobno ostalim hišam in gospodarskim stavbam v vasi – deloma je kamnito, deloma leseno ter pokrito s slamnato streho. Večina gospodarskih stavb je v gradnji nekoliko revnejša in v notranjosti manj čista.

Podlipa je imela leta 1824 33 oštevilčenih hiš, vendar za hiše št. 8, 18, 25, 27, 28 in 29 ni bilo znanih lastnikov. Vsi navedeni posestniki so bili kmetje. Kmečka gospodarstva so bila različno velika. Tri gospodarstva so premogla po dve hiši, dva po dve gospodarski stavbi, eno gospodarstvo pa dva hleva. Osem lastnikov je na svojih posestih premoglo poleg hiše še gospodarsko poslopje ali samostojen hlev, štirje pa oboje. Ostali prebivalci so imeli stanovanje in hlev združena pod eno streho. Na začetku vasi je delovala tudi topilnica in predelovalnica železa v lasti Urbana

*Žetev pšenice pri Mrvcu, leta 1944
(hrani: Janez Žitko)*

Brenčiča iz Podlipe 2 (danes Gojer). Leopold Ditrich iz Podlipe 19 pri Kalinu (danes Mrvc) je imel nižje v ravnini zasebno opekarno, ki je stala poleg hiše in gospodarske stavbe malo pred Pajsarjem. V cerkveni lasti so bile župnijska cerkev sv. Brikcija, hiša za prebivanje kaplana ali župnišče Podlipa št. 30, mežnarija s stanovanjem Podlipa št. 13 in kapela sv. Križa pred vasjo.

V katastrski občini Šentjošt se nahajata vas Šentjošt, ki je hkrati tudi župnijsko središče, ter vas Smrečje s podružnično cerkvijo sv. Marije. Občina ima 71 hiš in 103 stanovanja. V njih živi 508 prebivalcev, od tega 268 žensk in 240 moških. S poljedelstvom se ukvarja 39 gospodinjstev, z obrtjo 61 in z obema dejavnostima tri gospodinjstva. Poleg obdavčenih poljščin pšenice, ovsa, ajde, krompirja in detelje pridelujejo zase v manjšem obsegu še proso, korenje, repo, lan in zelje. V hlevih redijo poleg govedi še prašiče in večje število ovc. Domačini trgujejo na tedenskih sejmi v Ljubljani ter na sejmi v Polhovem Gradcu in na Dobrovi, kamor vodijo deloma slabe, deloma dobre lokalne in okrajne ceste. V kraju imajo posesti zemljiška gospostva Logatec, Polhov Gradec, Komenda Ljubljana, Lesno Brdo in Stroblov dvorec. Bera pripada Polhovemu Gradcu in Loki. Desetino pobirata gospostvi Polhov Gradec in Dol pri Ljubljani, odvetščino pa gospostvo Polhov Gradec. K Smrečju spada 31 oštevilčenih hiš, 28 jih je naseljenih. V spodnjem Smrečju se nahajata dva mlina.

Kraj Rovte v katastrski občini Rovte ima 133 hiš, v katerih živi 873 ljudi – 454 žensk in 419 moških. Od tega je 167 najemnikov. Večina najemnikov, 159, se ukvarja s poljedelstvom, osem najemnikov pa z drobno obrtjo, kot so zidarstvo, krojaštvo, čevljarstvo, kovaštvo, krovstvo, mlinarstvo in krznarstvo. S kmetijstvom se preživlja 33 družin. Sto kajzarjev se preživlja z dninarskim delom ali drobno obrtjo. Čeprav se prebivalci teh krajev poročajo pozno, imajo dokaj velike družine s petimi do šestimi otroki. Na večjih kmetijah zaposlujejo po dva hlapca in dekli ter dva pastirja. Najbližji trg je v Ljubljani, kjer ob sredah in sobotah kupčujejo z žitom. Poljski pridelki in trava so povprečne kakovosti. Le oves in les pridelajo v presežkih. Oves, ki je tu zelo kakovosten, prodajajo gostilnam na Vrhniki in v Logatcu, les pa v Trst za gradnjo ladij. Zemljiško gospostvo, desetina in odvetništvo pripadajo gospostvu Logatec in bera Vrhniki.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

Arhiv Republike Slovenije (ARS):

- AS 1074, Urbarji: urbar gospostva Bistra 1659 in 1784–1802, Raspovo imenje 1666, urbar gospostva Logatec 1674–1712, urbar gospostva Velesovo 1458;
- AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko: gospostvo Bistra, gospostvo Logatec, gospostvo Kamnik (Raspovo imenje), gospostvo Velesovo;
- AS 175, Jožefinski kataster za Kranjsko: občina Podlipa, občina Šentjošt;
- AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko: občina Podlipa, občina Šentjošt, občina Rovte.

LITERATURA

- Košir, Tone, et alt.: *Dediščina župnije Šentjošt*, Šentjošt 2013.
- Marolt, Marijan: *Dekanija Vrhnika, topografski opis, Umetnostni spomeniki Slovenije*, Ljubljana, 1929.
- Mlinarič, Jože: *Kartuzija Bistra*, Ljubljana, 2001.
- Ogrin, Rafael: *Dajatve bistriških podložnikov. V: Vrhnški razgledi* 1(1996), str. 175–179.

Novi Slovenski biografski leksikon (SBL), spletna izdaja, ZRC SAZU, Ljubljana 2013.

Pivk, Olga: Začetki šole v Podlipi. V: *Vrhniški razgledi* 11 (2010), str. 59–64.

Pivk, Olga, Žitko, Janez: Vodni pogoni na Podlipščici in njenih pritokih. V: *Vrhniški razgledi* 8 (2008), str. 116–128.

Sergij Vilfan: *Pravna zgodovina Slovencev: od naselitve do zloma stare Jugoslavije*, Ljubljana, 1961.

Rajšp, Vincenc, Ficko, Majda: *Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787, zvezek 2, Karte*, Ljubljana, 1996.

Ribnikar, Peter: Zemljiški kataster kot vir za zgodovino. V: *Zgodovinski časopis* 36 (1982), št. 4.

Slovenski etnološki leksikon (ur. Angelos Baš), Ljubljana 2004.

Slikovni material so prispevali domačini iz Podlipe, za kar se jim najprijaznejše zahvaljujem.

SUMMARY

PODLIPA BETWEEN BISTRA AND ŠENTJOŠT. THE 750TH ANNIVERSARY OF THE FIRST WRITING FROM PODLIPA VALLEY

Two settlements existed in Podlipa valley in the Middle Ages. *Tunjica* was first mentioned in a document in 1265 and expanded along the valley on valley sides and ridges. *Podlipa* is a nucleated village at the end of the valley which was inhabited before 1526 when the St. Brice branch church is first mentioned in records of church valuables in the Vrhnika area. Residents of the valley and nearby hamlets Rašpovc from Smrečje and Podpesek from Rovte were subjugated to five landlords before land emancipation in 1848. Most farms belonged to Bistra Carthusian monastery. They managed vassals from Podlipa, Tunjica, and partly Ligojna in their own Podlipa or Tunjice parish. Their members were obligated to pay the annual tax and St. George contribution from forests and salt in money, and the “small right” in natural contributions. They also performed transport serfdom by supplying monastery lands in Primorska region and by transporting wine to the monastery. They paid taxes to the state as contribution that was the largest by the amount, and a new declaration, probably as the difference between old and new obligations. Farms and cottages in Smrečje belonged to the Rasp family from Stara Loka at Škofja Loka and later to the Dol pri Ljubljani castle. Cottages of Podpesek settlement in Rovte and the Filipič farm above the valley were part of the Logatec lordship, and the Zakajnski mill was under the Velesovo monastery near Kranj. Homesteads of Žagar and Volavec on higher locations were first under the Papler, citizen of Škofja Loka, and were taken over by the Lesno Brdo (Holzenegg) castle in 1731 which was owned by the Polhov Gradec lordship.

During the Josephian period, Podlipa had house numbers. They received their own cadastre municipality with local fallow Podlipa in agricultural fallows *Jezerke*, *Podlipska gmajna*, *Toinca*, and *Razorska dolina*. Based on several archive sources, the valley is presented in more detail. More than half of local residents lived from agriculture, mostly by livestock farming, cultivation of potato, other vegetables, and fruits. They still cultivated flax and hemp after the Second World War. Larger farms transported wood to Italy. Blacksmiths, wooden pile manufacturers, carpenters, leather dressers, shoemakers, weavers, and later inn-keepers, masons, and tailors also lived in the village.

1.04 Strokovni članek

UDK 012Štibler M.

Prejeto: 6. 9. 2016

Miloš Štibler in njegova publicistika z zbrano bibliografijo

GORANKA KREAČIČ

dipl. um. zg., predmetna učiteljica,
Osnovna šola Preserje, Preserje 60, SI-1352 Preserje
e-pošta: goranka.kreacic@guest.arnes.si

BILJANA MILENKOVIĆ VUKOVIĆ

univ. dipl. etnologinja in bibliotekarka
Etnografski institut SANU, Beograd
e-pošta: biljana.vukovic@ei.sanu.ac.rs

Izvleček

Miloš Štibler (16. 9. 1882–10. 1. 1969), rojen kot Mihael Stibler, je bil slovenski zadrudnik in publicist. Deloval je pred prvo svetovno vojno kot tajnik in revizor *Zadružne zveze v Celju* ter potujoči učitelj *Ciril-Methodove družbe*. Po drugi svetovni vojni je delal kot referent in revizor pri zadrudni zvezi *Glavne zveze avstrijskih kmetijskih zadrug*, a je že leta 1919 odšel v Beograd, kjer je bil vodja kabineta na ministrstvu za kmetijstvo in nato vodja oddelka za kreditiranje zadrudništva v *Privilegirani agrarni banki*. Po drugi svetovni vojni se je vrnil v Ljubljano, kjer je kot upokojenec deloval pri *Republiški zvezi kmetijskih zadrug*. Objavljal je strokovne članke iz zadrudništva v slovenščini, srbsčini in nemščini. Avtorici sta zbrali več kot dvesto Štiblerjevih bibliografskih enot, ki so razvrščene po letih objave in po jeziku. V prvi sklop so uvrščeni članki, pisani v slovenščini, v drugi pa članki v srbsčini.

Abstract

MILOŠ ŠTIBLER AND HIS JOURNALISM WITH COLLECTED BIBLIOGRAPHY

Miloš Štibler (16. 9. 1882 – 10. 1. 1969), born as Mihael Stibler, was Slovenian cooperator and publicist. Before the First World War, he acted as a secretary and auditor of *Cooperative Union in Celje* and as traveling teacher of the *Association of Saints Cyril and Methodius*. He worked as a clerk and auditor at *Cooperative Union of the Main Union of Austrian Agricultural Cooperatives* after the Second World War, but went to Belgrade in 1919. He was the Chief of the Cabinet at the *Ministry of Agriculture* in Belgrade and later the head of the Lending Department of the *Privileged Agricultural Bank*. After the Second World War, he returned to Ljubljana where he was active as a pensioner at the *Republican Union of Agricultural Cooperatives*. He was publishing academic articles on cooperatives in Slovenian, Serbian, and German language. The authors collected more than 200 of Štibler's bibliographic units that are

Ključne besede:

Miloš Štibler,
zadrudništvo v Sloveniji,
zadrudništvo v Kraljevini Jugoslaviji,
publicistika

Key-words:

Miloš Štibler,
Cooperatives in Slovenia,
Cooperatives in the Kingdom of Yugoslavia,
journalism

organised according to the year of publication and according to the language. The first lot includes articles written in Slovenian language and the second lot comprises articles in Serbian language.

Miloš Štibler (1882–1969), združnik in publicist, je objavljaj med letoma 1899 in 1969, torej polnih 70 let. V *Slovenski bibliografiji*, ki jo vodi *Narodna in univerzitetna knjižnica* (NUK), je do leta 1945 mogoče zaslediti 53 Štiblerjevih bibliografskih enot oz. člankov. V listkovnem katalogu NUK-a po letu 1945 se hranijo le štiri bibliografske enote. V Cobissu je mogoče odkriti še osem brošur in separatov. Temu seznamu sva dodali še najine izsledke. Odkrili sva več kot 150 novih bibliografskih enot. Pri raziskavi nama je bilo v veliko pomoč tudi digitalizirano časopisje v okviru *Digitalne knjižnice Slovenije* (dLIB.si).

Žal starejše slovensko časopisje v dLIB.si ni digitalizirano v celoti, tako da je bilo nekaj časopisov potrebno pregledovati ročno. Miloš Štibler (do prve svetovne vojne Stibler) je v zgodnejših letih pisal namreč tudi pod psevdonimi **Mladin, J-n, Fa, Falski**, z okrajšavami in inicialkami **š., M. Št., Štb., Š. M., M. Š.** pa se je podpisoval v poznejših letih.

V vseh štirih do sedaj odkritih primerih uporabe psevdonima 'Mladin' je uporabljen ostrivec na prvem samoglasniku, kar spremeni naglas in s tem tudi pomen, ki je razumljiv šele znotraj zgodovinskega konteksta oz. časa, v katerem je članek nastal. 'Mládini' so bili mlajša generacija pristašev struje znotraj Narodno napredne stranke pred prvo svetovno vojno. Zagovarjali so drugačna stališča kot starejša generacija. 'Starini' so bili torej po prejšnji analogiji v bistvu 'stárini'. Prav Miloš Štibler je tisti, ki je prvi uporabil psevdonim Mládin, ko se je vključil v časopisno debato z dr. Ivanom Tavčarjem. Slednji je odgovoril s psevdonimom Starin. Josip Breznik, tudi udeleženeec teh dogajanj znotraj Narodno napredne stranke, je zapisal, da so se od takrat tudi javno opredeljevali kot »starini« in »mladini«. ¹

Nekaj člankov z drugimi psevdonimi in okrajšavami sva našli, ne pa vseh, kar velja tudi za ostalo. V samem opisu bibliografske enote sva to zagato rešili tako, da sva zapisali cel avtorjev priimek, v oklepaju pa sva navedli tisti del priimka, ki ga ni v zapisu avtorja članka. Če se je npr. avtor podpisal Št., smo to zapisali kot Št.(ibler).

Miloš Štibler je pisal tudi v srbsko časopisje v srbščini, v nemško pa v nemščini. Tudi to je Štiblerju delalo preglavice, ko je sestavljal svoj življenjepis za Slovenski biografski leksikon, saj niti sam ni vedel, kaj vse je napisal. V njegovem dnevniku je mogoče prebrati, da je po drugi svetovni vojni objavljaj v kar enajstih različnih časnikih in časopisih.

Miloš Štibler omenja v svojem dnevniku, kar je potem navedeno tudi v Slovenskem spletnem biografskem leksikonu, da je prvi članek objavil kot gimnazijec leta 1899 v *Narodnih novinah*. Prvi članek je šele iz leta 1906. Vsekakor velja poudariti, da bibliografija Miloša Štiblerja ni dokončna, saj se zavedava, da se bo sčasoma še dopolnjevala, ko se bodo odkrili tudi ostali časopisi, kjer je objavljaj.

Posebno poglavje predstavlja beograjska publicistika, saj je Miloš Štibler preživel čas med dvema svetovnjima vojnama in drugo svetovno vojno v Beogradu kot državni uslužbenec okoli 25 let z manjšimi presledki. Več kot 60 bibliografskih enot v srbskem jeziku je zbrala Biljana Vuković Milenković. ² V Beogra-

¹ Škoro Babić, Košir: *Spomini Josipa Breznika od konca 19. stoletja do druge svetovne vojne*, str. 95.

² Biljana Milenković Vuković, dipl. etnologinja in bibliotekarka svetovalka, Etnografski institut SANU Beograd, glavna in odgovorna urednica revije *Slovenika*, časopisa za kulturo, nauku i obrazovanje (*Slovenika*: časopis za kulturo, znanost in izobraževanje), ki ga izdaja Nacionalni svet slovenačke nacionalne manjine u Srbiji (*Nacionalni svet slovenske nacionalne manjšine v Srbiji*).

du je bil Štibler urednik in lastnik revije *Zadrugarstvo*, glasila *Zveze nabavljajlnih zadrug državnih uslužbencev Jugoslavije*, v katerem je tudi največ objavljaj.

Objave pred in med prvo svetovno vojno

Analiza objav Miloša Štiblerja je zanimiva zato, ker lahko sledimo njegovi politični usmerjenosti v različnih obdobjih njegovega življenja. Ta usmerjenost se namreč ni nikoli radikalno spremenila, prispevki v liberalnem časopisju pa so bili posledica avtorjeve politične opredelitve.

Najprej je bil Štibler pripadnik narodno radikalne mladine, ki je izdajala svoj časopis *Omladina*. V tem glasilu je redko objavljaj, saj je bil to čas, ko ga je Zadružna zveza napotila na Višjo zadružno šolo v Darmstadt. Ko se je vrnil s študija, se je pridružil Kukovčevi Narodni stranki za Štajersko, kjer je bil izvoljen tudi v vodstvo stranke oz. v njen izvršni odbor. V tem času je bil tudi tajnik Zveze narodnih društev na Štajerskem in Koroškem. Zato je razumljivo, da je mogoče zaslediti nekaj njegovih prispevkov v celjskem *Narodnem listu* (glasilo Narodne stranke za Štajersko).

Štibler je leta 1910 objavil nekaj člankov tudi v *Narodnem dnevniku*, ki je bilo od leta 1894 glasilo Narodno napredne stranke in ga je od leta 1887 do svoje smrti (1923) urejal Ivan Tavčar. Vse prispevke v *Narodnem dnevniku* je Štibler podpisal s psevdonimom 'Mladin' oz. 'Mládin', saj je pripadal 'mladinom', struji, ki je zelo nasprotovala nekaterim Tavčarjevim političnim odločitvam.

Toda Miloš Štibler je bil predvsem zadružnik; to je bilo področje, na katerem je deloval vse življenje. Kot zadružni referent je v celjski *Zadružni zvezi deloval* sedem let, od leta 1908 do 1915. Zato je razumljivo, da je pred prvo svetovno vojno največ objavljaj prav v *Zadrugi*, glasilu slovenskih posojilnic in gospodarskih zadrug, in med letoma 1909 in 1915 postal tudi njen urednik. Ob pozornem pregledovanju prispevkov v *Zadrugi* je razvidno, da je Štibler napisal več člankov, kot je razvidno s seznama. Mnogih med njimi ni podpisal, a je očitno, da je on avtor, kar se zlahka ugotovi. Najbolj razpoznaven primer je naslednji. O krizi v zadružništvu je v *Zadrugi* izšlo več člankov, a nobeden izmed njih ni bil podpisan in vsi so datirali pred letom 1911. Tega leta pa so ti članki izšli v nekoliko razširjeni obliki kot avtorjeva samostojna publikacija z naslovom *Kriza v slovenskem zadružništvu*. To se je dogajalo tudi z manjšimi članki, kot je članek z naslovom *Šoštanj*, ki je nepodpisan izšel v *Zadrugi*, ter članek *O posojilnici v Šoštanju*, ki je podpisan izšel v *Narodnem listu*. Teh nepodpisanih člankov nisva uvrstili v bibliografijo, čeprav je evidentno, da je njihov avtor Miloš Štibler. To navaja tudi *Slovenski biografski leksikon*, kjer se omenja, da mnogih svojih člankov sploh ni podpisal.

V času pred prvo svetovno vojno sta izšli tudi dve samostojni publikaciji. Obe sta povezani z zadružništvom. Zdaj sta digitalizirani in dostopni tudi na spletu.

Objave med svetovnima vojnama

Leta 1919 je Miloš Štibler odšel kot član *Narodne stranke* in Kukovčev namestnik v Beograd. Zaposlil se je kot vodja kabineta na *Ministrstvu za poljedelstvo*. Takoj ko je prišel v Beograd, je začel pošiljati dopise v slovenske časopise. Na prvem mestu je celjska *Nova doba*, leta 1919 ustanovljen liberalni list, ki je neredno izhajal. Spomladi 1919 je Štibler najprej pisal o političnem položaju Jugoslavije, zatem pa o političnem odnosu Nemcev do Slovanov. Slovenskega bralca seznanja s potekom pariške mirovne konference, o razmejitvi med Jugoslavijo in Italijo, ozira se proti Čehom ter pričakuje veliko koalicijo večinoma slovanskih narodov.

Ko je delovanje države bolje spoznal, je pisal o političnih strankah v Beogradu, o njihovem delovanju in njihovem odnosu do nove države. Istočasno je objavil svoj prvi obsežni potopis z naslovom *Pri srbskih kmetih v Šumadiji*. Naslednji obsežni potopis, ki ga je objavljaval prav tako v nadaljevanjih leta 1925 v *Grudi*, glasilu kmečkih fantov in deklet, ima naslov *V Macedonijo*. Deset let pozneje, leta 1935, pa je objavil potopis po Angliji *V domovini ročdelskih združnih pionirjev*. Potopis je najprej izšel v *Koledarju nabavljalne zadruge uslužbencev državnih železnic*, nato pa je bil natisnjen kot separat. Štibler je do konca življenja vztrajal, da bi tuja imena pisali fonetično in v zaklepaju, potem šele v izvorniku. Zato nas danes zmede ta nenavadni del naslova 'ročdelski', ki je pravzaprav pridevnik, izpeljan iz samostalnika (ime mesta Rochdale poleg Manchestra; ki mu je posvetil svoj zadnji potopis).

Tudi v drugem obdobju je Štibler v glavnem pisal o združništvu. Bil je prvi odgovorni urednik družboslovne in literarne revije *Mladina*, mesečnika *Samostojne kmetijske stranke* (SKS), ki je izhajal od leta 1924 do 1929. To je bilo v času, ko je Štibler delal v Ljubljani, kamor se je preselil po nekaj letih bivanja v Beogradu. Že naslednje leto je novo uredništvo z Bratkom Kreftom in Srečkom Kosovelom ubralo novo uredniško politiko.

Največ prispevkov je objavil v *Zadruگارstvu*, glasilu *Zveze nabavljanih zdruغ državnih uslužbencev* v Beogradu. Tudi tu so vsi prispevki povezani z združništvom. Ob tem velja poudariti, da se nama je zagotovo izmaknil še kakšen Štiblerjev prispevek tako v srbsčini kot tudi v slovensčini.

Objave po drugi svetovni vojni

Po drugi svetovni vojni je prav tako mogoče ugotoviti večje število nepodpisanih Štiblerjevih člankov. S pomočjo njegovega dnevnika³ sva izsledili vsaj dvajset takih člankov, predvsem v *Slovenskem poročevalcu*. Tak je na primer članek z naslovom *Dvajseti mednarodni združni kongres*.⁴

Štibler je v svojem dnevniku potarnal, da časopisi ravnajo zelo samovoljno, mu spremenjajo naslove, objavijo podpis, čeprav on tega ne

Miloš Štibler v pisarni okoli leta 1925. Iz družinskega albuma njegove vnukinje Kamile Volčanček

³ Dnevnik je še v lasti njegove vnukinje Kamile Volčanšek in bo izročen Arhivu RS.

⁴ Dvajseti mednarodni združni kongres, *Slovenski poročevalec*, 3. 8. 1957, str. 4

želi in celo velike napake se najdejo, kot je npr. sprememba besede *torišče* v *tržišče*.⁵

Kljub morebitnim primanjkljajem sta avtorici v pričujočem prispevku uspeli zbrati večino Štiblerjeve publicistike in tako sestavili zadovoljiv prikaz njegovega publicističnega opusa.

Zbrana bibliografija

Samostojne brošure:

1. Štibler, M. *Kriza v slovenskem združništvu*. Celje, 1911.
2. Štibler, M. *Slovenci, čuvajmo svoje posojilnice*. Celje, 1913.
3. Štibler, M. *O nabavci zemljoradniških namirnic i o združnim ustanovama za to*. Beograd: Savez srpskih zemljoradničkih zadruga, 1920 (Združna knjižica, 102).
4. Štibler, M. *Razmišljanja o konzumnih zadrugah*. Separat. Ljubljana, 1928. Ponatis iz Koledarja Nabavljalne zadruge državnih uslužbencev v Mariboru za leto 1928, str. 19–33.
5. Štibler, M. *Združništvo*. I. del. Ljubljana: Kmetijska matica, 1931.
6. Štibler, M. *Združništvo*. II. del. Ljubljana: Kmetijska matica, 1932.
7. Štibler, M. *Združništvo*. III. del. Ljubljana: Kmetijska matica, 1933.
8. Štibler, M. *V domovini ročdelskih združnih pionirjev*. Separat. Ljubljana: 1935. Iz Koledarja nabavljalne zadruge uslužbencev državnih železnic, 1935, let, 9, str. 100–114.

Članki v slovenskih časnikih, časopisih in periodiki 1906-1969: slovenski jezik

1906

1. Štibler, M. Pred počitnicami. *Omladina*, 1906, let. 3, št. 3, str. 4-5; št. 4, str. 52–54.
2. Štibler, M. Adrija. *Omladina*, 1906, let. 3, št. 3, str. 6–7.

1908

1. Štibler, M. Kmetijske in nakupovalne in prodajne zadruge. *Zadruga* (Celje), 1908, let. 16, št. 10, str. 10–11.
2. Štibler, M. Naročajte, čitajte »Zadrugo«. *Zadruga*, 1908, let. 16, št. 12, str. 221–222.

1910

1. Mládin (Štibler, M). Zdrúžna elektrarna v Trbovljah. *Narodni dnevnik*, 4. maj 1910, let. 2, št. 100, str. 1–2.
2. Mládin (Štibler, M). Celjsko nemštvo. *Narodni dnevnik*, 16. junij 1910, let. 2, št. 134, str. 1.
3. Mládin (Štibler, M). Beseda ob petindvajseti skupščini Ciril-Methodove družbe. *Narodni dnevnik*, 5. julij 1910, let. 2, št. 149, str. 1.
4. Mládin (Štibler, M). Po slavnosti. *Narodni dnevnik*, 17. avgust 1910, let. 2, št. 185, str. 1.
5. Mládin (Štibler, M). Značajnost v politiki. *Narodni dnevnik*, 6. julij 1910, let. 2, št. 150, str. 1–2.

⁵ Štibler, M. Potrošniški sveti – delovno tržišče za upokojence. *Upokojenec*, februar 1957, št. 2, str. 5.

Moralo bi pisati *Potrošniški sveti – delovno tržišče za upokojence*.

6. Štibler, M. Taktika naše gospodarske osamosvojitve. *Učiteljski tovariš*, 25. 11. 1910, let. 50, št. 47. Članek iz uredništva (med tekstom dopis Miloša Štiblerja).
7. Štibler, M. V novem letu! *Zadruga*, 1910, let. 18, št. 1, str. 1–3.
8. Štibler, M. Izseljavanje in priseljavanje na Hrvatskem in Slavonskem v letu 1908. *Zadruga*, 1910, let. 18, št. 1, str. 5–8.
9. Štibler, M. Naše vinarsko zadružništvo. *Zadruga*, 1910, let. 18, št. 4, str. 81–86.
10. Štibler, M. C. kr. Kmetijska družba na Štajerskem. *Zadruga*, 1910, let. 18, št. 4, str. 86–88.
11. Štibler, M. »Dom«, registrovana delavska stavbena zadruga z omejeno zavezo v Mariboru. *Zadruga*, 1910, let. 18, št. 5, str. 107–109.
12. Štibler, M. Zadružna elektrarna v Trbovljah. *Zadruga*, 1910, let. 18, št. 5, str. 104–106.
13. Štibler, M. Splošno poročilo o Zadružni zvezi v Celju v letu 1909. *Zadruga*, 1910, let. 18, št. 6, str. 125–130.
14. Štibler, M. Izpopolnimo slovensko denarno organizacijo. *Zadruga*, 1910, let. 18, št. 6, str. 130–132.
15. Štibler, M. Nova zadružna zveza. *Zadruga*, 1910, let. 18, št. 8, str. 177–182.

1911

1. Štibler, M. Vzroki krize. *Zadruga*, 1911, let. 19, št. 5, str. 118–120.
2. Štibler, M. Glavna posojilnica v Ljubljani in štajerski denarni zavodi. *Zadruga*, 1911, let. 19, št. 4, str. 93–94.
3. Štibler, M. Za novo leto! *Zadruga*, januar 1911, let. 19, št. 1, str. 1.
4. Štibler, M. Dvajsetletnica posojilnice v Gornjemgradu. *Zadruga*, 1911, let. 19, št. 4, str. 94–98.
5. Štibler, M. Napake v poslovanju naših zadrug. *Zadruga*, 1911, let. 19, št. 5, str. 121–126.
6. Štibler, M. Poslovanje denarnih central. *Zadruga*, 1911, let. 19, št. 5, str. 126–127.
7. Štibler, M. Revizija. *Zadruga*, 1911, let. 19, št. 5, str. 128–129.
8. Štibler, M. Kriza v slovenskem zadružništvu. Vzroki krize. *Zadruga*, 8. 7. 1911, let. 12, št. 27, str. 1–2.
9. Štibler, Miloš. Zadružništvo in narodna obramba (Predavanje g. Miloša Štiblerja, tajnika »Zadružne zveze« v Celju na celjski narodno-obrambni enketi 2, septembra 1911. *Zadruga*, 1911, let. 19, 19. 9. 1911, št. 9, str. 221–230.

1912

1. Štibler, M. Dvajsetletnica Posojilnice v Gornjem Gradu. *Zadruga*, 1912, let. 20, št. 4, str. 94–98.
2. S[tibler], [M.]. Vzгляд posojilnicam. *Zadruga*, 1912, let. 20, št. 2, str. 1–5.
3. S[tibler], [M.]. Posojilnica v Mariboru. *Zadruga*, 1912, let. 20, št. 3, str. 1–3.
4. S[tibler], [M.]. Trst. *Zadruga*, 1912, let. 20, št. 5, str. 1–5.
5. Štibler, [M.]. Poročilo o revizijskem poslovanju v letu 1911. *Zadruga*, 1912, let. 20, št. 7, str. 154–155.
6. Štibler, [M.]. Poročilo o blagovnem oddelku. *Zadruga*, 1912, let. 20, št. 7, str. 155–156.
7. Štibler, [M.]. Organizatorično delovanje v letu 1911. *Zadruga*, 1912, let. 20, št. 7, str. 156–158.
8. Štibler, [M.]. Poročil o »Zadruzi«. *Zadruga*, 1912, let. 20, št. 7, str. 158–159.

1913

1. Štibler, M. Avstro-ogrška banka in Slovenci. *Zadruga*, 1913, let. 21, št. 4, 5, 6, 7, str. 138–144.

2. Štibler, M. Važna vprašanja. *Zadruga*, 1913, let. 21, št. 3, str. 71-76; št. 8, 9, 10, str. 193-195.
3. Štibler, M. K pomanjkanju denarja. *Zadruga*, XXI/1913, št. 8, 9, 10, str. 186-188.
4. Štibler, M. Zadrुžna samopomoč delavskih slojev. *Zadruga*, XXI/1913, št. 8, 9, 10, str. 174-188.
5. Štibler, M. Trideset let zadrुžnega dela. *Zadruga*, 1913, let. 21, št. 1, str. 13-19; št. 2, str. 119-138; št. 3, str. 61-70; št. 4, 5, 6, 7, str. 119-138; št. 8, 9, 10, str. 199-239; 1914, let. 22, št. 1, 2, 3, 4, str. 25-49; št. 5, str. 64-74; št. 5, 6, 7, 8, str. 130-150; št. 9-10, str. 177-182.
6. Štibler, M. Kaj mora vsak Slovenec vedeti o Jugoslovanstvu? *Slovenski dom*, 20. 9. 1913, let. 5, št. 38, str. 8-9.
7. Štibler, M. Naše trgovstvo in obrtništvo. Govor na glavnem zboru Narodne stranke. *Narodni list*, 30. 10. 1913, let. 8, št. 44, str. 1.

1914

1. Štibler, M. O posojilnici v Šoštanjju. *Narodni list*, 30. 4. 1914, let. 9, št. 12, str. 1.
2. Štibler, M. K podaljšanju moratorija. *Zadruga*, 1914, let. 22, št. 1, str. 6-8.
3. Štibler, M. Naše zadrुžništvo in vojska. *Zadruga*, november 1914, let. 22, št. 11, str. 196-207.
4. Štibler, M. Agro-Merkur. *Zadruga*, 1914, let. 22, št. 1, 2, 3, 4, str. 6-8.
5. Štibler, M. Denarna centrala in blagovni oddelek. (Predavanje). *Zadruga*, 1914, let. 22, št. 1, 2, 3, 4, str. 10-20.
6. Štibler, M. Izposojila. *Zadruga*, 1914, let. 22, št. 5, str. 59-62.
7. Štibler, M. Zadrुžništvo in vojska. *Zadruga*, 1914, let. 22, št. 9-10, str. 167-171.

1915

1. Štibler, M. Čisti dobiček. *Zadruga*, 1915, let. 23, št. 1, str. 6-8.
2. Štibler, M. *Zadruga*, 1915, let. 23, št. 1, str. 1-2.
3. Štibler, M. Poučno delo zadrug za časa vojske in v obče. *Zadruga*, 1915, let. 23, št. 2, str. 21-23.
4. Štibler, M. Novoletna razmišljanja. *Zadruga*, 1915, let. 23, št. 2, str. 24-28.
5. Štibler, M. Peti moratorij. *Zadruga*, 1915, let. 23, št. 3, str. 39-41.
6. Štibler, M. Menični eskont posojilnic in upravno sodišče. *Zadruga*, 1915, let. 23, št. 3, str. 37-39.
7. Štibler, M. Kmečke posojilnice in vojno posojilo. *Zadruga*, 1915, let. 23, št. 1, str. 8-9.
8. Štibler, M. Kaj je z varnostjo posojilnic in drugih zadrug, ako pride sovražnik v deželo? *Zadruga*, 1915, let. 23, št. 4, str. 51-54.
9. Štibler, M. Posojilnica v Sodražici svojim zadrुžnikom. *Zadruga*, 1915, let. 23, št. 4, str. 54-56.
10. Štibler, M. Nova zadrुžna zveza? *Zadruga*, 1915, let. 23, št. 8, str. 177-182.

1917

1. Štibler, M. Ustvarimo enotno slovensko zadrुžno akcijo. *Narodni gospodar*, 1917, let. 18, št. 12, str. 53-59.

1918

1. Štibler, M. Konsumna zadruga v Mariboru. Predlog za ustanovitev zadruge v Mariboru. *Mariborski delavec*, 31. 12. 1918, let. 1, št. 31, str. 1-2.
2. Štibler, M. Za prepород našega zadrुžništva. *Narodni gospodar*, 19/1918, 19/20, str. 139-141; 21/22, str. 149-160; 23/24, str. 165-171.

1919

1. Štibler, M. Agrarna reforma. *Slovenski narod*, 16. 6. 1919, let. 52, št. 140, str. 1.
2. Štibler, M. Beogradska opazovanja. *Mariborski delavec*, 4. 6. 1919, let. 2, št. 125, str. 1–2; št. 126, str. 2–3; št. 127, str. 2.
3. Štibler, M. Delavec in kmet. *Mariborski delavec*, 1. 5. 1919, let. 2, št. 98, str. 2.
4. Štibler, M. Kako mislijo boljševiki o ureditvi zemljiškega vprašanja. *Mariborski delavec*, 17. 5. 1919, let. 2, št. 111, str. 1–2.
5. Štibler, M. Po prvem jugoslovanskem združnem kongresu. *Narodni gospodar*, 1919, let. 20, št. 13/14, str. 119–121.
6. Štibler, M. K položaju. *Nova doba*, 29. 1. 1919, let. 1, št. 8, str. 1. (O političnem položaju Jugoslavije).
7. Štibler, M. Nemštvo. *Nova doba*, 12. 2. 1919, let. 1, št. 12, str. 1–2. (O političnem odnosu Nemcev do Slovanov).
8. Štibler, M. Nežigosan avstrijski bankovec. *Nova doba*, 15. 3. 1919, let. 1, št. 23, str. 1.
9. Štibler, M. Na razpotju. *Nova doba*, 12. 4. 1919, let. 1, št. 35, str. 1. (O razmejitvi med Jugoslavijo in Italijo).
10. Štibler, M. Red ali nered? *Nova doba*, 19. 4. 1919, let. 1, št. 38, str. 1–2.
11. Štibler, M. Proti zabavljačem. *Nova doba*, 7. 6. 1919, let. 1, št. 58, str. 1–2; št. 10. 6, št. 59, str. 1.
12. Štibler, M. Čehi in Slovani vobče. *Nova doba*, 1. 7. 1919, let. 1, št. 68, str. 1.
13. Štibler, M. Naše vinogradništvo. *Nova doba*, 12. 7. 1919, let. 1, št. 73, str. 1–2.
14. Štibler, M. Tri dni v Sloveniji. Ob obisku srbskih in hrvatskih združnikov. *Nova doba*, 7. 8. 1919, let. 1, št. 84, str. 1–2; št. 85, str. 1–2.
15. Štibler, M. Beograjska pisma. Narod in kriza. *Nova doba*, 30. 9. 1919, let. 1, št. 107, str. 2; Radikali, 13. 12. 1919, let. 1, št. 114, str. 1; Demokrati, 16. 12. 1919, št. 115, str. 1; Narodni klub, 23. 12. 1919, št. 118, str. 1; Jugoslovanski klub, 25. 12. 1919, let. 1, št. 119, str. 1.
16. Štibler, M. Pri srbskih kmetovalcih v Šumadiji. Od Beograda do Arandjelovca. *Nova doba*, 2. 10. 1919, let. 1, št. 108, str. 1; Mladenovac, 4. 10. 1919, št. 109, str. 1–2; Arandjelovac, 7. 10. 1919, št. 110, str. 1–2; 9. 10. 1919, št. 111, str. 1–2; 11. 10. 1919, št. 112, str. 1–2; 11. 12. 1919, št. 113, str. 1–2; 13. 12. 1919, št. 114, str. 1; 16. 12. 1919, št. 115, str. 1; 25. 12. 1919, št. 119, str. 1–2; 30. 12. 1919, št. 121, str. 1–2; Arandjelovac, Kralj Peter, 1. 1. 1920, let. 2, št. 1, str. 1–2; Pop Filip, 3. 1. 1920, št. 2, str. 1; Slovo od Arandjelovca, 6. 1. 1920, št. 3, str. 1; 8. 1. 1920, št. 4, str. 1–2; 10. 1. 1920, št. 5, str. 1; 13. 1. 1929, št. 6, str. 1.
17. Štibler, M. O vrednosti papirnatega denarja. *Slovenec*, 13. 1. 1919, let. 48, št. 9, str. 1.
18. Štibler, M. Slika iz srbskega združnega življenja. Odlomek iz spisa v celjski Novi dobi pod naslovom »Pri srbskih kmetih v Srbiji«. *Zadruga*, julij 1919, let. 27, št. 7, 8, 9, str. 58–61.

1920

1. Štibler, M. Agrarna reforma nekdanj in sedaj. *Nova doba*, 7. 10. 1920, let. 2, št. 120, str. 1.
2. Štibler, M. Slovensko kmetijstvo in Jugoslavija. *Nova doba*, 1920, let. 2, št. 142, str. 3–4; št. 144, str. 2–3.
3. Štibler, M. Za reorganizacijo jugoslovenskih združnih zvez. *Zadruga*, 15. 9. 1920, let. 28, št. 6, 7, 8, 9, str. 41–47.
4. Štibler, M. Produktivne (proizvodne) zadruge. *Zadruga*, 1929, let. 28, št. 6, 7, 8, 9, str. 59–62.

1921

1. Štibler, M. Bistvo kmetijskega in rokodelskega kredita. *Njiva*, 1921, let. 1, št. 4, str. 76–78.
2. Štibler, M. Državna akcija za kmetijski in rokodelski kredit. *Njiva*, 1921, let. 1, št. 5–6, str. 114–117.
3. Štibler, M. O občnem zboru »kmetijske družbe« za Slovenijo. *Njiva*, 1921, let. 1, št. 5–6, str. 145–146.
4. Štibler, M. Temeljno vprašanje našega zadrugarstva. *Zadruga*, 1921, let. 29, št. 1, 2, 3, str. 2.

1922

1. Štibler, M. Načrt zakona o gospodarskih zadrugah. *Zadruga*, 1922, let. 30, št. 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, str. 52–60.

1923

1. Štibler, M. Elektrifikacija našega kmetijstva. *Kmetovalec*, 15. 5. 1923, let. 40, št. 9, str. 73.
2. Štibler, M. Kmečki denar mora v kmečke hranilnice. *Kmetovalec*, 15. 11. 1923, let. 40, št. 21, str. 168.

1924

1. Štibler, M. Vinarska zadruga. *Kmetovalec*, 31. 1. 1924, let. 41, št. 2, str. 1–2.
2. Štibler, M. Vstvarjenje industrije v Jugoslaviji in kmetijstvo. *Gruda*, 1924, let. 1, št. 1, str. 21–24.
3. Štibler, M. Čebelarstva zadruga. *Slovenski čebelar*, 1924, let. 27, št. 2, str. 17–19.
4. Štibler, M. Pismo Vuka Karadžića knezu Milošu Obrenoviću. *Narodni dnevnik*, 1924, let. 1, od št. 21–41, 11 nadaljevanj v nerednih presledkih, in sicer: 25. 1. 1924, št. 21, str. 5; 27. 1. 1924, št. 23, str. 3–4; 29. 1. 1924, št. 24, str. 2; 1. 2. 1924, št. 27, str. 3–4; 3. 2. 1924, št. 29, str. 2; 5. 2. 1924, št. 30, str. 2; 8. 2. 1924, št. 33, str. 2; 10. 2. 1924, št. 35, str. 5; 12. 2. 1924, št. 36, str. 2; 16. 2. 1924, št. 40, str. 2; 17. 2. 1924, št. 41, str. 2.
5. Štibler, M. Zadruga in davki. *Naš glas*, 1924, let. 6, št. 20, str. 1.
6. Štibler, M. Kmetijska Matica, novoustanovljena tiskovna zadruga v Ljubljani. *Učiteljski tovariš*, 1924, let. 64, št. 42, str. 2–3.
7. Štibler, M. Učitelj in zadružništvo. *Mladina*, 1924–1925, let. 1, št. 1, str. 3–4.
8. Štibler, M. Dijak in politika. *Mladina*, 1924–1925, let. 1, št. 2, 3, 4, str. 19–21.
9. Štibler, M. Dijak in počitnice. *Mladina*, 1924–1925, let. 1, št. 7, 8, 9, 10, str. 85–86.

1925

1. Štibler, M. O nalogah zadruga. *Koledar nabavljajalnih zadrug državnih uslužbencev*, 1925, str. 19–22.
2. Štibler, M. Konzumne zadruga. *Koledar nabavljajalnih zadrug državnih uslužbencev v Mariboru za leto 1925*, str. 17–22.
3. Štibler, M. V Macedonijo. *Gruda*, 1925, let. 2, št. 1, str. 4–6; št. 2, str. 42–45; št. 3, str. 85–87; št. 4, str. 119–124; št. 5, str. 153–156; št. 6, str. 188–190; št. 7, str. 210–212; 8, str. 243–247; št. 10, str. 309–315; št. 10, str. 309–315; št. 11, str. 338–343; št. 12, str. 374–379.

1926

1. Štibler, M. Osnova zadružništva je boj proti gospodarskemu izkoriščanju človeka. *Zadrugar*, 1926, št. 3, str. 1–2.

1927

1. Štibler, M. O kmetijskih zbornicah. *Gruda*, 1927, let. 4, št. 1–2, str. 17–19.
2. Štibler, M. »Kmetijska matica«. *Gruda*, 1927, let. 4, št. 3–4, str. 53–55.
3. Štibler, M. O kmetijskem kreditu. *Gruda*, 1927, let. 4, št. 3–4, str. 42–45.
4. Štibler, M. (psevdonim Mladin). Razmišljanje ob volitvah. *Gruda*, 1927, let. 4, št. 7–8, str. 135–138.
5. Štibler, M. Razmišljanje o državni hipotekarni banki i drugo. *Gruda*, 1927, let. 4, št. 9, str. 157–160.
6. Štibler, M. (psevdonim Mladin). O »pokvarjeni gospodi«. *Gruda*, 1927, let. 4, št. 9, str. 160–163.
7. Štibler, M. Osnova zadružništva je boj proti gospodarskem izkoriščanju človeka. *Naš glas*, 1927, let. 9, št. 18, str. 2; št. 19, str. 2–3.

1928

1. Štibler, M. Friderik Viljem Rajfajzen. *Gruda*, 1928, let. 5, št. 3, str. 66–68.
2. Štibler, M. Težko stanje kmetijstva v Nemčiji in nauk za Jugoslavijo. *Gruda*, 1928, let. 5, št. 4, str. 60–63.
3. Štibler, M. Razmišljanja o konzumnih zadrugah. *Koledar Nabavljalne zadruge državnih uslužbencev v Mariboru za leto 1928*, str. 19–33.
4. Štibler, M. Ob razmišljanju o konzumnih zadrugah. *Koledar Nabavljalne zadruge državnih uslužbencev v Mariboru za leto 1928*, str. 19–33.

1929

1. Štibler, M. Edvard Vansittart-Neale. Življenje in delo začetnika zadružništva Edvarda Vansttarta-Neala. *Koledar nabavljalnih zadrug državnih uslužbencev v Sloveniji*, 1929, str. 124–128.
2. Štibler, M. Stanovanjske zadruge državnih uslužbencev. *Koledar nabavljalnih zadrug državnih uslužbencev v Sloveniji*, 1929, str. 98–100.
3. Štibler, M. Še nekoliko razmišljanja o naših nabavljalnih zadrugah. *Koledar nabavljalnih zadrug državnih uslužbencev v Sloveniji*, 1929, str. 69–80.

1934

1. Štibler, M. Anarhija v produkciji ali konzumno zadružništvo. *Koledar nabavljalne zadruge uslužbencev državnih železnic*, 1934, let. 8, str. 91–94.
2. Štibler, M. Slovenska stenografija, moj drugi krst in posledice. *Jutro*, 30. 4. 1934, let. 7, št. 97a, str. 3–4.

1935

1. Štibler, M. O zadružništvu državnih uslužbencev v drugih državah. *Mariborski koledar*, 1935, str. 119–124.
2. Štibler, M. V domovini ročdelskih zadružnih pionirjev. *Koledar nabavljalne zadruge uslužbencev državnih železnic*, 1935, let. 9, str. 100–114.

1936

1. Štibler, M. Zadružništvo na Finskem. *Mariborski koledar*, 1936, str. 120–127.

1938

1. Štibler, M. Zveza nabavljalnih zadrug državnih uslužbencev. *Zadružni koledar*, 1938, str. 104–114.

1940

1. Štibler, M. Zadružništvo državnih uslužbencev v Dravski banovini. *Zadružni koledar*, 1940, str. 50–55.

1941

1. Štibler, M. Nabavljivo zadružništvo in naš čas. *Zadružni koledar*, 1941, str. 41–44.

1946

1. Š.(tibler), M. Zadružništvo v novi Jugoslaviji. *Nova zadruga*, 3. 1. 1946, let. 2, št. 1, str. 1.
2. Štibler, M. Zadruga za skupno obdelavo zemlje v Bolgariji. *Nova zadruga*, 3. 1. 1946, let. 2, št. 1, str. 4–5; 9. 1. 1946, št. 2, str. 3.
3. Š.(tibler) M. Zloraba v produktivni zadrugi. *Nova zadruga*, 16. 1. 1946, let. 2, št. 3, str. 18.
4. Š.(tibler) M. Dolžnost članstva glede upravnih in nadzornih odborov v zadrugah. *Nova zadruga*, 23. 1. 1946, let. 2, št. 4, str. 23.
5. Š.(tibler) M. Konkurenca in nabavno prodajne zadruga. *Nova zadruga*, 15. 5. 1946, let. 2, št. 20, str. 152.
6. Š.(tibler) M. Popolnimo mrežo nabavno prodajnih zadrug. *Nova zadruga*, 15. 5. 1946, let. 2, št. 20, str. 153.
7. Š. (tibler) M. Šolske zadruga. *Nova zadruga*, 3. 7. 1946, let. 2, št. 27, str. 207 (naslovnica).

1947

1. Š.(tibler), M. Tudi zadruga naj se zanimajo za delovne norme. *Nova zadruga*, 12. 2. 1947, let. 3, št. 7, str. 1–2.
2. Š.(tibler), M. Novi upravni i nadzorni odbori v zadrugah. *Nova zadruga*, 19. 3. 1947, let. 3, št. 12, str. 1.
3. Š.(tibler), M. Zadruga in odkup kmetijskih pridelkov. *Nova zadruga*, 2. 4. 1947, let. 3, št. 14, str. 1.
4. Š.(tibler), M. Živinorejska zadruga v Slovenski Bistrici. *Nova zadruga*, 9. 4. 1947, let. 3, št. 15, str. 2.
5. Š.(tibler), M. Zelo važne naloge zadrug danes. *Nova zadruga*, 16. 4. 1947, let. 3, št. 16, str. 1.
6. Š.(tibler), M. Potrošnik naj si že sedaj zagotovi zelenjavo. *Nova zadruga*, 30. 4. 1947, let. 3, št. 18, str. 2.
7. Š.(tibler), M. Planiranje (načrtovanje) v zadružnih organizacijah. *Nova zadruga*, 30. 7. 1947, let. 3, št. 31, str. 1–2.
8. Š.(tibler), M. OPZ Celje-okolica je prva sestavila načrt za leto 1948. *Nova zadruga*, 15. 10. 1947, let. 3, št. 42, str. 4.
9. Štibler, M. Današnje zadružništvo v Sloveniji. *Tovariš*, 1947, let. 3, št. 14, str. 321–322.
10. Štibler, M. K vprašanju oljnih rastlin v Sloveniji. *Tovariš*, 1947, let. 3, št. 38, str. 906–907.

1953

1. Štibler, M. K preskrbi z mlekom. *Slovenski poročevalec*, 20. 11. 1953, let. 14, št. 274, str. 2.
2. Štibler, M. K osnutku uredbe o trgovini. (Pismo uredništvu). *Slovenski poročevalec*, 18. 8. 1953, let. 14, št. 194, str. 4.
3. Štibler, M. Janko Smodiš. *Zadružni leksikon FNRJ*, knj. 2. Zagreb, 1957, str. 1208.
4. Štibler, M. Vošnjak ing. Miha. *Zadružni leksikon FNRJ*, knj. 2. Zagreb, 1957, str. 1434–35.
5. Štibler, M. Vošnjak dr. Jože. *Zadružni leksikon FNRJ*, knj. 2. Zagreb, 1957, str. 1434.
6. Š.(tibler) M. Slovenski kmetijski list iz leta 1932. *Živinorejec*, avgust 1957, let. 13, št. 8, str. 62.

7. Š.(tibler), M. Pred štiridesetimi leti. *Upokojenec*, avgust 1957, let. 11, št. 8, str. 7; september 1957, št. 9, str. 1; oktober 1957, št. 10, str. 8; december 1957, št. 12, str. 7.
8. Št.(ibler), M. Potrošniški sveti – delovno tržišče za upokojence. *Upokojenec*, februar 1957, let. 11, št. 2, str. 5.
9. Št(ibler), M. Štiridesetletnica Oktobrske revolucije. *Upokojenec*, oktober 1957, let. 11, št. 10, str. 1.

1958

1. Št.(ibler), M. Beseda o starih ljudeh na Škotskem. *Upokojenec*, avgust–september 1958, let. 12, št. 8–9.

1959

1. Št.(ibler) M. Zgodovinsko državniško potovanje. *Upokojenec*, marec 1959, let. 13, št. 3, str. 1.
2. Št.(ibler) M. Dva pomembna praznika. *Upokojenec*, april 1959, let. 13, št. 4, str. 1.
3. Štibler, M. Spomini na bitko za Beograd. *Tovariš*, 1959, let. 6, št. 36, str. 571; št. 37, str. 586; št. 38, str. 602.

1969

1. Štibler, M. Nekaj o rancah in flosarji v pohorskem Podravju. *Kmečki glas*, 1969, let. 26, 6. 2., št. 7; št. 12, 13. 3.

Biljana Milenković Vuković: Članki v beograjskih časnikih, časopisih in periodiki 1920–1941: srbski jezik

1920

1. Štibler, M. *O nabavki zemlji radničkih namirnica i o zadružnim ustanovama za to*. Beograd; Savez srpskih zemlji radničkih zadruga, 1920 (Zadružna knjižnica; 102).

1926

1. Štibler, M. Osnova zadružništva je boj proti gospodarskem izkoriščanju človeka. *Zadugar*, 1926, let. 3, št. 3, str. 1–2.

1927

1. Štibler, M. Privredno zadrugarstvo u Slovenaca. *Letopis Matice srpske*, let. 101, knj. 311, zv. 1–2 (jan., feb. 1927), str. 146–153.

1929

1. Štibler, M. Naš list. *Zadugarstvo*: glasnik saveza nabavljačkih zadruga državnih službenika. (Beograd) let. 1, 16. 5. 1929, št. 1, str. 1–5.
2. Štibler, M. Posle Cetinjske skupštine. *Zadugarstvo*: glasnik saveza nabavljačkih zadruga državnih službenika. (Beograd) let. 1, 16. 7. 1929, št. 2, str. 6–11.
3. Štibler, M. Važno doba. *Zadugarstvo*: glasnik saveza nabavljačkih zadruga državnih službenika. (Beograd) let. 1. 12. 1929, št. 6, str. 1–4.

1930

1. Štibler, M. 85. *Zadugarstvo*: glasnik saveza nabavljačkih zadruga državnih službenika. (Beograd), januar–februar 1930, let. 2, št. 1–2, str. 1–5.
2. Štibler, M. »Ja« u zadruzi. *Zadugarstvo*: glasnik saveza nabavljačkih zadruga državnih službenika. (Beograd), januar–februar 1930, let. 2, št. 1–2, str. 51–52.

3. Štibler, M. Izbor novih uprava u zadrugama. *Zadugarstvo*: glasnik saveza nabavljačkih zadruga državnih službenika. (Beograd), januar–februar 1930, let. 2, št. 1–2, str. 52–53.
4. Štibler, M. Zadrružna in nezadrružna trgovina. *Zadugarstvo*: glasnik saveza nabavljačkih zadruga državnih službenika. (Beograd), marec 1930, let. 2, št. 3, str. 57–60.
5. Štibler, M. Deset godina Uredbe o nabavljačkim zadrugama državnih službenika i Saveza nabavljačkih zadruga državnih službenika. *Zadugarstvo*: glasnik saveza nabavljačkih zadruga državnih službenika. (Beograd), maj–junij 1930, let. 2, št. 5–6, str. 187–195.
6. Štibler, M. O radu nabavljačkih zadruga sa nezadugarima. *Zadugarstvo*: glasnik saveza nabavljačkih zadruga državnih službenika. (Beograd), julij–avgust 1930, let. 2, št. 7–8, str. 255–257. Fotografija: uprava Zveze, str. 246.
7. Štibler, M. Iz naših zadruga: nabavljačka zadruga državnih službenika u Skopju. *Zadugarstvo*: glasnik saveza nabavljačkih zadruga državnih službenika. (Beograd), julij–avgust 1930, let. 2, št. 7–8, str. 270–272.
8. Štibler, M. Proizvodnja brašna Saveza nabavljačkih zadruga državnih službenika. *Zadugarstvo*: glasnik saveza nabavljačkih zadruga državnih službenika. (Beograd), julij–avgust 1930, let. 2, št. 7–8, str. 278–282.
9. Štibler, M. Deveti kongres zdravstvenog zadugarstva Kraljevine Jugoslavije. *Zadugarstvo*: glasnik saveza nabavljačkih zadruga državnih službenika. (Beograd), julij–avgust 1930, let. 2, št. 7–8, str. 362–363.
10. Štibler, M. Važnost zadugarstva u stanbenoj akciji Nemačke u 1929. god. Deveti kongres zdravstvenog zadugarstva Kraljevine Jugoslavije. *Zadugarstvo*: glasnik saveza nabavljačkih zadruga državnih službenika. (Beograd), julij–avgust 1930, let. 2, št. 7–8, str. 365.
11. Štibler, M. Deveti kongres zanatskih zadruga u Beogradu. *Zadugarstvo*: glasnik saveza nabavljačkih zadruga državnih službenika. (Beograd), julij–avgust 1930, let. 2, št. 7–8, str. 366–367.
12. Štibler, M. Zakon o privrednim zadrugama. Štibler, M. Deveti kongres zanatskih zadruga u Beogradu. *Zadugarstvo*: glasnik saveza nabavljačkih zadruga državnih službenika. (Beograd), julij–avgust 1930, let. 2, št. 7–8, str. 368.
13. Štibler, M. Pismo g. Mihajla Avramovića. *Zadugarstvo*: glasnik saveza nabavljačkih zadruga državnih službenika. (Beograd), september–oktobar 1930, let. 2, št. 9–10, str. 336.
14. Štibler, M. Posle ankete o kreditima i stanbenim zadrugama. *Zadugarstvo*: glasnik saveza nabavljačkih zadruga državnih službenika. (Beograd), november 1930, let. 2, št. 11, str. 337–338.

1931

1. Štibler, M. Stanje zadugarstva u Kraljevini Jugoslaviji. *Zadugarstvo*: glasnik saveza nabavljačkih zadruga državnih službenika. (Beograd), januar–februar 1931, let. 3, št. 1–2, str. 17–21.

1932

1. Štibler, M. Kragujevac 1932. *Zadugarstvo*: glasnik saveza nabavljačkih zadruga državnih službenika. (Beograd), julij–avgust 1932, let. 4, št. 7–8, str. 225–227.
2. Štibler, M. Godišnja skupština saveza. *Zadugarstvo*: glasnik saveza nabavljačkih zadruga državnih službenika. (Beograd), julij–avgust 1932, let. 4, št. 7–8, str. 227–247.
3. Štibler, M. Međunarodni zadrružni dan. *Zadugarstvo*: glasnik saveza nabavljačkih zadruga državnih službenika. (Beograd), julij–avgust 1932, let. 4, št. 7–8, str. 248–255.

1933

1. Štibler, M. G. Miloš Štibler o sosvetu in fuziji beograjskih prosvetno kulturnih društev/ [Miloš Štibler]. *Slovenski beograjski tednik*, 1933, let. 1, št. 4, str. 6.

1934

1. Štibler, M. Aktuelna pitanja u jugoslovenskom zadrugarstvu. *Zadrugarstvo: glasnik saveza nabavljajčkih zadruga državnih službenika*. (Beograd), januar 1934, let. 6, št. 1, str. 15–38.
2. Štibler, M. Savez zanatskih zadruga u Beogradu. *Zadrugarstvo: glasnik saveza nabavljajčkih zadruga državnih službenika*. (Beograd), januar 1934, let. 6, št. 1, str. 44–45.
3. Štibler, M. Aktuelna pitanja u jugoslovenskom zadrugarstvu II. *Zadrugarstvo: glasnik saveza nabavljajčkih zadruga državnih službenika*. (Beograd), februar–marec 1934, let. 6, št. 2–3, str. 98–114.
4. Štibler, M. Razno: Zadrugarstvo u Kini. Zadruga agentura štampe. Složna borba protivu zadrugarstva. *Zadrugarstvo: glasnik saveza nabavljajčkih zadruga državnih službenika*. (Beograd), februar–marec 1934, let. 6, št. 2–3, str. 137–139.
5. Štibler, M. Zadrugarstvo Sarajevo i reč trgovcima. *Zadrugarstvo: glasnik saveza nabavljajčkih zadruga državnih službenika*. (Beograd), julij–avgust 1934, let. 6, št. 7–8, str. 364–370.
6. Štibler, M. Zadružne manifestacije u Sarajevu. *Zadrugarstvo: glasnik saveza nabavljajčkih zadruga državnih službenika*. (Beograd), julij–avgust 1934, let. 6, št. 7–8, str. 371–400.
7. Štibler, M. Svetski zadružni praznik: govor g. Miloša Štiblera na proslavi zadružnog praznika u Beogradu 8. jula 1934. *Zadrugarstvo: glasnik saveza nabavljajčkih zadruga državnih službenika*. (Beograd), julij–avgust 1934, let. 6, št. 7–8, str. 436–440.
8. Štibler, M. Međunarodni zadružni kongres. *Zadrugarstvo: glasnik saveza nabavljajčkih zadruga državnih službenika*. (Beograd), oktobar 1934, let. 6, št. 10, str. 505–509.
9. Štibler, M. Dr. H. C. Bernhard Jaeggi. *Zadrugarstvo: glasnik saveza nabavljajčkih zadruga državnih službenika*. (Beograd), oktobar 1934, let. 6, št. 10, str. 520–522.
10. Štibler, M. Zrnca: povodom 70-godišnjiceoca srpskog zemljoradničkog zadrugarstva i najvećeg jugoslovenskog zadrugara [Mihajlo Avramović]. *Zadrugarstvo: glasnik saveza nabavljajčkih zadruga državnih službenika*. (Beograd), november 1934, let. 6, št. 11, str. 694–725.
11. Štibler, M. »Skice i ogledi za jednu istoriju zadrugarstva u Srbiji. *Zadrugarstvo: glasnik saveza nabavljajčkih zadruga državnih službenika*. (Beograd), november 1934, let. 6, št. 11, str. 725–727.

1935

1. Štibler, M. 90 godina Ročdela.⁶ *Zadrugarstvo: glasnik saveza nabavljajčkih zadruga državnih službenika*. (Beograd), januar–februar 1935, let. 7, št. 1–2, str. 1–3.
2. Štibler, M. 60-godišnjica profesora Totominaca. *Zadrugarstvo: glasnik saveza nabavljajčkih zadruga državnih službenika*. (Beograd), januar–februar 1935, let. 7, št. 1–2, str. 5–7.

⁶ Rochdale, predmestje Manchestra, kjer so prvi začeli z zadružništvom oz. z zadrugami tekstilne industrije.

3. Štibler, M. Januar u zadrugama i godišnja skupština. *Zadugarstvo*: glasnik saveza nabavljčkih zadruga državnih službenika. (Beograd), januar-februar 1935, let. 7, št. 1–2, str. 46–50.
4. Štibler, M. 40-godišnjica međunarodnog zadružnog saveza. *Zadugarstvo*: glasnik saveza nabavljčkih zadruga državnih službenika. (Beograd), september 1935, let. 7, št. 9, str. 395–396.
5. Štibler, M. Zašto pokrećemo »Zadružnu zastavu«. *Zadružna zastava* (Beograd), 1. februar 1935, let. 1, št. 1, str. 2.

1936

1. Štibler, M. Nova godina 1936. *Zadugarstvo*: glasnik saveza nabavljčkih zadruga državnih službenika. (Beograd), januar 1936, let. 8, št. 1, str. 1–3.
2. Štibler, M. Govor g. Miloša Štiblera, predsednika Saveza prilikom proslave petnaestogodišnjice Saveza. *Zadugarstvo*: glasnik saveza nabavljčkih zadruga državnih službenika. (Beograd), junij–julij 1936, let. 8, št. 6–7, str. 330–332.
3. Štibler, M. Zadugarstvo naša vera. *Zadružna zastava* (Beograd), 1. avgusta 1936, let. 2, št. 15, str. 1.

1937

1. Štibler, M. Anketa o našem domu. O akciji za zgraditev Slovenskega doma v Beogradu. [s portretom]. *Beograjski Slovenec*, 1937, let. 2, št. 1, str. 3–4.
2. Štibler, M. O našem zadružništvu. Razgovor z Milošem Štiblerjem, predsednikom Zveze nabavljčkih zadruga. [s portretom]. *Beograjski Slovenec*, 1937, let. 2, št. 9, str. 3–4.
3. Štibler, M. 1937. *Zadugarstvo*: glasnik saveza nabavljčkih zadruga državnih službenika. (Beograd), januar 1937, let. 9, št. 1, str. 1–3.
4. Štibler, M. Žene in naše zadugarstvo. *Zadugarstvo*: glasnik saveza nabavljčkih zadruga državnih službenika. (Beograd), januar 1937, let. 9, št. 1, str. 16–17.
5. Štibler, M. Nekoliko podataka o kreditnim zadrugama državnih službenika u Kraljevini Jugoslaviji. *Zadugarstvo*: glasnik saveza nabavljčkih zadruga državnih službenika. (Beograd), februar 1937, let. 9, št. 2, str. 50–55.
6. Štibler, M. XV međunarodni zadružni kongres. *Zadugarstvo*: glasnik saveza nabavljčkih zadruga državnih službenika. (Beograd), oktobar–november 1937, let. 9, št. 10–11, str. 457–464.
7. Štibler, M. Našim zadugarima prilikom godišnje skupštine 1937. *Zadugarstvo*, 1937, posebna izdaja, št. 1, str. 1–2.
8. Štibler, M. Žene i naše zadugarstvo. *Zadružna zastava* (Beograd), 1. februar 1937, let. 3, št. 3, str. 1.

1938

1. Štibler, M. Glavni zadružni savez. *Zadugarstvo*: glasnik saveza nabavljčkih zadruga državnih službenika. (Beograd), januar 1938, let. 10, št. 1, str. 1–19.
2. Štibler, M. Vaspitane i penziono osiguranje zadružnog osoblja. *Zadugarstvo*: glasnik saveza nabavljčkih zadruga državnih službenika. (Beograd), januar 1938, let. 10, št. 1, str. 37–40.
3. Štibler, M. Novo stanje u Austriji i potrošačke zadruge. *Zadugarstvo*: glasnik saveza nabavljčkih zadruga državnih službenika. (Beograd), april 1938, let. 10, št. 4, str. 167–171.
4. Štibler, M. Glavni zadružni savez. *Zadugarstvo*: glasnik saveza nabavljčkih zadruga državnih službenika. (Beograd), september 1938, let. 10, št. 9, str. 449–450.

1939

1. Štibler, M. Savez nabavljajčkih zadruga državnih službenika 1939 g. *Zadruugarstvo*: glasnik saveza nabavljajčkih zadruga državnih službenika. (Beograd), januar 1939, let 11, št. 1, str. 2–8.
2. Štibler, M. Interesantan izveštaj zadruge za nabavku namirnica (rudarska zadruga) u Vareš-Majdanu o kretanju članstva. *Zadruugarstvo*: glasnik saveza nabavljajčkih zadruga državnih službenika. (Beograd), januar 1939, let 11, št. 1, str. 8–12.
3. Štibler, M. »Primedbe iz XVIII godišnju skupštinu našeg Saveza«. *Zadruugarstvo*: glasnik saveza nabavljajčkih zadruga državnih službenika. (Beograd), september 1939, let. 11, št. 9, str. 433–436.
4. Štibler, M. Velike zadružne svečanosti u Zenici – otvaranje novog Zadružnog doma. *Zadruugarstvo*: glasnik saveza nabavljajčkih zadruga državnih službenika. (Beograd), januar 1939, let. 11, št. 9, str. 437–442.
5. Štibler, M. Mihailo Avramović: napunio sedamdeset pet godina života. *Zadruugarstvo*: glasnik saveza nabavljajčkih zadruga državnih službenika. (Beograd), november 1939, let. 11, št. 11, str. 513–515.

1940

1. Štibler, M. Nekoliko statističnih podataka. *Zadruugarstvo*: glasnik saveza nabavljajčkih zadruga državnih službenika. (Beograd), maj–junij 1940, let. 12, št. 5–6, str. 261–269.
2. Štibler, M. Tri zadružna jubileja. *Zadruugarstvo*: glasnik saveza nabavljajčkih zadruga državnih službenika. (Beograd), maj–junij 1940, let. 12, št. 5–6, str. 270–279.
3. Štibler, M. Predgovor prvom izdanju. V: Cizel, V. Kroz Francusku kolevku velikih mislilaca i zadružnih učitelja. Beograd, 1940. (Popularna biblioteka Saveza nabavljajčkih zadruga državnih službenika u Beogradu; 3).
4. Štibler, M. Zadruugarstvo državnih službenika u kraljevini Jugoslaviji. Govor prilikom otvaranja skupštine Saveza nabavljajčkih zadruga državnih službenika, 24 maja 1939 g. u Kaštel Starom. Beograd, 1940. (*Zadružna biblioteka Saveza nabavljajčkih zadruga državnih službenika*; 28).

1941

1. Štibler, M. Pre dvadeset godina. *Zadružna zastava* (Beograd), 1. januar 1941, let. 7, št. 1, str. 1–2.

VIRI IN LITERATURA**VIRI**

- Štibler, Miloš: *Dnevnik*. V zasebni lasti njegove vnukinje Kamile Volčanšek.

ČASOPISI

- Štibler, Miloš: Dvajseti mednarodni zadružni kongres, *Slovenski poročevalec*, 3. 8. 1957, let. 18, št., str. 4.
- Štibler, M. Potrošniški sveti – delovno tržišče za upokojence. *Upokojenec*, februar 1957, let. 11, št. 2, str. 5.

LITERATURA

Škoro Babić, Aida, Košir, Matevž: Spomini Josipa Breznika od konca 19. stoletja do druge svetovne vojne. *Viri/ Arhivsko društvo Slovenije* (2014), št. 37, str. 95.

SUMMARY

MILOŠ ŠTIBLER AND HIS JOURNALISM WITH COLLECTED BIBLIOGRAPHY

This article focuses on journalism and collected bibliography of Slovenian cooperator and publicist Miloš Štibler. Before the First World War, he worked as a secretary and auditor of Cooperative Union in Celje and traveling teacher of the Association of Saints Cyril and Methodius. In 1919 he went to Belgrade. In Belgrade, he was the Head of the Cabinet at the Ministry of Agriculture and he later headed the Lending Department in the Privileged Agricultural Bank. He spent the few years in between in Ljubljana and worked as a cooperative clerk of the Grand Mayor in Ljubljana. After the Second World War, he returned to Ljubljana where was active as a pensioner, initially as an adviser at the Initiative Cooperative Committee of Slovenia and then at the Republican Union of Agricultural Cooperatives. Until old age, he was active in various organisations, mainly in social and cultural education fields. He was one of the initiators for establishment of homes for the elderly. He had been always publishing predominantly academic articles on cooperatives in Slovenian, Serbian, and German language. The article presents a brief overview of Štibler's journalism as he was writing more than 70 years. His journal records show that he started writing in grammar school. Štibler's first signed article dates to 1906. He published the last article at the age of 87 when he also passed away. This overview is presented in three lots, namely Štibler's journalism before and during the First World War, journalism between two World Wars, and journalism after the Second World War. The authors collected over two hundred and thirty bibliographic units which are classified according to the year of publication and according to the language. Articles in Slovenian language are classified under the first lot and articles in Serbian language are classified under the second lot.

1.04 Strokovni članek

UDK 94(497.4):352.071"1850/1945"
352.07(497.4)"1850/1945":005.92

Prejeto: 5. 9. 2016

Okrajna glavarstva na Kranjskem

OLGA PIVK

višja svetovalka – arhivistka
Arhiv Republike Slovenije, Zvezdarska 1, SI-1000 Ljubljana
e-pošta: olga.pivk@gov.si

Izvleček

Prispevek je nastal ob koncu urejanja fondov okrajnih glavarstev, ki jih hrani Arhiv Republike Slovenije, in prikazuje splošni razvoj okrajne uprave na Kranjskem ter posebnosti, ki so nastale pri posameznih okrajih v praksi. Kompetence so bile sicer povsod enake, vendar je prihajalo do razlik zaradi teritorialnih in zgodovinskih pogojenosti ter pri poslovanju s spisi.

Abstract

DISTRICT BOARDS IN CARNIOLA

This article was written at the end of organisation of fund resources kept by the Archives of the Republic of Slovenia and presents the general evolution of District Administration in Carniola and specifics which incurred in individual districts in reality. Competencies were equal, whereas disparity occurred due to territorial and historical conditions and files operations.

Ključne besede:

okrajno
glavarstvo,
okrajni urad,
sresko glavarstvo,
sresko načelstvo,
registraturni
načrt, delovodnik

Key-words:

district board,
district office,
local board, local
deputy, filling
plan, work
register

Revolucionarno vrenje sredi 19. stoletja je imelo številne posledice tudi v upravi dežel Štajerske, Koroške, Kranjske in Primorske. Decembra 1849 so bili ukinjeni okrajni komisariati in z razglasom Politične komisije, ki je bila ustanovljena za deželo Kranjsko, je bila predlagana nova upravna razdelitev, na katero pa se je bilo še mogoče pritožiti.¹

Prispele pripombe in predloge sta presojali Politična komisija in Komisija za vpeljavo sodišč in na podlagi tega je bila marca 1850 izpeljana dokončna razdelitev Kranjske v deželna sodišča, okrajna glavarstva, kazenska sodišča, okrajna sodišča, davčne urade, katastrske občine in kraje (naselja).²

Najvišja državna oblast v deželi je bilo namestništvo s sedežem v Ljubljani, višje deželno sodišče za Kranjsko in Koroško je bilo v Celovcu, sedež deželnih sodišč pa v Ljubljani in Novem mestu.

Okrajnih glavarstev, ki so predstavljala nosilce deželnoknežje oblasti na najnižji ravni, je bilo 10, od tega jih je 6 spadalo pod Ljubljano in 4 so spadali pod Novo mesto. Dodelili so jim celotno področje delovanja okrožnih, okrajnih in patrimonialnih uradov iz časa pred marčno revolucijo. Takrat sta bili upravna in sodna funkcija prvič ločeni tudi na najnižji stopnji. Na čelu okrajnih glavarstev je bil glavar, ki je bil tudi prva instanca za stvari, o katerih je lahko odločal, druga instanca je bilo namestništvo, tretja pa ministrstvo.

Tabela 1: LJUBLJANSKO DEŽELNO SODIŠČE

Št.	Okrajno glavarstvo	Kazensko sodišče	Okrajno sodišče	Davčni urad
I	Ljubljana	Ljubljana	Ljubljana mesto, Ljubljana okolica, Vrhnika	Ljubljana mesto, Ljubljana okolica, Vrhnika
II	Kamnik	Ljubljana	Kamnik, Brdo, Zalog	Kamnik, Brdo, Zalog
III	Kranj	Kranj	Kranj, Tržič, Loka	Kranj, Tržič, Loka
IV	Radovljica	Radovljica	Radovljica, Kranjska Gora	Radovljica, Kranjska Gora
V	Postojna, podružnica Bistrica	Postojna	Postojna, Planina, Senožeče, Lož, Bistrica	Postojna, Planina, Senožeče, Lož, Bistrica
VI	Vipava, podružnica Idrija	Vipava	Vipava, Idrija	Vipava, Idrija

Tabela 2: NOVOMEŠKO DEŽELNO SODIŠČE

	Okrajno glavarstvo	Kazensko sodišče	Okrajno sodišče	Davčni urad
VII	Novo mesto, podružnica Krško	Novo mesto	Novo mesto, Kostanjevica, Krško	Novo mesto, Kostanjevica, Krško
VIII	Trebnje, podružnica Radeče (Novi dvor)	Trebnje	Trebnje, Žužemberk, Stična, Mokronog, Šmartno pri Litiji, Novi dvor	Trebnje, Žužemberk, Stična, Mokronog, Šmartno pri Litiji, Novi dvor
IX	Kočevje	Kočevje	Kočevje, Ribnica, Velike Lašče	Kočevje, Ribnica, Velike Lašče
X	Črnomelj	Črnomelj	Črnomelj, Metlika	Črnomelj, Metlika

Na podlagi cesarskega sklepa 26. 6. 1849 so bila izdana tudi navodila glede pristojnosti političnih oblasti in njihovega medsebojnega sodelovanja.³ Okrajno glavarstvo je moralo poskrbeti za dobro komunikacijo s pripadajočimi občinami, zato so bili uradni dnevi za bolj oddaljene tudi na sedežu okrajnih so-

¹ DZVL 1849, št. 116.

² DZVL 1850, št. 92, str. 42.

³ DZVL 1851, št. 33, str. 48.

dišč, lahko pa tudi v drugih krajih, kamor je ob določenih dnevih prišel uradnik okrajnega glavarstva.

Skrbeli so za razglasitev in izpolnjevanje postav, javni red in mir ter povečanje blagostanja občin v okraju. Če v okraju ni bilo dovolj moči za vzdrževanje varnosti, se je glavar po potrebi lahko obrnil na deželnega poglavarja za vojaško pomoč.

Zbirali so statistične podatke o številu prebivalstva v okraju, njegovi porazdelitvi, starostni strukturi, stanu, premoženju, stanovanjih, zaposlitvi in obdavčenju.

Nadzirali in izdajali so dovoljenja v zvezi z izseljevanjem vojaških obveznikov, skrbeli za sezname vojaških dopustnikov in invalidov v okraju, vprašanje nastanitve vojske pa so urejali skupaj z občinskimi predstojniki.

Za svoj okraj so hranili popise, mape in karte meja. Ob naravnih nesrečah so pomagali pri pregledu in čimprejšnji odpravi škode ter preprečevanju nadaljnjih nesreč. Dodeljevali so tudi pravico pobiranja miloščine v svojem uradnem okolišu.

Okrajni glavarji so nadzorovali župane v zvezi z oskrbo siromašnih, bolnih in najdenčkov. Rokodelcem so na podlagi domovinskega lista izdajali potne bukvice in o tem vodili posebne zapisnike in evidence. Razsojali so glede izгона tujcev brez listin, prehrane, čuvanja in spremljanja obsojenih na odgon in določali so odgonske postaje. Na prošnjo županov, sodišč ali pa glede na okoliščine je okrajni glavar lahko odredil akcijo za iskanje in prijetje potepuhov, sumljivih, vojnih ubežnikov in prestopnikov. Potrjeval je tudi kazni v denarju, ki so jih glede na občinski zakon lahko določali župani. Prav tako je razsojal o pritožbah na sklepe in naredbah županov glede lokalne policije.

Obveznosti okrajnega glavarja so bile poleg vseh omenjenih še skrb za izvajanje predpisov glede cest, snage, protipožarne zaščite, gradenj, odobritve javnega izvajanja glasbe in drugih prireditiv.

Gradnje so vodile tehnične oblasti, politične oblasti so skrbele, da so bili izpolnjeni predpisi, in sodelovale pri končnem pregledu opravljenih del. Prav tako so nadzorovale izpolnjevanje predpisov v cerkvenih in šolskih zadevah. Za obračun in pobiranje davkov so bili pristojni posebni davčni uradi, glavarstva pa so prevzela pristojnosti nekdanjih dominijev, davčnookrajnih oblasti in kresij: nadzorovala so blagajno in poročala višjim instancam o stanju.

Okrajni glavar je nadzoroval občinske volitve. V posebnih primerih je lahko tudi odstavil župana ali odbornike, zlasti če so slabo gospodarili z občinskim premoženjem ali iz pohlepa storili kakšen policijski prestop, ki je vzbudil javno pohujšanje.

Na okraju so izdajali tudi potne liste za kramarje in vodili posebne registre. Glede podeljevanja privilegijev so prevzeli zadolžitve, ki so jih imele do tedaj kresije.

Nova ureditev še ni dokončno zaživela, ko so že bile naznanjene spremembe. Že konec leta 1851 je cesar poslal ministrskemu predsedniku kabinetno pismo z navodili za pripravo reorganizacije, ki je med drugim predvidevala ponovno združitve uprave in sodstva na stopnji okrajev.

V začetku leta 1853 so bile z ukazom ministrov notranjih, pravosodnih in finančnih zadev izdane *najvišje odločbe glede uredbe in opravil okrajnih gosposk (uradov)*.⁴ Združitve upravnih in sodnih funkcij je zahtevala, da predstojnik urada (glavar) obvlada obe področji, kar je bilo v praksi dostikrat neuresničljivo, zato je bila predvidena namestitev adjunkta za pravosodna opravila. Upravne naloge urada in pristojnosti glede davčnih zadev so ostale precej nespremenjene, dodatno pa so bile predpisane naloge s področja pravosodja. Urad je bil kot

⁴ DVL 1853, št. 33, str. 142, 187.

okrajno sodišče v kazenskih zadevah prva instanca in je vodil preiskave, obravnavane in razsodbe v vseh prestopkih, ki niso spadale k drugim oblastem.

V posebno poglavje je spadal razpored plač in plačnih razredov uradnikov in služabnikov v političnih in sodnih uradih v kronovinah.

Tabela 3: Razpored plač in plačnih razredov uradnikov in služabnikov v političnih in sodnih uradih

	Plačni razred	Plača (goldinarji)	Dodatne ugodnosti
Okrajni predstojnik	VII.	1200	Brezplačno stanovanje ali stanarina
		1100	
		1000	
Okrajni adjunkti	IX.	800	
		700	
Aktuarji	XI.	500	
		400	
Kanclisti	XII.	400	
		350	
Služabniki		250	Uradniška obleka
		200	
Pomočniki		216	

Glede uniform je bilo določeno, da imajo predstavniki političnih okrajnih oblasti ovratnik in manšete rdeče barve, predstavniki sodnih oblasti pa vijoličaste.⁵

Z najvišjima sklepoma je cesar avgusta in septembra 1853 potrdil število in meje okrajev na Kranjskem in na podlagi tega je februarja 1854 izšel ukaz ministrov za notranje zadeve, pravosodje in finance ter marca istega leta razglas deželne organizacijske komisije za Kranjsko.⁶ Vojvodina Kranjska je bila razdeljena na dva sodna okoliša prve stopnje v Ljubljani in Novem mestu in 30 okrajnih uradov; mesto Ljubljana je spadalo neposredno pod deželno oblastvo. V 501 občini je živel 478.299 prebivalcev. Območja okrajnih uradov so bila manjša od nekdanjih glavarstev; navezovala so se na sodne okraje.

Sodne in upravne zadeve za mesti Ljubljana in Novo mesto ter njuno okolico so urejali ločeni sodni in upravni organi, v vseh ostalih okrajih pa so okrajni uradi izvrševali tako upravno kot sodno oblast.

Z ministrskim ukazom je bil določen 30. oktober 1854 kot dan, ko bodo uradno prenehala obstajati okrajna glavarstva in začeli uradovati mešani okrajni uradi.⁷

Tabela 4: LJUBLJANSKO DEŽELNO SODIŠČE

1	Ljubljansko deželno sodišče kot preiskovalno sodišče obsega	Ljubljano mesto, okraje Ljubljana okolica, Brdo, Litija, Vrhnika in Kamnik.
2	Postojnsko preiskovalno sodišče obsega	okraje Postojna, Ilirska Bistrica, Lož, Planina in Senožeče.
3	Kranjsko preiskovalno sodišče obsega	okraje Kranj, Škofja Loka in Trzič.
4	Radovljiško preiskovalno sodišče obsega	okraja Radovljica in Kranjska Gora.
5	Vipavsko preiskovalno sodišče obsega	okraja Vipava in Idrija.

⁵ DVL 1854, št. 99, str. 99.

⁶ DVL 1854, št. 56, str. 245, št. 5, str. 13.

⁷ DVL 1854, št. 258, str. 697.

Tabela 5: NOVOMEŠKO KRESIJSKO SODIŠČE

6	Novomeško kresijsko sodišče kot preiskovalno sodišče obsega	okraje Novo mesto, Krško in Kostanjevica.
7	Kočevsko preiskovalno sodišče obsega	okraje Kočevje, Velike Lašče in Ribnica.
8	Trebanjsko preiskovalno sodišče obsega	okraje Trebnje, Mokronog, Radeče, Žužemberk in Višnja Gora.
9	Črnomeljsko preiskovalno sodišče obsega	okraja Črnomelj in Metlika.

Z dodatnimi navodili so natančno predpisali način sprejemanja, prestavljanja in odpuščanja uradnikov, njihove pristojnosti, odnos do strank in način reševanja ter odlaganja spisov.

Okrajni glavar je opravljal dvojno funkcijo, če je bil tega več, sicer je sodne posle opravljal adjunkt. Ta je bil v vseh drugih zadevah podrejen okrajnemu predstojniku.

Konceptno osebje je urejalo zadeve s strankami, medtem ko je pisanje in manipulativna dela opravljalo pisarniško osebje s pomočjo diurnistov. Če je bilo treba, so morali opravljati manipulativna dela tudi konceptni uradniki, pripravniki pisarniški delavci pa so lahko delali tudi s strankami. Delo diurnistov je bilo običajno le pisanje.

Služabniki so morali v službi nositi uradno obleko, pomočniki pa so pri delu na terenu imeli na levi strani prsi medeninasto ploščico s cesarskim orlom. Služabniki so čistili pisarniške prostore in opremo ter zapore, prižigali svetilke in jih čistili ter kurili peči. Pod nadzorom uradnika za manipulativna dela so odpravljali pisma, zavijali in naročali uradna pisanja, hodili na pošto in pomagali uradnikom v pisarni. Ni se jih smelo izkoriščati za privatne namene.

Po naročilu so tudi koga prijeli, nadzorovali so zapornike in skrbeli zanje; če so bili zmožni, so jih uporabili tudi za prepisovanje dopisov. Če je bilo mogoče, so bili nastanjeni v poslopjih, kjer so bili zapori ali uradi.

Tabela 6: Okrajna glavarstva in okrajni uradi

	OKRAJNO GLAVARSTVO	OKRAJNI URADI
1.	Radovljica	Radovljica in Kranjska Gora
2.	Kranj	Kranj, Tržič, Škofja Loka, davčni občini Sora in Draga (prej v okraju Ljubljana okolica)
3.	Kamnik	Kamnik, Brdo
4.	Ljubljana	Ljubljana okolica, Vrhnika (brez občin Rovte in Žibrše), soseska Slivnica in davčna občina Ilova Gora (prej v okraju Višnja Gora v Stični), soseski Račna in Liplje (prej v okraju Velike Lašče)
5.	Kočevje	Kočevje, Ribnica, Velike Lašče (brez sosesk Račna in Liplje)
6.	Črnomelj	Črnomelj in Metlika
7.	Postojna	Postojna, Ribnica, Senožeče, Vipava, soseski Mrzlo Polje in Strmca (prej v okraju Planina)
8.	Logatec	Planina (brez sosesk Mrzlo Polje in Strmca), Idrija, Lož, soseski Rovte in Žibrše (prej v okraju Vrhnika)
9.	Novo mesto	Novo mesto, Žužemberk, Trebnje brez soseske Moravče
10.	Krško	Krško, Rateče, Kostanjevica, Mokronog brez soseske Dole
11.	Litija	Litija, Višnja Gora (Stična), soseski Moravče in Dole

Takšna ureditev je trajala do leta 1867, ko je cesar 11. januarja odločil, da se zaradi »/.../ varčevanja v državnem gospodarstvu« izvedejo nekatere spremembe. Zadeve politične uprave na Kranjskem, ki so jih do tedaj opravljali de-

želna gosposka v Ljubljani in dva politična okrajna urada ter 28 mešanih, bodo vodili deželni predsednik (namestnik) na čelu deželne vlade in enajst okrajnih glavarstev.⁸

S tem sta se uprava in sodstvo dokončno ločiti tudi na najnižji stopnji. Okrajno glavarstvo je vodil okrajni glavar, ki je bil tudi na čelu okrajnega šolskega sveta. Področje šolstva je na Kranjskem urejal zakon iz leta 1870, ki je predvidel ustanovitev deželnega, okrajnih in krajevnih šolskih svetov.⁹

V novi ureditvi so okrajna glavarstva postala tudi prva instanca za zadeve direktnih davkov in so imela zato zaposlenega davčnega referenta.

Kranjska je bila razdeljena v pet stavbnih okrajev, ki so združevali več okrajnih glavarstev, od katerih je eno opravljalo tudi stavbno službo. To delo je opravljal tehnični uradnik oz. okrajni inženir. Izjema je bil ljubljanski stavbni okraj, kjer je zaradi varčevanja gradbene zadeve oskrbovala deželna gosposka.¹⁰

Kot pomožne strokovne moči so pri okrajnih oblastvih namestili okrajne zdravnike, okrajne živinozdravnike in gozdarske tehnike. Na Kranjskem je bilo sistemiziranih pet državnih služb za okrajne zdravnike, ki so imeli sedeže v Ljubljani za okrajna glavarstva Ljubljana, Litija in Kamnik, v Kranju za Kranj in Radovljico, v Postojni za Postojno in Logatec, v Novem mestu za Novo mesto in Krško in v Kočevju za Kočevje in Črnomelj.¹¹

Okraji tudi po razpadu Avstro-Ogrske leta 1918 niso doživeli bistvenih sprememb glede pristojnosti, le da je uradni jezik postala slovenščina.¹² Z uredbo o razdelitvi države na oblasti je bila Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev razdeljena na oblasti.

Ljubljanska oblast s sedežem v Ljubljani je združevala mesto Ljubljana in politične okraje Črnomelj, Kamnik (brez občin Motnik, Trojane in Špitalič), Kočevje, Kranj (z občino Jezersko), Krško, Litija, Ljubljana okolica, Logatec, Novo mesto, Radovljica, sodna okraja Brežice in Sevnica, občini Veliki Kamen in Mrčna sela in sodni okraj Laško (brez občine Šentrupert). Dotedanji okraji so se preimenovali v sreska glavarstva, okraja Brežice in Sevnica sta bila združena v en srez. Na čelu je bil sreski poglavar kot izvrševalec upravne oblasti pod nadzorom velikega župana. V pomoč so mu bili posebni strokovni referenti: sanitetni, tehnični, prosvetni, veterinarski, ekonomski in gozdni ter pomožno osebje.¹³ Leta 1928 so srezom vzeli upravo davkov, naslednje leto pa so jih preimenovali v sreska načelstva pod vodstvom sreskega načelnika kot organa državne uprave. Delovala so do leta 1941 oz. 1945. Na področju Gorenjske, ki so jo zasedli Nemci, so jih ukinili, na območju Ljubljanske pokrajine pa so poslovala naprej pod imenom Okrajna glavarstva. Ljubljanska pokrajina je bila razdeljena na 5 glavarstev (Ljubljana okolica, Logatec, Novo mesto, Črnomelj in Kočevje). Februarja 1943 so bila glavarstva preimenovana v okrajne civilne komisariate, ki so delovali do konca vojne leta 1945.

Pisarniško poslovanje okrajnih uradov

Registraturni načrt v kombinaciji z delovodnikom (vložnim zapisnikom) je bil temelj za ureditev velike večine registratur v naših krajih do leta 1918, vendar se je njihova oblika večkrat spreminjala. Delovodnik je bil evidenca, ki je omogočala pregled nad celotnim postopkom v zvezi z neko zadevo. Začeli so jih uporabljati konec 18. stoletja in so bili sprva enovrstični oz. enostavni, za lažje

⁸ ZUL 1867, VII. del, št. 8, str. 18.

⁹ DZ 1870, str. 157–168, RGB 1869, št. 40, str. 163.

¹⁰ ZUL 1868, št. 10, str. 23.

¹¹ ZUL 1871, št. 7, str. 12, RGB 1870, št. 68, str. 125.

¹² Ur. l. NV 1918, št. 203, str. 54.

¹³ Ur. l. PU 1922, št. 134, str. 313–314.

iskanje pa so bila izdelana abecedna kazala. Rešene zadeve so odlagali po snovi na podlagi nekega vsebinskega načrta ali po delovodnih številkah za obdobje enega leta.

Ker je praksa pokazala, da razvrstitev snovnih skupin po abecedi ne omogoča dobrega pregleda, so začeli uporabljati bolj sistematične oblike.

Začetek dela novih upravnih uradov po letu 1848 je bila tudi priložnost za ureditev do tedaj neenotnega pisarniškega poslovanja, s čimer naj bi izboljšali pogoje za hitro in pravilno reševanje zadev in hkrati olajšali delo uradnikom pri namestništvu in okrajnih glavarstvih, ki so se morali pri premestitvah oz. napredovanjih vedno znova prilagajati načinu uradovanja in odlaganja spisov, ki je bil značilen za posamezne urade. Namestništvo za Kranjsko je tako leta 1851 izdalo enoten registraturni načrt za namestništvo in okrajna glavarstva. Predvidel je razdelitev na 38 registraturnih oz. vsebinskih fasciklov, ki so se delili na različno število oddelkov. Za pomoč pri iskanju je imel načrt na začetku kazalo za iskanje po registraturnih fasciklih in na koncu stvarno kazalo. Prvi oddelek je vedno vseboval normalije za določeno področje. Temu naj bi po navodilih prilagali tudi kronološki seznam normalij v obliki vsebinskih izvlečkov (knjižica normalij).

Tabela 7: Seznam normalij

Fasc.	Vsebina		
1	Cesar, cesarska hiša, ustava	20	Vojaške zadeve
2	Vlada	21	Trgovina, obrt, tovarne, letni sejmi
3	Državni zbor	22	Gradbene zadeve, ceste, vodne gradnje
4	Deželni zbor	23	Pošta in telegraf
5	Stanovi	24	Privilegiji
6	Okrajne zadeve	25	Kmetijstvo
7	Občinske zadeve	26	Izsuševanje močvirja
8	Državljanstvo	27	Gozdne zadeve
9	Meščanska straža	28	Rudarske zadeve
10	Odprava podložništva	29	Cerkvene in duhovniške zadeve
11	Deželne, okrajne, občinske meje	30	Nekatoliške verske zadeve
12	Statistični podatki	31	Študij in šolstvo
13	Policijske zadeve	32	Pravosodje
14	Orožništvo	33	Preiskovalni zapor in kaznilnica
15	Tisk	34	Finance
16	Društva, hranilnice	35	Domene
17	Zdravstvo	36	Pristojbine
18	Humanitarni zavodi in ubožne zadeve	37	Davčne zadeve
19	Posvetne ustanove	38	Kataster

Zaradi široko zastavljenega načrta se je dogajalo, da posamezni oddelki za neko oblastvo sploh niso bili koristni, po drugi strani pa ni mogel predvideti vseh vsebin. Zato je bilo dovoljeno odpirati nove oddelke v posameznem fasciklu: Zadeve, ki niso spadale nikamor, so odložili včasne fascikle, imenovane miscelanea. Predvidena je bila možnost razširitve načrta z novimi številkami fasciklov.

Fascikle in oddelke so označevali z arabskimi številkami (npr. Fasc. 19-5), oddelkom pa so lahko dodali pododdelke, ki so jih prav tako označevali z arabskimi številkami (Fasc. 19-5-1).¹⁴

¹⁴ Registraturni načrt 1851.

Tabela 8: Označevanje posameznih vsebin z velikimi črkami

Oznaka	Vsebina
A	Zakoni in predpisi
B	Službene in osebne zadeve
C	Vojska
D	Cerkvene zadeve in šolstvo
E	Zdravstvo, skrb za reveže, dobrodne ustanove
F	Kmetijstvo, rudarske, gozdne in lovske zadeve
G	Trgovina in obrt
H	Ceste in druge gradbene zadeve, razen tistih, ki se nahajajo pod D, E, F in G
J	Policijske zadeve, če ne spadajo pod E, F, G in H
L	Občinske zadeve
M	Davki, pristojbinske in finančne zadeve
N	Razno

Če so bili nekateri spisi pogosto v uporabi, so jih smeli hraniti v priročnem arhivu. Tako so nastali t. i. konvoluti oz. specialni fascikli, ki jih najdemo v vseh fondih okrajnih glavarstev in se nanašajo predvsem na lovske in gozdne zadeve.

Zaradi uvedbe mešanih okrajnih uradov je bilo treba uvesti dvojno označevanje spisov, saj so jih strogo ločevali, čeprav je bil le en urad. Za sodne spise

Tabela 9: Označevanje posameznih vsebin z velikimi črkami in arabskimi številkami

A-1	Okrožnice, policijska poročila, vdovske podpore
A-2	Uslužbenci, porotniki, okrajna blagajna
A-3	Volitve v državni zbor, deželni zbor
B-1	Okrajna blagajna, bolniška blagajna
D-1	Naravne nesreče, požari, odškodnine
E-1	Bolezni, pokopališča
E-2	Veterina
F-1	Gozd, paša
G-1	Občinske volitve, občinski proračun
G-2	Občinska blagajna, občinska zveza
H-1	Obrtna dovoljenja
H-2:	Obrtni prekrški, dviganje cen
H-3:	Sejmi
H-4	Gradnje cest in mostov
H-5	Gradnje ob državnih cestah
J-1	Lov, ribolov
K-1	Cerkvene zadeve
K-2	Dovoljenja za poroko
K-3	Šolstvo
L-1	Poljedelstvo, pašni spori, izkop rude, agrarne operacije, barje
M-1	Naborniki, razpored
P-1	Tedenska policijska poročila
P-2:	Potni listi, policijska poročila
P-3:	Kontrola mer in uteži
P-4	Zaporniki, prisilna delavnica, klateži
P-5	Samomori, rešitve življenja, smrtne nesreče
P-6	Tedenska policijska poročila
U-1	Nesreče pri delu
V-1	Društva
W-1	Vodne zadeve

so uporabljali rimske številke, za upravne spise pa je bil izdelan nov registraturni načrt, ki je predpisal označevanje posameznih vsebin z velikimi črkami:

Če je bil kakšen oddelek zelo obsežen, so ga lahko razdelili v več zvezkov in označi z malimi črkami (N/a, N/b ...).¹⁵

Ko so po upravni reorganizaciji leta 1868 ponovno obnovili okrajna glavarstva, so ta spet začela uporabljati enoten registraturni načrt iz leta 1851, ki so ga ustrezno prilagajali potrebam. V praksi je to pomenilo, da so nove vsebine, ki niso imele ustrezne oznake, pogosto odlagali kjer koli ali pa uradnik preprosto ni bil dovolj natančen pri klasificiranju zadeve.

Okrajno glavarstvo Ljubljana okolica je leta 1906 začelo uporabljati nov registraturni načrt, ki je posamezne vsebine označeval s črkami, podskupine pa z arabskimi številkami:

Postopoma so začeli opuščati registraturne načrte in urejati zadeve na podlagi kombiniranega (tri- ali petvrstičnega) delovodnika, ki je omogočal več vpisov pod eno številko. Prva pravilna številka je postala temeljna številka za celotno zadevo, tudi če je ta trajala več let. Uporaba delovodnika je postala obvezna po letu 1924 in na tem je temeljilo tudi pisarniško poslovanje, ki so ga leta 1930 predpisali za vse splošne upravne oblasti v banovini. Ker so zadeve odlagali glede na delovodne številke, je bil osnovni pripomoček za iskanje abecedno kazalo, kamor so zadeve vpisovali po imenih oseb in krajev, na katere se je spis nanašal, oz. po vsebini. Pri uradih z majhnim številom spisov so še naprej uporabljali enostavni vložni zapisnik. Prehod od registraturnega načrta k odlaganju po delovodnih številkah je bil pri nekaterih uradih takojšen (Okrajno glavarstvo Logatec), medtem ko je Okrajno glavarstvo Radovljica še do leta 1930 uporabljalo nekakšno vmesno obliko (npr. vse policijske zadeve pod eno registraturno oznako, znotraj pa razdelitev po delovodnih številkah), kar je glede na to, da evidence niso ohranjene, dodatno otežilo proces urejanja in popisovanja.

FONDI OKRAJNIH GLAVARSTEV V ARHIVU REPUBLIKE SLOVENIJE¹⁶

SI AS 129 Okrajno glavarstvo Kamnik

Fond obsega splošne spise 1932–1941 (49 škatel) in evidence 1871–1940 (185 knjig). Vodna knjiga je vključena v zbirko vodnih knjig. Gradivo je avgusta 1955 izročil okrajni ljudski odbor Ljubljana okolica. Del starejših spisov (32 škatel), ki se nanašajo na razne vodne zadeve, hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana.

SI AS 131 Okrajno glavarstvo Kranj

Kranjski okraj je bil ustanovljen januarja 1850 iz dotedanjih okrajnih komisariatov Kranj-Velesovo, Škofja Loka, Tržič in Smlednik. Po dokončni razdelitvi marca istega leta so Okrajno glavarstvo Kranj sestavljali okoliši novih sodnih okrajev Kranj (povečan za sodni okraj Smlednik, glavno občino Vodice, k. o. Lahovče, Dobrava, Zalog, Zbilje in Žeje) in sodna okraja Škofja Loka in Tržič. Naslednje leto so odpadle katastrske občine Bukovica, Repnje, Lahovče, Dobrava, Zalog, Šinkov Turn, Vodice, Vesca in Polje (priključene kamniškemu okraju) ter Šmartno, Pirniče, Tacen, Zbilje in Žeje (priključene okraju Ljubljana okolica). Leta 1867 sta bili okraju Kranj priključeni katastrski občini Sora in Draga (do tedaj pod Ljubljana okolica) in leta 1920 še občina Jezersko. Leta 1927 se je začela osamosvojitve škofjeloškega okraja, ki je nato 1937 postal samostojno sresko načelstvo, ki je delovalo do začetka vojne.

¹⁵ DVL 1855, št. 72, str. 310.

¹⁶ *Vodnik ARS II*, str. 59–67; *Vodnik ZAL*, str. 121, 221, 331, 377.

Fond obsega spisovno gradivo za čas 1855–1941 (87 škatel) in je urejeno po vsebini in deloma kronološko. Leta 1951 ga je arhivu izročil dr. Miklavčič iz Nadškofijskega arhiva v Ljubljani.

Del gradiva (15 škatel), ki se nanaša na šolstvo, gradnje in obrt, hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota za Gorenjsko Kranj.

SI AS 132 Okrajno glavarstvo Litija

Leta 1867 so sestavljali Okrajno glavarstvo Litija dotedanji Okrajni urad Litija, soseski Moravče (prej Okrajni urad Trebnje) in Dol (prej Okrajni urad Mokronog) ter Okrajni urad Stična brez soseske Slivnica in davčne občine Ilova Gora. Leta 1922 se je glavarstvo preimenovalo v Sresko poglavarstvo Litija, leta 1929 pa v Sresko načelstvo Litija in je delovalo do leta 1941.

Fond je avgusta 1955 izročil okrajni ljudski odbor Ljubljana okolica in obsega spise za čas 1913–1941 (6 škatel) ter vložne vpisnike za čas 1937–1940 (7 knjig). Vodna knjiga je bila izločena iz fonda in priključena v SI AS 124, Zbirka vodnih knjig. Precej gradiva (9 škatel, 1 fascikel), zlasti občinske, obrtne, vodne in druge zadeve, hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana.

SI AS 133 Okrajno glavarstvo Ljubljana okolica

V fondu so splošni spisi za čas 1880–1954 (436 škatel), medtem ko evidence (435 knjig) segajo tudi v leto 1820 (okrajna gosposka Turn ob Ljubljani in Fužine ter okrajni komisariat Ljubljana okolica). Leta 1868 se v Okrajno glavarstvo Ljubljana okolica združijo dotedanji Okrajni urad Ljubljana okolica (brez davčnih občin Sora in Draga, ki sta bili priključeni Okrajnemu glavarstvu Kranj), soseska Slivnica in davčna občina Ilova Gora, ki sta bili prej pod okrajem Višnja Gora, soseski Račna in Liplje (prej pod okrajem Velike Lašče) in Okrajni urad Vrhnika (brez sosesk Rovte in Žibrše, ki sta prišli pod Okrajno glavarstvo Logatec). Gradivo je arhivu leta 1955 izročil Okrajni ljudski odbor Ljubljana okolica. Nekaj gradiva (44 fasciklov) s področja vodnih zadev hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana.

SI AS 134 Okrajno glavarstvo Logatec

Leta 1867 je bil sedež okrajnega urada iz Planine prestavljen v Logatec, naslednje leto se je preimenoval v Okrajno glavarstvo Logatec (Planina), leta 1874 v Okrajno glavarstvo Logatec pri Planini in čez dve leti v Okrajno glavarstvo Logatec. Leta 1867 sta prišli pod Okrajno glavarstvo Logatec tudi občini Rovte in Žibrše (do tedaj pod Vrhniko) ter dotedanja okrajna urada Idrija in Lož, občini Mrzlo Polje in Strmca pa sta iz Okrajnega glavarstva Logatec prešli v Okrajno glavarstvo Postojna. Po prvi svetovni vojni se je zaradi mejne problematike z Italijo obseg okrajnega glavarstva Logatec spreminjal. Ker so Italijani zasedli logaško kotlino z Logatcem, je moral glavar izročiti urad italijanskim oblastem. Nezasedeni deli: občina Begunje, Sv. Vid nad Cerknico, Bloke, Cerknica, Lož in Stari trg pri Ložu so bili združeni v ekspozituro logaškega glavarstva s sedežem v Cerknici, nezasedeni del občine Žiri pa je bil začasno pridružen kranjskemu okraju. Po podpisu Rapalske pogodbe je bila marca 1921 začasna ekspozitura opuščena in obnovljeno je bilo okrajno glavarstvo Logatec, ki so mu pozneje priključili tudi občino Žiri. (Ur. l. NV SHS, št. 14/140 in št. XXI/187). Ekspozitura je skrbelo za red in mir, objavljanje in izvrševanje odredb, nadzor nad delom občin, izvrševanje rekvizicij in vodstvo aprovizacije. Okrajno glavarstvo je bilo ukinjeno leta 1945.

Fond je marca 1948 arhivu izročil Okrajni ljudski odbor Rakek in je bil v zelo slabem stanju. Del gradiva je leta 1959 prevzel arhiv Inštituta za zgodovino delavskega gibanja od Muzeja narodne osvoboditve v Ljubljani. Od novembra 1992 je v Arhivu Republike Slovenije.

Spisovno gradivo (717 škatel) v glavnem obsega obdobje od 90-ih let 19. stoletja do konca 2. svetovne vojne, nekaj gradiva s področja cerkvenih in goz-

dnih zadev, vodnih gradenj in servitutov pa je tudi starejše. Evidence so iz let 1879–1942 (116 knjig). Ena škatla gradiva je tudi v Zgodovinskem arhivu Ljubljana.

SI AS 136 Okrajno glavarstvo Postojna

Ob ustanovitvi leta 1849 so v Okrajno glavarstvo Postojna s podružnico v Trnovem (Bistrici) spadala območja davčnih uradov Postojna, Planina, Senožeče, Lož in Bistrica. Leta 1854 je bilo glavarstvo razdeljeno na okrajne urade Postojna, Bistrica, Lož Planina in Senožeče. Leta 1867 je bil njegov obseg naslednji: dotedanji Okrajni urad Postojna, soseski Mrzlo Polje in Strmca (do tedaj pod Okrajnim uradom Planina) in dotedanji Okrajni uradi Bistrica, Senožeče, Vipava. 1918. je prišlo glavarstvo pod Italijo.

Leta 1961 je fond izročil Državni arhiv iz Trsta. Spisi so razdeljeni na splošne spise, ki so urejeni po registraturnem načrtu iz leta 1851, in predsedstvene, rezervatne ter mobilizacijske spise, urejene kronološko. Nekaj je tudi starejšega gradiva gradbenih in vodnih zadev, ki je nastalo pri kresijskem uradu Postojna (skupaj 223 škatel in 28 fasciklov). Spisovne evidence obsegajo obdobje od 1853–1918, zbirke normalij od 1886–1913, evidence okrajnega šolskega sveta od 1875–1916 ter vodni kataster (skupaj 234 knjig).

SI AS 137 Okrajno glavarstvo Radovljica

Od leta 1814 sta delovali okrajni gosposki Bled in Radovljica, 1840. pa je bil ustanovljen Okrajni komisariat Radovljica in Bled s sedežem v Radovljici. Iz Okrajne gosposke Bela Peč (od leta 1814) je leta 1841 nastal Okrajni komisariat Bela Peč s sedežem v Kranjski Gori. 1849. je bilo ustanovljeno Okrajno glavarstvo Radovljica, pod katero sta spadala davčna urada Radovljica in Kranjska Gora. Leta 1854 sta davčna urada Radovljica in Kranjska Gora postala samostojna okrajna urada, po letu 1868 pa sta bila ponovno združena v Okrajno glavarstvo Radovljica.

V tem fondu je največ gradiva, saj obsega 1381 škatel, časovno pa sega tudi v 18. stoletje. Predspisi se nanašajo na upravljanje gozdov, spore zaradi servitutnih pravic, cerkvene zadeve, domovinsko pristojnost in so bili priključeni glavarstvu po ukinitvi predhodnih okrajnih uradov za potrebe tekočega poslovanja.

Januarja 1946 je arhivu gradivo izročil Federalni zbirni center, dve škatli pa hranijo tudi v Zgodovinskem arhivu Ljubljana, Enota za Gorenjsko Kranj.

V fondih okrajnih glavarstev Logatec, Črnomelj in Novo mesto, ki jih hrani dislocirana enota Arhiva republike Slovenije na Kongresnem trgu, se najde gradivo iz obdobja 2. svetovne vojne 1941–1945. Večino gradiva okrajnih glavarstev Črnomelj in Novo mesto pa se nahaja v Zgodovinskem arhivu Ljubljana, Enota za Dolenjsko in Belo krajino Novo mesto.

VIRI IN LITERATURA

VIRI

- ⦿ Deželni zakonik in vladni list za kranjsko kronovino (DZVL), III. del, št. 26, str. 16, 31. 10. 1849, št. 116
- ⦿ Deželni zakonik in vladni list za kranjsko kronovino, IV. del, II. letnik, 1850, št. 92, str. 42
- ⦿ Deželni zakonik in vladni list za kranjsko kronovino, VI. del, III. letnik, 1851, št. 33, str. 48
- ⦿ Deželni zakonik za vojvodstvo Kranjsko (DZ), VIII. del, 1870, str. 157–168

- ◊ Deželni vladni list za kranjsko vojvodino (DVL), IX. del, V. letnik, 1853, št. 33, str. 142, str. 7
- ◊ Deželni vladni list za kranjsko vojvodino, XIX. del, VI. letnik, 1854, št. 99, str. 99
- ◊ Deželni vladni list za kranjsko vojvodino, I/XII. del, VI. letnik, 1854, št. 56, str. 245 in II/III. del, VI. letnik, 1854, št. 5, str. 13
- ◊ Deželni vladni list za kranjsko vojvodino, XLV. del, VI. letnik, 1854, št. 258, str. 697
- ◊ Deželni vladni list za kranjsko vojvodino, I/XVI. del, VII. letnik, 1855, št. 72, str. 274, Ukaz ministrov notranjih zadev in pravosodja 17. marca 1855
- ◊ Deželni vladni list za kranjsko vojvodino, I/XVI. del, VII. letnik, 1855, št. 72, člen 116, str. 310, Ukaz ministrov notranjih zadev in pravosodja 17. marca 1855
- ◊ Reichgesetzblatt (RGB, državni zakonik), 1869, št. 40, str. 163
- ◊ Reichgesetzblatt 1870, št. 68, str. 125
- ◊ Zakonik in ukazni list za vojvodstvo Kranjsko (ZUL), 1867, VII. del, št. 8, str. 18
- ◊ Zakonik in ukazni list za vojvodstvo Kranjsko, 1868, IX. del, št. 9, str. 20
- ◊ Zakonik in ukazni list za vojvodstvo Kranjsko, 1868, X. del, št. 10, str. 23
- ◊ Zakonik in ukazni list za vojvodstvo Kranjsko, 1871, III. del, št. 7, str. 12
- ◊ Uradni list Narodne vlade SHS (Ur. l. NV), št. 203, str. 54, 1918.
- ◊ Uradni list Pokrajinske uprave za Slovenijo (Ur. l. PU), št. 134 in 135, str. 313–314, 1922
- ◊ Registraturni načrt za namestništvo in okrajna glavarstva na Kranjskem (Allgemeine Übersicht des Registraturs-Planes), prevod, Ljubljana 1996

LITERATURA

Vodnik po fondih in zbirkah Arhiva Republike Slovenije II, Ljubljana 1999, str. 59–67
Vodnik Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Ljubljana 1992, str. 121, 221, 331, 377

SUMMARY

DISTRICT BOARDS IN CARNIOLA

District boards were first established in March 1850 and represented the lowest level of administration. At this level, administration and judiciary were separated from each other for the first time. 10 boards in Carniola were presided by the governor and his assistants. They were granted the whole area of district, county and patrimonial offices before the March Revolution. In February 1854, administration and judiciary were merged again at a district level and mixed offices were established. District governor exercised double function if he was skilled enough, otherwise he got an assistant. Despite one office, the material of both branches of government was separated. Carniola had 30 such joint offices for they were using the territories of former district courts. In the year 1867, district boards were reformed again and administration and judiciary were completely separated even at the lowest level. 11 administrative districts were presided by the district governors who also headed the district school councils. Experts from different fields provided them with help: foresters, tax officers, doctors, district constructional engineers. Even emergence of the new State of Slovenes, Croats and Serbs (SHS) in 1918 did not bring any changes in district governors' competencies and a few years later local chiefs. The new border removed only district board Postojna which became a part of Italy. Major changes were brought about by the Second World War in 1941 when boards Radovljica, Kranj, and Kamnik were abolished and at the end of the Second World War, in the end of 1945, when district board Ljubljana – surroundings, Logatec,

Novo mesto, Črnomelj and Kočevje were also abolished. File operations were similar in all offices. They used filling plans which enabled records deposition by contents and work registers where they were keeping records of all procedures regarding specific subject matters were submitted. Work registers were initially simple or single-lined, and combined work registers were introduced after 1918; three- or five-lined ones that enabled more records regarding one subject matter. At that time, the depositions according to the filling plan or contents was cancelled and depositions of records according to work registers or chronologically were implemented.

1.04 Strokovni članek

UDK 004.65:780.649(497.4)

Prejeto: 30. 6. 2016

Presečni arhiv in zbirka podatkov o slovenskih orglah ARSORS

JURIJ DOBRAVEC

Ars organi Sloveniae, Jarina Bohinj, kulturno društvo
Srednja vas v Bohinju 79, SI-4267 Srednja vas v Bohinju
e-pošta: jurij.dobravec@jarina.org

Izvleček

Za celovito predstavo o stanju in načrtovanje upravljanja določenega tipa dediščine je običajno potrebno preiskati več arhivov in virov podatkov. Če gre za vsebine, ki so po svoji naravi še dinamične, je delo toliko zahtevnejše. Prispevek na kratko opiše podatkovno-informacijski sistem ARSORS, ki je bil leta 2015 vzpostavljen za področje kulturne dediščine orgel v okviru programa *Ars organi Sloveniae*. Trinivojski sistem sestavljajo skladišče gradiv, kartotečna relacijsko urejena zbirka in javni seznam. Skladišče gradiv je presečni arhiv, v katerem se poleg izvirnega materiala zbirajo tudi dvojniki arhivskih gradiv, ki so izbrani po različnih, pretežno arhivskih virih po Sloveniji in tujini. Celovit in dinamičen podatkovni sistem omogoča visoko operativnost v primerih konkretnih odločitev za ravnanje, hkrati pa celovite in sintetske preglede, ki so potrebni za načrtovanje upravljanja, v katerih so vse ugotovitve neposredno podprte s hitro dostopnimi gradivi v stalno dostopnem skladišču.

Abstract

CROSS-SECTIONAL ARCHIVES AND DATABASE ON SLOVENIAN ORGAN
ARSORS

To gain a comprehensive picture of the state and management planning of a certain type of heritage, one must normally examine more archives and data sources. If those are the contents with dynamic nature, the work is even more demanding. This article offers a brief description of ARSORS information database established in 2015 for the field of cultural heritage of organs within the framework of *Ars Organi Slovenia Programme*. The three-level system consists of material storage room, filing relationally organised collection, and public list. Material storage room is a cross-sectional archive in which not only the original material, but also the duplicates of the archival material that were selected from predominantly archival sources in Slovenia and abroad are held. The comprehensive and dynamic data system allows a high operational efficiency in the decision-making process as well as comprehensive and synthetic examination necessary for management planning which includes all the findings that are directly supported by readily accessible material in permanently accessible storage.

Ključne besede:

presečni arhiv,
podatki,
informatika,
kulturna
dediščina, orgle

Key-words:

Cross-sectional
archives, data,
information
technology,
cultural heritage,
organs

Uvod

Namen arhivov je ohranjanje in varovanje gradiv, ki so pomembna za razvoj nacionalne zavesti in identitete ter predstavljajo pomemben del nacionalnega spomina.¹ Arhivska dejavnost se izvaja na različnih ravneh. Najpogosteje jo izvajajo javne ustanove, od oseb zasebnega prava pa so za slovenski kulturnozgodovinski prostor najbolj pomembni cerkveni arhivi v Sloveniji in okolici. Nekatera gradiva, predvsem osebna, ki so lahko enako pomembna kot narodova dediščina, ostajajo tudi v zasebni lasti naslednikov in dedičev.

Pri uporabniški praksi osrednjo enoto arhivskega gradiva običajno imenujemo fond, ki je – če gledamo v smislu informatike – vhodna enota in se torej oblikuje ob prihodu gradiva v arhivsko ustanovo. Arhivsko gradivo se ob prejemu razporedi in katalogizira po izbrani klasifikaciji.² Katalogi so interni in/ali javni. Klasifikacije na najvišji hierarhični ravni so običajno geografske, časovne, personalne ali vsebinske. V nekaterih arhivih se gradivo ločuje glede na medij, na katerem se gradivo hrani. V primerih majhnih fondov se celotno gradivo marsikje ohranja skupaj. Če je bilo gradivo prenešeno na mikrofilm ali kakorkoli digitalizirano, zanj neredko obstajajo samostojni katalogi. V Sloveniji se javni arhivi ravnaajo po zakonodaji in standardih. Tudi sosednje države in regije, ki hranijo pomembno gradivo za slovenski prostor, imajo svoje predpise, ki se medsebojno nekoliko razlikujejo. Vendar je očitno, da zaradi narave vsebin predpisi ne morejo biti absolutni in ima torej strokovna služba pristojnost ravnati gradivu in razmeram primerno. Vsebina nekaterih fondov je dinamična, zato ni redkost, da jih je treba po določenem času preurediti in tudi prekategorizirati. Preureditev se v posameznih primerih izvede tudi iz drugih strokovnih razlogov.

Eden od namenov arhivske dejavnosti je tudi omogočanje raziskav.³ V ta namen večina arhivov omogoča vpogled v gradivo in ima za podporo uporabnikom organizirano ustrezno usposobljeno službo. Posebno dragoceni so pri tem katalogi, še posebej taki, ki omogočajo iskanje s pomočjo digitalnih tehnologij. Kadar gre za raziskavo vsebine, kjer zadovoljivo večino podatkov dobimo v enem arhivskem fondu ali v eni sami ustanovi, je delo razmeroma enostavno, npr., če so nasledniki npr. celotno dediščino nekega pisatelja izročili eni sami knjižnici.

Pri raziskavah gre – v informacijskem smislu – za izhodne enote. Provenienca raziskovalne vsebine je namreč redko zbrana na enem mestu. Neredko se zato raziskovalci za konkretne potrebe lotevajo presečnih raziskav, v katerih morajo pregledati npr. širše območje, kot ga pokriva nek pokrajinski arhiv ali fond, oziroma se podatki, ki jih zanimajo, nahajajo v različnih, celo zelo raznorodnih virih, na različnih medijih, v inštitucijah različnih tipov, pri zasebnikih, v več jezikih, morda kar v različnih državah. V takih primerih je delo smiselno organizirati s pomočjo celovitega podatkovno-informacijskega sistema, v katerem se podatki smiselno zbirajo in urejajo. Posamezni moduli sistema morajo biti navznoter urejeni v logični strukturi, navzven pa smiselno povezani z drugimi moduli ali sorodnimi projekti. Celotna struktura mora predvsem služiti namenu oziroma rezultatom, hkrati pa biti racionalna glede časa in smiselnega obsega, ki ga narekuje namen. Posebej je pomembno, da se o podatkih ali skupinah podatkov vodijo tudi metapodatki na več ravneh, in sicer tako, da je na posameznih in tudi na najvišji ravni vedno dovolj dobro razvidno, kje je podatkovna zbirka že zadovoljivo popolnjena, kje pa imamo še praznine.

¹ Ministrstvo za kulturo. *Arhivska dejavnost in varstvo arhivskega gradiva*.

² Prim. *Pravilnik o določanju rokov hranjenja dokumentarnega gradiva v javni upravi*.

³ Prim. *Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (ZVDAGA)* (Uradni list RS, št. 30/2006).

Namen in smisel urejene podatkovne zbirke je tudi ciljna operativnost, zato rezultati raziskovanj morajo voditi k smiselni uporabi v praksi. Operativnost je potrebna npr. zaradi načrtovanja na področju določenega segmenta družbenih ali gospodarskih dejavnosti ter ukrepanja v splošnih ali posameznih primerih. Arhivsko gradivo je neredko izvrstna podlaga za argumentiranje posameznih dejanj ali dejavnosti na področju varstva kulturne dediščine.

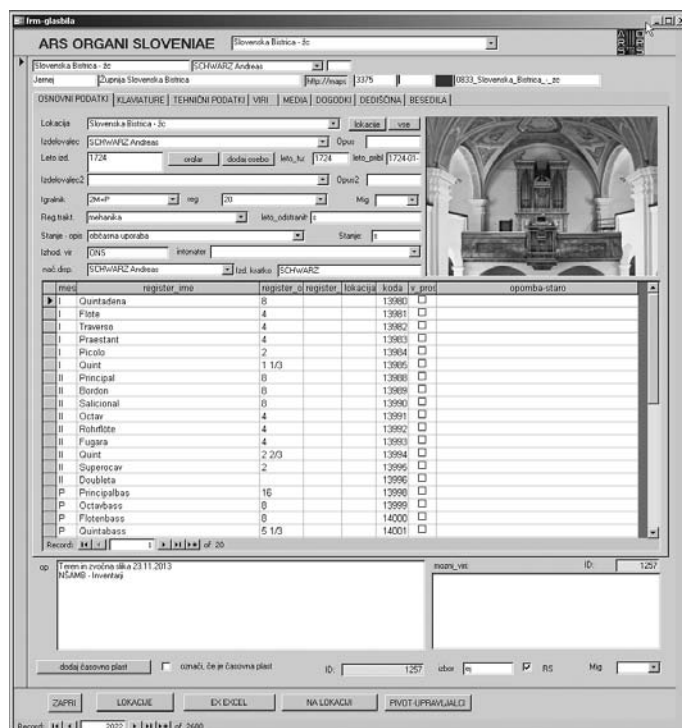
Podatkovna zbirka ARSORS

ARSORS je kratica za program *Ars organi Sloveniae – orgelska umetnost na Slovenskem* in hkrati ime podatkovne zbirke, v katero se od leta 2005 organizirano zbirajo podatki o slovenskih orglah. Orgle so precej ozko področje umetnosti in kulturne dediščine, ki pa ima to značilnost, da so kot glasbeni inštrument v stalni uporabi, da se tudi njihov zvočni in tehnološki razvoj ni ustavil in da se neprestano razvijajo tudi rešitve za nove glasbeno-interpretacijske možnosti.

S stališča zgodovinske dediščine so torej pomembna predvsem starejša glasbila, s stališča tehniške dediščine pa recentne inovacije. Ker so orgle glasbilo in je njihov poglavitni smisel glasba, njihova zgodovina ne vsebuje le primarne in sekundarne listinske dokumentacije, ampak lahko tudi zvočno in slikovno gradivo ter materialna dejstva, za katera so večinoma pristojni muzeji. Ker raziskave orgel formalno potekajo že več kot stoletje in pol, so marsikatera dognanja že analitsko in sintetsko utemeljena v znanstveni literaturi. Za taka gradiva skrbijo knjižnice.

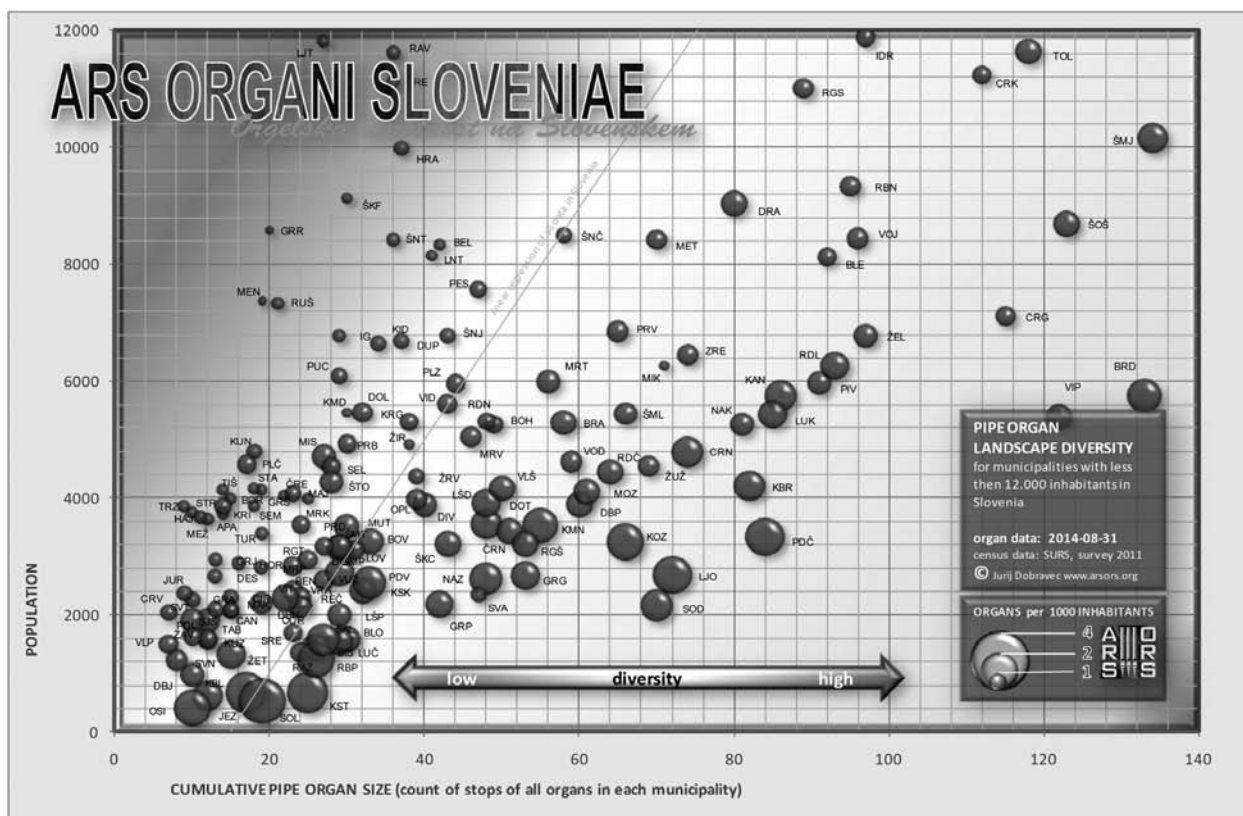
Kljub razmeroma visoki ceni izdelave in vzdrževanja v vseh obdobjih, zaradi katere bi pričakovali vsaj jasno računovodsko dokumentacijo, so listine o starejših orglah precej skope, predvsem pa raztresene. Iskanje razlogov za takšno stanje bi preseгло namen te razprave, vsekakor pa je povezano z družbenopolitičnimi spremembami v preteklosti. Odločitve o zahtevnejših posegih v orgle in neredko potrebno hitro ukrepanje s strani stroke zahtevajo kakovostno argumentacijo. Če ravnamo drugače, obstaja velika verjetnost, da bo dediščina za vedno izgubljena.

ARSORS je trinivojska podatkovna zbirka, ki je hkrati skladišče oziroma presečni arhiv dokumentacije. V celoti je digitalna, vključno z arhivom, v katerega poleg digitalne dokumentacije vstopa le digitalizirana. Posamezna dejstva so lahko povezana navzven, npr. v obliki spletnih povezav na digitalne članke (dlib, Cobiss, SIstory,

Osnovni vmesnik relacijske podatkovne zbirke ARSORS za vnos in pregled podatkov

INDOK, EUROPEANA), v katerih so omenjene ali obravnavajo orgle, na zemljevid z lokacijo, ki jo lahko uporabnik prikliče z enim klikom, posamezne kazalke kažejo na točno določene strani v pdf dokumentih, ki so lokalno shranjeni v drugih, neorgelskih digitalnih skladiščih, ali pa so javno dostopni na spletu doma in po svetu. Nastala podatkovna struktura ne omogoča le preprostega in navzkrižnega pregledovanja, ampak tudi zahtevnejše analize s pomočjo vrtilnih tabel in grafov, prostorskih prikazov po različnih atributih in podobno. Hkrati so posamezne razpredelnice, relacijske povezave in celotna baza povezljive z drugimi javnimi sistemi, na primer z geodetsko mrežo, evidenco nepremične kulturne dediščine, s cerkvenimi registri, arhivskimi iskalniki in drugo. Izhodišče za zbirko so dejstva, ki jih že več kot pol stoletja zbira in v knjižni obliki izdaja muzikolog dr. Edo Škulj, ki po sistemu Cobiss izkazuje ob koncu leta 2014 kar 997 bibliografskih enot, od katerih se več kot tri četrtine nanaša na orgle.⁴ Med najpomembnejše lahko štejemo sistematične obdelave slovenskih orglar-skih delavnic.

Primer rezultata kompleksne analize in vrednotenja na podlagi presečnega arhiva urejenih podatkov o slovenskih orglah. Graf prikazuje razmerje med številom in velikostjo orgel glede na število prebivalcev po slovenskih občinah.

Struktura podatkovne zbirke

Podatkovna zbirka ARSORS je zgrajena hierarhično in mozaično. V osnovi jo sestavljajo tri hierarhične ravni: (1) skladišče gradiv, (2) kartotečna relacijsko urejena zbirka in (3) javni seznam z osnovnimi podatki. Vsaka od njih ima svoj standard, svojo strukturo, svoj sistem in specifično uporabnost. Osnovna enota skladišča gradiv je lokaliteta, kartoteke in javnega seznama pa posamezno glas-

⁴ Podatek na podlagi pregleda bibliografije na portalu Cobiss, 2014.

bilo. Podatki v vsaki od treh ravni so zaradi narave obravnavanih objektov mozaični, kar pomeni, da so za vsako osnovno enoto zbrani različni podatki in da nekateri podatki tudi manjkajo. Nadzor nad hierarhijo v javnem in kartotečnem delu se izvaja s pomočjo metapodatkov ob vsakem posameznem zapisu.

Skladišče gradiv

Struktura

Skladišče gradiv je v bistvu arhiv dokumentacije in ima dve osnovni vlogi. Najprej predstavlja vhodno in s tem osnovno hierarhično raven. Hkrati gre za digitalno shrambo kopij vsega dostopnega gradiva, s katerim je mogoče argumentirati navedbe v preostalih dveh hierarhičnih ravneh podatkovne zbirke. V skladišče kot vhodni modul prihajajo različna gradiva, ki so ločena na zunanje in notranje vire. Zunanja gradiva niso nastala v okviru programa. Notranji viri pa so rezultat različnih projektov in nalog *Ars organi Sloveniae*, kjer gre predvsem za zvočno in slikovno gradivo, zapiske s terena in primerjalne analize. Za še stoječe orgle so v začetnem obdobju prevladovala zunanja gradiva, v zadnjem času pa na podlagi lastnega terenskega dela vse večjo težo dobivajo notranji argumenti. V primerih nasprotujočih si argumentov ima običajno večjo težo terenski ogled, vendar gradiva z dvomljivimi, neargumentiranimi ali napačnimi navedbami niso zavržena, ampak s posebno oznako ostanejo v skladišču.

Za razliko od ostalih dveh ravní osnovna enota skladišča gradiv niso orgle kot glasbilo, ampak lokaliteta. Najbolj pogosto gre namreč za istega upravljavca oziroma lastnika. S tem je poenostavljeno iskanje in raziskovanje po javnih arhivih, kjer je ena od vrhnjih kategorij v arhivski strukturi prav lokacija. Ker so dogodki lokacije vpeti v isti mikrokulturni prostor, je zato sledljivost in sosledje dogodkov na isti lokaciji tako najbolj optimalno in logično tudi kar se tiče orgel samih in z njimi povezanih dogodkov.

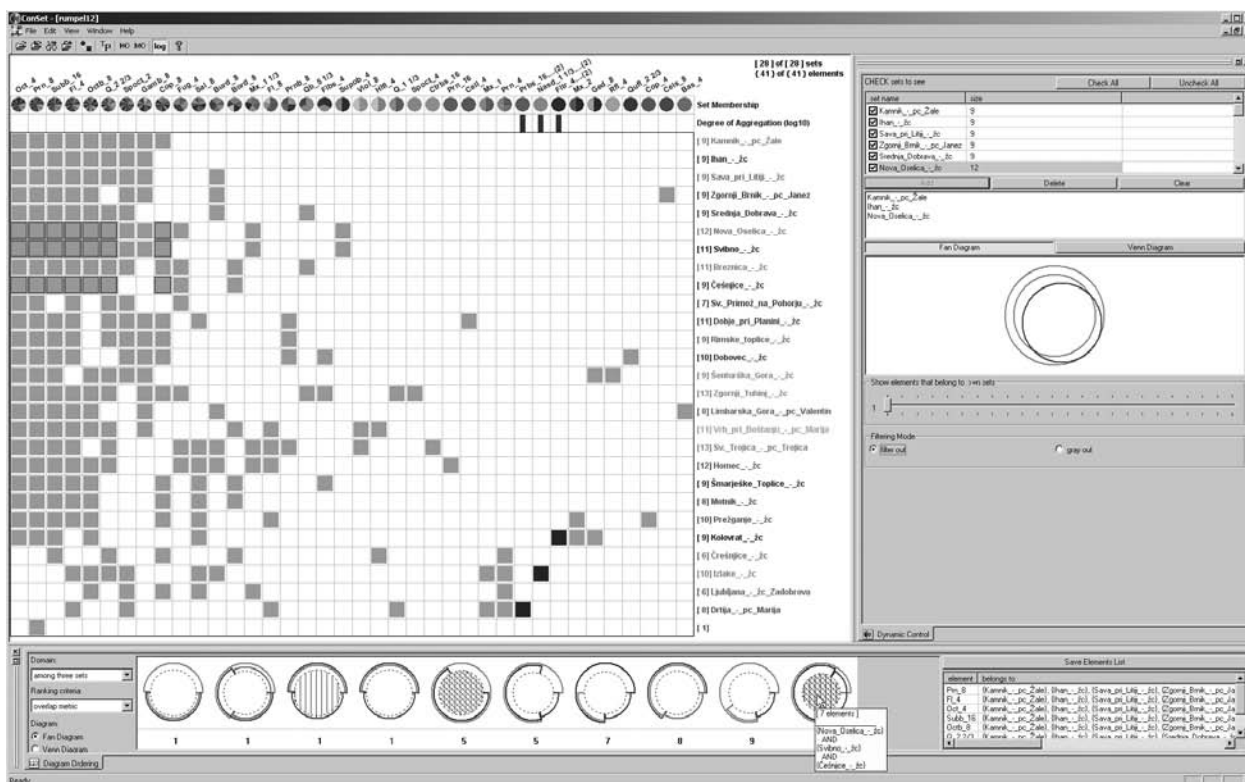
Delovanje in uporaba

Delovanje skladišča gradiv je v celoti digitalno in za uporabo zelo preprosto. Dejansko gre za mape, ki nosijo imena lokalitet. Ime mape je identifikator, s katerim se mape relacijsko povežejo z drugimi razpredelnicami in objekti v podatkovni zbirki. Podmape se običajno uvedejo za fotografije ali zvočne posnetke s terena oziroma kakšen specifičen pisni vir, ki ga sestavlja večje število datotek. Metapodatkovni sistem tu ni standardiziran, ampak ob vnosu v sistem velja samo zahteva, da se v ime mape ali digitalnega posnetka, ki je lahko v katerikoli berljivem formatu, navedeta datum nastanka in oznaka avtorja vsebine, če je ta poznan. Ob vsakokratnem rezervnem arhiviranju gradiva se kot besedilna datoteka pripravi seznam vsebine celotnega skladišča gradiv.

V praksi zbiranja gradiva v skladišče oziroma arhiv podatkov delo poteka tako, da se vsako prispelo gradivo, ki se ali bi se lahko nanašalo na orgle na določeni lokaciji, digitalizira in vloži v odgovarjajočo digitalno mapo. Tako nastaja za vsako lokacijo s sedanjimi ali nekdanjimi orglami zbirka digitaliziranih in digitalnih gradiv brez določene standardizirane strukture, ki dobi svoj informacijski smisel v povezavi oziroma ob prevajanju virov v standardizirane podatke osrednjega dela podatkovne zbirke.

Kljub navidezni neurejenosti imajo gradiva v skladišču vsaj eno metapodatkovno oznako, po kateri jih ločimo na tri kategorije: obdelano, neobdelano in zavrženo. Kategorija »obdelano« predstavlja gradiva, ki so že prevedena v podatkovni sistem osrednjega kartotečnega nivoja. V kategoriji »neobdelano« so gradiva, ki smo jih že zbrali, vendar čakajo na obdelavo in vnos v sistem.

»Zavrženo« je kategorija, s katero označimo pisne navedbe, ki so se na podlagi novejšega preverjanja in primerjav izkazale za zmotne. Zelo pomembno je, da v skladišču gradiv ostanejo, saj predvsem pri obravnavi zgodovinskih dejstev o orglah v preteklosti lahko pride do novih spoznanj, ki že zavržena dejstva prikažejo v drugačni luči. Tudi sicer je treba upoštevati, da kategorije zaradi narave obravnavnih objektov in različnosti gradiv (pisna različnih tipov, zvočna, slikovna, multimedijška ...) niso popolnoma enoznačne in strogo ločene. Tako kategorija »obdelano« ne pomeni, da iz nekega vira ni mogoče tudi pozneje še razbrati določenih podatkov. Na primer iz neke fotografije, ki jo že uvrstimo med obdelane, smo morda danes razbrali dispozicijo nekih orgel, ob obdelavi pa nismo bili pozorni na nek likovni element, po katerem bi lahko sklepali na doslej neidentificirano avtorstvo.

Atributni podatki v bazi omogočajo tudi zahtevnejše analize, ki temeljijo na matrični ureditvi podatkov. Na sliki je pregled orgel izbranega orglarja (Peter Rumpel 1787–1861) in nekaterih njegovih orgel. S Fanovimi in Vennovimi diagrami, ki predstavljajo preseke več kot dveh množic, lahko nazorno prikažemo stopnjo podobnosti med posameznimi glasbili.

Skladišče kot presečni arhiv

S skladiščem podatkov je tako nastal arhiv vseh podatkov o orglah na Slovenskem, ki se seveda še stalno dopolnjuje. V osnovi gre za interni arhiv, v katerem se skladiščijo rezultati sedanjih raziskav, terenskih ogledov ipd., hkrati pa za presečni arhiv gradiv iz drugih arhivov in sorodnih ustanov, tako javnih kot zasebnih. Kopije se, kjer je to zahtevano s strani izvirnega upravljalca, hranijo z ustreznimi dovoljenji oziroma pod določenimi pogoji notranje ali zunanje uporabe. Npr. za zvočni ali video posnetek koncerta, ki smo ga dokumentarno posneli in ga hranimo v skladišču podatkov, izvajalec sam določi, ali bo javen ali izključno namenjen internim analizam in raziskavam. Podobno je s fotografijami, ki načelno ostanejo last fotografa. Dosledno se vodi evidenca izvirne lokaci-

je, upravljavca ali lastništva neke dokumentacije, kar je posebej pomembno v primerih javne objave gradiva.

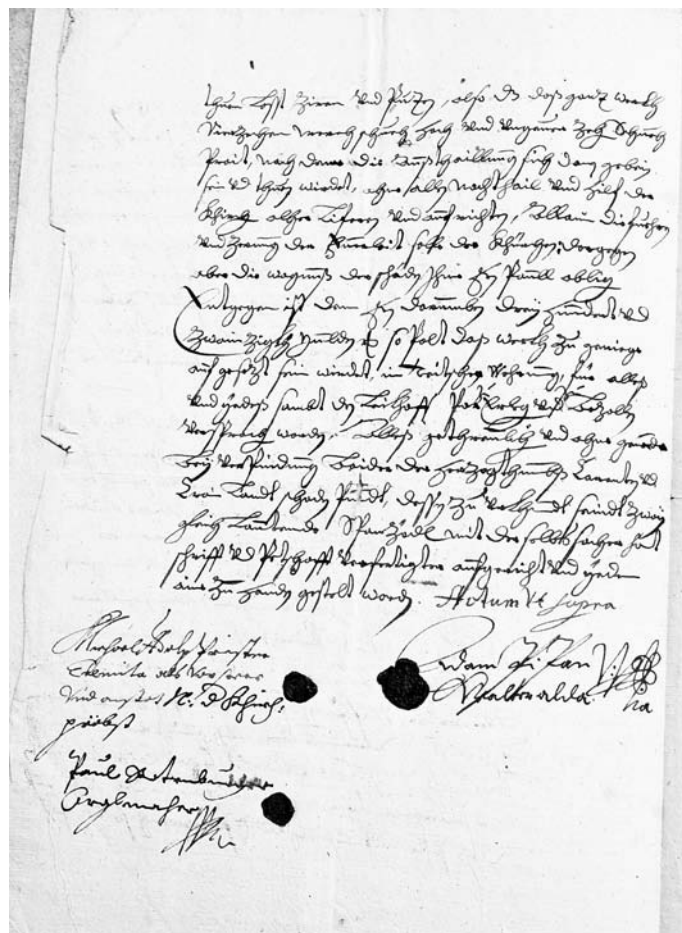
Stanje v letu 2016

Danes skladišče podatkov v bazi ARSORS hrani več kot 24.000 digitaliziranih historičnih dokumentov, ki predstavljajo argumente za posamezne navedbe. Poleg tega smo v zadnjih petih letih sistematično posneli več kot 44.000 fotografij orgel in detajlov in do različnih podrobnosti sistematično posneli zvoke posameznih registrov 210 slovenskih orgel, najbolj dragocene celo po posameznih piščalih. Vsi posnetki so digitalni in vzorčeni v resoluciji 96 ali 192 kHz/s. Skladišče se stalno polni z novimi dvojniki dokumentov različnih arhivov v Sloveniji, v zadnjem obdobju pa tudi iz cerkvenih arhivov bližnjih škofijskih mest, od koder so nekdanj upravljali posamezne predele Slovenije.

Relacijska podatkovna zbirka

Moduli

Osrednji del podatkovne zbirke ARSORS predstavlja relacijska podatkovna zbirka, ki jo sestavlja več modulov. Osnovni modul je večdelni kartotečni zapis, na katerega se veže več pomožnih razpredelnic in seznamov. Kartotečni zapis predstavlja ene orgle in ima več hierarhičnih plasti. V zgornji plasti je splošni zapis ugotovljenih dejstev o vsakem glasbilu, ki omogoča vpis čez 100 različnih podatkov tehnične, akustične, geografske, zgodovinske, upravne in personalne narave. Zasnova posameznih elementov in podatkovna struktura temelji na nemškem vzoru ORDA.⁵ Če je pri določenih orglah v preteklosti prihajalo do pomembnih vsebinskih sprememb, je splošni zapis lahko dodatno razdeljen na časovne podplasti, podobno kot jih ima avstrijska zbirka podatkov.⁶ Relacijsko vezane podtabele vsebujejo podatke o detajlih posameznih orgel, na primer seznam registrov z osnovnimi značilnostmi, dogodke ob orglah, osebe, ki so opravljale kakšna popravila, in podobno. V načrtu je izdelati tudi globlje hierarhične plasti, kamor bomo na primer vpisovali značilnosti in mere posameznih piščali in drugih delov orgel. Ti po-

V skladišču podatkov hranimo skenograme mnogih dokumentov, ki so pomembni za razvoj orglarstva pri nas. Na sliki je eden najstarejših znanih primarnih dokumentov o kakšnih slovenskih orglah: zadnja stran pogodbe za Rotenburgerjeve orgle na Blejskem otoku, ki so še deloma ohranjene. Izvirnik hrani NŠAL.

⁵ Pape: *ORDA 2015 Benutzerhandbuch*, str. 1–7.

⁶ Strobl: *Die österreichische Orgeldatenbank*, str. 4.

datki, večinoma menzure, se zdaj vodijo v ločenih razpredelnicah po obstoječih standardih.⁷

Vsak kartotečni zapis ima obvezno tudi metapodatkovne oznake, iz katerih je jasno mogoče razbrati, koliko in katere podatke o nekih orglah imamo oziroma kakšno stopnjo količine in kakovosti poznavanja nekega glasbila smo v okviru programa ARSORS dosegli. Del metanavedb o količini in vrsti podrobnih podatkov je objavljen tudi v javnem delu zbirke na spletnem seznamu. Metaoznaka kakovosti podatkov je v nekaterih primerih razvidna iz količine podatkov, v drugih pa jih določamo po specifičnih kategorijah ali izkustveno. Specifične kategorije se na primer vodijo za celovito oznako stanja orgel v povezavi s podatki o orglah, kjer opredeljujemo 17 kategorij. Med metapodatki velja izpostaviti še ugotovitve stanja o orglah, kjer ločujemo naslednje kategorije: (s) orgle stojijo, (sn) stojijo neuporabne, (sk) shranjene v skladišču, (vs) orgle verjetno stojijo, (x) orgle odstranjene ali uničene, (vx) verjetno uničene, (d) deli ohranjeni, (nn) ni znano oziroma ni podatka. Metapodatki so hkrati orodje za preverjanje napredka in kakovosti dela, ki ga prikazujemo v letnih, projektnih in drugih poročilih v tabelarni ali grafični obliki.

Poleg osrednjih podatkov o orglah kot pomembne izpostavljamo relacijsko vezane razpredelnice, v katerih vodimo podatke o lokalitetah in izdelovalcih. Lokaliteta po eni strani predstavlja kulturnozgodovinsko in slogovno-akustično ozadje nastanka in uporabe orgel, po drugi pa se preko lokalitete povezujemo s sorodnimi podatkovnimi zbirkami v državi in v tujini. Kot povezovalni identifikator lahko služi evidenčna številka dediščine (EŠD), ime kraja ali koordinate. EŠD je predvsem uporaben pri objektih, ki jih pristojne ustanove vodijo v seznamih kulturne dediščine.⁸ Vendar ga ni mogoče uporabiti v primerih novejših cerkva, glasbenih šol ali zasebnih lastnikov, prav tako tudi ne pri orglah, ki so jih slovenski orglarji izdelali in postavili za tuje naročnike. Pri imenu kraja se soočamo s problemi historične tiponomije, različnih pravopisov in načinov zapisov posameznih imen krajev v arhivskih virih in obdobjih, razlikah v imenih župnij – upravljavcev in uradnih imen krajev, problematično je tudi črkovanje imen krajev v tujini, prav tudi nedoslednost izdelovalcev orgel pri navedbah krajev. Vsi podatki so geokodirani. Ocene topološke natančnosti so pokazale največja odstopanja, manjša od 40 metrov, povprečna pa pod 8 metrov, kar glede na velikosti cerkva za praktično uporabo povsem zadostuje. Pri določevanju nekdanjih cerkva, kot na primer na Kočevskem, in v primerih nekaterih porušeni gradov in mestnih objektov z orglami, smo si pomagali s kartami Franciscejskega, Terzijanskega in Jožefinskega katastra iz *Arhiva Republike Slovenije* (Arhiv RS).

Druga pomembna pomožna razpredelnica predstavlja podatke o orglarjih oziroma izdelovalcih in vzdrževalcih orgel, ki predstavlja nadgrajen že obstoječ seznam.⁹ Dozdajšnje, večinoma opisne podatke, smo prestrukturirali v podatkovni sistem, ki ga je mogoče relacijsko povezovati in na njegovi podlagi izvajati različne vsebinske, prostorske in časovne analize ter pripravljati preglede, ki služijo drugim raziskovalnim nalogam. Pri tem modulu se večinoma srečujemo s problemi različnega črkovanja imen domačih in tujih orglarjev in pogosto nejasnostjo generacijskih ali lastniških sprememb posameznih orglarjskih delavnic.

Tretja razpredelnica, sistem bibliografije in uporabljenih virov, je v pripravi. Načrtovano je, da se bodo pisni tiskani viri lahko povezovali v sistem Cobiss, arhivski na podatke SIRANET, iskalnik Arhiva RS in druge urejene državne sisteme, posamezni zapisi pa tudi v interno, zgoraj opisano skladišče gradiv.

⁷ Bosch, Döhring, Kalipp: *Lexikon Orgelbau*, str. 86.

⁸ Glej Zakrajšek, Kovačec Naglič, Dimitrovska Andrews: *Razvoj sistema množičnega vrednotenja nepremičnin: izhodišča*, str. 6.

⁹ Koter: *Izdelovalci glasbil na Slovenskem*, str. 123–152.

Glede na potrebe vstopnih podatkov, notranjih analiz in konkretnih analitskih rezultatov se celotna struktura programske prilagaja, vendar jedro ostaja vedno isto. Pri spremembah strukture je poskrbljeno, da vsebina ostane konsistentna. Na primer, če osnovnemu kartončku dodamo eno polje (oziroma stolpec v neko razpredelnico), v katerega bomo vnašali neko novo lastnost, dobijo vsi do tedaj vnešeni kartončki metapodatkovno oznako, da je bilo to polje naknadno dodano in da torej pri prej obravnavanih orglah še nismo vedeli, kako pozneje vpeljano lastnost opredeliti. Z revizijo podatkov za nazaj se take začasne označbe odpravijo, metapodatek pa se izbriše.

Struktura relacijske podatkovne zbirke omogoča različna poizvedovanja, pripravo vrtilnih tabel in grafov, filtriranja z različnimi kriteriji in podobne analitske operacije, iz katerih je mogoče pridobiti dodatne podatke o posamezni skupini orgel ali celotni slovenski orgelski krajini. Kot produkt je mogoče posamezne sklope podatkov izvažati v različne oblike, ki so primerne za tematska, časovna in prostorska raziskovanja, pa tudi za končnega uporabnika, na primer pripravo strnjenih podatkov za uvoz v avtomobilske navigacijske (GPS) naprave ali tako imenovane pametne prenosne telefone.¹⁰

Hierarhična mozaičnost relacijske podatkovne zbirke

Kot je razvidno iz opisov posameznih, med seboj povezanih razpredelnic, gre za večdimenzionalni hierarhični podatkovni sistem. Hkrati zaradi narave obravnavane vsebine in različne stopnje raziskanosti posameznih orgel, njihovih posameznih delov ali vzporednih dejstev ARSORS ni zvezno popolna podatkovna zbirka. Zato rečemo, da je stopnja poznavanja orgel mozaična, mozaik pa je na različnih hierarhičnih ravneh ali segmentih različno gost.¹¹ Podatkovne zbirke s pomanjkljivimi podatki, ki so zelo pogoste v bazičnem naravoslovju ali ob zelo dinamičnih podatkih, so za analitsko delo običajno omejeno uporabne in zanje poznamo tudi posebne statistične pristope. Pristop »hierarhična mozaičnost« omogoča, da uporabnost nepopolne zbirke in statističnih metod vseeno znatno povečamo s kakovostnimi metapodatki ob vsakem zapisu. Hierarhična mozaičnost v bistvu pomeni, da vemo, kakšen je mozaik celotne podatkovne zbirke oziroma predvsem, da je ob obdelavi jasno, česa in koliko ne vemo.

Obseg in stanje vsebine v letu 2016

V relacijski podatkovni zbirki je v času pisanja v obdelavi 2.700 orgel, ki so stale ali še stojijo znotraj meja Republike Slovenije, in takih, ki so jih izdelali slovenski izdelovalci za naročnike zunaj meja. Slednje predstavljajo približno šestino vseh zapisov. V obdelavi je nekaj več kot 1.800 lokacij. Ocenjujemo, da seznama orgel in lokacij v Sloveniji dosejata vsaj 98 % popolnosti, kar bo za celotno državo mogoče potrditi do konca leta 2017, ko se zaključi projekt terenskega ogleda vseh znanih lokacij po Sloveniji.

Javni seznam z osnovnimi podatki na spletni strani

Tretjo integralno raven podatkovne zbirke ARSORS predstavlja spletna predstavitev v obliki seznama, interaktivnega zemljevida in nekaterih drugih

¹⁰ Dobravec: *Die Orgeldatenbank Slovenien*, str.6.

¹¹ Dobravec: *Prostorska informacijska infrastruktura uprave Triglavskega narodnega parka*, str. 4.

oblik predstavljanja in promoviranja slovenske orgelske dediščine. V zadnjih letih spletna stran www.arsors.org pravzaprav prerašča v celovit komunikacijski portal. Statistika v letih 2014 in 2015 beleži mesečno od 60 do 90 obiskov na dan. Za razmeroma ozko nišno področje organoslovja in varstva orgelske dediščine je to zavidljiv rezultat.

Ključni del spletne strani ostaja podatkovni seznam orgel, ki je nekakšen izvleček interne relacijske podatkovne zbirke. Osnovni modul predstavlja seznam orgel, kjer so navedeni:

- kraj,
- čas izdelave,
- upravljalec
- avtor,
- velikost inštrumenta (število klaviatur, število registrov),
- oznaka o stanju internega zapisa (metapodatek),
- izhodiščni vir podatkov.

Kot vir je zabeležen le tisti, ki predstavlja izhodišče oziroma začetek podatkovnega zapisa. Seznam uporabniku omogoča nekatera enostavna razporejanja in štetja po izbranih parametrih. Neposredno je mogoče klicati prikaz lokacije izbranega glasbila na spletnem zemljevidu.

Uporabniku so na spletni strani dostopna še nekatera druga orodja interpretacije podatkov iz osrednjega dela zbirke, kot na primer interaktivni zemljevid z vsemi lokacijami, seznamami števila opusov po orglarjih in časovnica življenja in dela izdelovalcev orgel na Slovenskem. Vzporedno nastaja katalog, kjer so posamezna glasbila podrobneje predstavljena z opisom, fotografijo in zvokom. Fotografsko galerijo, ki je nekaj časa domovala na tem spletnem portalu, smo nedavno preselili na mednarodno spletno stran www.georganum.net. Javno zbirko dopolnjuje seznam slovenske orgelske literature in večjezični delovni slovarček orgelskih izrazov.

Posebnost javne ravní je obrazec, v katerega uporabniki lahko v interno razpredelnico posredujejo podatke s terena preko spleta. Obrazec v obliki vprašalnika s 46 polji poleg osnovnega namena hkrati služi kot orodje za izobraževanje, čemur so sicer namenjena predvsem splošna poglavja javnega dela zbirke (o orglah, o zbirki, dnevnik, galerija, povezave). Portal je tehnično organiziran s pomočjo odprtih in brezplačno dostopnih orodij.

Sklep

Urejanje podatkov in upravljanje z informacijami postaja v svetu vse bolj nujna dejavnost na večini področij gospodarstva, uprave in znanosti, tako naravoslovja kot vse bolj tudi družboslovja in celo humanistike. Arhivi, ki so nekoč služili bazičnim raziskavam zanimivih zgodovinskih fenomenov, postajajo nepogrešljiv vir poglobljenih analiz in primerjalnih študij, ki služijo točno določenim namenom. Sedanja struktura in organiziranost se novim razmeram postopoma prilagaja z digitalizacijo, internimi in spletnimi iskalniki ter kakovostnim indeksiranjem. Še vedno pa je ključna teža zbiranja argumentov na posameznem raziskovalcu ali raziskovalki.

Orglam smo v organiziranem slovenskem kulturnovarstvenem prostoru doslej posvečali razmeroma malo pozornosti. V stotih letih, v katerih beležimo organizirano spomeniško varstvo,¹² se zdi, da se je stroka še najbolj posvetila posameznim orgelskim omaram,¹³ njihovemu slogu in elementom, ki imajo –

¹² Pirkovič: *Sto let v dobro dediščine*. 2014, str. 3–4.

¹³ Prim. Koter: *Likovna oprema baročnih orgel: Johann Frančišek Janeček in dekoracija njegovih*

podobno kot elementi oltarjev – v danih razmerah slovenskega varstva kulturne dediščine nekako bolj oprijemljivo vrednost. Posledice zapostavljenosti orgelske dediščine so vidne predvsem iz tujine, kjer se slovenski kulturni prostor šele v zadnjih letih uveljavlja kot vzporeden in enakovreden sestavni del večstoletnega razvoja srednjeevropskega orglarstva in orgelske umetnosti.¹⁴ Posledično je opazna relativno površna obdelava našega kulturnega prostora v nekaterih mednarodnih znanstvenih organoloških razpravah, ki obravnavajo jugovzhodni alpski prostor.¹⁵

Čeprav podatkovna zbirka ARSORS ne deluje kot klasični arhiv in ga upravlja nevladna organizacija Jarina Bohinj kot pravna oseba zasebnega prava, pa se interno uporabljajo vsa pravila, ki veljajo za javne arhive, vključno s predpisi, ki urejajo varstvo osebnih podatkov, kulturne dediščine in arhivske dejavnosti, enotne tehnološke zahteve ter njim podobni standardi ali priporočila.

Primer ARSORS kaže, da je mogoče vzpostaviti podatkovno strukturo, ki je za reševanje posameznih primerov tako rekoč hipno operativna, zaradi skrbno pripravljene in dinamične strukture omogoča združevanje in analitiko za potrebe načrtovanja na regionalni in državni ravni, se uspešno vključuje v mednarodne procese varstva orgelske dediščine in je hkrati povsem odprta za vsebinske in strukturne nadgradnje in povezave.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI, SPLETNI VIRI IN VIRI PODATKOVNIH ZBIRK

- ◊ Arhiv Republike Slovenije, arhivski fondi SI AS 174 do SI AS 183 (Terezijanski, Jožefinski in Franciscejski kataster). <http://arsq.gov.si/> oziroma <http://www.arhiv.gov.si/> (dostop v obdobju 1. 1. 2010 do 4. 11. 2014)
- ◊ COBISS Kooperativni online bibliografski sistem in servisi. Edo Škulj – Osebna bibliografija za obdobje 1972–2014. <http://izumbib.izum.si/bibliografije/Y20150414124533-A3370083.html> (dostop 4. 11. 2014).
- ◊ dlib. Spletni portal dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije. <http://dlib.si/>
- ◊ EUROPEANA. Primarni vir: Ministrstvo za kulturo, Direktorat za kulturno dediščino, INDOK center (fototeka - steklene plošče), Slovenija (dostop 4. 11. 2014).
- ◊ INDOK (1987). Interna kartotečna zbirka Orgle. INDOK center Ministrstva za kulturo RS.
- ◊ Sistory. Spletni portal SISTORY – zgodovina Slovenije. <http://sistory.si/>

LITERATURA

- Bosch, M., Döhring, K., Kalipp W., (2007): *Lexikon Orgelbau*. Bärenreiter, 2007.
- Dobravec, Jurij: Prostorska informacijska infrastruktura uprave Triglavskega narodnega parka. V: *Triglavski razgledi – znanstveno-izobraževalni časopis Triglavskega narodnega parka*. Leto IV (2000), št. 6, Triglavski narodni park, Bled. Str. 1–16.
- Dobravec, Jurij: Die Orgeldatenbank Slovenien. V: *Internationale Arbeitsgemeinschaft für Orgeldokumentation (IAOD) e. V. Jahrestagung 2012. Orgeldatenbanken in Europa – Stand und Zukunft*. Luzern, 2012, str. 6–7.
- Hainz, Otmar: *Frühbarocke Orgeln in der Steiermark*. Zur Genese eines süddeutsch-österreichischen Instrumententyps des 17. Jahrhunderts. Reihe: Forschungen zur

orgelskih omar, str. 45–63.

¹⁴ Rensch: *Die Orgel – ein zentrales Kulturgut*, str. 19–25.

¹⁵ Prim. Hainz: *Frühbarocke Orgeln in der Steiermark*.

- geschichtlichen Landeskunde der Steiermark. Lit Verlag. 2013, str. 1–219, s prilogami.
- Koter, Darja: Izdelovalci glasbil na Slovenskem 1606–1918/Instrument makers in Slovenia 1606–1918. V: *Muzikološki zbornik*, leto 2003, letnik 39, številka 1/2. Str. 123–152. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, oddelek za muzikologijo.
- Koter, Darja: Likovna oprema baročnih orgel: Johann Frančišek Janeček in dekoracija njegovih orgelskih omar. V: *Muzikološki zbornik* L. 45, št. 1 (2009). Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za muzikologijo, Ljubljana, 2009. Str. 45–63.
- Ministrstvo za kulturo. *Arhivska dejavnost in varstvo arhivskega gradiva*. Spletna objava <http://www.mk.gov.si/> [2016-06-30].
- Pape, Uwe: *Orgeldokumentation*. <http://www.pape-verlag.de/orgeldoku.htm> (dostop 4. 11. 2014).
- Pape, Uwe: *ORDA 2015 Benutzerhandbuch*. Technische Universität Berlin, 2006.
- Pirkovič, Jelka: *Sto let v dobro dediščine, program prireditvev*. Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, 2014. Str. 3–4.
- Rensch, Klaus: Dei Orgel – ein centrales Kulturgut. ISO journal, št. 39, december 2011. International society of Organbuilders. Str. 19–25.
- Strobl, Sepp: Die österreichische Orgeldatenbank. V: *Internationale Arbeitsgemeinschaft für Orgeldokumentation (IAOD) e. V. Jahrestagung 2012. Orgeldatenbanken in Europa – Stand und Zukunft*. Luzern, 2012, str. 4.
- Zakrajšek, F., Kovačec Naglič, K.: G.I.S. model kulturne dediščine v Republiki Sloveniji. V: *INDO'98 – Informatika v državnih organih*, Portorož, 21.–23. oktober 1998. http://www.mk.gov.si/fileadmin/mizks.gov.si/pageuploads/Kulturna_dediscina/REGISTER/RND/indo98.pdf (dostop 4. 11. 2014).
- Zakrajšek, F., Kovačec Naglič, K., Dimitrovska Andrews K. (1993): *Razvoj sistema množičnega vrednotenja nepremičnin: izhodišča*. Urbanistični inštitut Republike Slovenije, 1993.

PREDPISI IN STANDARDI

- Enotne tehnološke zahteve. I. del Uvodna poglavja in priloge, Različica 2.1, 2013. Ministrstvo za kulturo RS, 2013.
- Pravilnik o določanju rokov hranjenja dokumentarnega gradiva v javni upravi (Uradni list RS, št. 52/2009, z dne 8. 7. 2009).
- Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (ZVDAGA) (Uradni list RS, št. 30/2006, 24/2014 - Odl. US, 51/2014).
- Zakon o varstvu kulturne dediščine. Uradni list RS, št. 16/2008.

SUMMARY

CROSS-SECTIONAL ARCHIVES AND DATABASE ON SLOVENIAN ORGANS ARSORS

The compilation of data and the management of information is becoming an increasingly important activity in most fields of economy, administration, science, as well as social sciences, and even humanities. Archives, designed to promote basic researches of historical phenomena are becoming an indispensable source of thorough analyses and comparative studies serving specific purposes. The current structure and organisation are gradually adapting to the new realities with digitalisation, internal and web search, and quality indexing. However, an individual researcher must perform the difficult task of compiling the arguments.

Slovenian protection of cultural heritage paid little to no attention to the

organs. It seems that, in the hundred years of organised monument protection,¹⁶ experts dedicated themselves to individual organs' casing¹⁷, their style and elements which have a more tangible value – similar to altars' elements – in a given situation of Slovenian protection of cultural heritage. The consequences of neglecting organ's heritage are visible mainly from abroad where Slovenian cultural area started to assert itself as parallel and equivalent part of centuries-long evolution of Central European organ playing and organ art only in recent years.¹⁸ Consequently, the superficial processing of our cultural area in some international scientific organ discussions addressing the South-East Alpine region is noticeable.¹⁹

¹⁶ Pirkovič: *Sto let v dobro dediščine*. 2014, str. 3–4.

¹⁷ Prim. Koter: *Likovna oprema baročnih orgel: Johann Frančišek Janeček in dekoracija njegovih orgelskih omar*, str. 45–63.

¹⁸ Rensch: *Die Orgel – ein centrales Kulturgut*, str. 19–25.

¹⁹ Prim. Hainz: *Frühbarocke Orgeln in der Steiermark*.

O DELU ARHIVOV IN ZBOROVANJIH ON THE ACTIVITIES OF THE ARCHIVES AND THE CONFERENCES

Mednarodna znanstvena konferenca *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja*, Radenci, 13.–15. april 2016

Mednarodna znanstvena konferenca *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja* se je tudi v letu 2016 odvijala v Hotelu Radin v Radencih. V treh dneh so se predstavili strokovnjaki in znanstveniki iz številnih držav, ki so prispevali tudi članke za objavo v zborniku konference (Italije, Slovenije, Švice, Madžarske, Hrvaške, Bosne in Hercegovine, Črne Gore, Gruzije ter Romunije). Mednarodna konferenca je potekala pod častnim pokroviteljstvom *Mednarodnega arhivskega sveta* med 13. in 15. 4. 2016.

V uvodnem delu konference je prisotne pozdravil direktor *Pokrajinskega arhiva Maribor* Ivan Fras ter direktorica hotelov *Zdravilišča Radenci* Vesna Maučec. Slovesni nagovor ob začetku konference je imela mag. Julijana Bizjak Mlakar, ministrica za kulturo Republike Slovenije. Sledili sta predstavitvi mag. Ivana Šijanca, direktorja podjetja *Trevis, d. o. o.*, generalnega sponzorja za področje klasičnega arhiviranja, ter Boštjana Gaberca, direktorja podjetja *Mikrografija, d. o. o.*, generalnega sponzorja za področje dolgoročne hrambe gradiva.

Vodilna tema konference (namenjen ji je bil prvi dan), je bila popisovanje arhivskega gradiva. Kot ključni govorec je preko video konference nastopil dr. Bogdan Florin Popovici iz Romunije, član ekspertne skupine za popisovanje pri Mednarodnem arhivskem svetu. Predstavil je zasnovo novega standarda popisovanja RIC (Records in Contexts) kot pot k novi stopnji arhivskega popisovanja. Standarde za popisovanje in njihovo uporabo v praksi v Romuniji je predstavila njegova kolegica, dr. Ana-Felicia Diaconu s Fakultete za arhivske znanosti iz Bukarešte.

Sledile so predstavitve prispevkov s področja obdelave arhivskega gradiva v praksi, in sicer mag. Aide Škoro Babić iz Arhiva Republike Slovenije, ki je predstavila pristope in probleme pri obdelavi gradiva vojaških sodišč, ter dr. Julije Barunčić Pletikosić in dr. Željke Križe, ki sta predstavili urejanje in vrednotenje arhivskega gradiva v Hrvaškem spominsko-dokumentacijskem centru.

Uporabo arhivskega gradiva, ki je tesno povezana z njegovim popisovanjem, sta predstavili dr. Alenka Šauperl (*Filozofska fakulteta Ljubljana*) in mag. Zdenka Semlič Rajh (*Pokrajinski arhiv Maribor*), ki sta govorili o vprašanih uporabnikov arhiva ter analizi uporabe vzajemne arhivske podatkovne baze SIRAnet.

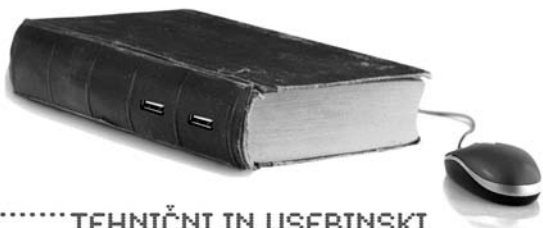
Popoldanski del je bil namenjen sekciji z naslovom *Arhiviranje dokumentacije*. Gregor Završnik iz *Arhiva Republike Slovenije* je predstavil arhiviranje digitalnih prostorskih podatkov, dr. Hrvoje Stančić iz *Filozofske fakultete v Zagrebu* problematiko dolgoročnega varovanja digitalnih podpisov, Marko Kac iz podjetja *Trevis, d. o. o.*, je spregovoril o dilemah fizičnega in digitalnega arhiviranja, medtem ko je Karmen Matkovič iz podjetja *Mikrografija, d. o. o.*, opisala primer urejanja dokumentacije v javnem zavodu.

Sekcija predstavitev na posterjih je tudi letos potekala v avli pred Kongresno dvorano, posterji pa so bili na ogled vse tri dni konference. Avtorji so svoje teme na posterjih predstavili tudi s kratko 10-minutno predstavitvijo v Kongresni dvorani.

Drugi in tretji dan konference sta bila razdeljena na dve sekciji, od katerih je bila ena namenjena ustvarjalcem arhivskega gradiva, druga pa arhivskim strokovnim delavcem. Za ustvarjalce arhivskega gradiva je bila pripravljena delavnica na temo prevzemanja digitalnega arhivskega gradiva od zahteve do

Zbornik mednarodne konference,
Radenci, 13. - 15. april 2016/
International Conference Proceedings,
Radenci, 13 - 15 April 2016

TEHNIČNI IN USEBINSKI
PROBLEMI KLASIČNEGA
IN ELEKTRONSKEGA
ARHIVIRANJA.....

*Popisovanje
arhivskega gradiva*

končnega dostopa v e-ARH.si. Mag. Boris Domajnko, mag. Tatjana Hajtnik, Gregor Završnik (*Arhiv Republike Slovenije*) in dr. Miroslav Novak (*Pokrajinski arhiv Maribor*) so na delavnici predstavili praktična primera priprave in prevzema elektronskega arhivskega gradiva od ustvarjalcev v slovenski elektronski arhiv (e-ARH.si). Prikazali so celoten postopek od priprave gradiva pri ustvarjalcu po vseh zakonskih zahtevah, izgradnjo paketa gradiva za predajo v arhiv (SIP), prenos prevzetega gradiva v e-ARH.si in dostop do tega gradiva s strani zainteresiranih uporabnikov. Ustvarjalci arhivskega gradiva so se v petkovi sekciji seznanili še s prispevki s področja upravljanja z dokumentacijo in njenega materialnega varstva. Predstavitve so pripravili: Marjan Antončič (*Media.doc*), Mirjana Kontestabile (*Pokrajinski arhiv Koper*), Petra Iskra ter Katja Šturm (*RTV-Slovenija*), dr. Jelka Melik (*Arhiv Republike Slovenije*), Nina Goznik (*Zgodovinski arhiv na Ptuju*), Žarko Štrumbl in mag. Gašper Šmid (*Arhiv Republike Slovenije*), dr. Bojan Himmelreich (*Zgodovinski arhiv Celje*), Nataša Majerič Kekec (*Zgodovinski arhiv na Ptuju*), Igor Filipič (*Nadškofijski arhiv Maribor*), dr. Jasna Malešič in Meta Kojc (*Narodna in univerzitetna knjižnica Ljubljana*) in Mojca Kosi.

Sekcija za arhivske strokovne delavce je v dveh dneh obravnavala precej aktualnih strokovnih vprašanj. V prvem delu so se s strokovnimi problemi popisovanja arhivskega gradiva ukvarjali Željka Dmitrus iz *Državnega arhiva v Zagrebu*, dr. Dejan Zadravec iz *Zgodovinskega arhiva na Ptuju* in Nataša Budna Kodrič iz *Zgodovinskega arhiva Ljubljana*. Upravljanje z inventarjem in lokacijami s pomočjo programske opreme scopeArchiv je predstavil Martin Fischer iz Švice, o problemih popisovanja pa so razpravljali še Flora Orthmayr iz *Mestnega arhiva Budimpešta*, Tiffany Schureman iz Katarja, mag. Anton Vatcharadze iz Osrednjega zgodovinskega arhiva Gruzija ter Katarina Kraševac.

S strokovno obdelavo arhivskega gradiva so se ukvarjali tudi preostali predavatelji, ki so svoje prispevke predstavili še zadnji dan konference, med njimi dr. Peter Pavel Klasinc (*Mednarodni inštitut arhivskih znanosti Trst-Maribor, Alma Mater Europea*), Aleksander Lavrenčič (*RTV-Slovenija*), mag. Omer Zulić (*Arhiv Tuzelskega kantona*), dr. Izet Šabotić (Filozofska fakulteta Tuzla), ddr. Azem Kožar (*Društvo arhivskih delavcev Tuzelskega kantona*), dr. Jasna Požgan (*Državni arhiv za Medžimurje*), dr. Jedert Vodopivec (*Arhiv Republike Slovenije*), dr. Vlasta Stavbar in Tanja Štefanec (*Univerzitetna knjižnica Maribor*), dr. Beatrice Romiti in dr. Chiara Cambrai (*Rimska*

univerza La Sapienza), Mirela Mrak (*Državni arhiv v Pazinu*) in mag. Lilijana Urlep (*Nadškofijski arhiv Maribor*).

V 15. zborniku recenziranih znanstvenih prispevkov mednarodne konference z naslovom *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja* so objavljeni vsi prispevki mednarodne konference v Radencih. Prispevki so napisani v slovenskem, hrvaškem, srbskem, bosanskem, nemškem in angleškem jeziku z izvlečki v slovenskem in angleškem jeziku. Povzetki so v angleškem jeziku.

Zbornik konference je ovrednoten kot zbornik recenziranih znanstvenih prispevkov mednarodne konference. Anonimni recenzijski postopek je tako 19 prispevkov klasificiral v kategorijo »Objavljeni znanstveni prispevek na konferenci«, 22 prispevkov pa v kategorijo »Objavljeni strokovni prispevek na konferenci«. Uredniški odbor zbornika se je že v letu 2012 načrtno odločil, da bo skušal dvigniti že doseženo raven objavljenih prispevkov na raven znanstvenih prispevkov. S tem je želel neposredno pripomoči k boljši metodologiji dela in obravnavanja arhivskih strokovnih problemov in vplivati nanjo.

V letu 2016 je zbornik izšel samo v elektronskih medijih. Izdan je bil kot elektronski vir na CD-ROM-u v nakladi 350 izvodov ter kot spletni vir, objavljen na spletni strani Pokrajinskega arhiva Maribor (<http://www.pokarh-mb.si/si/s/193/zbornik-mednarodne-konference-radenci-2016.html>). Zgoščenka in spletna izdaja zbornika vsebujeta 41 prispevkov avtorjev. Izdal in založil ga je *Pokrajinski arhiv Maribor*.

Nina Gostenčnik

LEVÉLTÁRI KUTATÓTÁBOR

Srednja in Gornja Bistrica v Sloveniji ter Zalaszoombatfa in Márokföld na Madžarskem od 24. do 29. junija 2016

Mladi prekmurski in madžarski raziskovalci ter njihovi mentorji, arhivisti, smo se na mednarodnem arhivskem raziskovalnem taboru letos junija zbrali že šestindvajsetič. Tabor se je uradno začel 24. 6. v vaškem domu v naselju Márokföld. Na uradnem začetku tabora sta se prvih taborov spominjala tudi državni poslanec madžarske narodnosti v slovenskem parlamentu, dr. László Göncz, in Endre Gyimesi, bivši direktor Madžarskega nacionalnega arhiva županije Zala. S svojim prihodom nas je počastil tudi slovenski konzul na Madžarskem, dr. Boris Jesih. V svojem nagovoru je poudaril pomembnost tovrstnih taborov za mlade, predvsem pa za povezovanje ljudi na obeh straneh meje.

Protokolarnemu delu je popoldne že sledilo prvo raziskovanje ter spoznavanje naselja Márokföld. Zgodovino vasi nam je predstavila gospa srednjih let, ki je pred leti skupaj s soprogom obiskala vasico. Vas in okolica sta ju tako navdušila, da sta se iz Budimpešte preselila na skrajni zahod Madžarske. Kako zelo sta vzljubila novo okolje, govori dejstvo, da se oba intenzivno ukvarjata tudi z raziskovanjem zgodovine kraja. Danes vasica šteje le 47 prebivalcev, od katerih smo obiskali dve gospe. Ves čas nas je vodil tamkajšnji župan, medtem ko na slovenski strani hiše obiskujemo sami – samo arhivisti in udeleženci tabora. Madžarski kolegi so se čudili zaupljivosti ljudi na naši strani, da spustijo v hišo popolnoma neznane ljudi, ki jim še posodijo arhivsko gradivo za razstavo. Kaj takega si pri njih ne morejo niti predstavljati; ljudje se bojijo, zaklepajo vrata in tujcu pod nobenim pogojem ne odprejo vrat. Ogledali smo si tudi znamenitosti vasi: kalvinsko pokopališče s posebnimi lesenimi nagrobniki, ki jih je že zelo načel zob časa in njihovo restavriranje najverjetneje ni več niti mogoče, 90 let star lesen zvonik ter velik nasad sivke. Pozno popoldne smo se v sosednjem nase-

lju Szengyörgyvölgy udeležili predstavitve najnovejše knjige dr. Lászla Göncza z naslovom *Határ-szél* (Obmejno območje ali z drugim pomenom tudi Veter ob meji). Knjiga s pomenljivim naslovom nosi zgodbe in eseje o življenju ljudi na obeh straneh meje, vse od časa skupne države pa do današnjih dni.

Naslednji dan tabora smo se podali v še eno majhno vasico, v Zalaszombatfa, ki skupaj z devetimi slovenskimi in madžarskimi vasicami tvori pokrajino *Hetés*. Značilnosti pokrajine, njene običaje in kulinariko smo spoznavali skozi oči kiparja, ki se je prav tako kot gospa iz Márokföldu, sem priselil iz Budimpešte. S soprogo sta tukaj našla idealen kraj za bivanje in ustvarjanje. V naselju sta obudila mnogo že skorajda izumrlih običajev, med drugim pa skrbita tudi za lep vizualni izgled vasice. Ena od posebnosti teh krajev je potica *fumu*, posebna ženitovajska pogača v obliki dojenčka, ki jo dobita mladoporočenca. Tudi tukaj smo obiskali le dve družini, s katerimi je bilo že v naprej zmenjeno, da pridemo in da pripravijo gradivo.

Tretji dan tabora smo se odpravili na raziskovanje v Slovenijo, v Srednjo in Gornjo Bistrico. Razdelili smo se v več mešanih, slovensko-madžarskih skupin, in potrkali malodane na vsaka vrata. Obe Bistrici sta veliki vasi, saj štejeta skupaj kar 1203 prebivalcev, zato sta bila dva dneva in pol, kar smo bili tu, skorajda premalo. Podali smo se tudi k reki Muri, ki teče neposredno ob vaseh ter je mejna reka med Prekmurjem in Štajersko oz. Prlekijo.

Poleg raziskovanja vsako leto udeležencem tabora ponudimo tudi druge aktivnosti. Letos nas je obiskal zgodovinar dr. Attila Kovács, sodelavec Inštituta za narodnostna vprašanja. Tema njegovega letošnjega predavanja je bila *Madžarska revolucija 1956 in dogodki v Prekmurju*. V letu revolucije in leto dni pozneje je Madžarsko zapustilo več kot 200.000 ljudi, nekaj tisoč jih je mejo prestopilo prav v Prekmurju in so bili nastanjeni v desetih begunskih taboriščih v vzhodni Sloveniji. Obiskali smo še Pomurski muzej Murska Sobota in si ogledali razstavo *Prišó je glas, Prekmurci v vojni 1914–1918*.

Zadnji dan tabora je bila na dnevnem redu razstava v vaškem domu na Srednji Bistrici. Zaradi obilice gradiva je bila razstava hitro pripravljena. Po posameznih sklopih smo predstavili versko in vojaško življenje, gospodarstvo, kulturo, izseljenstvo in šolstvo. V panojih in vitrinah so bile zanimive fotografije, dokumenti, knjižice in knjige. Posebej je potrebno izpostaviti veliko črno-belo fotografijo iz Chicaga iz leta 1925, na kateri so samo Prekmurci. Nasploh je bilo gradiva o izseljenstvu kar nekaj, kar priča, da so Prekmurci zapuščali svoje domove ter šli s trebuchom za kruhom. Zanimiva sta bila tudi delavska knjižica in potni list nemškega tretjega rajha, ki ju je spremljala zanimiva zgodba njenega lastnika. Pred vojno je služil kruh v Franciji pri judovski družini. Malo pred prihodom Hitlerja na oblast je družina emigrirala v Ameriko, gospod pa je odšel delat v Nemčijo. Na ta način se je ognil vpoklicu v vojsko, čeprav je bil nenehno v strahu, saj so ga doma v Bistrici žandarji ves čas iskali in poizvedovali po njem. Veliko zanimanje je požela tudi predporočna pogodba iz leta 1850, ki smo jo našli v Márokföldu.

Sámo odprtje so popestrili otroci iz Vrtca in Osnovne šole Prežihovega Voranca Bistrica. Zbrano gradivo je predstavil Csaba Káli, namestnik direktorja Madžarskega nacionalnega arhiva županije Zala, razstavo pa je uradno odprla nekdanja direktorica Pokrajinskega arhiva Maribor, dr. Slavica Tovšak.

Tabor je izpolnil vsa pričakovanja tako dijakov kot mentorjev. Že več let zapored pa se pojavljajo težave predvsem pri udeležbi dijakov. Ugotavljamo namreč, da datum tabora ni najbolj ustrezen, saj je takoj po končanem šolskem letu veliko različnih koncertov in dogodkov, ki se jih radi udeležujejo tudi srednješolci. Zato že v septembru načrtujemo sestanek z mentorji prekmurskih srednjih šol.

Letna konferenca Društva madžarskih arhivistov – *Magyar Levéltárosok Egyesületének vándorgyűlése* yőr, od 11. do 13. julija 2016

Letošnja konferenca Društva madžarskih arhivistov se je odvijala med 11. in 13. 7. 2016 na Univerzi Štefana Széchenyija v mestu Győr (*Széchenyi István Egyetem*). Potekala je v znamenju 60. obletnice madžarske revolucije proti sovjetskemu režimu, ki je izbruhnila 23. 10. 1956 in bila krvavo zatrta 4. 11. 1956.

Najprej je bil na dnevnem redu nagovor predsednika društva Árpáda Tye-kvicske, nato župana mesta Győr, čemur je sledila slavnostna podelitev nagrad in priznanj Kláre Dóka, ki jo lahko primerjamo z našimi Aškerčevimi priznanji in nagradami.

Na plenarnem zasedanju, ki je že tradicionalno na vrsti takoj po uradnem odprtju konference, je sedem arhivistov, zgodovinarjev in univerzitetnih predavateljev predstavilo svoje rezultate raziskovanj o revoluciji. Naslovi predavanj so bili naslednji: *Obok revolucije, Spremembe v sovjetski politični smeri v dnevih revolucije, Madžarska cerkev in sovjetska cerkvena politika v času revolucije 1956, Kaj je želelo madžarsko podeželje leta 1956?, Győr kot drugo glavno mesto revolucije, Človeške izgube v jeseni 1956. Legenda in resničnost, Neprijetnost in barvitost kazenskih postopkov po revoluciji*. Po predavanjih je sledila še okrogla miza, na kateri so prišli predvsem do ugotovitve, da kljub množici literature, ki obravnava to problematiko, vsi arhivski viri še vedno niso raziskani in da so ravnarji arhivisti tisti, ki lahko raziskovalcem pomagajo pri nadaljnjih raziskovanjih. Večina se jih je strinjala tudi z dognanjem, da je bilo zanimanje za revolucijo veliko večje pred desetimi leti, ko so se spominjali 50. obletnice teh dogodkov, in da je trenutno zanimanje zanjo na najnižji možni ravni. Izpostavljeno je bilo še vprašanje o revolucionarnih in protirevolucionarnih. Mnenja o njihovem položaju pred, med in po revoluciji ter o več kot dvesto tisočih ubežnikih, ki so po zatrtju revolucije zapustili Madžarsko, so v različnih krogih na Madžarskem zelo deljena.

Drugi dan dopoldne smo lahko udeleženci konference prisostvovali referatom in okroglim mizam na petih različnih sekcijah:

- na mednarodni sekciji so predstavniki tujih arhivov predstavili novosti v arhivih posameznih držav;
- na sekciji za posredovanje virov so predstavili arhivske vire o revoluciji '56, raziskovanja v teh fondih ter rezultate raziskovanj (teme referatov: *Arhivski viri iz druge polovice 20. stoletja, odprte arhivov in izkušnje v Madžarskem nacionalnem arhivu županije Fejér s posebnim poudarkom na raziskovanju virov ob obletnicah, Politehnika 1956–2016: viri iz perspektive 60 let, Viri, raziskovalci in objave Madžarskega Radia o revoluciji '56, Raziskovanja ob obletnicah v Arhivu Vojvodine*);
- na sekciji za informatiko so predstavili postopke o prevzemu e-gradiva v arhive (teme referatov: *Osnutek zakona o prevzemu elektronskih javnih listin v arhiv, Projekt e-ARK. Usklajevanje elektronskega arhiviranja med članicami projekta, Prevzem elektronskega gradiva v Mestni arhiv Budimpešte*);
- na sekciji za materialno varstvo so spregovorili o ustreznosti skladišč za arhivsko gradivo ter o poškodbah na arhivskem gradivu (teme referatov: *Podzemna skladišča s klimo ali brez nje. Izkušnje pri stroškovno učinkovitih ukrepih, Sledi leta 1956 na arhivskih dokumentih, poškodbe in rokovanje le-teh, Restavriranje napihljivega papirnatega globusa iz leta 1832, katerega avtor je bil J. W. Grimm, Ročno izdelan papir in vodni znaki iz papirnic v Transilvaniji (Erdély) in Podkarpatju*);
- na sekciji za izobraževanje in zgodovinsko znanost pa so predstavili študentska gibanja in odnos politike do le-teh v madžarski zgodovini (teme

referatov: *Oblikovanje študentskega gibanja in vključitev v politične nemire med letoma 1867 in 1900, Ideološki in politični boji v študentskih društvih 1900–1918, Upanja in razočaranja. Od elitnega do masovnega izobraževanja 1945–1955, Študentska gibanja, revolucija in življenje po revoluciji 1956–1957).*

Popoldne sta bili na programu dve strokovni ekskurziji; ena v Győr, druga v naselje Pannonhalma. Večina udeležencev je obiskala Pannonhalmo, ki je znana po največjem benediktinskem samostanu in opatiji. Samostan, v katerem je danes približno 50 menihov, je nastal že leta 996, od takrat dalje v samostanu deluje tudi šola, ki je tako tudi najstarejša izobraževalna ustanova na Madžarskem. Zahvaljujoč opatiji je postal kraj tudi znana turistična točka. Mogočna opatija stoji na hribu sv. Martina, od koder se razprostira čudovit razgled na okolico. Benediktinski red temelji na enakovrednem prepletanju molitve in dela, kar je lepo vidno tudi v Pannonhalmi. Menihi poleg molitve opravljajo ogromno raznovrstnega dela in so dnevno vključeni v življenje samega naselja. Poleg že prej omenjene šole (danes deška gimnazija) so v opatiji tudi bogata knjižnica, arhiv in muzej. Menihi se ukvarjajo še s pridelavo različnih vrst grozdja in gojenjem sivke ter drugih zelišč, iz katerih izdelujejo tudi najrazličnejše izdelke (vina, čokolade, kise, čaje, likerje, kekse, kopalne soli, mila, olja, kreme). Ukvarjajo se tudi z izdajanjem knjig, učbenikov, delovnih zvezkov in strokovne literature. Njihovo dejavnost in miselnost je lepo povzel trenutni opat Asztrik Várszegi: *»En samostan je mesto srečanja. Dotik neba in zemlje, srečanje Boga in človeka. Je prostor za stalni dialog, iz katerega vejejo duhovnost, človečnost in kultura. Vse to bi želeli obiskovalcem predstaviti, vendar ne samo pokazati, ampak doseči, da postanejo del tega.«*

Zadnji dan konference je bil na vrsti volilni občni zbor. Ker je predsedniku društva potekel mandat in tudi ni več zaposlen v arhivu, je moral zapustiti svoje mesto oz. niti ni mogel več ponovno kandidirati. Za novega predsednika sta se potegovala dva arhivista: dr. István Kenyeres, direktor Mestnega arhiva Budimpešte, in dr. Zoltán Ólmosi, višji svetovalec v Madžarskem nacionalnem in državnem arhivu v Budimpešti. Z več kot dvotretjinsko večino je zmagal dr. István Kenyeres. Izvoljena sta bila tudi podpredsednika društva ter člani izvršnega in nadzornega odbora. Sledila je še primopredaja poslov med bivšim in novim predsednikom. Zapuščina Árpáda Tyekvičska je po mnenju večine arhivistov dobra tako

v programskem kot finančnem smislu. Novega predsednika čakajo nove naloge in izzivi, predvsem si želi za zaposlene v arhivu več arhivskih strokovnih delavnic. Mnenja je, da društvo pri razvoju arhivistike in arhivistov na Madžarskem potrebuje novo, daljnosežno vizijo. Prvi rezultati bodo vidni že čez eno leto, na letni konferenci *Društva madžarskih arhivistov*, katere organizator bo znan enkrat v spomladanskih mesecih prihodnjega leta.

Gordana Šövegeš Lipovšek

86. nemško arhivsko zborovanje. Koblenz, 28. september–1. oktober 2016

Letošnje zborovanje združenja nemških arhivistov (*Verband deutscher Archivarinnen und Archivare*), tokrat že 86. po vrsti, je skupaj s strokovnim sejmom Arhivistika (*Fachmesse Archivistica*) potekalo med 28. 9. in 1. 10. 2016 v mestu Koblenz na severu dežele Porenje – Pfalška (*Rheinland-Pfalz*), in sicer v mestu, kjer imajo sedež kar trije arhivi: Nemški zvezni arhiv (*Das Bundesarchiv*), Glavni arhiv dežele Porenje – Pfalška (*Landeshauptarchiv Koblenz*) in Mestni arhiv Koblenz (*Stadtarchiv Koblenz*). Župan mesta Koblenz, prof. dr. Joachim Hofmann-Göttig, se je zato v pozdravnem nagovoru spraševal, zakaj je bilo potrebno toliko časa, da tudi Koblenz gosti arhivsko zborovanje, saj je edino mesto v Nemčiji s kar tremi pomembnimi arhivi. Nagovoril nas je tudi prof. dr. Konrad Wolf, deželni minister za znanost, nadaljnje izobraževanje in kulturo, v imenu tujih arhivskih društev pa je prisotne pozdravil mag. dr. Willibald Rosner, predsedujoči avstrijskega arhivskega društva.

Zborovanje je potekalo pod naslovom »Pristojni! – Arhivi v znanstveni družbi« (*Kompetent! – Archive in der Wissengesellschaft*) v dvorani ob reki Ren, poimenovani po dveh glavnih mestnih rekah Ren in Mosel (*Rhein-Mosel-Halle*). Organizacija zborovanja in sama predavanja so bila vzorna, kot se za nemško natančnost tudi spodobi. Vstop v dvorano je kljub napovedanim strogim varnostnim ukrepom pregledovanja prtljage in sumljivih pripomočkov mineval brez zastojev in ovir.

Organizatorji so delo organizirali po delavnicah, sekcijah, prvi in tretji dan zborovanja pa so pripravili tudi dve skupni plenarni zasedanji.

Najprej je potekala delavnica z naslovom »Delavnica za strokovne uslužbenke, pristojne za medije in informacijsko službo v arhivu« (*Workshop für Fachangestellte für Medien- und Informationsdienste im Archiv*). Tri predavateljice: Celina Höffgen (Hagen), Jasmin Kohnke (Solingen) in Lena Röhrborn (Mettmann) so prikazale različne poti, kako v arhive strokovno in interdisciplinarno pripeljati znanje, ga obogatiti in posredovati dalje.

Sledile so štiri izmed sedmih izobraževalnih delavnic, namenjene sicer le članom nemškega arhivskega društva, z naslovom: »Avtorske pravice v arhivski praksi« (*Das Urheberrecht in der Archivpraxis*), »Od vrednotenja do uporabe: arhiviranje digitalnih dokumentov v praksi« (*Von Bewertung bis Benutzung: Archivierung digitaler Unterlagen in der Praxis*), »Tradicionalni in sodobni stiki z javnostjo – Kako se lahko arhivi predstavijo ciljni publiki?« (*Traditionelle und moderne Öffentlichkeitsarbeit - Wie können sich Archive zielführend präsentieren?*) in »Računalniška orodja v arhivih« (*Computerwerkzeuge im Archiv*) – prvi del.

Pred uradnim odprtjem zborovanja sta sledili še dve delavnici. Prva je bila namenjena izobraževanju in opisu poklica (*Forum Ausbildung und Berufsbild*), drugo pa je pripravila delovna skupina za arhivsko pedagogiko in zgodovinsko izobraževanje (*Arbeitskreis Archivpädagogik und Historische Bildungsarbeit*) z

naslovom »Poti posredovanja znanja v današnji znanstveni družbi – v primerjavi z izvenšolskimi kraji izobraževanja« (*Wege der Vermittlung in der heutigen Wissensgesellschaft – Außerschulische Lernorte im Vergleich*).

Istočasno se je pod vodstvom dr. Bernharda Posta (Weimar) in dr. Bettine Joergens (Detmold) odvijal delovni pogovor s predstavniki tujih arhivskih društev, v sosednji dvorani pa so pozdravili nove udeležence zborovanja in nove člane arhivskega združenja.

Večerni del zborovanja je bil namenjen slovesnemu odprtju samega zborovanja. Čast odprtja je pripadla Ralfu Jacobu, predsedniku nemškega arhivskega društva. Uvodni referat z naslovom »Križa verodostojnosti novinarstva« (*Die Glaubwürdigkeitskrise des Journalismus*), ki je sledil pozdravnim nagovorom, je pripravil ugledni novinar Georg Mascolo, vodja raziskav pri NDR (Norddeutscher Rundfunk), Westdeutscher Rundfunk (WDR) und Süddeutscher Zeitung. Slovesnemu odprtju je sledil še sprejem za udeležence zborovanja in razstavljalce na sejmu Arhivistika, ki sta ga organizirala deželna vlada in nemški zvezni arhiv.

Drugi dan zborovanja se je začel s prvim plenarnim zasedanjem vseh udeležencev. Potekal je pod naslovom »Mesto arhivov v znanstveni družbi« (*Standort der Archive in der Wissensgesellschaft*), predstavljeni pa so bili trije referati. Prvega je pripravila dr. Thekla Kluttig (Leipzig) pod naslovom »Strategija državljanske znanosti 2020 za Nemčijo in arhive« (*Die Citizen Science Strategie 2020 für Deutschland und die Archive*), drugega prof. dr. Rolf Däßler (Potsdam) z naslovom »Sprememba digitalnega arhiviranja – Od posameznih rešitev do skupnih rešitev« (*Digitale Archivierung im Wandel – Von der Einzellösung zur kooperativen Verbundlösung*), tretjega pa prof. dr. Eva Schlotheuber (Düsseldorf) z naslovom »Digitalizacija – za koga? Znanost in arhivi v dialogu« (*Digitalisierung - für wen? Wissenschaft und Archive im Dialog*).

Drugi dan zborovanja se je nato osredotočil na delo v posameznih sekcijah. Preko dneva so se odvile štiri, v okviru vsake sekcije pa so pripravili po tri referate. Prva sekcija je potekala pod naslovom »Posvet o upravi« (*Verwaltungsberatung*), druga pod naslovom »Posvet o politiki« (*Politikberatung*), tretja sekcija je nosila naslov »Posvet o arhivih« (*Archivberatung*), četrta pa »Sodelovanje z uporabniki« (*Interaktion mit Nutzern*).

Drugi dan se je zaključil z druženjem in izmenjavo mnenj med udeleženci zborovanja, razstavljalci na sejmu in gosti.

Dopoldanski čas tretjega dne nemškega arhivskega zborovanja je bil namenjen delu strokovnih skupin. Predstavilo se je osem strokovnih skupin: za deželne arhive (*Staatliche Archive*), občinske arhive (*Kommunale Archive*), cerkvene arhive (*Kirchliche Archive*), gosposčinske in družinske arhive (*Herrschafts- und Familienarchive*), gospodarske arhive (*Wirtschaftsarchive*), parlamentarne arhive, arhive političnih strank, ustanov in društev (*Archive der Parlamente, der politischen Parteien, Stiftungen und Verbände*), arhive medijskih ustanov (*Medienarchive*) ter visokošolske arhive in arhive znanstvenih ustanov (*Archive der Hochschulen sowie wissenschaftlicher Institutionen*); predstavljenih je bilo 19 različnih referatov.

Po končanem delu strokovnih skupin so v osrednji dvorani sledili štirje referati na temo »Informacije«, vsi pa so se na tak ali drugačen način dotikali financiranja različnih projektov po njihovem zaključku.

Sledile so še tri preostale izobraževalne delavnice: »Računalniška orodja v arhivih« (*Computerwerkzeuge im Archiv*) – 2. del, »Praksa ocenjevanja pri razpisih za delovna mesta v arhivih – razpis, opis del in ocenjevanje« (*Die Praxis in der Stellenbewertung für Archive - Ausschreibung, Beschreibung und Bewertung*), »Digitalizacija arhivskega gradiva za majhne in srednje arhive v praksi« (*Digitalisierung von Archivgut für kleinere und mittlere Archive in der Praxis*) in »Trajno upravljanje z gradivom – osnutki, izkušnje, primeri iz prakse« (*Bestandserhaltungsmanagement - Konzepte, Erfahrungen, Praxisbeispiele*).

Pred drugim plenarnim zasedanjem je bilo na vrsti še predavanje Michaela Koelgesa (Koblenz) z naslovom »Apud Confluentes« – 2000 let zgodovine mesta Koblenz, v katerem je predstavil dolgo, bogato in pestro zgodovino mesta ob rekah Ren in Mosel.

V drugem plenarnem zasedanju, ki je potekalo pod naslovom »Arhivi kot kompetenčni centri – dobro postavljeno za prihodnost« (*Archive als Kompetenzzentren - gut aufgestellt für die Zukunft?*), so bili spet predstavljeni trije referati. Jörg Fischer (Amberg) je govoril o optimizaciji na podlagi koncentracije oziroma kako in zakaj se morajo arhivisti znajti v digitalni dobi (*Optimierung durch Konzentration – oder: Wie und warum sich Archivarinnen/Archivare im digitalen Zeitalter neu erfinden (müssen)*), dr. Susanne Brockfeld in Franziska Mücke (Berlin) sta govorili o odprtju k drugim metodam obdelave v digitalni dobi (*Öffnung der Erschließung*), dr. Christian Reinhardt (Marburg) in Sebastian Mundt (Stuttgart) pa sta predstavila anketo, izvedeno med uporabniki Deželnege arhiva Hessen (*Die Nutzerumfrage 2016 des Hessischen Landesarchivs – Ziele, Methoden und Ergebnisse*).¹

Tretji dan se je zaključil z orgelskim koncertom v baziliki sv. Kastorja. Pripravil ga je Otto M. Krämer, gostujoči profesor za improvizacijo na Westminster Choir College Princeton in pri London Organ Improvisation Course ter profesor za liturgično igranje orgel oziroma improvizacijo na Visoki šoli za glasbo in ples v Kölnu, na temo gregorijanskih pesmi in znanih duhovnih in posvetnih pesmi. Kot zanimivost velja omeniti, da je Krämer note za igranje dobil tik pred koncertom.

Zborovanje se je končalo v soboto s strokovno ekskurzijo v Boppard in z vodstvom po starem delu mesta Koblenz. Različna vodstva po vseh treh arhivih, ogledi razstav in krajevnih znamenitosti so bili sicer organizirani že tudi tekom samega zborovanja.

Jure Volčjak

Konferenca FIAT/IFTA, Varšava, 12.–15. oktober 2016

Glavna tema konference, ki je potekala v Varšavi med 12. 10. in 15. 10. 2016, je bila prihodnost avdiovizualnih del. Uradni naslov konference »Premislek o prihodnosti avdiovizualnega« nam sporoča, da v *Mednarodni zvezi televizijskih arhivov FIAT/IFTA* razmišljajo o velikih spremembah v prihodnosti. Velike spremembe pri vsebini in uporabi avdiovizualnih vsebin v novih digitalnih medijih so spremenile tudi arhiviranje avdiovizualnega arhivskega gradiva v televizijskih in drugih avdiovizualnih arhivih, ki se spreminjajo v dinamične medijske arhive. Zato sta se hramba avdiovizualnih zbirk in arhivskega gradiva za prihodnje generacije ter kreativna uporaba arhivskega gradiva zelo spremenili in se vedno bolj spreminjata. Skupaj z uporabniki sodelujemo v hitro spreminjajočem se dinamičnem področju, kjer so nove metode in koncepti razširili poslanstvo avdiovizualnih in televizijskih arhivov v izgradnjo digitalnega medijskega sveta 21. stoletja.

Zaradi velikega števila prijavljenih prispevkov na konferenci so bila vprašanja o zdajšnji uporabi in hrambi ter prihodnosti medijskih arhivov razdeljena na večje število vzporednih delavnic, konferenci pa je bil dodan še poseben

¹ Podrobneje o posameznih referatih je moč izvedeti na: <http://www.archivtag.de/programm.html>.

»predkonferenčni dan«, ki pa ga bomo zaradi preglednosti poročila obravnavali kot prvi dan konference.

Prvi dan konference se je začel s sejo izvršnega odbora FIAT/IFTA in se jami štirih komisij: komisije za ohranjanje in migracije, programsko-produkcijske komisije, komisije za medijsko upravljanje in komisije za medijske študije. V prostorih Nacionalnega avdiovizualnega inštituta Nina v predmestju Slużow smo popoldne nadaljevali z delom na vzporednih delavnicah. V delavnicah »Med digitalnim in analognim – Big Data izzivi za arhivsko in akademsko skupnost« so udeleženci skupaj s predavatelji in moderatorji razpravljali o izzivih, ki jih je digitalna doba postavila pred akademske raziskovalce, in o dostopu do dokumentov na medmrežju, razvrščanju gradiva na platformah za lažjo praktično uporabo in novih uredniških strategijah, ki se pojavljajo ob robu procesa zagotavljanja dostopa do arhivskega gradiva in njegove uporabe. Pri tem so razpravljavci opozorili na proces, ki poteka od vzgoje najmlajših do raziskav v akademskih krogih. Prve misli so bile torej namenjene učencem in dijakom v šolah, ki so pravzaprav že prvi in najpogostejši uporabniki mobilnih telefonov in njihovih vsebin. Televizijski in avdiovizualni arhivi morajo kot medijski arhivi zagotoviti tem uporabnikom dostop do verodostojnih vsebin in ločiti zrnje od plev, ki se nabira na različnih straneh medmrežja in novih družbenih omrežij, ki sprožajo v svet veliko nepreverljivih novic, med njimi tudi veliko število avdiovizualnih dokumentov.

Po delavnicah smo si ogledali prostore inštituta (več podatkov o inštitutu Nina lahko preberete na www.archivium.nina.gov.pl), zvečer pa je predsednik FIAT/IFTA Jan Müller uradno odprl konferenco, Ruth Stifter in Dorothy Donnan iz programsko-produkcijske komisije pa sta skupaj z Agniesko Volat vodili predstavitev nominirancev za nagrade FIAT/IFTA. Udeleženci smo z minuto molka počastili spomin na umrlega režiserja Andrzeja Wajdo. Svetovno znani režiser Andrzej Wajda, ki je bil predviden za slavnostnega govornika na konferenci, je žal umrl teden pred začetkom konference. Jan Müller je v govoru navedel, da člani organizacije FIAT/IFTA skrbimo za ohranjanje kulturne dediščine in poveujemo svet bolje kot politiki in ekonomisti. Udeležence konference je nato pozdravil tudi direktor Nine Michal Merczynski.

Drugi dan konference se je začel z uvodnimi pozdravi v Znanstvenem centru Kopernik in pogovorom z mladim poljskim režiserjem Tomaszem Wasiliewskim, letošnjim prejemnikom nagrad na evropskih filmskih festivalih za film »Združene države ljubezni«. Kratek pogovor je povezal delovanje organizacije FIAT/IFTA in zgodbo njegovega filma. V filmu si je veliko pomagal z videotrakovi in informacijami, pridobljenimi iz videoarhivov, s pomočjo katerih je skupaj s pravilno izbranimi ohranjenimi kostumi pričaral avtentičnost časa in gledalce zapeljal v vrtinec zgodnjih devetdesetih let. Zgodnja devetdeseta leta na Poljskem in tudi v drugih državah vzhodne in jugovzhodne Evrope pa povezujejo omenjeni film in televizijske arhive tudi vsebinsko. Ljudje v 90. letih 20. stoletja so se nenadoma znašli v spremembah, ki so jim prinesla svobodo, velika večina pa ni vedela, kaj naj s to novo pridobljeno svobodo počne. Izgubljeni so bili v novem svetu, ki se je spremenil, vendar se ni spremenil do konca. Tudi v televizijskih arhivih smo arhivski delavci kot živali v kletki, ki jim pazniki odprejo vrata, živali pa si ne upajo stopiti na prostost v novo medijsko (oziroma novo kapitalistično) džunglo. Pri vstopu v slednjo so omejitve sicer večje, predvsem je veliko ljudi omejilo svoje korake prav zaradi etičnih predsodkov ob brezobzirnosti protagonistov neoliberalističnega kapitalizma. Režiser Tomasz Wasilewski je sicer v filmu portretiral ljudi, ne sistema, toda vseeno menim, da nam vzporednic z našim poznavanjem dogodkov v Sloveniji ni treba posebej opisovati.

Glavni govornik Alexander Knetig (creative.arte.tv) je v predstavitvi obstoja avdiovizualne stvaritve v novem, po njegovem popolnoma fragmentiranem svetu, opozoril na nekaj najbolj vidnih sprememb: mediji se starajo dva-

krat hitreje kot ljudje, videovsebine predstavljajo večino kreativne medmrežne produkcije, koncept spletnih strani izumira, prenosniki so predali prvenstvo pametnim telefonom, medmrežje ni medij, ampak meta omrežje, polno medijev. Vse te spremembe zahtevajo drugačno uporabo gradiva. Duhovito je poudaril, da novi mediji ne ustrezajo pričakovanjem starega Simpsona, moža z dolgo sivo brado in daljincem pred televizijskim sprejemnikom. Novi mediji veliko bolj bombardirajo uporabnike z informacijami, ki pa jih uporabniki ne morejo kritično predelati. Opozoril je tudi na to, da veliko stvari, ki jih kot nove »prodajajo« v novih medijih, pravzaprav ni tako novih. Sam koncept nelinearnega podajanja zgodb je zelo značilen za latinskoameriško književnost, slovenskih bralcev in ljubiteljem gledališča pa zelo poznan in Hazarskega besednjaka Milorada Pavića po gledališki priredbi režiserja Tomaža Pandurja. Alexander Knetig je obdelal tudi vprašanje videoiger kot tipografskih odisej, ki igralce vodijo po arhivskem gradivu, in poudaril velik potencial družabnih omrežij za raziskovanje družbene vloge in zgodovine medijev.

Zasedanje generalne skupščine je vodil generalni sekretar FIAT/IFTA Daniel Teruggi. Zasedanju skupščine so sledile volitve novega predsednika in šestih članov izvršnega sveta. Brid Dooley (RTE) je z aklamacijo postala prva predsednica organizacije FIAT/IFTA. Novoizvoljeni člani izvršnega sveta so: Jacqui Gupta (BBC), Dorothy Donan (Al Arabiya), Rita Marques (TV Globo), Daniel Teruggi (INA), Roberto Rossetto (RAI) in Theo Mäusli (SRG SSR).

Sledile so popoldanske delavnice o prihodnosti evropskih projektov (EU-screen, Europeana, PrestoCentre), vrednotenju zbirk iz perspektive zgodovinarjev, projektih reševanja ogroženih zbirk in o pridobivanju podatkov iz arhivskih zbirk. Drugi sklop delavnic je obravnaval tehnični razvoj in evolucijo pravnih vprašanj v arhivih, zbiranje in predstavitev vsebin za prihodnost in razmišljanja, kaj storiti z interaktivnimi dokumentarnimi oddajami in novimi vsebinami, kot so videoigre.

Tretji dan konference se je začel s pogovorom z nominiranci za nagrade in s sponzorji FIAT/IFTA. Dopoldanski program tretjega dne je nadaljeval Michal Merczynski s predavanjem »Knjižnice 21. stoletja«. Predstavil je platforme in multimedijske zbirke in medmrežno stran Nine »Trije kompozitorji«. Knjižnice 21. stoletja so odprte, obširne in vsestranske zbirke, izvori znanja in estetskih izkušenj, kataloško obdelane in kontekstualizirane zbirke, dostopne z rešenimi pravnimi vprašanji in verodostojnimi podatki. V nasprotju s fragmentiranimi družbenimi mediji so zanesljive dnevne sobe, razpoložljive uporabnikom 24 ur na dan, sedem dni v tednu in dostopne iz vsakega koticčka.

Popoldanske delavnice so se dotikale vprašanj izobraževanja avdiovizualnih arhivistov, potreb po svetovalcih, arhiviranja v oblakih in množične digitalizacije v televizijskih arhivih. Posvetili smo se tudi iskanju novih ciljnih skupin in novih priložnosti. Večer smo zaključili s slovesno razglasitvijo nagrajencev. Nagrado za najboljši projekt varovanja in ohranjanja je prejel *Britanski filmski inštitut* za projekt »Sprostitev filmske dediščine«, nagrado za najboljšo uporabo arhivskega gradiva v dokumentarnih oddajah je prejel RAI za dokumentarni film »Otroci v času«, nagrado za najbolj inovativno uporabo arhivskega gradiva in zelo dolg aplavz pa je prejel japonski NHK za projekt »Demenca«. V projektu so se posvetili pomoči obolelim za demenco in predvajanjem arhivskim posnetkov za prebujanje spomina. Japonci so si nagrado več kot zaslužili, žal pa moramo na tem mestu opozoriti tudi na to, da smo zaposleni v arhivu Televizije Slovenija podoben projekt predlagali že pred leti, vendar vodstvo *Javnega zavoda RTV-Slovenija* za to ni pokazalo čisto nobenega zanimanja. Nagrado za življenjsko delo je prejel Steve Bryant, nekoč zaposlen kot arhivist na BBC-ju, nato v *Britanskem filmskem inštitutu*, bil je tudi promotor sodobnega televizijskega arhiviranja v Veliki Britaniji in dolgoletni aktivni član in generalni sekretar organizacije FIAT/IFTA. Usoda z letalskimi prevozi, ki je skrajšala udeležbo spodaj podpisane na četrti dan konference, pa mi je srečno naklonila naključje, da

sem gospoda Stevena Bryanta dopoldne srečal na varšavskem letališču in sem mu lahko tudi osebno čestital za zaslužen priznanje.

Četrty dan je bil namenjen predstavitvi raziskav televizijske zgodovine, časovne lestvice razvitosti arhivov, pomenu platform za ustvarjalce in uporabnike ter predstavitvi projekta »Ohranimo arhive«. Udeleženci konference so si lahko ogledali tudi znameniti Planetarij Nikolaja Kopernika. Organizatorji so se zahvalili sponzorjem in partnerjem in vse udeležence pozvali k udeležbi tudi prihodnje leto na konferenci v Ciudadu de Mexico.

Premislimo torej o prihodnosti avdiovizualnega in o spremembah, ki se nam obetajo v prihodnjih letih. Ker moramo hkrati zelo skrbno paziti, da ne zaidemo v »slepo ulico«, priporočamo vsem, da se dobro poglobijo v to, kaj smo arhivisti že storili v preteklosti, ko smo polagali temelje tudi za razvoj arhivske stroke na področju avdiovizualnega arhiviranja. Brez tega se lahko mnogi brezglavo zaletijo v napačno smer, iz katere pozneje ne najdejo izhoda. Vsi namreč dobro vemo, da je rešitev iz slepe ulice veliko težja kot napačen zavoj vanjo in vožnja do končne prepreke, ki zaustavi našo pot.

Aleksander Lavrenčič

O DELU ARHIVSKEGA DRUŠTVA SLOVENIJE
ON THE ACTIVITIES OF THE ARCHIVAL ASSOCIATION OF SLOVENIA

**Poročilo Komisije za podeljevanje Aškerčevih nagrad in
Aškerčevih priznanj za leto 2016**

Komisija v sestavi Andreja Klasinc Škofljanec (ARS), Judita Šega (ZAL), dr. Julijana Visočnik (NŠAL), dr. Borut Batagelj (ZAC) in dr. Zdenka Bonin (PAK) je konec maja na dopisni seji sprejela besedilo javnega razpisa in določila datum za zbiranje predlogov za podelitev *Aškerčeve nagrade* in *Aškerčevega priznanja* za leto 2016. Razpis se je začel 6. junija in se zaključil 8. 7. 2016. Komisija je na svoji seji, 23. 8. 2016, pregledala deset pravočasno prispelih predlogov za nagrado in priznanje ter opravila izbor.

Aškerčevo priznanje

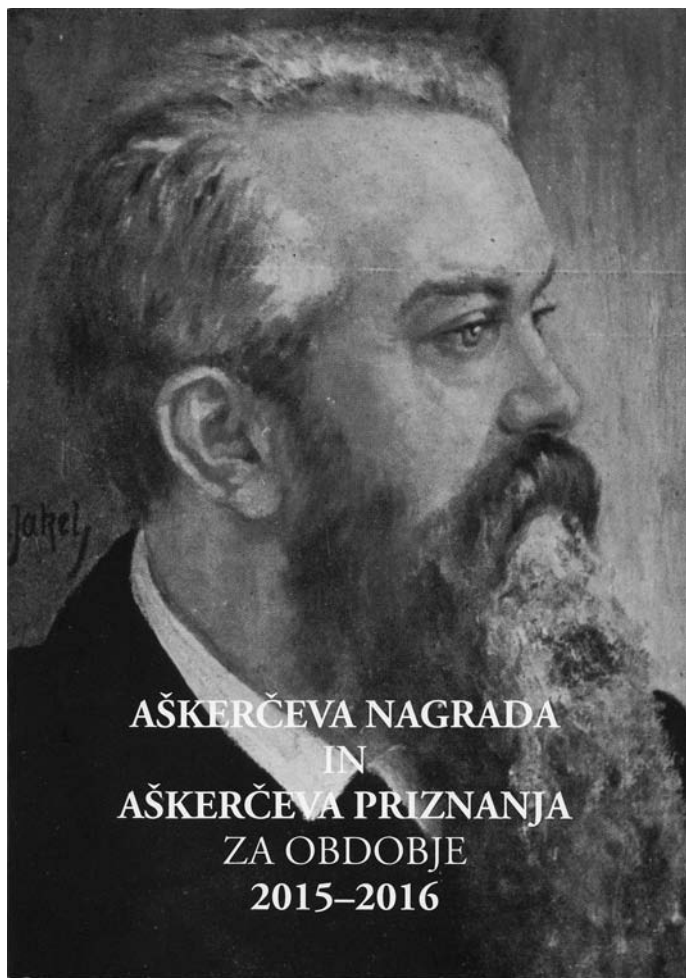
Na naslov *Komisije so za prejemnika Aškerčevega priznanja* prispeli štirje predlogi. Predlagani so bili: mag. Marija Čipič Rehar in mag. Blaž Otrin za objavo arhivskega gradiva in izdajo knjige z naslovom *Jegličev dnevnik*, Gordana Šovegeš Lipovšek za publikacijo *Prišo je glas – Prekmurci v vojni 1914–1918. Padli in pogrešani*, dr. Mateja Jeraj in dr. Jelka Melik za objavo arhivskih virov in pripravo spremne študije z naslovom *Kazenski proces proti Črtomirju Nagodetu in soobtoženim* in dr. Andrej Nared za vodenje projekta *Arhivi – zakladnice spomina*.

Komisija je sklenila, izvršni odbor ADS pa je 8. 9. 2016 soglasno potrdil, da se Aškerčevo priznanje za leto 2016 podeli DR. ANDREJU NAREDU za vodenje in realizacijo projekta *slovenskih arhivov z naslovom Arhivi – zakladnice spomina*.

Dr. Andrej Nared je leta 1998 diplomiral na Oddelku za zgodovino *Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani*, leta 2008 pa doktoriral z disertacijo z naslovom *Izoblikovanje kranjskih deželnih stanov in deželnozborskega postopka*. Od leta 1998 je zaposlen v Arhivu Republike Slovenije, kjer je bil skrbnik za arhivske fonde najstarejših (samo)upravnih organov in nekatere tematske zbirke, v zadnjih letih pa opravlja naloge namestnika direktorja. Doslej je poleg znanstvene monografije *Dežela – knez – stanovi*, ki je izšla leta 2009, objavil okrog 20 znanstvenih razprav, prek 30 strokovnih prispevkov in recenzij ter več deset arhivističnih člankov in poročil. Od leta 2011 dalje je vodil skupino, ki je delala na projektu *Arhivi – zakladnice spomina*, pri katerem je sodelovalo deset slovenskih arhivov.

Že leta 2010 se je začela pripravljati razstava, ki predstavlja presežek v vsej dosedanji razstavnih dejavnosti v slovenskih arhivih. Razstava *Arhivi – zakladnice spomina* postavlja mejnik tako v kakovosti kot tudi razsežnosti predstavljanja arhivske kulturne dediščine na Slovenskem in predstavlja izbor najdragocenejšega, vizualno privlačnega in vsebinsko pomembnega gradiva, ki ga hranijo osrednji državni arhiv ter regionalni in cerkveni arhivi. Ožji odbor projekta je pod vodstvom dr. Nareda, ki je koordiniral vse delo, mu določal tempo in ga tudi vsebinsko usmerjal, iz več kot sedemdesetih kilometrov arhivskega gradiva izluščil izbor dokumentov, ki je bil predstavljen širši slovenski in tuji javnosti. Projekt je vrhunec doživel 4. 3. 2015, ko je svoja vrata za obiskovalce odprla razstava v *Narodnem muzeju Slovenije na Metelkovi* v Ljubljani. Razstava tudi po zaprtju maja 2015 živi naprej v obliki potujoče razstave, ki v skromnejši obliki gostuje v soorganizaciji partnerskih arhivov po Sloveniji, duh njene veličastnosti pa živi naprej v razstavnem katalogu oz. monografiji, ki v besedi in sliki omogoča vpogled v bogastvo slovenskih arhivskih dokumentov. V monogra-

fiji *Arhivi – zakladnice spomina* je na 536 straneh predstavljenih 246 dokumentov. Vsak dokument je izčrpno predstavljen z naslovom, kratkim povzetkom vsebine (registrom) in njegovo interpretacijo, umestitvijo v čas in prostor, navedene pa so tudi druge povezave, ki bralcu omogočajo nadaljnje raziskovanje. Projekt *Arhivi – zakladnice spomina sicer* predstavlja kolektivni uspeh sodelovanja slovenskih arhivov in arhivistov, a je vseeno potrebno izpostaviti neprecenljivo in nesebično delo dr. Andreja Nareda za njegovo realizacijo. Vse je bilo izpeljano na kakovostni ravni: koordinacija pripravljalnega in organizacijskega odbora, restavratorski in konservatorski posegi, usklajevalni sestanki med arhivi, ureditev monografije, sodelovanje z oblikovalci razstave in monografije, dogovarjanja za razstavne prostore, sama postavitvev ter izvedba spremljevalnih dogodkov (predavanj, vodstev in delavnic).

Rezultat večletnega dela je razstava, ki je slovenskim arhivom in arhivistom upravičeno v ponos. Dr. Andrej Nared je kot prvi in najbolj izpostavljen član v realizaciji skupnega projekta *Arhivi – zakladnice spomina* pomembno prispeval k popularizaciji arhivske dejavnosti na Slovenskem.

Aškerčeva nagrada

Za prejemnika Aškerčeve nagrade je prišlo šest predlogov: pet predlogov za dr. Petra Pavla Klasinca in en predlog za Vesno Gotovino. Po pregledu vlog je komisija soglasno predlagala, izvršni odbor ADS pa soglasno potrdil, da Aškerčevo nagrado za življenjsko delo za leto 2016 prejme DR. PETER PAVEL KLASINC za *življenjsko delo na področju slovenske arhivistike, zlasti posredovanja arhivske dediščine javnosti, organizacije študijskega programa arhivistike in dosežkov na arhivskem področju v mednarodnem merilu*.

Dr. Peter Pavel Klasinc, rojen 18. 6. 1946 v Mariboru, je večino svojega poklicnega življenja posvetil arhivom in arhivistiki. Njegova prva zaposlitev je bila v Zgodovinskem arhivu na Ptuju, katerega vodenje je prevzel leta 1973. Vršilec dolžnosti ravnatelja arhiva je ostal do leta 1976, ko se je zaposlil v *Pokrajinskem arhivu Maribor*. V letih 1982–1995 je omenjeni arhiv tudi vodil, nakar je do leta 1997 delal na *Mestni občini Maribor*, kjer je opravljal funkcijo podžupana za družbene dejavnosti. Do upokojitve leta 2007 je spet delal v mariborskem arhivu kot znanstveni in arhivski svetnik. V zgodnjem obdobju svojih strokovnih aktivnosti se je ob arhivski dejavnosti posvečal tudi zgodovinopisju, posebej lokalnim

temam s področja gospodarstva. Ob tem je veliko svoje energije posvečal tudi društvenim arhivskim aktivnostim. Med drugim je leta 1979 opravljal mandat predsednika *Arhivskega društva Slovenije*. Leta 1981 je bil za eno leto izvoljen za predsednika predsedstva *Zveze arhivskih delavcev Jugoslavije*. Več let je bil tudi član ožje redakcije strokovnega časopisa *Arhivist*. Leta 1980 je bil imenovan v komisijo za edicijo *Arhivski fondi in zbirke v SFRJ*, hkrati pa je bil urednik obsežnega slovenskega prispevka v tej ediciji. Spodbujal in organiziral je aktivnosti za izdelavo *Vodnika po fondih in zbirkah Pokrajinskega arhiva Maribor*. Veliko časa je namenil evidentiranju arhivskega gradiva v tujini; eden od rezultatov njegovih tovrstnih aktivnosti je bila tudi obsežna publikacija z naslovom *Vodnik po informativnih pomagalih Štajerskega deželnega arhiva v Gradcu*, ki je izšla leta 1991. Širina njegovega strokovnega razmišljanja se kaže tudi skozi aktivnosti in organizacijo arhivskih strokovnih srečanj, ki so bila znana pod imenom *Srečanje obmejnih arhivov*. Iniciativa je bila sprožena v drugi polovici devetdesetih let. Izvedenih je bilo nekaj tovrstnih srečanj, vključno z izdanimi priložnostnimi zborniki, katerih urednik je bil.

Svoja ožja strokovna in teoretična spoznanja s področja materialnega varstva je poglobljal na podiplomskem študiju na *Univerzi v Zagrebu*, kjer je leta 1987 najprej magistriral in nato leta 1992 doktoriral. Klasinc je bil eden vidnih pobudnikov vsakoletnega arhivskega strokovnega posvetovanja v Radencih. Skoraj četrto stoletja je vodil organizacijski odbor za pripravo in izvedbo posvetovanj o strokovno-tehničnih vprašanjih v arhivski teoriji in praksi z naslovom *Sodobni arhivi*. Hkrati je bil med letoma 1978 in 2002 tudi glavni in odgovorni urednik istoimenske publikacije. Že več kot 20 let je aktiven v *Mednarodnem inštitutu arhivskih znanosti v Mariboru in Trstu (MIAZ)*, ki se je razvil iz *Centra za tehnične in znanstvene probleme v arhivih*, ki je nastal leta 1986 na njegovo pobudo. Pod njegovim vodstvom je MIAZ organiziral nekaj mednarodno odmevnih arhivskih strokovnih dogodkov, ki so postali tradicionalni. Hkrati je že več kot dvajset let odgovoren za arhivsko strokovno mednarodno publikacijo *Atlanti*. Omeniti velja tudi *Mednarodni slovensko-madžarski arhivski raziskovalni tabor*, ki v soorganizaciji *Pokrajinskega arhiva Maribor* poteka še danes. Prvi tovrstni tabor je bil izveden leta 1991 na obmejnem območju v okolici Lendave.

Prizadevanja dr. Klasinca po sistemskem in poglobljenem študiju arhivistike in dokumentologije, ki bi morala imeti značaj multidisciplinarnega in interdisciplinarnega študija, lahko sledimo skozi več kot četrto stoletja. Z veliko vnemo se je pred leti lotil priprav in organizacije študija na zasebni izobraževalni ustanovi *Alma Mater Europaea – Evropski center Maribor*, kjer mu je uspelo skupaj s sodelavci akreditirati študij arhivistike in dokumentologije na drugi stopnji. Leta 2013 so se v študijski program vpisali prvi študenti, sam pa je prevzel odgovornost za razvoj katedre kot njen predstojnik.

Raznoliko strokovno, predvsem pa organizacijsko delo dr. Petra Pavla Klasinca, je na področju slovenske arhivistike in tudi širše pustilo neizbrisen pečat.

Obe utemeljitvi in predstavitvi dobitnikov Aškerčevega priznanja in Aškerčeve nagrade sta bili prebrani na slovesni podelitvi (18. 10. 2016, v Veliki sejni dvorani Mestne hiše v Ljubljani). Podelitev se je začela z uvodnim pozdravom in nagovorom Aleksandre Pavšič Milost, predsednice *Arhivskega društva Slovenije*, nagovorom Damjane Pečnik, državne sekretarke na *Ministrstvu za kulturo Republike Slovenije*, pozdravnimi besedami gostitelja, ljubljanskega župana Zorana Jankovića, ter slavnostnim govorom prof. dr. Darje Mihelič. Slavnostna govornica je kot zgodovinarica, raziskovalka in odlična poznavalka arhivskega gradiva med drugim dala priznanje strokovnemu delu arhivistov in izpostavila pomen raziskovanja arhivskega gradiva, ki ga hranijo slovenski in tuji arhivi. Za predstavitev letošnjih nagrajencev v besedi in sliki je poskrbel Jernej Križaj, tajnik *Arhivskega društva Slovenije*. Podelitev letošnje *Aškerčeve nagrade* in *priznanja* je nadvse prijetno povezovala Mojca Kranjc, za slovesno vzdušje pa je s

čutnim izvajanjem skladb poskrbela odlična flavtistka Dana Verč. Društvo je ob tej priložnosti izdalo knjižico, v kateri so predstavljeni nagrajenci in nominiranci za *Aškerčeve nagrade* in priznanja za obdobje 2015–2016.

Zdenka Bonin,
predsednica Komisije

Nagovor predsednice Arhivskega društva Slovenije na slovesnosti ob podelitvi Aškerčeve nagrade in Aškerčevega priznanja za obdobje 2015–2016

Spoštovani gosti, drage kolegice, dragi kolegi.

Lepo pozdravljeni na današnji slovesnosti Arhivskega društva Slovenije.

Za utemeljitelja slovenske arhivistike arhivski delavci štejemo Antona Aškerca, za pionirja arhivske službe na Goriškem, od koder prihajam, pa velja Ludvik Zorzut, mož, ki je bil kulturi predan v širokem smislu. Ker pa letos mineva 50 let, odkar je bila pri Skupščini občine Nova Gorica ustanovljena Služba za varstvo arhivskega gradiva, ki velja za predhodnico novogoriškega arhiva, se mi zdi prav, da danes posvetim nekaj besed tudi Zorzutu. Po koncu druge svetovne vojne je bil referent za kulturo in umetnost pri oblastnem ljudskem odboru za Goriško, bil je zborovodja in organist, vnet zbiralec ljudskega blaga, nekaj časa je opravljal tudi naloge upravnika Okrajnega muzeja v Novi Gorici, v okviru katerega se je zbiralo tudi arhivsko gradivo. Ludvik Zorzut je bil precej mlajši od Antona Aškerca, sicer pa je bilo v njunem življenju veliko podobnosti. Oba sta študirala bogoslovje, obema je bila blizu arhivska stroka, oba sta bila pesnika. Aškerčeve pesmi poznamo vsi – ustvaril je visoko pesem, ki ga je ponesla v šolske učbenike, Zorzut je manj znan. Bil je ljudski, narečni pesnik, poznan predvsem na Goriškem. Bil je duhovit mož, mojster priložnostnih verzov, ki je eno svojih pesmi posvetil tudi arhivskim delavcem. Pesem je nastala leta 1972, ko je bilo v Novi Gorici arhivsko zborovanje in so udeleženci obiskali Slovensko Benečijo. Citirala bom nekaj verzov iz te pesmi, že vnaprej pa želim opozoriti, da je Zorzut v pesmi uporabljal besedi 'arhivist' in 'arhivar' kot sopomenki. Pa ne zato, ker ju ne bi ločil, pač pa v iskanju ustrezne rime. Pesniška svoboda pač. Med drugim je zapisal:

»/.../ Slovenski smo mi arhivarji, čuvarji, smo mi zgodovine pravični pismarji. /.../«

Preprosti verzi, ki so iz njega privreli ob prijaznem sprejemu rojakov v Gornjem Trbilju, izražajo temeljno poslanstvo arhivov. Biti čuvarji! Arhivsko delo je sicer raznoliko in sega na različna področja. 53. člen arhivskega zakona, ki našteva dejavnosti arhivov, ima kar 12 alinej, a tista osnovna, temeljna naloga arhivov, je biti čuvarji – varovati kulturno dediščino. Jože Žontar, starosta slovenske arhivistike, je že pred leti, ko je skušal široki javnosti preprosto predstaviti dejavnost arhivov, zapisal, da imamo dve osnovni skupini kulturnih dejavnosti in da v prvo sodijo tiste, ki neposredno razširjajo kulturne dobrine (npr. radio, televizija, film, gledališče), v drugo pa tiste, ki so prvenstveno namenjene ohranitvi kulturnega premoženja za bodočnost – obogatitvi in ohranitvi narodove kulturne zakladnice. Arhivi sodijo v drugo skupino. Z delom svoje dejavnosti sicer stopajo v neposredne stike s širšo javnostjo (pripravljajo razstave, predavanja, učne ure, razprave, izdajajo publikacije), a omenjene dejavnosti niso osnovni namen arhivov, čeprav so morda bolj vabljive in včasih tudi bolj cenjene, kar seveda ni prav. Povsod po svetu in tudi po slovenski zakonodaji je temeljno poslanstvo arhivov zbiranje in hramba gradiva, ki ima trajen pomen za zgodovino ali pravno varnost oseb. In slednje moramo imeti nenehno pred očmi vsi: tisti, ki delamo neposredno z gradivom in z ustvarjalci gradiva, vodstveni delavci, ki arhivsko delo načrtujejo, pa tudi tisti, ki

nas opazujejo in ocenjujejo, prav tako tisti, ki nas plačujejo. Posebej v kriznih časih, ko se število zaposlenih v arhivih zmanjšuje, je potrebno skrbno določiti prednostne naloge in na boljše čase morajo počakati tista opravila, ki za poslanstvo arhivov niso temeljna. Če bomo arhivsko gradivo ohranili, ga bomo lahko urejali, objavljali, razstavljali ali o njem razpravljali kadarkoli. Če ni mogoče danes, pa v prihodnosti, če ne bo uspelo nam, bodo to storili naši nasledniki. Če pa gradiva ne bomo ohranili, je izgubljeno za nas in za prihodnje rodove.

»Smo mi zgodovine pravični pismarji,« je še zapisal Zorzut. To misel razumem v več smereh. Najprej v povezavi z ohranjanjem in vrednotenjem arhivskega gradiva. Arhivisti moramo ohraniti dovolj virov, dovolj dokumentov, da bodo zgodovinarji in drugi raziskovalci preteklosti lahko napisali pravično zgodovino in bodo posamezne dogodke lahko proučili z vseh vidikov, hkrati pa moramo paziti, da s količino ohranjenega gradiva ne pretiravamo. Nastaja namreč ogromno dokumentacije in skoraj nemogoče, zagotovo pa nepotrebno, je ohraniti vse. Cilj, h kateremu moramo arhivski delavci nenehno in z vso odgovornostjo stremeti, je ohraniti optimalni obseg izvirnih podatkov in informacij z minimalnim obsegom gradiva. In končno, pravični 'pismarji' zgodovine moramo biti arhivisti tudi takrat, ko arhivsko gradivo uporabljamo, ko smo v vlogi raziskovalcev preteklosti, kar je mnogim med nami zelo ljubo in kar je tudi naloga arhivov. Ne sicer temeljna naloga, a tudi pomembna. Takrat se moramo potruditi, da temeljito pregledamo in kritično ovrednotimo vse razpoložljive vire, kar je včasih zelo zamudno in človeka kar vleče na razne bližnjice. A kdo je bolj poklican, da poudari težo primarnih zgodovinskih virov, če ne arhivisti, ki tako rekoč dnevno neposredno delamo z njimi?

Hvala za pozornost.

Aleksandra Pavšič Milost,
predsednica Arhivskega društva Slovenije

Slavnostni nagovor ob podelitvi Aškerčeve nagrade in priznanja za obdobje 2015–2016

Počaščena sem, da vas smem – čeprav nisem vaša stanovska kolegica-arhivistka, ampak 'samo' zgodovinarica, vendar predana uporabnica arhivskega gradiva in uslug arhivistov, nagovoriti ob tej slavnostni priložnosti.

Današnji dan je za arhivske delavce prazničen. Kot vsako drugo leto tudi tokrat po izboru Arhivskega društva Slovenije nagrajete oz. izrekate priznanja dvema ali več kolegom za življenjsko delo oz. za izjemno dejavnost v preteklem krajšem razdobju na področju varovanja in ohranjanja arhivske in naše skupne slovenske kulturne dediščine ter uspešnosti za njeno uveljavljanje doma in na tujem.

Nagrada in priznanje sta poimenovana po Antonu Aškercu, kar morda nekateri nepoučene preseneča, saj je Aškerc v slovenski javnosti znan predvsem kot pesnik, pisec številnih pesnitev, med katerimi največji, pogosto srhljiv vtis, puščajo socialne in – zgodovinske. Slednje obravnavajo Hune, karantansko zgodovino, celjske grofe, kmečke upore, turške vpade, reformacijo, črno smrt. Od kod Aškercu tolikšna privrženost zgodovinskim temam? – Odgovor najbrž vsaj deloma tiči v tem, da je bil ob svojem duhovniškem poklicu in pesniškem poslanstvu mestni arhivar na ljubljanskem magistratu, kjer je pustil za seboj vestno urejeno arhivsko dediščino. Izbira imena nagrade in priznanja je zato še kako umestna in domiselna.

Zaustavimo se še pri poslanstvu arhivskih ustanov in arhivistov. – Čeprav to neradi slišimo, beseda »arhiv« v neuki javnosti zbuja misel na police, polne za-

prašenih map in škatel, s kupi porumenelih, nezanimivih papirjev, ki so nastali v dolgočasni preteklosti. – A ne delajmo si utvar: podobnega odklonilnega mnenja javnosti je v veliki meri deležna tudi celotna zgodovinska stroka.

Kdorkoli od uporabnikov arhivskega gradiva – raziskovalcev preteklosti raznovrstnih strok in poljudnih obiskovalcev pa se v zvezi s svojim raziskovalnim delom ali ob iskanju nujnih podatkov za potrebe vsakdanjika sooči z arhivom, njegovimi storitvami in sodelavci, pa je praviloma prijetno presenečen. Delo v arhivskih ustanovah – pogosto gre pri njih za častitljive zgradbe – je sistematično organizirano. Arhivsko gradivo, ki ga arhivski delavci v skladiščih hranijo, varujejo, popisujejo in omogočajo njegovo uporabo, je urejeno in uporabnikom dostopno v arhivski čitalnici.

Tisti, ki nas zanima preteklost in gradimo svoje védenje pretežno na pisnih virih, občutimo do arhivov in neprecenljivega gradiva, ki ga hranijo, strahospoštovanje, do arhivskih delavcev in njihovega dela pa gojimo hvaležnost in spoštljivost. Strastni preučevalci starih zapisov morda občutijo celo kanček zavisti, saj je arhivistom vsakodnevno omogočen stik z zanimivimi dokumenti, ki jih imajo v varstvu. Med privrženimi raziskovalci arhivskih dokumentov vlada prepričanje, da so prav arhivski rokopisi tisti viri, ki nudijo primarne podatke, iz katerih mora raziskovalec – ob ustreznem pristopu – pridobiti in ponazoriti najbolj avtentično podobo dogajanja v preteklosti.

Tega mnenja pa ne delijo vsi preučevalci preteklosti. Nekateri med njimi v arhiv ne zahajajo in temeljijo svoje publikacije na objavljeni znanstveni in strokovni literaturi, do arhivskega gradiva pa ne čutijo posebne afinitete. Drugi sicer arhivov skoraj ali sploh ne obiskujejo, vendar pri svojem delu – ob objavljeni literaturi – vestno uporabljajo znanstveno-kritične izdaje arhivskega gradiva, ki pa so jih z namenom olajšanja nadaljnje uporabe pripravili drugi. Za nekatere raziskovalce pa je arhivsko rokopisno gradivo alfa in omega njihovih raziskav, pri čemer seveda objav virov in literature ne zanemarjajo. – Menim, da prav slednji raziskovalci največkrat postrežejo s svežimi in resnično novimi podatki o dogajanju v preteklosti, čeprav večkrat v obliki drobnih študij in redkeje v obliki obsežnih sintez.

Sama sodim v tretjo skupino raziskovalcev. V arhivskih čitalnicah sem v preteklih štirih desetletjih prebila veliko ur svojih dni, vselej z neizmernim užitkom. Predanemu raziskovalcu, ki skuša dogajanje v preteklosti izluščiti iz arhivskih spisov, arhivska čitalnica z izbranimi snopiči gradiva namreč vzbuja občutek Salomonovega rudnika. Čas se na videz ustavi, črke in besedila rokopisov bežijo mimo in skoraj redno postrežejo in razveselijo z novimi spoznanji.

'Moji' arhivi so predvsem slovenski, med njimi prednjačijo (s sedanjimi nazivi) piranska izpostava Pokrajinskega arhiva Koper, Arhiv republike Slovenije in Zgodovinski arhiv Ljubljana. Ko sem pred desetletji začela obiskovati arhivske čitalnice in v njih razbirati stare rokopise, še ni bilo na razpolago fotokopirnih strojev. Gradivo je bilo potrebno prepisovati na roko, možno pa je bilo pridobiti mikrofилme izbranega gradiva. Postopki za izvedbo presnemavanja rokopisov so bili zapleteni in dolgotrajni, manjkalo je tudi izvedencev, ki bi izvedli mikrofилmanje gradiva. Za razbiranje mikrofилmov so bili potrebni posebni aparati mikrobralniki. Pač pa je bilo mogoče – ob razumevanju vodstev arhivov in ustreznih varnostnih ukrepov – doseči medarhivsko izposojajo gradiva za uporabo v čitalnici raziskovalcu bližnje arhivske ustanove. – V tem pogledu so se razmere do danes korenito spremenile z možnostjo skeniranja, fotografiranja in digitalizacije arhivskega gradiva. Fizični obisk arhiva je sedaj za uporabnika lahko krajši, osebni računalniki z možnostmi povečav posnetkov na zaslonu omogočajo kakovostne reprodukcije arhivalij, razbiranje rokopisov pa se je preselilo za službeno ali domačo delovno mizo. Pri takem načinu gre seveda še vedno za raziskavo primarnega arhivskega gradiva, raziskovalec pa je dolžan svoje objavljene izdelke posredovati arhivu, ki ima uporabljeno gradivo v hrambi. Tehničnemu napredku in opisanim postopkom se uspešno prilagaja tudi arhivska dejavnost.

Ob vsem povedanem nikakor ne smemo pozabiti dejstva, da se v arhivih v Sloveniji skriva še ogromno neraziskanega gradiva, ki se mu moramo slovenski raziskovalci prvenstveno posvetiti, čeprav so morda destinacije nekaterih arhivov zunaj Slovenije vabljivejše. Raziskovanja slovenske preteklosti po gradivu tujih arhivov seveda ne smemo zanemariti, vendar se moramo zavedati, da smo za preučevanje spisov naših domačih arhivskih ustanov odgovorni predvsem slovenski raziskovalci.

Za zaključek čestitam obema nagrajencema, arhivskim delavcem pa voščim veliko uspeha pri delu ter vse dobro ob njihovem današnjem prazniku. Med drugim vsem skupaj želim, da bi ob svojem rednem delu našli čas in veselje za lastne raziskave gradiva, ki ga imajo v oskrbi, da bi tudi sami uživali v novih spoznanjih in z objavami le-teh prispevali v zakladnico našega skupnega zgodovinskega spomina.

Ljubljana, 18. 10. 2016

Darja Mihelič

Peter Pavel Klasinc – sedemdesetletnik

Dr. Peter Pavel Klasinc je uveljavljen arhivski strokovni delavec, ne samo v slovenskem, ampak tudi v mednarodnem arhivskem strokovnem prostoru. Aktivnosti s področja arhivistike, zgodovinopisja, informatike, heraldike in dokumentalistike, pri katerih sodeluje kot koordinator, izvajalec ali konzultant, kažejo na osebo z jasno postavljenimi cilji, ki jih skozi življenje dosega z njemu lastno upornostjo in vztrajnostjo. Skozi dolgoletno strokovno kariero je izoblikoval lik sodobnega, angažiranega arhivskega strokovnega delavca, ki ga z veliko notranje energije prenaša na mnoge sodelavce in kolege.

S svojo načelno držo je pokazal, da je za arhivsko strokovno samobitnost potrebno oblikovati trdna in jasna strokovna stališča in jih utemeljeno zagovarjati v javnosti. Pri dr. Klasincu se to v zadnjih letih še posebej odraža v segmentu izobraževanja arhivistov in dokumentalistov, pri oblikovanju osnov arhivske in dokumentalistične vede ali v zvezi z decentraliziranim razvojem slovenske javne arhivske službe.

Z neizmernim virom vedno novih idej in rešitev močno vpliva na različne arhivske dejavnosti. Mnoge izmed njih je prav on teoretično razvil in jih neposredno uvajal v arhivsko prakso. Rezultati teh prizadevanj niso vidni samo v Sloveniji, ampak imajo neposredne odmeve tudi v tujini. Četudi teh ni mogoče popolnoma natančno izmeriti, jih vendarle lahko posredno zaznamo skozi njegovo obširno bibliografijo in skozi nastope na posvetovanjih v Sloveniji, Bosni in Hercegovini, Srbiji, na Hrvaškem, v Italiji in drugod, na mednarodnih arhivskih kongresih oz. na predavanjih na različnih univerzah, mednarodnih arhivskih šolah, nastopih v sodobnih medijih, kot so radio, televizija, internet, ali z neposrednimi osebnimi kontakti. Na ta način je v strokovnem smislu oblikoval in sooblikoval mnoge, predvsem mlajše kolege, dijake oz. študente. S svojimi spoznanji jim je pomagal, da so lahko razvili jasnejši odnos do arhivistike, predvsem pa odgovornost do arhivskega gradiva kot univerzalne kulturne dobrine.

Njegov temperament in življenjsko usmeritev na področju arhivske teorije in prakse je v vezani besedi domiselno opredelil Jovan Popović, ko je zapisal:¹

Jovan Popović

Dr. PETERU PAVELU KLASINCU

*Poluvjekovni kolega i družje,
Prkosno, oratorski i smjelo
Opijeni strukom
Znalački istupamo.
U arhivistici ostavismo
Utrti trag,
Kako bi mlađi lakše koračali.
Ne verujem onima što kažu,
Da intelektualci najčešće
Iskaču iz kolotečine, dogme ruše,
I ustaljene i uspavane principe,
I nazivaju ih pametne budale.*

¹ Pesem je nastala na srečanju arhivskih veteranov s področja nekdanje Jugoslavije ob Črnem jezeru (Crno jezero) na Durmitorju, avgusta leta 2015.

*A nas, prestižni naučnice
 Za utjehu,
 Nazivaju doajenima i imenima
 Arhivske nauke i struke.
 Profesore Peter,
 Tempo kojim naukom gaziš,
 Arhivski svijet
 uzdižeš na visine,
 I svoje kolege pomalo plašiš,
 Zavidljuješ i smaraš.
 Sebe i svoje srce ne štediš,
 Već zamaraš i slabiš.
 Tvoja energija, znanje i krepost,
 I dalje traju i tobom sijaju,
 Imaš petlju, muškost i hrabrost,
 Predan, zanesen, opijen, pa ne računaš
 Da je malo života ostalo.
 Na vizijama nijesmo ostali kod očiju slijepi,
 I razbijali se starošću o hridine mora,
 Već smo na malo zastali kao uspavani vulkan,
 Da ne bi bili gosti bezdane jame,
 I usamljeni svetli vihori.
 Divno je i mnogo vredi,
 Ne samo za nas,
 Već i za arhivistiku,
 Jer u struci
 Ostajemo spomenici.*

Znano je, da je dr. Klasinc začel svojo arhivsko strokovno pot v *Zgodovinskem arhivu na Ptuju*, kjer je bil najprej zaposlen kot arhivist, v letih od 1972 do 1976 pa je opravljal dela in naloge v. d. ravnatelja te ustanove. Kot je zapisala njegova dolgoletna sodelavka Marija Hernja Masten, mu je ravno ta ustanova zagotovila trdne temelje poznejše arhivske kariere. V ptujskem arhivu se je med drugim spoznal s tehničnimi vprašanji v arhivih, problemi zunanje službe in strokovne obdelave arhivskega gradiva, pa tudi z izdajateljsko in razstavno dejavnostjo.

Strokovno kariero je nadaljeval v *Pokrajinskem arhivu Maribor*, kjer je bil od leta 1976 zaposlen kot arhivist in vodja oddelka za gradivo gospodarstva po letu 1850. Od leta 1982 do 1995 je bil ravnatelj oz. direktor te ustanove. Obe funkciji sta ga strokovno vzpodbujali in navdihovali, da se je povezoval z različnimi proizvajalci tehnične opreme za ohranjanje arhivskega gradiva, hkrati pa se je sistematično lotil raziskovanja tehničnih problemov v arhivski teoriji in praksi. Njegova zavezanost in skrb za izboljšanje materialnega varovanja arhivskega gradiva, ne samo v profesionalnih arhivskih ustanovah, ampak tudi pri ustvarjalcih, se je v tem času razvila do neslutnih razsežnosti. Njegove raziskave in predavanja so daleč presegle meje arhivskih materialno tehničnih izzivov in se razprostirajo na celotno področje arhivske teorije in prakse.

Na upravljavsko organizacijskem področju je vzpostavil mnoga sodelovanja z različnimi domačimi in tujimi strokovnjaki. To je omogočalo razmeroma velike pretoke takrat svežih aktualnih znanstvenih in arhivskih strokovnih informacij. Hkrati s tem je poskrbel tudi za danes popolnoma samoumevno infrastrukturo v arhivu, kot je fotokopirni stroj, telefaks ali službeno vozilo.

Po prenehanju funkcije podžupana za družbene dejavnosti na *Mestni občini Maribor*, ki jo je upravljal med letoma 1995 in 1997, se je ponovno redno zaposlil v mariborskem arhivu kot znanstveni in arhivski svetnik. Na tem delovnem mestu je ostal vse do upokojitve leta 2007.

V zgodnjem obdobju njegovih strokovnih aktivnosti se je ob arhivski dejavnosti v okviru profesionalne arhivske ustanove posvečal tudi zgodovinopisju, posebej lokalnim temam s področja gospodarstva. Ob tem je veliko svoje energije posvečal tudi društvenim aktivnostim profesionalnih arhivskih asociacij. Tako je aktivno sodeloval pri delu *Arhivskega društva Slovenije* kot tudi na nivoju takratne skupne države v okviru *Zveze arhivskih delavcev Jugoslavije*. Med drugim je leta 1979 opravljal mandat predsednika *Arhivskega društva Slovenije*. Leta 1981 je bil za eno leto izvoljen za predsednika predsedstva *Zveze arhivskih delavcev Jugoslavije*. Več let je bil tudi član ožje redakcije strokovnega časopisa *Arhivist*.

Iz obdobja njegovega predsedovanja *Arhivskemu društvu Slovenije* je potrebno omeniti organizacijo prve arhivske strokovne ekskurzije slovenskih arhivskih strokovnih delavcev na Poljsko leta 1979. Iz časov opravljanja funkcije predsednika predsedstva *Zveze arhivskih delavcev Jugoslavije* v letu 1981 je potrebno omeniti, da se je na začetku svojega mandata izpostavil z rabo slovenskega jezika na sejah tega organa.

Dr. Klasinc je bil leta 1980 imenovan v komisijo za edicijo *Arhivski fondi in zbirke v SFRJ*, hkrati pa je bil tudi urednik obsežnega slovenskega prispevka v tej ediciji, ki je izšla leta 1984 pod naslovom *Arhivski fondi in zbirke v arhivih in arhivskih oddelkih v SFRJ = Arhivski fondovi i zbirke u arhivima i arhivskim odeljenjima u SFRJ = Arhivski fondovi i zbirke u arhivima i arhivskim odeljenjima u SFRJ = Arhivski fondovi i zbirki vo arhivite i arhivskite odelenia vo SFRJ : SR Slovenija = SR Slovenija*. Obsežno publikacijo je pripravila slovenska redakcija, ki so jo sestavljali Marjetka Legat, Marija Hernja Masten in Miha Kološa pod vodstvom dr. Klasinca. Njihovo delo je dolgo časa predstavljalo odlično arhivsko pomagalo, ki je metodološko zastavljeno na ta način, da so nekatere rešitve še danes uporabljene in implementirane v slovenskem vzajemnem arhivskem informacijskem sistemu slovenskih regionalnih arhivov.

Desetletje po izidu slovenske edicije *Arhivski fondi in zbirke v arhivih in arhivskih oddelkih SFRJ* je kot direktor *Pokrajinskega arhiva Maribor* med drugim tudi spodbujal in organiziral aktivnosti za izdelavo *Vodnika po fondih in zbirkah Pokrajinskega arhiva Maribor*. Ideja je bila uresničena v letu 1990. V celoti je bila izvedena v *Pokrajinskem arhivu Maribor*, vključno s tiskanjem in vezavo publikacije. To na prvi pogled marginalno dejstvo predstavlja pomembno prelomnico razvoja *Pokrajinskega arhiva Maribor*. Pod vodstvom dr. Klasinca je bila v mariborskem arhivu razvita knjigoveško-restavratorska dejavnost do te mere, da je bilo mogoče takrat izvesti projekt tiska knjižnega vložka, izdelave platnic in vezave celotne naklade. *Vodnik Pokrajinskega arhiva Maribor* iz leta 1990 ne predstavlja le neposredno uporabnega arhivskega informativnega pomagala, ampak tudi »spomenik« hitrega razvoja javne regionalne arhivske ustanove v segmentu podporne knjigoveško-restavratorske dejavnosti.

Drugo pomembo raziskovalno in organizacijsko polje dr. Klasinca iz obdobja od druge polovice 80. let dalje pa predstavlja uvajanje računalniške obdelave podatkov v arhivsko ustanovo. To je bil čas, ki ga v zgodovini slovenske informatike opredeljujemo kot »downsizing«. Velike računalniške sisteme so počasi zamenjevali osebni računalniki in njihova omrežja. Dr. Klasinc je v tem videl priložnost in se je skupaj s sodelavci lotil »know-how« razvoja dveh projektov. Prvi je bil manj obsežen in je predstavljal aplikacijo za podporo zbrani dokumentaciji takratnega *Arhivskega centra za strokovna in tehnična vprašanja v arhivih*. Projekt je bil predstavljen strokovni javnosti spomladi leta 1987. Drugi projekt, *Popis arhivskih fondov in zbirke v arhivu*, pa je bil predstavljen arhivski strokovni javnosti jeseni istega leta. Tudi na tem področju moramo izpostaviti strokovno širino dr. Klasinca, ki si je takrat močno prizadeval za vzpostavitev takšne informacijske platforme, ki bi zagotovila potrebe računalniške obdelave podatkov slovenskih javnih arhivov. S tem so bila dejansko postavljena teoretična izhodišča slovenskega vzajemnega arhivskega informacijskega sistema. Operativno pa so bila uresničena šele več kot dve desetletji pozneje z vzpostavitvijo

Vzajemnega arhivskega informacijskega sistema slovenskih regionalnih arhivov leta 2009.

Dosežene rezultate mariborske arhivske ustanove in s tem povezana prizadevanja dr. Klasinca je potrebno postaviti tudi v širši kontekst, ki se je takrat oblikoval in razvijal na področju organizacije posvetovanj. Sodobni arhivi in izmenjave informacij v okviru takratnega Arhivskega centra za strokovna in tehnična vprašanja v arhivih. Veliko tovrstnih transferov informacij je bilo mogoče izvesti le ob upoštevanju profesionalnega zaupanja in osebnega angažiranja dr. Klasinca in njegovih sodelavcev, katerih jedro je prihajalo iz *Pokrajinskega arhiva Maribor*, iz *Zgodovinskega arhiva Ptuj* ter občasno tudi iz drugih slovenskih in tujih arhivov.

Predanost dr. Klasinca arhivski stroki lahko zaznamo tudi skozi evidentiranja arhivskega gradiva v tujini, ki jih je opravljal v obdobjih, ki niso bila naklonjena odpiranju arhivov (v novejšem času na Hrvaškem in v Srbiji, v njegovem zgodnjem strokovnem obdobju pa v arhivih v Italiji in Avstriji). S svojim deležem pri evidentiranju arhivskega gradiva in z vzpostavljanjem osebnih stikov z odgovornimi arhivisti v tujini je odpiral mnoga vrata slovenskim raziskovalcem v tujih arhivih in tako omogočal dostop do ohranjenega arhivskega gradiva, ki se nanaša na Slovence in slovensko ozemlje. Neposredni rezultat njegovih tovrstnih aktivnosti je bila med drugim tudi obsežna publikacija z naslovom *Vodnik po informativnih pomagilih Štajerskega deželnega arhiva v Gradcu* iz leta 1991. Tudi na tem področju si je prizadeval za uvedbo informacijske podpore in v ta namen organiziral preizkuse povezav med dunajskim in mariborskim arhivom, ki so tudi v veliki meri uspeli, vendar so zaradi slabe komunikacijske infrastrukture lahko zaživel v mariborskem arhivu šele dobrih pet let pozneje z uvedbo prve infrastrukture za dostop do svetovnega spleta.

Na podlagi izkušenj z evidentiranjem in uporabo arhivskega gradiva lahko razumemo tudi priprave, urednikovanje in objavo publikacije z naslovom *Glosar zgodovinskega domoznanstva : nemško-slovensko-italijanski*, katerega pobudnik in idejni vodja je bil prav dr. Klasinc. Projekt je bil uresničen v sodelovanju z italijanskimi, avstrijskimi in slovenskimi strokovnjaki v letu 1995.

Širina strokovnega razmišljanja dr. Klasinca se kaže tudi skozi aktivnosti in organizacijo arhivskih strokovnih srečanj, ki so znana pod imenom *Srečanje obmejnih arhivov = Das Treffen der Nachbararchive = Susret arhiva na granici = Határmenti levéltárák találkozásja = Convegno degli archivi vicini = Meeting of Neighbouring Archives*. Inicijativa je bila sprožena v drugi polovici devetdesetih let. Izvedenih je bilo nekaj tovrstnih srečanj, vključno z izdanimi priložnostnimi zborniki, katerih urednik je bil dr. Klasinc.

Dr. Klasinc je deloval tudi na področju zgodovinopisja. To dokazuje obsežen seznam strokovnih in znanstvenih prispevkov s področja lokalne zgodovine. V tem kontekstu naj izpostavim le uredništvo 4 zvezkov zbornika *Ormož skozi stoletja*. V zadnjem času pa se posveča predvsem objavi arhivskih virov iz polpretekle zgodovine. Omenim naj samo publikacijo z naslovom *Arhivski dokumenti o dogodkih v Štrigovi in okolici v prvih letih po drugi svetovni vojni* iz leta 2005 in publikacijo *Okupacija dela slovenske zemlje s strani Neodvisne države Hrvaške v času med letoma 1941 in 1945* iz leta 2011.

Svoja ožja strokovna in teoretična spoznanja s področja materialnega varstva je najprej poglobljal na podiplomskem študiju Univerze v Zagrebu, kjer je leta 1987 magistriral na temo *Vzdrževanje in materialno varovanje arhivskega in dokumentarnega gradiva*. Leta 1992 je na isti univerzi doktoriral s temo *Materialno varovanje klasičnih in novih nosilcev informacij v arhivih*. Zaradi intenzivnega tehnološkega razvoja in specifične problematike na področju materialnega varstva se je ob rednih podiplomskih študijskih obveznostih strokovno izpopolnjeval v arhivih, arhivskih službah ter v drugih arhivom sorodnih ustanovah v Angliji, Avstriji, Italiji, Nemčiji, Nizozemski, Franciji, Kanadi, Združenih državah Amerike, Kitajski, Madžarski, Češki, Slovaški, Poljski ter v skandinavskih drža-

vah. Kmalu pa je njegovo raziskovanje in strokovno delo dobilo ob tehničnih problemih upravljanja arhivskega gradiva ter ob intenzivnem izvajanju arhivske zunanje službe nove razsežnosti, ki so se razširile predvsem na področje uvajanja novih informacijskih tehnologij v arhivsko strokovno delo.

Ob bogatem in raznolikem arhivskem strokovnem in raziskovalnem delu je bil aktiven tudi na področju organizacije in izobraževanja arhivskih strokovnih delavcev in delavcev, ki so delali z arhivskim in dokumentarnim gradivom. Kot predsednik ali član različnih organizacijskih odborov je snoval tematsko vodenje strokovnih posvetovanj, med katerimi vsekakor izstopa vsakoletno arhivsko strokovno posvetovanje *Sodobni arhivi v Radencih*. Dr. Klasinc je bil pobudnik tega posvetovanja, hkrati s tem pa tudi pronicljiv usmerjevalec strokovnih vsebin ter promotor strokovnega izobraževanja odgovornih za delo z dokumentacijo pri ustvarjalcih javnega arhivskega gradiva. V tem okviru je vzpodbujal reševanje različnih arhivskih strokovnih praktičnih problemov ter pri tem aktivno sodeloval. Četrto stoletja je vodil organizacijski odbor za pripravo in izvedbo posvetovanj o strokovno tehničnih vprašanjih v arhivski teoriji in praksi z naslovom *Sodobni arhivi*. Ob tem je bil ves čas tudi glavni in odgovorni urednik publikacije *Sodobni arhivi* od leta 1978 do leta 2003. V tej seriji publikacij je bilo po statistiki iz sistema COBISS objavljenih nekaj manj kot 500 strokovnih in znanstvenih prispevkov, ki jih je pripravilo 190 različnih avtorjev.

Posvetovanje v Radencih se je v obdobju od leta 1978 do danes razvilo v pomemben vsakoletni dogodek s področja arhivske teorije in prakse. Zaradi svoje programske in organizacijske konsistence, predvsem pa zaradi izrazito naprednih strokovnih usmeritev, je posvetovanje postalo srednjeevropsko priznan dogodek z dobrim vsakoletnim strokovnim odzivom. Na njem se zberejo angažirani številni domači in tuji arhivski strokovni delavci kakor tudi strokovnjaki sorodnih strok. S skupnimi ali samostojnimi raziskavami in študijami je dr. Klasinc v tem kontekstu aktivno sodeloval in pripomogel k boljšemu in kakovostnejšemu prenosu različnih strokovnih znanj ter medsebojni interakciji različnih arhivskih praks, kar je v veliki meri pripomoglo k razvoju arhivske znanosti, tako v Sloveniji kot tudi v drugih državah.

Prav tako je že več kot 20 let aktiven v *Mednarodnem inštitutu arhivskih znanosti Univerze v Mariboru (MIAZ/IIAS)*. Ta se je razvil iz *Centra za strokovne in tehnične probleme v arhivih*, ki je nastal leta 1986 prav na pobudo dr. Klasinca. Njegov začetek je bil povezan z arhivi nekdanje Jugoslavije, pozneje pa je začel povezovati arhiviste iz Avstrije, Madžarske, Italije in drugih evropskih in izvenevropskih držav. V tem kontekstu je pomemben podatek, da je leta 1985 več kot 70 % takratnih jugoslovanskih arhivov podpiralo in uresničevalo idejo dr. Klasinca, da bi na enem mestu zbirali strokovno-tehnične informacije. Idejo je leta 1986 na Simpoziju evropskih arhivskih služb, ki je potekala v Radencih, podprl tudi *Mednarodni arhivski svet* pod takratnim vodstvom generalnega sekretarja dr. Chalesa Kecskemetija.

Leta 1992 se je Center na novo organiziral in preimenoval v *Mednarodni inštitut arhivskih znanosti (MIAZ)*, ki je vse do leta 2001 deloval kot organizacijska enota *Pokrajinskega arhiva Maribor*.

Pod vodstvom dr. Klasinca je v devetdesetih letih prejšnjega stoletja MIAZ organiziral nekaj mednarodno odmevnih arhivskih strokovnih dogodkov. Omenim naj le organizacijo *Mednarodne arhivske šole za arhivske zgradbe in opremo (ISFABUS)*, konferenco *Blue Shield* pod okriljem UNESCO, katere rezultat je t. i. »Radenska deklaracija o zaščiti kulturne dediščine v nevarnih in izjemnih situacijah«, nato vsakoletno posvetovanje *Mednarodni arhivski dan* (od leta 1991 v Radencih, od leta 2005 v Trstu), *Konferenco članov MIAZ* od leta 1986 dalje ter soorganizacijo *Arhivske jesenske šole* v Trstu od leta 2007 dalje. Hkrati pa je že več kot 20 let tudi odgovoren za mednarodno arhivsko znanstveno publikacijo *Atlanti*. Statistika sistema COBISS kaže, da je tej ideji sledilo več kot 250 avtorjev, ki so pripravili približno 650 arhivskih strokovnih ali znanstvenih prispevkov.

Ob bok aktivnostim s področja upravljanja materialno-tehničnih in arhivskih sodobnih izzivov, ki jih je izvajal dr. Klasinc, pa nikakor ne moremo mimo unikatnega projekta, ki je znan kot *Mednarodni slovensko-madžarski arhivski raziskovalni tabor*. Prvi tovrstni tabor je bil izveden leta 1991 na obmejnem območju v okolici Lendave. Vsakoletni tabor še danes v osnovi poteka po enakih načelih kot na začetku. Njegove rezultate lahko sistemiziramo v dve skupini. Medtem ko v prvo skupino lahko uvrstimo promocijo arhivske dejavnosti na pristojnem območju *Pokrajinskega arhiva Maribor, Županijskega arhiva v Sombotelu in Županijskega arhiva v Zalaegerszegu* vključno s popularizacijo arhivske dejavnosti med mladimi, v drugo skupino sodi nekaj odličnih najdb arhivskega gradiva tako na madžarski kot tudi na slovenski strani, ki so obogatili arhivske fonde v vseh treh arhivih.

Kot arhivist in raziskovalec različnih arhivskih tehničnih problemov je bil dr. Klasinc imenovan v komisije za pridobitev naziva magister ali doktor znanosti na Univerzi v Zagrebu. V tej zvezi naj omenim doktorande: Branka Bubenika, Azema Kožarja in Živano Hedbeli, ki so z njegovo podporo uspešno zagovarjali svoje doktorske disertacije. Ob tem je bil dr. Klasinc imenovan tudi v nekatere druge strokovne komisije v Sloveniji in tujini. Tako je bil že leta 1988 imenovan za konzultanta *Okrogle mize arhivov sveta* (CITRA/ICA) in istega leta za člana sekcije profesionalnih arhivistov (SPA/ICA) pri *Mednarodnem arhivskem svetu* s sedežem v Parizu (MAS-ICA). Bil je tudi član opazovalec *Mednarodnega komiteja za gradnje in opremo pri MAS* (CBQ/ICA) in član *Mednarodnega komiteja za zgradbe in opremo v zmernih klimatskih razmerah pri Mednarodnem arhivskem svetu* (ICA-CBTE). Kot gostujoči predavatelj sodeluje z Univerzo v Zagrebu, ki mu je leta 1996 podelila naziv znanstveni sodelavec, prav tako pa tesno sodeluje z *Arhivom Tuzelskega kantona, Društvom Media_doc* in drugimi organizacijami na področju organiziranja in prenosa znanj, predvsem s področja arhivske teorije in prakse. Hkrati je še vedno predstojnik *Mednarodnega inštituta arhivskih znanosti Univerze v Mariboru* in njegove izpostave v Trstu.

Njegovim prizadevanjem po sistemskem in poglobljenem študiju arhivistike in dokumentologije, ki bi morala imeti značaj multidisciplinarnega in interdisciplinarnega študija, lahko sledimo skozi več kot četrto stoletje. Neuspeli poskusi organizacije in izvedbe tovrstnega študija na različnih fakultetah in njihovih oddelkih mariborske in ljubljanske univerze mu niso preprečili njegovih nadaljnjih aktivnosti na tem področju. Še več. Z veliko vnemo se je pred leti lotil priprav in organizacije študija na zasebni izobraževalni ustanovi *Alma Mater Europea – Evropski center Maribor*, kjer mu je uspelo skupaj s sodelavci akreditirati študij arhivistike in dokumentologije na drugi stopnji. Sam pa je prevzel odgovornosti predstojnika katedre za arhivistiko in dokumentologijo na *Alma Mater Europaea – Evropski center Maribor* (AMU-ECM) in s tem tudi obveznosti, ki jih ima kot član senata te izobraževalne ustanove.

V procesu priprav dokumentacije v zvezi z akreditacijo tega študijskega programa, nato pa še v sami izvedbi študija, si je prizadeval za interdisciplinarni in multidisciplinarni študijski program, ki bi uresničeval in zagotavljal strokovne in praktične zahteve sodobnih upravljalcev dokumentacije skozi celoten življenjski cikel dokumentov. Njegova prizadevanja so leta 2016 obrodila prve sadove, ko so prvi študenti uspešno zaključili magistrski zagovor s tega področja.

Osnovne usmeritve predstojnika *Katedre za arhivistiko in dokumentologijo* dr. Klasinca lahko povzamemo v naslednjih točkah:

1. Sistematičen študij arhivistike in dokumentologije je pomemben, saj se odgovorni za hrambo arhivskega in dokumentarnega gradiva ne morejo več usmerjati zgolj v preteklost, ampak morajo s svojo proaktivno vlogo ustvarjati takšne pogoje in zahteve, da bo arhivsko gradivo, ki nastaja v fizični, elektronski ali hibridni obliki, ostalo »univerzalno« uporabno tudi v prihodnosti, ne glede na uporabljeno tehnologijo v času njegovega nastanka.

2. Sistemska raziskovanja na širokem področju arhivistike in dokumentologije predstavljajo osnovo sodobnega arhivističnega pristopa k reševanju nastalih problemov. Ta zahteva izhaja tudi iz spoznanja, da se nekoč jasno oblikovana samostojna profila arhivista in dokumentalista vedno bolj dopolnjujeta, njuno delo pa se vedno bolj prepleta tako na teoretičnem kot tudi praktičnem okolju.
3. Potrebe sodobnega upravljanja z dokumentacijo narekujejo kompleksne poglede in s tem povezane rešitve na celoten življenjski cikel dokumentov.
4. Sodobna informacijska družba, še posebej pa arhivska stroka, mora iz leta v leto poskrbeti za vedno večje količine različnih oblik arhivskega gradiva. V tem kontekstu je pomembno, da obstaja v Sloveniji možnost študija na drugi in kmalu tudi na prvi bolonjski stopnji.
5. Študijski program sam po sebi pa nikakor ni dovolj. Pomembno je, da ga uspešno zaključi določeno število študentov in da ti dobijo tudi primerne zadolžitve na področju upravljanja z dokumentacijo.
6. Prav tako je pomembno, da katedra za arhivistiko in dokumentologijo razvija široko polje primarnih teoretičnih raziskav in s tem povezanih aplikativnih rešitev, ki jih je mogoče v okviru izvajanja študijskega programa arhivistike in dokumentologije preizkušati in vedno znova preverjati.

Na podlagi prikazanega lahko povzamemo, da je arhivsko strokovno, organizacijsko ter znanstveno-raziskovalno delo dr. Klasinca po vsebini raznoliko, predvsem pa dolgoročno konsistentno. Njegove bogate praktične in teoretične izkušnje so aktualne in dragocene tako na področju prenosa znanj v okviru študijskega programa *Arhivistika in dokumentologija* kot tudi sicer v sami arhivski stroki.

Dejstvo je, da obsega njegov strokovni in znanstveni opus 426 objavljenih in izvedenih del s področja arhivistike, dokumentologije in zgodovinopisja. Rezultate njegovih raziskav in ugotovitev je mogoče najti v slovenščini, mnoge pa so prevedene v različne tuje jezike.

Obseg izvedenih in objavljenih del je inspiriral Jovana Popoviča, da je dr. Klasincu posvetil še eno, to pot nekoliko hudomušno pesem.²

Jovan Popović

KOLEGI I PRIJATELJU DR KLASINCU

*Iako si dalje snažan,
Ne pravi se mnogo važan
Duša ti je mnogo sjetna
Živiš kao vulkan Etna.*

*Ostao si kao strava,
Naučna si vrednost prava,
Obaveze preuzimaš,
Trudni život ugrožavaš.*

*Pregaoče, umom obdareni,
U svetu si posta uvaženi,
Život prođe k'o najkraći dan,
Il' neki nedovršen san.*

² Tudi ta pesem je nastala na Durmitorju (avgusta 2015, na srečanju arhivskih veteranov s področja nekdanje Jugoslavije).

*Budi isti, ostaj u visine,
Poznato je da mrziš nizine.
Ime imaš, u snu i na javi,
Odmori se,
Na stečenoj slavi.*

*Slušaj Peter, iskreno ti zborim,
Na padine Durmitora stojim.
Porazmisli da li sam u pravu
Il' me vino udrilo u glavu.*

Arhivski in znanstveni svetnik doc. dr. Peter Pavel Klasinc je brez dvoma iniciator in začetnik mnogih novih arhivskih strokovnih aktivnosti, ki ne predstavljajo inovativnih rešitev samo v Sloveniji, ampak tudi na mednarodnem arhivskem strokovnem področju. Kot človek z izjemno življenjsko energijo, ki jo je usmeril v napredek arhivske stroke, je »spiritus agens« prizadevanj za razvoj arhivske stroke. Njegovim raznolikim arhivskim strokovnim in organizacijskim aktivnostim ter znanstveno-raziskovalnemu delu moramo slediti vse od njegove prve zaposlitve do danes. Vse to kaže na mnogostransko in inovativno osebo, na odličnega organizatorja in v nekem smislu tudi »trend setterja« na področju arhivske stroke. Svoje cilje dosega z vztrajnostjo, upornostjo in popolno predanostjo. Prav zato so njegove bogate in raznolike izkušnje aktualne in dragocene na področju prenosa arhivskih strokovnih znanj in izkušenj med generacijami, ne glede na čas in prostor, v katerem živijo.

Vsa njegova prizadevanja za napredek arhivske stroke tako doma kot v tujini pa je prepoznala tudi slovenska arhivska stroka, ki ga je v letu 2016 nagradila z »Aškerčevo nagrado« za življenjsko delo in izjemen prispevek k razvoju slovenske arhivistike.

»Še na mnoga zdrava in uspešna leta, dragi Peter!«

Miroslav Novak

PRIDOBITVE ARHIVOV
ACQUISITIONS OF ARCHIVES

Pridobivanje javnega arhivskega gradiva

ARHIV REPUBLIKE SLOVENIJE

- SI AS 228, Ministrstvo za socialno skrbstvo LRS, 1945–1951, 1 škatla, 14 knjig, 2 tm
SI AS 229, Ministrstvo za ljudsko zdravstvo LRS, 1945–1951, 5 knjig, 0,5 tm
SI AS 236, Ministrstvo za delo LRS, 1946–1951, 1 knjiga, 0,1 tm
SI AS 243, Svet za zdravstvo in socialno politiko LRS, 1951–1962, 9 knjig, 4 kartoteke, 1, 6 tm
SI AS 607, Arhivsko društvo Slovenije, 1954–1995, 41 škatel, 4,5 tm,
SI AS 1141, Samoupravna interesna skupnost za ekonomske odnose s tujino, 1976–1990, 32 škatel, 3,6 tm
SI AS 1165, Gospodarska zbornica Slovenije, 1979–2009, 423 škatel, 47 tm,
SI AS 1286, Zveza društev slovenskih likovnih umetnikov, prevzem javnega arhivskega gradiva, nastalega do 1995 in zasebnega arhivskega gradiva, 1945–2005, 88 škatel, 9,2 tm
SI AS 1931, Republiški sekretariat za notranje zadeve Socialistične republike Slovenije, 1945–1953, 3 škatle, 1 tm
SI AS 1931, Republiški sekretariat za notranje zadeve Socialistične republike Slovenije, 1945–1987, 549 kosov mikrofišev
SI AS 1974, Sodišče združenega dela pokojninskega in invalidskega zavarovanja ter starostnega zavarovanja kmetov v SR Sloveniji, 1978–1994, 65 škatel, 17 knjig, 6,9 tm
SI AS 1995, Komisija za pospeševanje razvoja manj razvitih območij SRS, 1976–1990, 11 škatel, 1,2 tm
SI AS 2029, Republiški sekretariat za pravosodje in občo upravo SRS, Podfond SI AS 2029/II Obča uprava in proračun, 1975–1977, 105 škatel, 11,7 tm
SI AS 2029, Republiški sekretariat za pravosodje in občo upravo SRS, Serija SI AS 2029/II/A Sodbe Vrhovnega sodišča Psv, 1971–1978, 4 škatle, 0,4 tm
SI AS 2041, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano RS, serija Agromelioracije, 2009–2010, 595 škatel, 66 tm
SI AS 2046, Urad Vlade RS za narodnosti, 1955–1994, 39 škatel, 1 kos, 4,3 tm
SI AS 2055, Protokol SRS, 1962–1986, 5 škatel, 0,6 tm
SI AS 2057, Urad Vlade RS za informiranje, serija Informativni bilteni, 1969–1974, 6 škatel, 0,6 tm
SI AS 2086, Uprava zgradb SRS, 1956–1993, 35 škatel, 3,9 tm
SI AS 2101, Republiški sekretariat za zdravstvo SRS, 1956–1965, 6 kartotek, 0,8 tm
SI AS 2102, Ministrstvo za zdravstvo, družino in socialno varstvo RS, 1965–1993, 5 škatel, 7 kartotek, 1 tm
SI AS 2127, Agencija RS za kmetijske trge in razvoj podeželja, 2001–2003, 3 škatle, 0,3 tm
SI AS 2128, Zveza vodnih skupnosti Slovenije, Vodna knjiga, serija Drava, 1935–1987, 216 škatel, 2 kartoteki, 24,3 tm
SI AS 2128, Zveza vodnih skupnosti Slovenije, Vodna knjiga, serija Savinja-Sotla, 1949–1987, 221 škatel, 24,6 tm
SI AS 2131, Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov Republike Slovenije, serija Denacionalizacija, 1918–2014, 567 škatel, 63 tm
SI AS 2137, Državni zbor RS, serija Podpora k Pobudi SDSS za razpis zakonodajnega referenduma o Predlogu zakona o volitvah poslank in poslancev, 1996, 44 škatel, 4,9 tm
SI AS 2140, Republiški energetske inšpektorat, 1976–1997, 225 škatel, 25 tm
SI AS 2142, Inštitut za metalne konstrukcije, 1933–2005, 9 škatel, 1 tm

ZGODOVINSKI ARHIV CELJE

- SI_ZAC/0007 3 knjige iz obdobja 1654-1711, 0,1 tm
- SI_ZAC/0178 Občinski ljudski odbor Šmartno ob Paki, 1947-1959, 0,1 tm
- SI_ZAC/0247 Krajevni ljudski odbor Gorenje, 1945-1952, 0,1 tm
- SI_ZAC/0417 Skupščina občine Velenje 1962-2004 (spisi po kartotečnem kazalu 1986-1994, borci 1962-2003, denacionalizacija 1992-2004, zazidalni in urbanistični načrti do 1994, dolgoročni plani občine Velenje 1986-2000, register delovnih knjižic 1964-1990, register za pridelovanje sadilnega materiala in register proizvajalcev grozdja in vina 1962-1979, evidenca dovoljenj za spravilo lesa iglavcev, popis prebivalstva 1991 in kartice kartotečnega kazala 1962-1988), 121,5 tm
- SI_ZAC/0597 Delavska univerza Celje, 1961-1963, 0,1 tm
- SI_ZAC/0730 Gospodarska zbornica Celje, 1958-1964, 0,2 tm
- SI_ZAC/0732 Trgovinska zbornica Celje, 1959-1960, 0,1 tm
- SI_ZAC/0733 Gostinska zbornica Celje, 1960-1961, 0,1 tm
- SI_ZAC/0900 Slovensko ljudsko gledališče Celje, 1983-2004 0,6 tm
- SI_ZAC/0903 Zdravstveni dom Celje, 1959-1961, 0,1 tm
- SI_ZAC/0948 Okrajni odbor SZDL Celje, 1959-1960, 0,1 tm
- SI_ZAC/099 OLO, Zavod za planiranje, 1958-1970, 0,4 tm
- SI_ZAC/0992 Ljudska mladina Slovenije, okrajni komite Celje, 1958-1961, 0,1 tm
- SI_ZAC/1030 Varia, SI_ZAC/1558 Zbirka gradiva katoliške cerkve, 1797-1912, 0,5 tm
- SI_ZAC/1036 Skupščina občine Celje (zazidalni in urbanistični načrti), 1958-1996, 6,7 tm
- SI_ZAC/1036 Skupščina občine Celje, 1955-2006, 22,7 tm
- SI_ZAC/1044 Skupščina občine Šmarje pri Jelšah, (pravoslavne matične knjige) 1923-1931, 0,1 tm
- SI_ZAC/1046 Skupščina občine Trbovlje, neevidentirano gradivo, projektna dokumentacija, 1954 - 2006, 8,00 tm
- SI_ZAC/1056 Splošna bolnišnica Brežice, 1957-2012, 1,1 tm (delni prevzem)
- SI_ZAC/1060 Zbirka časopisov in revij, 1940, 0,1 tm
- SI_ZAC/1126 Gimnazija Celje-Center, 1975-1984, 0,1 tm
- SI_ZAC/1135 Pokrajinski muzej Celje, 1970-1975, 0,6 tm
- SI_ZAC/1231 Krajevni ljudski odbor Šmartno ob Paki, 1945-1952, 0,1 tm
- SI_ZAC/1249 Služba družbenega knjigovodstva Celje, 1962-1977, 0,7 tm
- SI_ZAC/1293, prevzetih 18 geografskih kart iz obdobja 1860-1994 (1. 7. in 10. 7. 2015, akces. št. 1228 in 1229), 0,1 tm
- SI_ZAC/1324 Keramična industrija Liboje, cca 1957, 0,1 tm
- SI_ZAC/1336 Zveza naravnih zdravilišč in zdraviliških krajev Celje, 1957-1970, 0,1 tm
- SI_ZAC/1371 Zavod za kulturo Delavski dom Trbovlje, 1945-2015, 1,0 tm
- SI_ZAC/1409 Zavod za napredek gospodarstva Celje, 1965-1971, 0,2 tm
- SI_ZAC/1422 Okrajna zveza za telesno kulturo Celje, 1962-1963, 0,1 tm
- SI_ZAC/1465 Komunalni zavod za socialno zavarovanje Celje, 1964-1965, 0,1 tm
- SI_ZAC/1469 Krajevna skupnost Šmartno ob Paki, 1962-1975, 0,1 tm
- SI_ZAC/1536 Krajevna skupnost Dobje pri Planini, 1976-1988, 0,3 tm
- SI_ZAC/1545 I. Osnovna šola Žalec, 1836-1990, 5,2 tm
- SI_ZAC/1546 Območno združenje Rdečega križa Hrastnik, 1965-2014, 0,7 tm
- SI_ZAC/1547 Območno združenje Rdečega križa Brežice, 1945-2000, 1,2 tm
- SI_ZAC/1549 Gasilska zveza Celje, 1933-2010, 2,1 tm
- SI_ZAC/1550 Inštitut za hmeljarstvo in pivovarstvo Slovenije, 1952-2009, 3 tm
- SI_ZAC/1551 Občina Sv. Martin na Paki, 1945-1952, 0,1 tm
- SI_ZAC/1552 Gasilska zveza Laško, 1955-2013, 1,5 tm
- SI_ZAC/1554 Območno združenje Rdečega križa Sevnica, 1958-2006, 2 tm
- SI_ZAC/1560 Slovensko-bavarsko društvo, 1983-2004, 0,6 tm
- SI_ZAC/1561 Združenje gradov na Slovenskem, 1994-2000, 0,1 tm
- SI_ZAC/1562 Zavod za prosvetno-pedagoško službo Celje, 1959-1964, 0,1 tm
- SI_ZAC/1566 Lekarna Krško, 1947-1991, 0,6 tm

SI_ZAC/1568 Lambrechtov dom Slovenske Konjice, 1896-2000, 1,1 tm

* Košutnik Dušan, Celje, karte gozdnih posestev in katastrske karte, 1892-1957, gradivo pa bo vključeno v 2016 v fonde: SI_ZAC/0012 Okrajno glavarstvo Celje, SI_ZAC/0024/001 Mestna občina Celje in SI_ZAC/0098 OLO Celje, 0,4 tm

*Okrajna zadružna zveza Celje (signatura še ni dodeljena), 1959-1960, 0,1 tm

POKRAJINSKI ARHIV KOPER

SI PAK 24, Okrajni ljudski odbor Koper, 1944-1966, 447 te, 44,7 tm

SI PAK 24.2, Projekti pri OLO Koper, 1948-1965, 249 te, 24,9 tm

SI PAK 24.3, Investicijski programi pri OLO Koper, 1956-1965, 40 te, 4 tm

SI PAK 24.4, Posredovalnica za delo pri OLO Koper, 1947-1958, 55 te, 5,5 tm

SI PAK 25, Okrajni ljudski odbor Postojna, 1945-1955, 40 te, 4 tm

SI PAK 30, Občinski ljudski odbor Marezige, 1950-1955, 1 te, 0,10 tm

SI PAK 70, Občinski sodnik za prekrške Koper, 1953-1963, 2 te, 0,20 tm

SI PAK 360, Zavod za statistiko pri OLO Koper, 1948-1966, 3 te, 0,30 tm

SI PAK 361, Okrajni ljudski odbor Sežana, 1945-1960, 32 te, 3,2 tm

SI PAK 478, Okrajni ljudski odbor Ilirska Bistrica, 1945-1952, 1 te, 0,10 tm

SI PAK 489, Okrajni sodnik za prekrške Koper, 1955-1965, 15 te, 1,5 tm

SI PAK 506, Občinski ljudski odbor Dekani, 1952-1955, 1 te, 0,10 tm

SI PAK 509, Krajevni ljudski odbor Marezige, 1951, 1 te, 0,10 tm

SI PAK 511, Krajevni ljudski odbor Kappel Šalara, 1949-1952, 1 te, 0,10 tm

SI PAK 515, Krajevni ljudski odbor Semedela, 1948-1954, 1 te, 0,10 tm

SI PAK 534.1, Katastrski urad Koper, 1980-1986, 13 te, 1,3 tm

SI PAK 596, Okrajna komasacijska komisija Koper, 1954-1956, 4 te, 0,4 tm

SI PAK 597, Komisija za pregled stanja premoženja izseljencev pri Ljudskem odboru mestne Občine Koper, 1955, 2 te, 0,2 tm

SI PAK 712.1, Skupščina občine Koper, 1955-1991, 215 te, 21,5 tm

SI PAK 712.1.3, Prostorski načrti Skupščine občine Koper, 1964-1988, 223 načrtov, 2 mapi in 2 te, 0,2 tm

SI PAK 712.1.4, Projekti pri SO Koper, 1965-1982, 2 te, 0,2 tm

SI PAK 712.29, Občinski ljudski odbor Koper, 1952-1964, 35 te, 3,5 tm

SI PAK 712.517, Mestni ljudski odbor Koper, 1945-1952, 40 te, 4 tm

SI PAK 712.518, Ljudski odbor mestne občine Koper, 1945-1955, 10 te, 1 tm

SI PAK 752, Kmetijska zemljiška skupnost občine Koper, 1974-1993, 35 te, 3,5 tm

SI PAK 1000, Samoupravna komunalna interesna skupnost občine Koper, 1978-1986, 9 te, 0,9 tm

SI PAK 1001, Samoupravna interesna skupnost za ceste v občini Koper, 1982-1986, 2 te, 0,2 tm

SI PAK 899, Gimnazija Koper, 1945 - 1982, 1 te, 0,1 tm

SI PAK 915, Osnovna šola Jelšane, 1931-1990, 13 te, 1,3 tm

SI PAK 991, Osnovna šola Toneta Tomšiča Knežak, 1937 - 2004, 76 te, 7,6 tm

SI PAK 995, Osnovna šola dr. Antona Beblerja Hrvatini, 1932-2002, 35 te, 3,5 tm

SI PAK 996, Osnovna šola Dekani, 1930-2002, 34 te, 3,4 tm

SI PAK 999, Vrtec Koper, 1972-2011, 97 te, 9,7 tm

POKRAJINSKI ARHIV MARIBOR

SI_PAM/0791, Osnovna šola Franceta Prešerna, 1838 - 2006, 4,9 tm

SI_PAM/1390, Center za socialno delo Maribor, 1955 - 1985, 16,1 tm

SI_PAM/1115, Skupščina občine Radlje ob Dravi, 1958 - 1990, 4,6 tm

SI_PAM/1961, Javno podjetje Energetika Maribor, 1979 - 2009, 2 tm

SI_PAM/1960, Osnovna šola III. Murska Sobota, 1955 - 1994, 2,6 tm

SI_PAM/0640, Okrajno sodišče Murska Sobota 1995 - , 1995 - 1997 7,6 tm

SI_PAM/0973, TVT Boris Kidrič, 1860 – 2008, 24 tm
 SI_PAM/1962, Osnovna šola Sv. Jurij ob Ščavnici, 1881 – 1989, 3,6 tm
 SI_PAM/1963, Zveza kulturnih organizacij Ruše, 1982 – 2008, 3 tm
 SI_PAM/1693, Zbirka fotografij in razglednic, 19. st. – 21. st., 2 fotografiji
 SI_PAM/1768, Filipič France, 1864 -, 5 tm
 SI_PAM/1912, Frelih Emil, 1933 – 2006, 0,5 tm
 SI_PAM/0924 Zbirka gradiva rodbinskih in osebnih fondov, 18. st. – 20. st., 1 mapa
 SI_PAM/0852, Osnovna šola Janka Glazerja Ruše, 1896 – 1985, 0,5 tm
 SI_PAM/1965, Splošno gradbeno podjetje Pomgrad Murska Sobota, 1946 – 1998, 1,5 tm

POKRAJINSKI ARHIV NOVA GORICA

PANG 253 Gimnazija Tolmin, 1963-1982, 11 škatel, 1 knjiga 1,1 tm
 PANG 269 Osnovna šola Renče, 1973-2010 24 škatel, 2,4 tm
 PANG 337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, 1985-2010, 1 škatla, 4 knjige, 0,1 tm
 PANG 376 Učiteljišče Tolmin, 1946-1964, 16 škatel, 1,6 tm
 PANG 409 Splošna bolnišnica dr. Franc Derganc Nova Gorica, Šempeter pri Gorici, 14 škatel, 1,4 tm
 PANG 509 Salonit Anhovo, 1920-2008, 4 škatle, 9 knjig, 0,4 tm
 PANG 533 Agrarne skupnosti, 1931-1959, 1 škatla, 0,1 tm
 PANG 593 Soške elektrarne Nova Gorica, 1979-1995, 20 škatel, 2,0 tm
 PANG 612 Delavsko prosvetno društvo Svoboda Nova Gorica, cca,1949-1963, 1 škatla, 0,1 tm
 PANG 647 Splošno gradbeno podjetje Primorje Ajdovščina, cca,1981-2008, 1 škatla, 224 diapozitivov, 72 negativov, 134 fotografij, 134 negativov, 0,1 tm
 PANG 659 Knjižnica Cirila Kosmača Tolmin, 1955-1992, 12 škatel, 1,2 tm
 PANG 722 Iskra Avtoelektrika Nova Gorica, Šempeter pri Gorici, 1980-1991, 71 škatel, 1 mapa, 7,1 tm
 PANG 733 Primorsko dramsko gledališče Nova Gorica, 1978, 1987-1988, 2 publikaciji
 PANG 791 Krajevna skupnost Ajdovščina, cca,1965-2010, 14 škatel, 1,4 tm
 PANG 792 Kmetijski kombinat Vipava, 1945-1958, 1 škatla, 0,1 tm
 PANG 895 Krajevni odbor Zveze borcev narodnoosvobodilne vojne Solkan, 1945-1993, 8 škatel, 1 mapa, 0,8 tm
 PANG 937 Zavod za kulturo, izobraževanje in šport Ajdovščina, 1991-2003, 2 škatli, 0,2 tm
 PANG 974 Okrožno sodišče Nova Gorica, 1966-1978, 127 škatel, 12,7 tm
 PANG 988 Krajevna skupnost Vogrsko, 1965-cca,1980, 1 mapa
 PANG 1079 Davčni urad Nova Gorica, 1975-2003, 15 škatel, 1,5 tm
 PANG 1125 Šolski center Vojvodina Tolmin, 1976-1982, 2 škatli, 0,2 tm
 PANG 1128 Slavistično društvo Nova Gorica, 1982-1993, 1 škatla, 0,1 tm
 PANG 1141/1 Medobčinski inšpektorat občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin – enota Nova Gorica, 1971-1995, 15 škatel, 1 mapa, 1,5 tm
 PANG 1141/3 Medobčinski inšpektorat občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin – enota Ajdovščina, 1974-1994, 1 škatla, 0,1 tm
 PANG 1167 Osnovna šola Kozara, 1961-2013, 80 škatel, 8,0 tm
 PANG 1176 Mestna občina Nova Gorica, 2007-2014, 102 zgoščenki
 PANG 1180 Center za socialno delo Nova Gorica, 1961-1993, 2002, 37 škatel, 3,7 tm
 PANG 1181 Društvo upokojencev Ajdovščina, 1980-2008, 1 mapa
 PANG 1182 Društvo Most Ajdovščina, 2004-2014, 1 škatla, 0,1 tm
 PANG 1183 Fotografsko društvo Veni Pilon Ajdovščina, 2006-2008, 1 mapa

ZGODOVINSKI ARHIV PTUJ

- SI_ZAP/125, Oš Tomaž pri Ormožu, 1935–2009, 52 škatel, 5,2 tm
 SI_ZAP/077, Knjižnica Ptuj, 1945–2005, 38 škatel, 3,6 tm
 SI_ZAP/558, Srednješolski center Ptuj, Strojna šola Ptuj, 1954–2003, 143 škatel, 14,3 tm.
 SI_ZAP/0085, Gledališče Ptuj, 1896–2001, 2 škatli, 0,2 tm
 SI_ZAP/0426, Zveza mladine Slovenije, Občinski komite Ptuj, 1977–1980, 2 škatli, 0,2 tm.
 SI_ZAP/563, Vrtec Ormož, 1973–2001, 9 škatel, 0,9 tm
 SI_ZAP/0566, Zavod dr. Marijana Borštnarja Dornava, 1950–2003, 32 škatel, 3,2 tm.
 SI_ZAP/0568, Zavod za šport Ptuj, 1972–2001, 17 škatel, 1,7 tm
 SI_ZAP/0188, Telesnovzgojno društvo Partizan Ptuj, 1950–1980, 16 škatel, 1 kartonska škatla, 1,7 tm
 SI_ZAP/565, Zveza rezervnih vojaških starešin, Občinska konferenca Ptuj, 1987–1991, 1 škatla, 0,1 tm
 SI_ZAP/0552, Samoupravne interesne skupnosti občine Ormož, 1967–1994, 84 škatel, 8,4 tm
 SI_ZAP/0557, Krajevna skupnost Gorišnica, 1970–1995, 10 škatel, 1tm
 SI_ZAP/0555, Krajevna skupnost Juršinci, 1971–1996, 24 škatel, 2,4 tm
 SI_ZAP/0556, Krajevna skupnost Podlehnik, 1974–1998, 2 škatli, 0,2 tm
 SI_ZAP/0564, Krajevna skupnost Središče ob Dravi, 1949–2012 (prevladuje gradivo iz obdobja KS, to je od leta 1964 do 2006), 41 škatel, 4,1 tm

ZGODOVINSKI ARHIV LJUBLJANA

Enota v Ljubljani

- SI_ZAL_KOČ/0034, Občinski ljudski odbor - Skupščina občine Kočevje, 1958–1994, 197 škatel, 19,7 tm
 SI_ZAL_LJU/0070, Skupščina mesta Ljubljane, 1968–1994, 27 škatel, 2,7 tm
 SI_ZAL_LJU/0168, Električna cestna železnica, 1897–1978, 3 škatle, 0,3 tm
 SI_ZAL_LJU/0451, Akademski folklorna skupina France Marolt, 1945–2015, 59 škatel, 5,9 tm
 SI_ZAL_LJU/0708, Skupščina občine Ljubljana Bežigrad, 1974–1994, 134 škatel, 13,4 tm
 SI_ZAL_LJU/0732, SAP-Viator Ljubljana, 1957–2003, 14 škatel, 1,4 tm
 SI_ZAL_LJU/0801, Izobraževalni zavod Hera, 1999–2013, 16 škatel, 1,6 tm, podatkovna baza
 SI_ZAL_LJU/0810, Mestno gledališče ljubljansko, 1960–2015, 57 škatel, 5,7 tm
 SI_ZAL_RIB/0004, Zveza telesnokulturnih organizacij občine Ribnica, 1962–2003, 8 škatel, 0,8 tm
 SI_ZAL_RIB/0024, Občinski ljudski odbor - Skupščina občine Ribnica 1963–1994, 23 škatel, 2,3 tm
 SI_ZAL_RIB/0051, Občinska raziskovalna skupnost občine Ribnica, 1978–1985, 3 škatle, 0,3 tm
 SI_ZAL_RIB/0054, Telesnokulturna skupnost občine Ribnica, 1972–1980, 5 škatel, 0,5 tm
 SI_ZAL_RIB/0055, Skupnost otroškega varstva občine Ribnica, 1972–1990, 1 škatla, 0,1 tm
 SI_ZAL_VRH/0018, Občinski ljudski odbor - Skupščina občine Vrhnika, 1960–1994, 119 škatel, 11,9 tm
 SI_ZAL_VRH/0072, Skupnost za cene Vrhnika, 1983, 1 škatla, 0,1 tm
 SI_ZAL_VRH/0073, Samoupravna stanovanjska skupnost Vrhnika, 1976–1994, 4 škatle, 0,4 tm

- SI_ZAL_VRH/0074, Skupnost socialnega varstva Vrhnika, 1978–1986, 4 škatle, 0,4 tm
 SI_ZAL_VRH/0075, Občinska raziskovalna skupnost Vrhnika, 1980–1989, 3 škatle, 0,3 tm
 SI_ZAL_VRH/0076, Samoupravna interesna skupnost za pospeševanje proizvodnje hrane in zagotavljanje osnovne preskrbe občine Vrhnika, 1987–1989, 1 škatla, 0,1 tm
 SI_ZAL_VRH/0077, Skupnost otroškega varstva Vrhnika, 1975–1989, 3 škatle, 0,3 tm
 SI_ZAL_VRH/0078, Občinska izobraževalna skupnost Vrhnika, 1973–1979, 1 škatla, 0,1 tm
 Vzgoja, izobraževanje, kultura, znanost

Enota za Dolenjsko in Belo krajino Novo mesto

- SI_ZAL_ČRN/0065, Dijaški dom Črnomelj, 1954–2015, 28 škatel, 2,8 tm
 SI_ZAL_ČRN/0067, Občinski ljudski odbor Črnomelj, 1955–1963, 112 škatel, 11,2 tm
 SI_ZAL_ČRN/0077, Center za socialno delo Črnomelj, 1975–2012, 38 škatel, 3,8 tm
 SI_ZAL_ČRN/0078, Območna obrtno-podjetniška zbornica Črnomelj, 1975–1985, 1 škatla, 0,1 tm
 SI_ZAL_MET/0072, Tekstilna šola Metlika, 1966–2006, 39 škatel, 3,9 tm
 SI_ZAL_MET/0073, Območna obrtno-podjetniška zbornica Metlika, 1976–1985, 1 škatla, 0,1 tm
 SI_ZAL_NME/0113, Kremen Novo mesto, 1968, 1 fascikel, 0,1 tm
 SI_ZAL_NME/0203, Skupščina občine Novo mesto, 1947–2012, 250 škatel, 25 tm
 SI_ZAL_NME/0268, Gozdno gospodarstvo Novo mesto, 1950–1973, 4 škatle, 0,4 tm
 SI_ZAL_NME/0294, Osnovna šola Bučka, 1945–1997, 2 škatli, 0,2 tm
 SI_ZAL_NME/0295, Osnovna šola Klenovik, 1934–1971, 2 škatli, 0,2 tm
 SI_ZAL_NME/0297, Vrtec Ciciban Novo mesto, 1955–1992, 6 škatel, 0,6 tm
 SI_ZAL_NME/0298, Osnovna šola Prečna, 1858–1972, 14 škatel, 2 knjigi, 1,5 tm
 SI_ZAL_NME/0299, Osnovna šola Karteljevo, 1910–1973, 12 škatel, 1 k, 1,3 tm
 SI_ZAL_NME/0300, Osnovna šola Stopiče, 1896–2005, 45 škatel, 4,5 tm
 SI_ZAL_NME/0301, Osnovna šola Dolž, 1919–1963, 20 škatel, 2 tm
 SI_ZAL_NME/0302, Osnovna šola Podgrad, 1898–1966, 7 škatel, 0,7 tm
 SI_ZAL_NME/0304, Zavod za izobraževanje kadrov in produktivnost dela, 1960–1976, 1 škatel, 0,1 tm
 SI_ZAL_TRE/0033, Okrajno sodišče Mokronog, 1918–1943, 9 škatel, 0,9 tm
 SI_ZAL_TRE/0034, Okrajno sodišče Trebnje, 1898–1961, 45 škatel, 4,5 tm
 SI_ZAL_TRE/0082, Dana Mirna, 1953–1990, 32 škatel, 3,2 tm

Enota za Gorenjsko Kranj

- SI_ZAL_KRA/0097, Občinska zveza kulturnih organizacij Kranj, 1946–1990, 11 škatel, 1,1 tm
 SI_ZAL_KRA/0145, Zbirka: Razglednice in voščilnice, 1896–2000, 20 kosov
 SI_ZAL_KRA/0252, Skupščina občine Kranj, zazidalni načrti, 248 škatel, 25 tm
 SI_ZAL_KRA/0253, Skupnost borcev gorenjskih partizanskih enot Kranj, 1981–2014, 2 škatli, 0,2 tm
 SI_ZAL_KRA/0254, Rekreativsko turistični center Krvavec, 1998–2001, 1 škatla, 0,1 tm
 SI_ZAL_RAD/0013, Okrajno sodišče Radovljica, 1793–1995, 83 škatel, 8,3 tm

Enota v Škofji Loki

- SI_ZAL_ŠKL/0168, Osnovna šola Škofja Loka - Mesto, 1952–2014, 42 škatel, 4,2 tm.
 SI_ZAL_ŠKL/0189, Jelovica Škofja Loka, 1955–1995, 19 škatel, 1,9 tm.

- SI_ZAL_ŠKL/0303, Transturist - Alpetour Škofja Loka, 1953–2009, 47 škatel, 4,7 tm
 SI_ZAL_ŠKL/0426, Občinska izobraževalna skupnost Škofja Loka, 1973–1991, 5 škatel, 0,5 tm.
 SI_ZAL_ŠKL/0427, Občinska raziskovalna skupnost Škofja Loka, 1980–1990, 1 škatla, 0,1 tm.
 SI_ZAL_ŠKL/0428, Občinska kulturna skupnost Škofja Loka, 1989, 1 mapa
 SI_ZAL_ŠKL/0442, Ljudska univerza Škofja Loka, 1959–1990, 9 škatel, 0,9 tm

Fondi zasebne provenience

- SI_ZAL_ŠKL/0256, Milan Lorbek, Škofja Loka (digitalne kopije originalnih 31 dokumentov – risb), čas nastanka originalov: 1944–1945 (čas nastanka digitalnih kopij: 2015), 166 MB, darilo

Enota v Idriji

- SI_ZAL_IDR/0203, Skupščina občine Idrija, 1966–1994, 5 škatel, 5 map, 0,6 tm
 SI_ZAL_IDR/0203, Skupščina občine Idrija, 1961–1992, 26 škatel, 1fasciklov, 6 kolutov, 8 map, 3,6 tm
 SI_ZAL_IDR/0237, 1979–1989, 59 škatel, 5,9 tm
 SI_ZAL_IDR/0055, 1700–1992, 132 skenov, pridobljenih v Avstrijskem državnem arhivu na Dunaju iz fonda Inneroesterreichisches Münz- und Bergwesen, 1500–1750

Pridobivanje zasebnega arhivskega gradiva

ARHIV REPUBLIKE SLOVENIJE

- SI AS 619, Slovensko muzejsko društvo, 1997–2013, 21 škatel, 2,30 tm
 SI AS 1069, Zbirka kart in zemljevidov, 1 mapa 19 st.-1918, 0,01 tm
 SI AS 1074, Zbirka urbarjev, 1518–1525, 1 knjiga, 0,03 tm
 SI AS 1159, Radio Študent, 1968–2014, 306 škatel, 78 kosov, 34 tm
 SI AS 1402, Fran Zwitter, 1900–1988, 13 škatel, 1,4 tm
 SI AS 1412, Zbirka osebnega gradiva, gradivo družine Šturm, 1863–1993, 1 mapa, 0,01 tm
 SI AS 1914, Četniško poveljstvo za Slovenijo, 1943–1943, 8 kosov
 SI AS 2040, Rudi Šeligo, 1958–2005, 9 škatel, 1,9 tm
 SI AS 2139, Bizjak Milan, 1920–2011, 10 škatel, 1 tm
 SI AS 2141, Zbirka Jožeta Pogačnika, 1965–2013, 849 datotek, 2. 838.995.751 bajtov
 SI AS 2143, Koordinacijski odbor seniorskih organizacij Slovenije, 1986–2009, 5 škatel, 0,5 tm
 SI AS 2145, France Križanič, 1944–2004, 6 škatel, 0,6 tm
 SI AS 2146, Zbirka Stanislava Mačka, 39 škatel, 1931–1984, 4,3 tm
 SI AS 2147, Zbirka Franca Avseneka, 1935–1970, 5 škatel, 0,7 tm
 SI AS 2148, Zveza klubov upokojenih delavcev Ministrstva za notranje zadeve Maksa Perca Slovenije, 1972–2005, 8 škatel, 0,9 tm,
 SI AS 2149, Robert Blinc, 1940–2012, 3 škatle, 0,3 tm

ZGODOVINSKI ARHIV CELJE

- SI_ZAC/0235 Strašek Milenko, 1937–1967, 0,1 tm
 SI_ZAC/0977 Združenje šoferjev in avtomehanicov Celje, SI_ZAC/1543 Društvo maratoncev in pohodnikov Celje, 1994–2005, 0,1 tm

- SI_ZAC/1370 KUD Plesni forum Celje, 1975-2014, 0,3 tm
 SI_ZAC/1395 Zbirka fotografij Sherpa, (2000-), 41 fotografij iz obdobja 1987-1991, 106 fotografij.
 SI_ZAC/1484 Grdina Igor, 1912-1997, 0,6 tm
 SI_ZAC/1511 Rodbina Bezenšek, 1883-1896, 0,1 tm
 SI_ZAC/1524 Kulturno prosvetno društvo Svoboda Celje, 1930-1997, 2,5 tm
 SI_ZAC/1533 Savinjsko kozjanska zveza lovskih družin Celje, 1947-2014, 1,4 tm
 SI_ZAC/1535 Krajevno združenje ZZB NOV Vojnik, 1957-2011, 1,0 tm
 SI_ZAC/1537 Šošter Franc, 1915-1980, 0,1 tm
 SI_ZAC/1538 Rodbina Uhlich, 1826-1994, 0,1 tm
 SI_ZAC/1539 KUD Celjski plesni orkester Žabe, 1948-2008, 0,8 tm
 SI_ZAC/1540 Prostovoljno gasilsko društvo Štore, 1945-1989, 0,1 tm
 SI_ZAC/1541 Društvo Club der Gemütlichen, 1882-1905, 0,1 tm,
 SI_ZAC/1544 Zasavsko in obsoteljsko društvo za boj proti raku Brežice, 1998-2010, 0,2 tm
 SI_ZAC/1565 KUD Igen, 1991, 0,1 tm
 SI_ZAC/1568 Društvo medicinskih sester, babic in zdravstvenih tehnikov Celje, 1981-2013, 1,8 tm
 SI_ZAC/1577 Zbirka gradiva Mladinski klub Celje, 1969, 0,1 tm
 SI_ZAC/1577 Zbirka gradiva Mladinski klub Celje, 1987, 0,1 tm
 SI_ZAC/1577 Zbirka gradiva Mladinski klub Celje, 1990-1992, 0,1 tm
 SI_ZAC/1577 Zbirka gradiva Mladinski klub Celje, 1995, 0,1 tm,
 SI_ZAC/1577 Zbirka gradiva Mladinski klub Celje, 1995, 4 fotografije, 0,2 tm
 SI_ZAC/1577 Zbirka gradiva Mladinski klub Celje, 1998, 0,1 tm
 SI_ZAC/1577 Zbirka gradiva Mladinski klub Celje, 2005, 0,1 tm

POKRAJINSKI ARHIV KOPER

Milena Dolinar, Žiganja vas 41a, 4294 Križe, fotografija Kopra iz smeri Semedele, 1 fotografija

POKRAJINSKI ARHIV MARIBOR

- SI_PAM/1778, Samuda Heribert, 1955 – 1998, dopolnitev, 1 tm
 SI_PAM/1768, Filipič France, 1864, dopolnitev, 5 tm
 SI_PAM/1912, Frelih Emil, 1933 – 2006, dopolnitev, 0,5 tm
 SI_PAM/0924, Zbirka gradiva rodbinskih in osebnih fondov, 18. st. – 20. st., dopolnitev, 0,1 tm

POKRAJINSKI ARHIV NOVA GORICA

- PANG 281 Varia – zbirka dokumentov iz osebnih zapuščin, 1880-1985, 5 map
 PANG 491 Zbirka pečatnikov, 1994, 1 kos, zabeležka
 PANG 583 Zbirka fotografij, 1910-1980, 78 kosov
 PANG 667 Zbirka razglednic krajev, 1897-2013, 117 kos
 PANG 701 Avčin France, 1950-1984, 1 mapa
 PANG 856 Družine Pahor, Zupan in Tušar, 1849-2006, 3 škatle, 0,3 tm
 PANG 980 Družina Šantel, 1888-1900, 1 mapa
 PANG 986 Varia – zbirke, s.d., 3 igralne karte
 PANG 1023 Vuk Marko, 1913-2007, 6 škatel, 0,6 tm
 PANG 1113 Debenjak Riko, 1938-2015, 1 škatla, 1 mapa, 0,1 tm
 PANG 1140 Andlovic Jože, 1974-2011, 1 mapa
 PANG 1156 Makarovič Emil, 1912-1977, 1 škatla, 0,1 tm

PANG 1168 Vuk Stanko, 1916-2014, 2 škatli, 0,2 tm
 PANG 1169 Vuk (Rozalija) Zala, 1919-1995, 1 škatla, 0,1 tm
 PANG 1170 Vuk (Gabrijela) Jela, 1937-1988, 1 škatla, 0,1 tm
 PANG 1171 Družina Lapanja, 1905-2009, 4 škatle, 0,4 tm
 PANG 1172 Srebrnič Danica, 1942-1990, 3 škatle, 0,3 tm
 PANG 1173 Krampļ Vanda, 1946-1965, 1 mapa
 PANG 1174 Obreza Milan, 2010-2015, 1 škatla, 0,1 tm
 PANG 1175 Družina Slejko, 1868-1948, 1 škatla, 0,1 tm
 PANG 1177 Društvo upokojencev Volčja Draga, 1974-1979, 1 zvezek
 PANG 1178 Pegan Marija, 1956-2014, 1 mapa
 PANG 1179 Prinčič Niko, 1916-2000, 1 škatla, 0,1 tm
 PANG 1184 Godnič Pavel, 1991-2009, 171 VHS kaset

ZGODOVINSKI ARHIV PTUJ

SI_ZAP/0553, Rodbina Grančnik in Grafenauer, koroški Slovenci, 1895–1990, 3 škatle, 0,3 tm
 SI_ZAP/0554, Samo M. Strelec 1991–2014, cca. 30.000 posnetkov elektronskega gradiva (dopolnitev fonda)
 SI_ZAP/0554, Samo M. Strelec, 1989–2013, 17 škatel, 1,7 tm
 SI_ZAP/0559, Rodbini Kasimir in Oeltjen, cca 1780–1960, 6 škatel oz. 0,6 tm
 SI_ZAP/0567, Liberalna demokracija Slovenije, Mestni odbor Ptuj, 1990-2007, 2 tm
 SI_ZAP/0570, Kmetijska zadruga Hajdina, 1954 – 2015, 4 fascikli, 0,3 tm
 SI_ZAP/427, Zbirka Golob Franc, 1764–1992, 1 škatla, 0,1 tm
 SI_ZAP/560, Prosvetno društvo Trnovska vas, 1928–1984, 1 škatla, 0,1 tm
 SI_ZAP/561, Slovensko kulturno prosvetno društvo Sava, 1990 –1994, 1 škatla, 0,1 tm
 SI_ZAP/562, Družini Kolarič in Tušak, 1941–1944, 1 škatla, 0,1 tm

ZGODOVINSKI ARHIV LJUBLJANA

Enota v Ljubljani

SI_ZAL_LJU/0318, INDOS, industrija transportnih in hidravličnih strojev, Ljubljana, 1968–1994, 6 omar Primat 135x100x40 z visečimi načrti, 2,4 tm
 SI_ZAL_LJU/0334, Načrti, Načrti arhitekturnih objektov v Ljubljani, Sloveniji in tujini, 2000–2015, 38 zvitkov in 1 mapa
 SI_ZAL_LJU/0342 Fototeka, F 18, razglednice Ljubljane, slovenskih in tujih krajev, družinski, žanrski in umetniški motivi, konec 19. st. do 2. polovice 20. stoletja, 429 kosov (3 albumi)
 SI_ZAL_LJU/0644, Modna konfekcija Krim Ljubljana, 1969–1988, 0,01 tm
 SI_ZAL_LJU/0784, Potisek Emilija, Ljubljana, 1857–1862, 1 mapa, 0,1 tm
 SI_ZAL_LJU/0808, 1958–2013, 8 škatel, 0,8 tm.
 SI_ZAL_LJU/0809, Opekarna Pevec na Škofljici, 4 škatle, 0,4 tm
 SI_ZAL_LOG/0053, Družina Jerina – Vrezec, Dolenji Logatec, 1901–1950, 1 škatla, 0,1 tm

Enota za Dolenjsko in Belo krajino Novo mesto

SI_ZAL_NME/0195, Kronist Novega mesta, 2015, 1408 digitalnih fotografij, 2 GB
 SI_ZAL_NME/0296, Rod gorjanskih tabornikov, 1951–2012, 1,5 tm

Enota za Gorenjsko Kranj

SI_ZAL_KRA/0257, Sicherl Janko, Kranj, 1931–1980, 1 škatla, 0,1 tm.

SI_ZAL_RAD/0072, Zbirni fond Radovljica, Mlekarska zadruga Mošnje, 1905, 0,1 tm

Enota v Škofji Loki

SI_ZAL_ŠKL/0091, Katoliško prosvetno društvo Škofja Loka, 1894–1940, 2 k, 0,1 tm

SI_ZAL_ŠKL/0211, Osnovna šola Zabrdno, 1909–1970, 1 škatla, 0,1 tm

SI_ZAL_ŠKL/0275, Zbirka pečatnikov in stampiljk, 1930–1970, 2 kosa

SI_ZAL_ŠKL/0327, Ivanka Primožič in nasledniki, Železniki, 1929–1941, 2 mapi

SI_ZAL_ŠKL/0425, Zbirka digitalnih zapisov, 2014–2015, 13 DVD

SI_ZAL_ŠKL/0443, Družina Kopčavar, vulgo Anžic, Selca nad Škofjo Loko, 1917–2015, 3 škatle, 0,3 tm

NADŠKOFIJSKI ARHIV LJUBLJANA

NŠAL 108, Zbirka videokaset in DVD, 4 kosi

NŠAL 549, Zapuščina Janez Zdešar, 1,5 tm

NŠAL 627, Zapuščina Janez Oražem, 0,1 tm

NŠAL 634, Zapuščina Franc Erklavec, 0,1 tm

NŠAL 635, Zapuščina Marjan Smolik, 3 tm

NŠAL 636, Zapuščina Ivan Merlak, 0,7 tm

ŽA Brusnice, 0,1 tm

ŽA Bučka, 0,1 tm

ŽA Črnomelj, 0,2 tm

ŽA Kropa, 0,1 tm

ŽA Krško, 0,1 tm

ŽA Ljubljana - Sv. Peter, 0,1 tm

ŽA Preloka, 0,1 tm

ŽA Radeče, Dekanijski arhiv Zagorje ob Savi, 1,1 tm

ŽA Sv. Križ - Gabrovka, 0,1 tm

ŽA Šmarjeta, 1,5 tm

ŽA Tržič, 0,8 tm

ŽA Vrhnika, 0,6 tm

ŽA Zagorje ob Savi, 3 tm

ŽA Zgornji Tuhinj, 0,1 tm

Slovenska katoliška misija v Göteborgu, 6 tm

Vojaški vikarjat, 1,5 tm

NADŠKOFIJSKI ARHIV MARIBOR

NŠAM, Zapuščine duhovnikov, Goličnik, Jože, 1940–2015, 1 tm

ŠKOFIJSKI ARHIV KOPER

ŠAK Ž Ajdovščina, 1732–1942, 15 knjig

ŠAK Ž Bilje, 1787–1913, 13 knjig

ŠAK Ž Batuje, 1786–1940, 13 knjig

ŠAK Ž Bukovo, 1774–1996, 14 knjig

ŠAK Ž Budanje 1758–1916, 13 knjig

ŠAK Ž Col, 1751–1904, 16 knjig

ŠAK Ž Cerkno, 1660–1962, 46 knjig
 ŠAK Ž Črniče, 1597–1902, 22 knjig
 ŠAK Ž Črni Vrh nad Idrijo, 1635–1999, 36 knjig
 ŠAK Ž Dornberk, 1633–1973, 14 knjig
 ŠAK Ž Erzelj, 1805–1915, 9 knjig
 ŠAK Ž Gabrje, 1643–1900, 11 knjig
 ŠAK Ž Goče, 1656–1949, 18 knjig
 ŠAK Ž Godovič, 1784–1923, 9 knjig
 ŠAK Ž Gore, 1794–1907, 8 knjig
 ŠAK Ž Hrenovice, 1657–1899, 35 knjig
 ŠAK Ž Idrija, 1655–1970, 48 knjig
 ŠAK Ž Jagršče, 1796–1937, 8 knjig
 ŠAK Ž Kamnje, 1627–1929, 23 knjig
 ŠAK Ž Košana, 1766–1976, 26 knjig
 ŠAK Ž Ledine, 1796–2007, 13 knjig
 ŠAK Ž Lokavec, 1741–1900, 9 knjig
 ŠAK Ž Lozice, XIX. stoletje, 2 knjigi
 ŠAK Ž Matenja vas, 1833–1905, 8 knjig
 ŠAK Ž Miren, 1887–1921, 5 knjig
 ŠAK Ž Novaki, 1762–1978, 14 knjig
 ŠAK Ž Opatje selo, 1788–2003, 10 knjig
 ŠAK Ž Orehek pri Cerknem, 1785–2006, 10 knjig
 ŠAK Ž Orehek pri Postojni, 1846–1900, 4 knjige
 ŠAK Ž Otalež, 1785–1972, 13 knjig
 ŠAK Ž Otlica, 1765–1907, 10 knjig
 ŠAK Ž Pivka, 1838–1976, 17 knjig
 ŠAK Ž Planina, 1784–2000, 11 knjig
 ŠAK Ž Podkraj, 1751–1899, 15 knjig
 ŠAK Ž Podnanos, 1683–1898, 17 knjig
 ŠAK Ž Postojna, 1655–1912, 34 knjig
 ŠAK Ž Prvačina, 1578–1953, 20 knjig
 ŠAK Ž Ravne, 1787–1963, 5 knjig
 ŠAK Ž Razdrto, 1760–1963, 10 knjig
 ŠAK Ž Renče, 1601–1940, 21 knjig
 ŠAK Ž Spodnja Idrija, 1652–1924, 57 knjig
 ŠAK Ž Slap, 1740–1892, 8 knjig
 ŠAK Ž Slavina, 1631–1929, 37 knjig
 ŠAK Ž Stomaž, 1830–1882 2 knjigi
 ŠAK Ž Studeno, 1704–1899, 16 knjig
 ŠAK Ž Suhorje, 1794–1898, 9 knjig
 ŠAK Ž Šebrelje, 1714–1867, 15 knjig
 ŠAK Ž Šmihel, 1827–1993, 17 knjig
 ŠAK Ž Šempeter pri Gorici, 1843–1967, 9 knjig
 ŠAK Ž Šmarje na Vipavskem, 1740–1925, 13 knjig
 ŠAK Ž Šturje, 1740–1928, 15 knjig
 ŠAK Ž Trnje, 1801–1981, 11 knjig
 ŠAK Ž Ubeljsko 1765–1994, 14 knjig
 ŠAK Ž Ustje, 1765–1930, 9 knjig
 ŠAK Ž Velike Žablje, 1813–1920, 8 knjig
 ŠAK Ž Vipavski Križ, 1753–1935, 36 knjig
 ŠAK Ž Vipava, 1612–1961, 96 knjig
 ŠAK Ž Vogrsko, 1634–1929, 13 knjig
 ŠAK Ž Vojsko 1790–1920, 17 knjig
 ŠAK Ž Vrhpolje, 1771–1932, 10 knjig
 ŠAK Ž Vrtojba, 1869–1916, 123 knjig
 ŠAK Ž Zagorje, 1784–1928, 12 knjig

ŠAK Ž Zalošče, 1785–2003, 6 knjig
 ŠAK Ž Zavratac, 1788–1928 15 knjig

Pridobivanje filmskega arhivskega gradiva

ARHIV REPUBLIKE SLOVENIJE

SI AS 1086, ZBIRKA FILMOV

Podarjeno filmsko arhivsko gradivo na filmskem traku (6 filmov, 8 kolutov):

- ⊗ Igor Smolej: 3 filmi, 4 koluti
- ⊗ Andrej Zadnikar: 2 filma, 2 koluta

Podarjeno filmsko arhivsko gradivo na dcp, dvd, blu ray in data (345 filmskih naslovov, 147 dvd, 3 blu ray, 131 cd):

- ⊗ Akademija za gledališče, film, radio in televizijo: 2 filma, 2 dvd
- ⊗ Akademija za likovno umetnost in oblikovanje: 147 filmov 16 dvd, 131 cd
- ⊗ Arkadena: 1 film, 1 dvd
- ⊗ Casablanca: 2 filma, 2 dvd
- ⊗ Katja Devetak: 1 film, 1 dvd
- ⊗ Društvo slovenskega animiranega filma: 23 filmov, 1 dvd
- ⊗ En knap: 1 film, 1 dvd
- ⊗ Filozofska fakulteta v Ljubljani, Oddelek za zgodovino: 2 filma, 2 dvd
- ⊗ Gorenjski muzej Kranj: 2 filma, 2 dvd
- ⊗ Grossmann film festival: 2 filma, 2 dvd
- ⊗ Marko Feguš: 9 filmov, 5 dvd
- ⊗ Jugoslovanska kinoteka: 2 filma, 1 dvd, 1 blu ray
- ⊗ Kerozin: 1 film, 1 dvd
- ⊗ Kinoateljje: 2 filma, 2 dvd
- ⊗ Mirko Kogelnik: 1 film, 1 dvd
- ⊗ Kramberger Uran: 2 filma, 2 blu ray
- ⊗ Kulturno društvo Sv. Jurij ob Ščavnici: 1 film, 1 dvd
- ⊗ Kulturno umetniško Društvo Črešnjevci: 4 filmi, 4 dvd
- ⊗ Marija Makarovič: 1 film, 1 dvd
- ⊗ Mestni muzej Idrija: 1 film, 1 dvd
- ⊗ Muzej novejšje zgodovine: 2 filma, 2 dvd
- ⊗ Nadškofijski arhiv Ljubljana: 1 film, 1 dvd
- ⊗ Andrej Naterer: 1 film, 1 dvd, 1 blu ray
- ⊗ NIP Pogledi Kragujevac: 2 filma, 1 dvd
- ⊗ Iztok Peroša: 4 filmi, 4 dvd
- ⊗ Petra Pan Produkcija: 1 film, 1 dvd
- ⊗ Pokrajinski arhiv Koper: 2 filma, 2 dvd
- ⊗ Pomurski muzej Murska Sobota: 6 filmov, 6 dvd
- ⊗ Povh Peter: 3 filmi, 1 dvd
- ⊗ Borko Radešček: 4 filmi, 2 dvd
- ⊗ Filip Robar Dorin: 1 film, 1 dvd
- ⊗ Sanmix: 1 film, 1 dvd
- ⊗ David Sipoš: 1 film, 1 dvd, 1 blu ray
- ⊗ Slovenski filmski center: 25 filmov, 25 dvd
- ⊗ Tatjana Splichal: 1 film, 1 dvd
- ⊗ Studio Virc: 1 film, 1 dvd
- ⊗ Lucija Šiftar: 1 film, 1 dvd
- ⊗ Televizija Slovenija: 8 filmov, 3 dvd
- ⊗ Štefka Tršan: 1 film, 1 dvd
- ⊗ Tržiški muzej: 1 film, 1 dvd
- ⊗ Univerza v Novi Gorici, Visoka šola za umetnost: 16 filmov, 16 dvd

- ⊗ VPK Videoprodukcija Kregar: 1 film, 1 dvd
- ⊗ Vertigo: 1 film, 1 dvd
- ⊗ Video 2: 1 film, 1 dvd
- ⊗ Zavod za izobraževanje in kulturo Črnomelj: 4 filmi, 1 dvd
- ⊗ Zavod za slepo in slabovidno mladino: 19 filmov, 5 dvd
- ⊗ ZVVIKS, zavod za film in avdiovizualno produkcijo: 5 filmov, 5 dvd
- ⊗ Žiga Zwitter: 1 film, 1 dvd

Podarjeno filmsko arhivsko gradivo v elektronski obliki, presneto in hranjeno samo v elektronski obliki v računalniku (176 filmskih naslovov, 66 računalniških zapisov)

- ⊗ Analogika: 1 film, 1 računalniški zapis
- ⊗ Arkadena: 1 film, 1 računalniški zapis
- ⊗ Casablanca: 2 filma 2 računalniška zapisa
- ⊗ David Sipoš: 1 film, 1 računalniški zapis
- ⊗ Društvo Kraken: 28 filmov, 2 računalniška zapisa
- ⊗ Društvo specialka: 1 film, 1 računalniški zapis
- ⊗ DZPM - društvo zaveznikov mehkega pristanka Krško: 1 film, 1 računalniški zapis
- ⊗ Felina: 1 film, 1 računalniški zapis
- ⊗ Fixmedia: 1 film, 1 računalniški zapis
- ⊗ Gorenjski muzej: 1 film, 1 računalniški zapis
- ⊗ Gregor Andolšek: 1 film, 1 računalniški zapis
- ⊗ Invida: 9 filmov, 1 računalniški zapis
- ⊗ Iztok Peroša: 4 filmi, 1 računalniški zapis
- ⊗ Jan Černetič: 1 film, 1 računalniški zapis
- ⊗ Javni sklad RS za kulturne dejavnosti: 43 filmov 3 računalniški zapisi
- ⊗ Jedert Vodopivec: 1 film, 1 računalniški zapis
- ⊗ Kerozin: 1 film, 1 računalniški zapis
- ⊗ Lignit: 1 film 1 računalniški zapis
- ⊗ Luksuz produkcija: 23 filmov, 1 računalniški zapis
- ⊗ Media Mundo: 1 film, 1 računalniški zapis
- ⊗ Mono O: 2 filma, 2 računalniška zapisa
- ⊗ NIP Pogledi Kragujevac: 2 filma, 1 računalniški zapis
- ⊗ Obalne galerije Piran: 21 filmov, 1 računalniški zapis
- ⊗ Sever Sever: 5 filmov, 4 računalniški zapisi
- ⊗ Stara gara: 1 film, 1 računalniški zapis
- ⊗ Studio Dim: 1 film, 1 računalniški zapis
- ⊗ Studio Virc: 1 film, 1 računalniški zapis
- ⊗ Štadražen: 1 film, 1 računalniški zapis
- ⊗ ZVVIKS, zavod za film in avdiovizualno produkcijo: 43 filmov, 3 računalniški zapisi

Presneto filmsko arhivsko gradivo na trde diske pri zunanjih izvajalcih (1 filmski naslov, 1 dvd)

- ⊗ Restart: 1 film, 1 dvd

Filmsko arhivsko izročeno na podlagi določil 43. člena ZVDAGA (31 filmskih naslovov, 4 LTO, 2 blu ray, 20 računalniških zapisov, 6 dvd)

- ⊗ Arsmedia: 2 filma, 2 računalniška zapisa, 1 dvd
- ⊗ Blade production: 1 film, 1 računalniški zapis, 1 dvd
- ⊗ Cebam: 1 film, 1 data, 1 dvd, 1 blu ray
- ⊗ Filrouge: 1 film, 1 računalniški zapis, 1 dvd
- ⊗ Forum : 3 filmi, 1 LTO
- ⊗ Gustav film: 4 filmi, 4 računalniški zapisi, 1 dvd
- ⊗ Kinoateljje: 1 film, 1 data, 1 dvd
- ⊗ Monoo: 2 filma, 2 računalniška zapisa
- ⊗ Ozor: 1 film, 1 računalniški zapis, 1 dvd

- ⊗ Perfo: 1 film, 1 računalniški zapis, 1 dvd
- ⊗ Restart: 5 filmov, 1 LTO različnih izročiteljev
- ⊗ Sever Sever: 1 film, 1 računalniški zapis
- ⊗ Stara gara: 1 film, 1 računalniški zapis
- ⊗ Studio Maj: 1 film, 1 računalniški zapis
- ⊗ Tramal: 1 film, 1 računalniški zapis
- ⊗ Vertigo: 6 filmov, 2 LTO, 3 računalniški zapisi, 1 dvd
- ⊗ Zavod Maje Weiss: 1 film, 1 računalniški zapis

Filmsko arhivsko gradivo na filmskem traku, izročeno v hrambo (108 filmov, 296 kolutov)

- ⊗ Belokranjski muzej: 1 film, 1 kolut
- ⊗ Daniela Bida Šprajc: 1 film, 17 kolutov
- ⊗ Forum: 1 film, 11 kolutov
- ⊗ Jelka Melik: 2 filma, 2 koluta
- ⊗ Miro Kermelj: 39 filmov, 181 kolutov
- ⊗ Pokrajinski arhiv v Novi Gorici: 8 filmov, 8 kolutov
- ⊗ Salonit Anhovo: 1 film, 4 koluti
- ⊗ Tomo Mlakar: 8 filmov, 8 kolutov
- ⊗ Vasja Herbst: 26 filmov, 32 kolutov
- ⊗ Vertigo: 1 film, 5 kolutov
- ⊗ Zavod za gozdove Bled: 1 film, 8 kolutov
- ⊗ Zavod za slepo in slabovidno mladino: 19 filmov, 19 kolutov

Odkupljeno filmsko arhivsko gradivo (2 filma, 6 kolutov, 1 trdi disk, 1 dvd)

- ⊗ Sandra Čargonja: 1 film, 6 kolutov
- ⊗ Perfo: 1 film, 1 trdi disk, 1 dvd

Digitalizirano filmsko arhivsko gradivo (2 filma, 4 LTO)

- ⊗ Arhiv RS: 2 filma, 4 LTO

SI AS 1287 Zbirka videokaset

- ⊗ VHS videokasete, 20 kosov (od številke 3103 do 3123), različni izročitelji
- ⊗ Beta videokasete, 32 kosov (od številke V 1511 d V1553)

BIBLIOGRAFIJA ARHIVSKIH DELAVCEV V LETU 2015
BIBLIOGRAPHY OF ARCHIVISTS IN 2015

ARHIV REPUBLIKE SLOVENIJE

Blanka AVGUŠTIN FLORJANOVIČ

Pergamentne listine v Arhivu Republike Slovenije. V: *Konservator-restavrador: povzetki strokovnega srečanja*. Ljubljana: Skupnost muzejev Slovenije: Društvo restavradorjev Slovenije, 2015, str. 26 (soavtorica Darja Harauer).

Restavratorski posegi na slovarju Adama Friderica Kirscha: *A glej, na tem polju je obrodil stoteren sad*: zbornik Župnije sv. Jurija Stara Loka. Ljubljana: Salve, 2015, str. 367–373.

Tadej CANKAR

Kocbekova interpelacija: osnutek govora Edvarda Kocbeka na sestanku s predstavniki vodstva Komunistične partije Slovenije oktobra 1946. V: *Arhivalija meseca*, februar 2015.

Beograd, Srbija. V: *Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini 11* (2015), št. 2, str. 7–13.

Bojan CVELFAR

Pravoslavna cerkev v Sloveniji med obema vojnoma: doktorska disertacija. Ljubljana, 2015.

O dostopnosti arhivskega gradiva v javnih arhivih pred in po uveljavitvi ZVDAGA-A. V: *Arhivi na razpotju*: zbornik referatov: 27. zborovanje / [27. zborovanje Arhivskega društva Slovenije, Ptuj, 15. do 16. oktober 2015]. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2015, str. 8–17.

Vesna GOTOVINA

Ob 25. obletnici plebiscita za samostojno in neodvisno Republiko Slovenijo. V: *SLO: časi, kraji, ljudje* (2015), št. 8, str. 70–74.

Priprava pisnih strokovnih navodil za odbiranje arhivskega gradiva iz dokumentarnega gradiva za organe javne uprave. V: *Arhivi na razpotju*: zbornik referatov: 27. zborovanje / [27. zborovanje Arhivskega društva Slovenije, Ptuj, 15. do 16. oktober 2015]. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2015, str. 98–107.

Analiza izvajanja usposabljanj uslužbencev, ki delajo z dokumentarnim gradivom in ponudnikov storitev, na primerih Arhiva RS in Zgodovinskega arhiva Celje. V: *Arhivi na razpotju*: zbornik referatov: 27. zborovanje / [27. zborovanje Arhivskega društva Slovenije, Ptuj, 15. do 16. oktober 2015]. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2015, str. 46–56 (soavtorici Bojana Aristovnik, Jasmina Kogovšek).

Arhivi izdajajo pisna strokovna navodila za odbiranje arhivskega gradiva iz dokumentarnega gradiva. V: *Smartdoc by Media.doc 2015*. Ljubljana: Media.doc, Društvo informatikov, dokumentalistov in mikrofilmarijev, 2015, str. 168–172.

Beograd, Srbija. V: *Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini 11* (2015), št. 2, str. 14–30.

Marija GRABNAR

Težave, ki jim ni videti konca: načrt dela Osrednjega državnega arhiva Slovenije za leto 1947. V: *Arhivalija meseca*, november 2015.

Zapisano ostane: 70 let Arhiva Republike Slovenije: razstava, park pred Arhivom Republike Slovenije, 9. 12. 2015 (soavtor Andrej Nared).

Tatjana HAJTNIK

Na poti do slovenskega elektronskega arhiva. V: *Arhivi na razpotju*: zbornik referatov: 27. zborovanje / [27. zborovanje Arhivskega društva Slovenije, Ptuj, 15. do 16. oktober 2015]. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2015, str. 143–152.

Obdržimo digitalne dokumente pri življenju: razvoj slovenskega e-arhiva (e-arh. si) do danes in v prihodnje. V: *Smartdoc by Media.doc 2015*. Ljubljana: Media.doc, Društvo informatikov, dokumentalistov in mikrofilmarijev, 2015, str. 117–130.

Acquisition and preservation of authentic information in a digital age. V: *Public relations review*. 41, (2015), iss. 2, str. 264–271 (soavtorji Karmen Uglešič, Aleš Živkovič).

Social network challenges for archives: [predavanje na konferenci Colloquia Jerzy Skowronek dedicata, Warsaw, 21–22 May 2015, Warsaw, 2015].

Darja HARAUER

Pergamentne listine v Arhivu Republike Slovenije. V: *Konservator-restavrador*: povzetki strokovnega srečanja. Ljubljana: Skupnost muzejev Slovenije: Društvo restavradorjev Slovenije, 2015, str. 26 (soavtorica Blanka Avguštin Florjanovič).

Gregor JENUŠ

Davorin Jenko: (1835–1914). Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2015 (urednik).

On the eve of the great war: political concepts, conspiracies and theories. Ljubljana: Založba ZRC, 2015 (recenzent).

Uredniški predgovor. V: *Davorin Jenko: (1835–1914)*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2015. str. 5–6 (soavtor Franc Križnar).

Novela ZVDAGA - korak naprej?: dostop do arhivskega gradiva z osebnimi podatki doma in na tujem. V: *Arhivi na razpotju*: zbornik referatov: 27. zborovanje / [27. zborovanje Arhivskega društva Slovenije, Ptuj, 15. do 16. oktober 2015]. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2015, str. 18–29 (soavtorica Vanja Pfajfar).

Davorin Jenko in kulturno življenje v drugi polovici 19. stoletja. V: *Davorin Jenko: (1835–1914)*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2015, str. 22–37.

Slovinci in velika vojna (1914–1918): slovenska razdvojenost med zvestobo cesarju in željo po narodni avtonomiji. V: *Studia Historica Slovenica* 15 (2015), št. 2, str. 301–319.

Davorin Jenko: (1835–1914): razstava v »Narodno pozorište u Beogradu. Muzej«, 16. maja 2015, Beograd (soavtorji Jelica Reljić, Jelica Stevanovič, Franc Križnar).

Kolektivna krivda Nemcev na Slovenskem med drugo svetovno vojno in njene posledice: [predavanje na znanstvenem simpoziju *Leto 1945: sedem desetletij po veliki prelomnici*, Maribor, 2. dec. 2015].

Davorin Jenko: (1835–1914): razstava v Arhivu Republike Slovenije, Ljubljana, od 24. 11. 2014 do 16. 1. 2015 (soavtorja Jelica Reljić, Franc Križnar).

Mateja JERAJ

Kazenski proces proti Črtomirju Nagodetu in soobtoženim: študija in prikaz procesa. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2015 (izbor, uredništvo, pisec študije; soavtorica Jelka Melik).

Protejska vloga arhivista in sodobna ureditev arhivskega prava. V: *Arhivi na razpotju*: zbornik referatov: 27. zborovanje / [27. zborovanje Arhivskega društva Slovenije, Ptuj, 15. do 16. oktober 2015]. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2015, str. 130–135 (soavtorica Jelka Melik).

Arhivsko pravo in ureditev varovanja dokumentarnega ter arhivskega gradiva. V: *Atlanti* 24, št. 2 (2015), str. 121–127 (soavtorica Jelka Melik).

Nagodetov proces: štiri desetletja pozneje: informacija Javnega tožilstva Socijalistične republike Slovenije o pobudi za obnovo kazenskega procesa proti Črtomirju Nagodetu in soobtoženim. V: *Arhivalija meseca*, oktober 2015 (soavtorica Jelka Melik).

Nagodetov proces - zrcalo pravne države. V: *Brezpravje »v imenu ljudstva«*. Ljubljana: Študijski center za narodno spravo, 2015 (soavtorica Jelka Melik).

Slovensko kazensko sodstvo v letu 1945: [predavanje na znanstvenem simpoziju *Leto 1945: sedem desetletij po veliki prelomnici*, Maribor, 1. dec. 2015] (soavtorica Jelka Melik).

Nagodetov proces - zrcalo pravne države: V: Znanstveni posvet *Brezpravje v imenu ljudstva*, Ljubljana, 10. december 2015. Ljubljana: Študijski center za narodno spravo, 2015 (soavtorica Jelka Melik).

Danijela JURIČIČ ČARGO

Reformirani urbarji deželnoknežjih posestev (na ozemlju pod upravo kranjskega deželnega vicedoma). V: *Dolga zgodovina urbarjev*. Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, 2015, str. 16–18.

Reformirani urbarji deželnoknežjih posestev (na ozemlju pod upravo kranjskega deželnega vicedoma): [prispevek na znanstvenem posvetu *Dolga zgodovina urbarjev*, Atrij ZRC SAZU, Ljubljana, Novi trg 2, 20. oktober 2015].

Arhivi – zakladnice spomina: pregledna razstava slovenske arhivske dediščine: Narodni muzej Slovenije - Metelkova, Ljubljana, od 5. marca do 10. maja 2015 (soavtorica).

Arhivi – zakladnice spomina: potujoča razstava slovenske arhivske dediščine, Ptuj, Zgodovinski arhiv na Ptuj, 3. dec. 2015 do 1. feb. 2016 (soavtorica).

Alenka KAČIČNIK GABRIČ

Kmečke služnosti na Snežniku. V: *SLO: časi, kraji, ljudje*, št. 6 (2015), str. 16–21.

Mohoričeve skice udeležencev mednarodne konference. V: *Arhivalija meseca*, marec 2015.

Jasmina KOGOVŠEK

Analiza izvajanja usposabljanj uslužbencev, ki delajo z dokumentarnim gradivom in ponudnikov storitev, na primerih Arhiva RS in Zgodovinskega arhiva Celje. V: *Arhivi na razpotju*: zbornik referatov: 27. zborovanje / [27. zborovanje Arhivskega društva Slovenije, Ptuj, 15. do 16. oktober 2015]. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2015, str. 46–56 (soavtorici Bojana Aristovnik, Vesna Gotovina).

Matevž KOŠIR

Zgodovina prstožidarstva na Slovenskem. Ljubljana: Modrijan, 2015.

Avstrijski ovaduhi so imeli veliko domišljije. V: *Delo* 57 (27. jun. 2015), št. 147 = Sobotna priloga (27. jun. 2015), str. 4–6 (intervjuvanec).

Kazenski proces proti Črtomirju Nagodetu in soobtoženim: študija in prikaz procesa. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2015 (urednik).

Lu Songling: 90 niandai zhongqi yilai lianjie Siluoweniya gongheguo danganguan he Zhongguo guojia danganju de xidai. V: *Siluowenniya zai Zhongguo de wen hua shi zhe*. Zhengzhou Shi: Daxiang chubanshe, 2015, str. 3–5.

Razgibano diplomatsko in prstožidarsko življenje dr. Stanoja Mihajlovića ter njegov tragični konec leta 1946 na Kozjaku. V: *SLO: časi, kraji, ljudje* (2015), št. 7, str. 56–59.

Vinzenz Ferrer Klun (Vinko Fereri Klun). Vorsitzender des Zentral-Aktions-Komitees für Freimaurerei in Österreich 1874–1875. V: *Quatuor Coronati Berichte*. Wien: Löcker, 2015, str. 283–294.

»Tovrstnih raziskav pri nas do srede osemdesetih let ni bilo«: Zgodovina prstožidarstva na Slovenskem, Matevž Košir, Modrijan, 2015, t. v., 528 str. V: *Bukla* 11 (2015), št. 114, str. 46 (intervjuvanec).

Zgodovina prstožidarstva na Slovenskem - od prvih začetkov do Udbinih črnih seznamov. 1, Jurij Vega in njegova goreča želja. V: *Nedeljski dnevnik* 53 (16. dec. 2015), št. 50, str. 23.

Zgodovina prostozidarstva na Slovenskem - od prvih začetkov do Udbinih črnih seznamov. 2, Slikar zanetil spor med Beogradom in Zagrebom. V: *Nedeljski dnevnik* 53 (23. dec. 2015), št. 51 str. 23.

Zgodovina prostozidarstva na Slovenskem - od prvih začetkov do Udbinih črnih seznamov. 3, Vohun iz »protiljudske organizacije«. V: *Nedeljski dnevnik* 53 (30. dec. 2015), št. 52, str. 21.

Zgodovina prostozidarstva na Slovenskem - od prvih začetkov do Udbinih črnih seznamov. 4, Iz teme pred kamere in žaromete. V: *Nedeljski dnevnik* 54 (6. jan. 2016), št. 1 str. 21.

Matevž Košir: Zgodovina prostozidarstva na Slovenskem - od prvih začetkov do Udbinih črnih seznamov. 5, Na vzhodu dovtetnejši za kvarne vplive. V: *Nedeljski dnevnik* 54 (13. jan. 2016), št. 2, str. 21.

Jernej KRIŽAJ

Vojašnica v Kranju od prve polovice 19. stoletja do začetka druge svetovne vojne. V: *Kranjski zbornik 2015*. Kranj: Mestna občina Kranj, 2015, str. 85–93.

Projekt »Triglavske žičnice«. V: *Arhivalija meseca*, maj 2015.

Beograd Srbija. V: *Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini* 11 (2015), št. 2, str. 31–36.

Jelka MELIK

Kazenski proces proti Črtomirju Nagodetu in soobtoženim: študija in prikaz procesa. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2015 (izbor, uredništvo, pisec študije; soavtorica Mateja Jeraj).

Protejska vloga arhivista in sodobna ureditev arhivskega prava. V: *Arhivi na razpotju*: zbornik referatov: 27. zborovanje / [27. zborovanje Arhivskega društva Slovenije, Ptuj, 15. do 16. oktober 2015]. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2015, str. 130–135 (soavtorica Mateja Jeraj).

Arhivsko pravo in ureditev varovanja dokumentarnega ter arhivskega gradiva. V: *Atlanti* 24, (2015) št. 2, str. 121–127 (soavtorica Mateja Jeraj).

Nagodetov proces: štiri desetletja pozneje: informacija Javnega tožilstva Socialistične republike Slovenije o pobudi za obnovo kazenskega procesa proti Črtomirju Nagodetu in soobtoženim. V: *Arhivalija meseca*, oktober 2015 (soavtorica Mateja Jeraj).

Slovensko kazensko sodstvo v letu 1945: predavanje na znanstvenem simpoziju *Leto 1945: sedem desetletij po veliki prelomnici*, Maribor, 1. dec. 2015 (soavtorica Mateja Jeraj).

Besede življenja. 2, Jezusova pot. Ljubljana: Brat Frančišek, 2015 (soavtorja Silvin Krajnc, Živa Melik).

Dostupnost arhivske građe - jedan od najvećjih problema modernih arhiva. V: *Arhivska praksa* 18 (2015), str. 288–301 (popisala, soavtorica Aida Škoro Babić).

Sodna veja oblasti in arhivi. V: *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja*. Materialno varstvo arhivskega gradiva [Elektronski vir]: zbornik mednarodne konference, [Radenci, 15.–17. april]. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2015, str. 123–133.

Beograd, Srbija. V: *Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini* 11 (2015), št. 2, str. 43–55 (popisala, sopopisovalka Aida Škoro Babić).

Nagodetov proces - zrcalo pravne države: V: *Znanstveni posvet Brezpravje v imenu ljudstva*, Ljubljana, 10. december 2015. Ljubljana: Študijski center za narodno spravo, 2015 (soavtorica Mateja Jeraj).

Nagodetov proces - zrcalo pravne države. V: *Brezpravje »v imenu ljudstva«*. Ljubljana: Študijski center za narodno spravo, 2015 (soavtorica Mateja Jeraj).

Besede življenja. 2, Jezusova pot. Ljubljana: Brat Frančišek, 2015 (soavtorja Silvin Krajnc, Živa Melik).

Andrej NARED

Arhivi – zakladnice spomina: vodnik po razstavi. Ljubljana [etc.]: Arhiv Republike Slovenije [etc.], 2015 (urednik).

»Take pomoči ne bomo več zahtevali« [Elektronski vir]: zaščitno pismo nadvojvode Ernesta Železnega za kranjsko plemstvo. V: *Arhivalija meseca*, april 2015.

Joachim Kemper - Jure Volčjak - Martin Armgart (ur.): Regesten Kaiser Friedrichs III. (1440-1493) nach Archiven und Bibliotheken geordnet. Heft 29: Die Urkunden und Briefe aus den Archiven und Bibliotheken der Republik Slowenien, Teil 1: Die staatlichen, kommunalen und kirchlichen Archive in der Stadt Laibach/Ljubljana, Wien - Köln - Weimar: Böhlau, 2014. V: *Arhivi* 38 (2015), št. 1, str. 213–215.

Povabilo v zakladnice spomina. V: *Arhivi – zakladnice spomina.* Ljubljana [etc.]: Arhiv Republike Slovenije [etc.], 2015, str. 3–5.

Carniolan charters of liberties: predavanje na mednarodni konferenci *Magna Carta 1215: vzporednice in vplivi - omejevanje samovolje nosilcev oblasti in uveljavljanje svoboščin posameznika kot proces: ob 800. obletnici angleške Magne Carte 1215*, Univerza v Ljubljani, Pravna fakulteta, 22. oktober 2015.

Arhivi brez predznaka (pregledna razstava slovenske kulturne dediščine): oddaja Sveto in svet, TVS1, 8. 5. 2015 (gost v studiu).

Arhivi – zakladnice spomina: pregledna razstava slovenske arhivske dediščine: Narodni muzej Slovenije - Metelkova, Ljubljana, od 5. marca do 10. maja 2015 (soavtor; zasnova in vodenje projekta).

Arhivi – zakladnice spomina: predavanje iz cikla »Prvi torek v mesecu«, Narodni muzej Slovenije - Metelkova, 3. marec 2015

Zapisano ostane: 70 let Arhiva Republike Slovenije: razstava, park pred Arhivom Republike Slovenije, 9. 12. 2015 (soavtorica Marija Grabnar).

Arhivi – zakladnice spomina: potujoča razstava slovenske arhivske dediščine, Ptuj, Zgodovinski arhiv na Ptuj, 3. dec. 2015 do 1. feb. 2016 (soavtor; zasnova in vodenje projekta).

Anja PAULIČ

European Archival Records and Knowledge Preservation (E-ARK) Project: goals and achievements : an overview. V: *Atlanti* 25 (2015), št.1, str. 237–244.

Beograd, Srbija. V: *Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini* 11 (2015), št. 2, str. 102–108 (popisala, soavtorica Mojca Tušar).

Nataša PETELIN

Reševanje ožganega gradiva na primeru dokumentov Sedmega korpusa. V: *Konservator-restavrador: povzetki strokovnega srečanja.* Ljubljana: Skupnost muzejev Slovenije: Društvo restavradorjev Slovenije, 2015, str. 25.

Vanja PFAJFAR

Novela ZVDAGA - korak naprej?: dostop do arhivskega gradiva z osebnimi podatki doma in na tujem. V: *Arhivi na razpotju: zbornik referatov: 27. zborovanje / [27. zborovanje Arhivskega društva Slovenije, Ptuj, 15. do 16. oktober 2015].* Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2015, str. 18–29 (soavtor Gregor Jenuš).

Olga PIVK

Deželna gradbena direkcija v Ljubljani in razvoj gradbene službe od 18. stoletja do leta 1918. V: *Arhivi* 38 (2015), št. 1, str. 145–160.

Lucija PLANINC

Delavnica, namenjena spoznavanju analogne barvne fotografije in digitalnega tiska. V: *Arhivi* 38 (2015) št. 1, str. 199–211.

Priprava arhivskega gradiva za razstavo *Arhivi zakladnice spomina* v Narodnem muzeju Slovenije, 5. marec–10. maj 2015. V: *Konservator-restavrador: povzetki strokov-*

nega srečanja. Ljubljana: Skupnost muzejev Slovenije: Društvo restavradorjev Slovenije, 2015, str. 105.

Maja POVALEJ

Beograd, Srbija. V: *Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini* 11 (2015), št. 2, str. 37–42.

Branko RADULVIČ

Tujski promet in propaganda v Sloveniji v času med vojnama. V: *Arhivalija meseca*, september 2015.

Tatjana RAHOVSKY ŠULIGOJ

Restavriranje načrta za Oš Murska Sobota arhitekta Ferija Novaka. V: *Konservator-restavrador: povzetki strokovnega srečanja*. Ljubljana: Skupnost muzejev Slovenije: Društvo restavradorjev Slovenije, 2015, str. 24.

Marta RAU SELIČ.

Petdeset let filma Zvezdica Zaspanka. V: *Arhivalija meseca*, avgust 2015.

Tatjana REZEC STIBILJ

Od Grossmanna do Grossmanna: arhiviranja in ohranjanje slovenskega filma v Slovenskem filmskem arhivu pri Arhivu Republike Slovenije. V: *Slovenski film v sliki, glasbi in besedi*. Ljutomer: Gimnazija Franca Miklošiča, 2015, str. 77–88 (soavtor Alojzij Teršan).

Alenka STARMAN ALIČ

Milijon 289 tisoč 369 za samostojno Slovenijo: elektronska podatkovna zbirka »Plebiscit 1990« in vloga arhivov pri ohranjanju zgodovinskega spomina. V: *Arhivalija meseca*, december 2015 (soavtor Gregor Završnik).

Vladimir SUNČIČ

Filmsko gradivo Slovenskega filmskega arhiva pri Arhivu Republike Slovenije. Publikacije Arhiva Republike Slovenije. Inventarji. Serija Zbirke; zv. 8. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2015.

Jože ŠKOFLJANEC

Provinca v redovnih skupnostih manjših bratov notranjeavstrijskih dežel v zgodnjem novem veku. V: *Redovna umetnost in njen kontekst*. Ljubljana: Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta ZRC SAZU, 2015. (*Acta historiae artis Slovenica*; 20/2, 2015), str. 57–70, 156.

Redovna umetnost in njen kontekst. Ljubljana: Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta ZRC SAZU, 2015, (*Acta historiae artis Slovenica*; 20/2, 2015) (prevajalec).

Avtorske pravice in njih plačilo. V: *Arhivalija meseca*, julij 2015.

Aida ŠKORO BABIČ

Upravljanje, vrednotenje in dolgoročna hramba e-gradiva: vloga arhivistov in informatikov. V: *Atlanti* 25 (2015), št. 1, str. 217–224.

Arhivist, quo vadis? V: *Arhivi na razpotju*: zbornik referatov: 27. zborovanje / [27. zborovanje Arhivskega društva Slovenije, Ptuj, 15. do 16. oktober 2015]. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2015, str. 121–129 (soavtorica Zdenka Semlič Rajh).

Dostupnost arhivske građe - jedan od najvećjih problema modernih arhiva. V: *Arhivska praksa* 18 (2015), str. 288–301 (soavtorica Jelka Melik).

Dostop do arhivskega gradiva druge svetovne vojne - nekateri pristopi pri izvajanju določb ZVDAGA-A. V: *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega*

arhiviranja. Materialno varstvo arhivskega gradiva [Elektronski vir]: zbornik mednarodne konference, [Radenci, 15.–17. april]. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2015, str. 246–247.

Beograd, Srbija. V: *Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini 11* (2015) št. 2, str. 43–55 (popisala, sopopisovalka Jelka Melik).

Vojaško kazensko sodstvo v letu 1945: predavanje na znanstvenem simpoziju *Leto 1945: sedem desetletij po veliki prelomnici*, Maribor, 1. dec. 2015.

Značaj partizanskih ratnih vojnih sudova u izgradnji nove vlasti: predavanje na Naučni konferenciji *Odnosi Bosne i Hercegovine sa susjedima kroz historiju*, Tuzla, 19. 11. 2015.

Značaj 1945. godine u pregledu stanja arhivske građe pravosuđa: predavanje na konferenci *Savjetovanje arhivskih radnika BiH*, Sarajevo, 22. 5. 2015.

Davorin Jenko: (1835–1914): razstava v Arhivu Republike Slovenije, Ljubljana, od 24. 11. 2014 do 16. 1. 2015 (prevajalka).

Gašper ŠMID

Beograd, Srbija. V: *Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini 11* (2015), št. 2, str. 56–86.

Dostopnost in nedostopnost zdravstvene dokumentacije. V: *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja*. Materialno varstvo arhivskega gradiva [Elektronski vir]: zbornik mednarodne konference, [Radenci, 15.–17. april]. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2015, str. 249–260 (soavtor Žarko Štrumbl).

Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini 11 (2015), št. 1,2. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2015 (urednik).

Žarko ŠTRUMBL

Beograd, Srbija. V: *Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini 11* (2015), št. 2, str. 87–98.

Dostopnost in nedostopnost zdravstvene dokumentacije. V: *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja*. Materialno varstvo arhivskega gradiva [Elektronski vir]: zbornik mednarodne konference, [Radenci, 15.–17. april]. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2015, str. 249–260 (soavtor Gašper Šmid).

Polona TROBEC MLAKAR

Beograd, Srbija. V: *Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini 11* (2015) št. 2, str. 99–101.

Lojz TRŠAN

Od Grossmanna do Grossmanna: arhiviranja in ohranjanje slovenskega filma v Slovenskem filmskem arhivu pri Arhivu Republike Slovenije. V: *Slovenski film v sliki, glasbi in besedi*. Ljutomer: Gimnazija Franca Miklošiča, 2015, str. 77–88 (soavtorica Tatjana Rezec Stibilj).

»Le vstani, dobiš vse kar ti gre«: kmečki upori na smledniškem gospostvu. Smlednik: KS, 2015.

Mojca TUŠAR

Beograd, Srbija. V: *Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini 11* (2015), št. 2, str. 102–108 (soavtorica Anja Paulič).

Jedert VODOPIVEC

Ptujski izvod Gratae posteritati: poškodbe in analiza barvnih snovi z metodo PIXE. V: *Časopis za zgodovino in narodopisje* 86 (2015), n. v. 51, zv. 2/3 str. 87–104 (soavtorja Žiga Šmit, Helena Fajfar).

Ptuj Gratae Posteritati, 1560: materials, structure and damages. V: *Zajedničko, a različito - načela interoperabilnosti u AKM zajednici / 19. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture*, Rovinj, 25.–27. studenoga 2015. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2015, str. 36.

Bible revived: paper and 30 min film. V: *Zajedničko, a različito - načela interoperabilnosti u AKM zajednici* / 19. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture, Rovinj, 25.–27. studenoga 2015. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2015, str. 10.

Poletna šola Ligatus 2014. V: *Konservator-restavrator: povzetki strokovnega srečanja*. Ljubljana: Skupnost muzejev Slovenije: Društvo restavratorjev Slovenije, 2015, str. 98.

Bible revived: paper and film: predavanje na posvetovanju 19. seminar *Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture*, Rovinj, 25. studenog 2015 na temu *Zajedničko, a različito - načela interoperabilnosti u AKM zajednici*.

Trajnost in obstojnost arhivskih dokumentov: predavanje iz cikla Prvi torek v mesecu, 7. 4. 2015, Narodni muzej Slovenije – Metelkova.

Arhivi brez predznaka (pregledna razstava slovenske kulturne dediščine): oddaja *Sveto in svet*, TVS1, 8. 5. 2015 (gostja v studiu).

Jure VOLČJAK

Arhivi na razpotju: zbornik referatov: 27. zborovanje / [27. zborovanje Arhivskega društva Slovenije, Ptuj, 15. do 16. oktober 2015]. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2015 (urednik).

Škofijski arhiv Ljubljana: inventar fonda ŠAL 2. Del 1, Fasc. 1–19. Ljubljana: Nadškofija, 2015 (recenzent).

Kronika duhovnije Trzin do leta 1938. Ljubljana: Salve, 2015 (prevajalec).

Dobrova v vizitacijskih zapisnikih ljubljanskih škofov 17. in 18. stoletja. V: *Marija v leščevju*. Ljubljana: Salve, 2015, str. 179–196.

A guide to archival records of World War I. V: *Together / 1st International Conference of State Archives from Slavic Countries*, September 24th–26th 2015, Ljubljana, Slovenia. - Ljubljana: Forum of Slavic Cultures: Archives of the Republic of Slovenia, 2015. str. 29.

Trst, Italija. V: *Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini* 11 (2015) št. 1, str. 7 (sopopisovalka Lilijana Žnidaršič Golec).

Videm, Italija. *Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini* 11 (2015), št. 1, str. 8–44 (sopopisovalka Lilijana Žnidaršič Golec).

A guide to archival records of World War I: predavanje v sklopu *1st International Conference of State Archives from Slavic Countries*, 25. 9. 2015, Ljubljana.

Preurejanje škofijskih meja na Kranjskem sredi 18. stoletja: predlog združitve goriške nadškofije in ljubljanske škofije iz leta 1758: [Historični seminar ZRC SAZU, Mala dvorana ZRC SAZU, 23. 4. 2015]

Arhivi: glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije (urednik).

Gregor ZAVRŠNIK

Milijon 289 tisoč 369 za samostojno Slovenijo: elektronska podatkovna zbirka »Plebiscit 1990« in vloga arhivov pri ohranjanju zgodovinskega spomina. V: *Arhivalija meseca*, december 2015 (soavtorica Alenka Starman Alič).

Lilijana ŽNIDARŠIČ GOLEC

Cerkvene ustanove in službe v zgodnjem novem veku na Slovenskem: škofovstvo, arhidiaconatstvo, župništvo. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2015.

Trenja med katoličani in protestanti v Ljubljani v drugi polovici 16. stoletja. V: *Stati inu obstatu* (2015), št. 21–22, str. 153–164, 368–369.

Duhovna oskrba Dobrove pred letom 1723. V: *Marija v leščevju*. Ljubljana: Salve, 2015, str. 151–162.

Kaj so urbarji in kateri je najstarejši urbar v Sloveniji? V: *SLO: časi, kraji, ljudje* (2015), št. 8, str. 18–23.

Dolga zgodovina urbarjev: [znanstveni posvet in priložnostna razstava, Atrij ZRC SAZU, Novi trg 2, Ljubljana, 20. oktober 2015: program in povzetki referatov.] Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, 2015 (urednica).

Urbarji in zemljiška knjiga [Slikovno gradivo]: [plakat na priložnostni razstavi Dolga zgodovina urbarjev, Atrij ZRC SAZU, Ljubljana, 20.–30. oktober 2015] (soavtor Stane Granda).

Dolga zgodovina urbarjev in poti njihovega raziskovanja. V: *Dolga zgodovina urbarjev*. Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, 2015, str. 5–7.

Trst, Italija. V: *Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini* 11 (2015) št. 1, str. 7 (sopisovalec Jure Volčjak).

Videm, Italija. V: *Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini* 11 (2015), št. 1, str. 8–44 (sopisovalec Jure Volčjak).

Primož Trubar in Trst: novi podatki in novi poudarki: [predavanje v Društvu slovenskih izobražencev v Trstu, Peterlinova dvorana, 8. junij 2015].

Urbar Kajetana grofa Wildensteina iz leta 1738: [predavanje na posvetovanju »Ljubljanske križanke: ob tristoletnici dokončanja baročne cerkve Marije Pomočnice«, Ljubljana, Križanke, Viteška dvorana, 6. 11. 2015].

O konceptu in namenih posveta: [prispevek na znanstvenem posvetu *Dolga zgodovina urbarjev*, Atrij ZRC SAZU, Ljubljana, Novi trg 2, 20. oktober 2015].

Župljani Iga proti župnijski duhovščini v letu 1782: upor proti nujnim reformam ali protci »novi veri«?: [Historični seminar ZRC SAZU, Mala dvorana ZRC SAZU, 31. 3. 2015].

ZGODOVINSKI ARHIV CELJE

Bojana ARISTOVNIK

Analiza izvajanja usposabljanj uslužbencev, ki delajo z dokumentarnim gradivom in ponudnikov storitev na primerih Arhiva RS in Zgodovinskega arhiva Celje. V: *Arhivi na razpotju*: zbornik referatov: 27. zborovanje / [27. zborovanje Arhivskega društva Slovenije, Ptuj, 15. do 16. oktober 2015]. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2015, str. 46–56 (soavtorici: Vesna Gotovina, Jasmina Kogovšek).

Arhiviranje in dostopnost zdravstvenih podatkov v Splošni bolnišnici Celje in v fondu Splošna bolnišnica Celje v Zgodovinskem arhivu Celje. V: *Varovanje osebnih podatkov pacientov v praksi* 2015, Univerzitetna psihiatrična klinika Ljubljana, str. 46–55 (soavtorice: Andreja Zelič, Mateja Zelič, Nataša Horjak Deželak).

Po zdravje v reformirane zavode, Zdravstvo. V: *Dekade: devetdeseta, 1990–1999 @Celje*. Zgodovinski arhiv Celje, Celje, 2015, str. 48–53.

Borut BATAGELJ

Dekade: devetdeseta: 1990–1999 @Celje. Celje: Zgodovinski arhiv, 2015 (urednik in avtor).

Z vlakom čez mejo = Vlakom preko granice. Celje [etc.]: Zgodovinski arhiv [etc.], 2015 (urednik in avtor).

Šport v Celju od začetkov do leta 1945. V: *125 let športa v Celju*. Celje: Športna zveza, 2015, str. 9–39.

Arhivi v prihodnosti: Standardi in strategije. 38. avstrijski arhivski dan. V: *Arhivi* 38, (2015), št. 2, str. 433–435.

Beograd, Srbija. *Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini* 11 (2015), št. 1, str. 103–118.

Beograd, Srbija. *Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini* 11 (2015), št. 1, str. 119–129.

Ad fontes! V: ŽIŽEK, Aleksander. *ABC – arhivska Barbara Celjska*. Celje: Zgodovinski arhiv: Pokrajinski muzej, 2015 (avtor dodatnega besedila).

Knjigi na pot. V: OCVIRK, Matej. *Primorske družine in priimki na Teharjah in v Štorah*. Teharje: samozal., 2015 (avtor dodatnega besedila).

Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja. Materialno varstvo arhivskega gradiva [Elektronski vir]: zbornik mednarodne konference, [Radenci, 15.–17. april]. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2015 (recenzent).

Zima: od strahu k veselju: zgodbe domoznanske iz Kamre. V: *Novi tednik NT&RC* 70 (2015), 31. dec. 2015, št. 52, str. 38.

V družbi starke zime: od nadloge k veselju: zimsko veselje nekdanj ni bilo samo po sebi umevno, tega letnega časa so se naši predniki bali: [intervju z dr. Borutom Batageljem, prvim doktorjem zgodovine smučanja v Sloveniji]. V: *Celjan*, 11. feb. 2015, št. 735 (intervjuvanec).

Borut Batagelj: kako smo Slovenci »izumljali« svojo smučarsko tradicijo. V: *Večer v nedeljo*, 22. feb. 2015, št. 47, str. 12–15 (intervjuvanec).

Bojan HIMMELERICH

Gradivo o Prvom svjetskom ratu u fondovima i zbirkama Zgodovinskog arhiva Celje, V: *Arhivska praksa* 18 (2015), str. 394–404.

Brez dnarja ni muzke, Kultura. V: *Dekade: devetdeseta: 1990–1999 @Celje*, Celje: Zgodovinski arhiv Celje, 2015, str. 55–61.

Sonja JAZBEC

Poročilo o 27. zborovanju Arhivskega društva Slovenije, 15.–16. oktober 2015, Ptuj. V: *Arhivi* 38 (2015), št. 2, str. 427–430.

Poročilo o 28. mednarodnem posvetovanju »Arhivska praksa 2015«, Tuzla. V: *Arhivi* 38 (2015) št. 2, str. 430–433.

Država, to smo mi. V: *Dekade: devetdeseta: 1990–1999@Celje*. Celje: Zgodovinski arhiv Celje, 2015; str. 14–16.

Dekade: devetdeseta: 1990–1999 @Celje. Celje: Zgodovinski arhiv, 2015 (urednica).

Jože KRANJEC

Knjižice in delnice. Gospodarstvo in dinamično lastninsko preoblikovanje. V: *Dekade: devetdeseta: 1990–1999 @Celje*. Celje: Zgodovinski arhiv, 2015, str. 30–35.

Poplava, suša, suša, poplava. Ekologija in naravne nesreče. V: *Dekade: devetdeseta: 1990–1999 @Celje*. Celje: Zgodovinski arhiv, 2015, str. 36–41.

Vse na enem mestu, vse se zdi dosegljivo, Denar in potrošništvo. V: *Dekade: devetdeseta: 1990–1999 @Celje*. Celje: Zgodovinski arhiv, 2015, str. 22–29.

Vesna SIRK

V šolo: reforme v vzgojnoizobraževalnih zavodih. V: *Dekade: devetdeseta: 1990–1999 @Celje*. Celje: Zgodovinski arhiv, 2015, 42–46.

Hedvika ZDOVC

Strokovno delo arhivista skozi čas in umestitev dejavnosti v okvir javnega sektorja. V: *Arhivi na razpotju: zbornik referatov: 27. zborovanje / [27. zborovanje Arhivskega društva Slovenije, Ptuj, 15. do 16. oktober 2015]*. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2015, str. 68–73.

Železniška proga Krapina–Rogatec, str. 57–69; Železniška proga Zidani Most–Zagreb–Sisak, str. 33–46; Železniška proga Šentilj–Zidani Most, str. 9–18; Železniška proga Savski Marof–Kumrovec–Stranje, 70–79. V: *Z vlakom čez mejo = Vlakom preko granice*. Celje [etc.]: Zgodovinski arhiv [etc.], 2015.

V novo državo (Osamosvojitve Slovenije, vojna in begunci), str. 6–11; Država to smo mi (Od volitev do družbeno upravnih sprememb), str. 14–19. V: *Dekade: devetdeseta 1990–1999 @Celje*. Celje: Zgodovinski arhiv, 2015.

Aleksander ŽIŽEK

Boj za staro pravdo v dokumentih Zgodovinskega arhiva Celje. V: *Le vkup – puntarski časopis*. Posavski muzej Brežice, 2015.

Naš avto, nova hiša in računalniki. V: *Dekade: devetdeseta: 1990–1999 @Celje*. Celje: Zgodovinski arhiv, 2015, str. 72–76.

Vojna je hudič. Keith Lowe: Podivjana celina. Evropa po drugi svetovni vojni. V: *Zgodovina za vse 22* (2015), št. 1, str. 81–83.

25 oseb, 3 vozovi, 7 konj, 3 opice, 2 medveda, morski prašiček in pes: Andrej Studen, Neprilagojeni in nevarni: podoba in status ciganov v preteklosti. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2015. V: *Zgodovina za vse 22* (2015) št. 2, str. 89–90.

Čas brez pravljič. Bert Savodnik, Moja vojna proti Nemcem. Celje: Muzej novejše zgodovine, 2015. V: *Zgodovina za vse 22* (2015) št. 2, str. 93–94.

ABC – arhivska Barbara Celjska. Celje: Zgodovinski arhiv: Pokrajinski muzej, 2015.

POKRAJINSKI ARHIV KOPER

Zdenka BONIN

Tihotapljenje koprskih in piranske soli v obdobju Beneške republike. V: *Upor, nasilje in preživetje*. Koper: Založba Univerza na Primorskem, 2015, str. 181–210 (soavtor Bonin, Flavio).

Delovanje koprskih solin v obdobju beneške in avstrijske uprave V: *Zbornik radova Međunarodnog znanstvenog skupa Istarsko gospodarstvo jučer i sutra, Pazin, Pula*, / Proceedings of the International scientific conference Istrian economy yesterday and tomorrow, Pazin, Pula. Pazin: Državni arhiv, 2015, str. 277–296.

Pavel Čelik. Cesarsko-kraljeva finančna straža na Slovenskem (1843–1918). Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije. V: *Viri 38* (2015) (urednica).

Učno gradivo za arhivistiko: predmet Arhivistika, muzeologija in konservatorstvo: (za interno uporabo). Koper: Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije, 2015.

Zgodovina institucij s poudarkom na beneški upravi: (učno gradivo za arhivistiko - za interno uporabo): predmet Arhivistika, muzeologija in konservatorstvo. Koper: Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije, 2015.

Glagolska pisna dediščina v Pokrajinskem arhivu Koper. Stanje i perspektive arhivske glagoljske baštine v sodelovanju DAPA, Hrvatski državni arhiv, ICARUS.

Rodbina Grisoni. Objava kataloga k razstavi.

Nada ČIBEJ

Barčica po morju plava...V: *Svetilnik – kulturni občasnik za mlade zanesenjake IX* (2015) št. 1, str. 11.

Sol je zdrava. V: *Svetilnik – kulturni občasnik za mlade zanesenjake VIII* (2015), št. 2, str. 7.

Arhivi – zakladnice spomina. V: *Svetilnik – kulturni občasnik za mlade zanesenjake VIII* (2015), št. 3, str. 7.

Vladimir DROBNJAK

Možnost postavitve baze znanja v arhivih s pomočjo odprtokodnih orodij. V: *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja*. Materialno varstvo arhivskega gradiva [Elektronski vir]: zbornik mednarodne konference, [Radenci, 15.–17. april]. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2015, str. 403–413.

Mirjana KONTESTABILE ROVIS

Urad domen Koper 1807–1879 poddržavljanje samostanov, škofovske mense in bratovščin. V: *Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa istarsko gosopdarstvo jučer i sutra. Pazin*: Državni arhiv Pazin, str. 133–148.

Oris nastanka posebnega šolstva na Primorskem po drugi svetovni vojni. V: *Arhivi 38* (2015), št. 2, str. 413–426.

Enotni klasifikacijski načrt za področje vzgoje in izobraževanja. V: *Arhiviranje, hramba in upravljanje dokumentov*. Ljubljana: Forum Media, str. 205–212.

Teja KRAŠOVEC

Vojna pregnala množice ljudi V: *V zaledju soške fronte*. Razstavni zbornik. Ljubljana [etc.]: Zgodovinski arhiv Ljubljana [etc.], 2015, str. 29–32.

Deborah ROGOZNICA

Začetki spomeniške službe v Istri/ Gli inizi della tutela dei beni culturali in Istria/ Počeci konzervatorske službe u Istri. Histria Editiones, Koper.

Značilnosti gospodarskega sistema v obdobju cone B STO (1945–1947). V: Danijela Križman Pavlović. *Zbornik radova Međunarodnog znanstvenog skupa Istarsko gospodarstvo jučer i sutra, Pazin, Pula/Proceedings of the International scientific conference Istrian economy yesterday and tomorrow, Pazi, Pula*, str. 159–168.

La Civica Commissione Archeologica di Capodistria e il suo ruolo nello sviluppo delle istituzioni di tutela, V: *Začetki spomeniške službe v Istri/ Gli inizi della tutela dei beni culturali in Istria/ Počeci konzervatorske službe u Istri*. Histria Editiones, Koper, str. 147–168.

Organizacijske posebnosti in problemi spomeniškega varstva v koprskem okraju (1945–1962) V: *Začetki spomeniške službe v Istri/ Gli inizi della tutela dei beni culturali in Istria/ Počeci konzervatorske službe u Istri*. Histria Editiones, Koper, str. 243–278.

POKRAJINSKI ARHIV MARIBOR

Ivan FRAS

Beseda odgovornega urednika. V: *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja*. Materialno varstvo arhivskega gradiva [Elektronski vir]: zbornik mednarodne konference, [Radenci, 15.–17. april]. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2015, str. 13–14.

Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja. Materialno varstvo arhivskega gradiva [Elektronski vir]: zbornik mednarodne konference, [Radenci, 15.–17. april]. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2015 (urednik).

Gradivo za zgodovino Maribora. Maribor: Pokrajinski arhiv (1975–) (urednik).

Nina GOSTENČNIK

Mednarodna znanstvena konferenca Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja, Radenci, 15.–17. april 2015. V: *Arhivi* 38 (2015), št. 2, str. 502–504.

Mednarodna znanstvena konferencija »Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja«, Radenci, 15.–17. aprila 2015. V: *Arhivska praksa* 18 (2015), str. 583–585.

Arhiv in arhivska zakonodaja: [vabljen predavanje na] *Posvet za predsednike komisij za veterane v gasilskih organizacijah*, 14. november 2015, Izobraževalni center za zaščito in reševanje na Igu.

Obrada građe privrednih organizacija preuzetih u vrijeme tranzicije: [predavanje na] *Savjetovanje arhivskih radnika BiH*, 20.–22. maj 2015, hotel »Hollywood«, dr. Mustafa Pintola 23, Ilidža, Sarajevo.

Leto 1945: sedem desetletij po veliki prelomnici: znanstveni simpozij: Maribor, 1.–2. december 2015, kadetnica, Engelsova ulica 15, Maribor. Maribor, 2015 (urednica).

Gradivo za zgodovino Maribora. Maribor: Pokrajinski arhiv (1975–) (urednica).

Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja. Materialno varstvo arhivskega gradiva [Elektronski vir]: zbornik mednarodne konference, [Radenci, 15.–17. april]. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2015 (urednica, prevajalka, lektorica).

LEŠNIK, Sabina. *Maribor v letu 1965*: razstava fotografij. Katalogi, zv. 41. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2015 (grafična oblikovalka).

Mojca HORVAT

Arhivi v mreži koordinatorjev kulturno-umetnostne vzgoje. V: *Arhivi na razpotju*: zbornik referatov: 27. zborovanje / [27. zborovanje Arhivskega društva Slovenije, Ptuj, 15. do 16. oktober 2015]. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2015, str. 136–142.

Urbarji v stoletju pred zemljiško odvezo. V: *Dolga zgodovina urbarjev*: znanstveni posvet in priložnostna razstava, Atrij ZRC SAZU, Novi trg 2, Ljubljana, 20. oktober 2015: program in povzetki referatov. Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, 2015, str. 23–26.

Gradec, Avstrija. *Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini* 11 (2015), št. 1, str. 45–52.

Arhivi – spomina: [potujoča razstava slovenske arhivske dediščine, Ptuj, Zgodovinski arhiv na Ptuj, 3. dec. 2015 do 1. feb. 2016] (soavtorica).

Arhivi – zakladnice spomina: [pregledna razstava slovenske arhivske dediščine : Narodni muzej Slovenije - Metelkova, Ljubljana, od 5. marca do 10. maja 2015].

Dolga zgodovina urbarjev: [priložnostna razstava na znanstvenem posvetu]. Ljubljana, Arhiv Republike Slovenije Zvezdarska 2. november 2015–4. januar 2016 (soavtorica, fotografinja).

Dolga zgodovina urbarjev: [priložnostna razstava na znanstvenem posvetu]. Ljubljana, Atrij ZRC SAZU, Novi trg 2, 19.–30. oktober 2015 (soavtorica, fotografinja).

Grad na Piramidi in mesto pod njim: [razstava gradiva iz zgodovine mesta ob 850-letnici prve omembe mariborskega gradu: razstavišče Archivum v PAM, 17. oktober 2014 – 1. marec 2015].

Sabina LEŠNIK

Maribor v letu 1965: razstava fotografij: razstava in razstavni katalog, Maribor: Pokrajinski arhiv, 2015. V: *Arhivi* 38 (2015), št. 2, str. 509–510.

Maribor v letu 1965: razstava fotografij. Katalogi, zv. 41. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2015.

Maribor v letu 1965: razstava fotografij. Maribor, 15. september 2015–15. september 2016.

Jure MAČEK

Alojzij Trstenjak (14.6.1887–25.1.1964): (nekaj utrinkov iz poklicnega življenja Alojzija Trstenjaka). V: *Spomini iz svetovne vojne 1914–1918*. Viri, 10. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2015, str. 5–24.

Grafične in fotografske upodobitve prve svetovne vojne : »*Naprej tedaj junaški roj, za dom, za drage, v hrabri boj...!*«: razstava gradiva iz fonda Rodbina Gariboldi Pokrajinskega arhiva Maribor: razstavišče Had v PAM, 18. december 2014–1. maj 2015. Maribor, 2014–2015.

Spomini iz svetovne vojne 1914–1918. Viri, 10. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2015 (urednik, avtor dodatnega besedila).

Leopold MIKEC AVBERŠEK

Deset oporok magistra Feliksa Ferka: predavanje na slovesnosti ob stoletnici smrti magistra Feliksa Ferka, 20. 11. 2015 na Koreni. 2013

Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2015 (član uredniškega odbora).

Lučka MLINARIČ

Z vlakom čez mejo = Vlakom preko granice. Celje [etc.]: Zgodovinski arhiv [etc.], 2015 (prevajalka).

Miroslav NOVAK

Uticao migracija podataka na popisivanje arhivskog gradiva. V: *Arhivska praksa* 18 (2015), str. 257–271.

Arhivski portal Evrope - Prilika za arhivski profesionalni razvoj na lokalnem, nacionalnem i globalnem nivou. V: *Arhivski zapisi XXI* (2014), broj 1, str. 113–124.

Vrednotenje arhivskega gradiva in ponovna uporaba informacij v javnem sektorju. V: *Atlanti 24* (2015), št. 1, str. 53–59.

Dolgoročna hramba, valorizacija in uporaba računov, e-računov in ter drugih hibridnih oblik dokumentacije. V: *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja*. Materialno varstvo arhivskega gradiva [Elektronski vir]: zbornik mednarodne konference, [Radenci, 15.–17. april]. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2015, str. 481–494.

Referenčni model Odprtega arhivskega informacijskega sistema - SIST ISO standard 14721. V: *Smartdoc by Media.doc 2015*. Ljubljana: Media.doc, Društvo informatikov, dokumentalistov in mikrofilmov, 2015, str. 131–139.

Social network challenges for archives: [predavanje na konferenci Colloquia Jerzy Skowronek dedicata, Warsaw, 21–22 May 2015]. Warsaw, 2015.

Archival information system in the archives: [predavanje na konferenci: Modern approaches to the management of archival material through their life cycle, 8.–12. februar 2015, Muscat, Sultanat Oman. Muscat, 2015].

Data import, data export and related sources: [predavanje na konferenci: Modern approaches to the management of archival material through their life cycle, 8.–12. februar 2015, Muscat, Sultanat Oman. Muscat, 2015].

Hramba in strokovna obravnava dokumentacije gasilskih organizacij: [vabljeni predavanja na] *Posvet za predsednike komisij za veterane v gasilskih organizacijah*, 14. november 2015, Izobraževalni center za zaščito in reševanje na Igu.

Methods related to the professional activities in archives - general view: [predavanje na konferenci: Modern approaches to the management of archival material through their life cycle, 8.–12. februar 2015, Muscat, Sultanat Oman. Muscat, 2015].

Sequences and structures in archives: [predavanje na konferenci: Modern approaches to the management of archival material through their life cycle, 8.–12. februar 2015, Muscat, Sultanat Oman. Muscat, 2015].

Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2015 (član uredniškega odbora).

Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja. Materialno varstvo arhivskega gradiva [Elektronski vir]: zbornik mednarodne konference, [Radenci, 15.–17. april]. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2015 (recenzent).

Zdenka SEMLIČ RAJH

Korisnička pitanja u arhivu: primjer Ahiva Tuzlanskog kantona. V: *Arhivska praksa* 18 (2015), str. 302–317 (soavtorica).

Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja. Materialno varstvo arhivskega gradiva [Elektronski vir]: zbornik mednarodne konference, [Radenci, 15.–17. april]. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2015, str. 111–119 (soavtorica).

Arhivist, quo vadis?. V: *Arhivi na razpotju*: zbornik referatov: 27. zborovanje / [27. zborovanje Arhivskega društva Slovenije, Ptuj, 15. do 16. oktober 2015]. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2015, str. 121–129 (soavtorica).

Ko zapoje rdeči petelin: Maribor in protipožarni predpisi v drugi polovici 18. in v 19. stoletju. V: *Maribor in Mariborčani*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2015, str. 155–166.

Gradec, Avstrija. *Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini* 11 (2015), št. 1, str. 53–78. (soavtorica)

Sejni zapisniki občinskega odbora Mestne občine Maribor: 1853–1856: kritična objava arhivskih dokumentov. V: *Gradivo za zgodovino Maribora*, zv. 40. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2015.

Okupirani Maribor 1941–1945 v gradivu civilne uprave mesta Maribor. Maribor, 28. oktober 2015–30. april 2016, 2015–2016 (avtorica razstave).

Avtorske pravice, arhivi in internet: [predavanje na mednarodni konferenci] *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja*. Materialno varstvo

arhivskega gradiva [Elektronski vir]: zbornik mednarodne konference, [Radenci, 15.–17. april]. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2015.

Archives and emergency planning: the case of the Republic of Slovenia: [predavanje na mednarodni konferenci: *25th International archival day 2015*, 19.–20. oktober 2015 *Mednarodni jesenski arhivski šoli*, 21.–24. oktober 2015, Trst, Trst, 2015].

Arhivi izmedju avtorskih prava i dostupnosti: [predavanje na okrogli mizi arhivistov Hrvaške, Slovenije, Bosne in Hercegovine in vojvodine s temo: *Intelektualni kapital u arhivima*, 7.–8. maj 2015, Marija Bistrica, 2015].

Authority records: why we need them more than ever?: [predavanje na konferenci: *Modern approaches to the management of archival material through their life cycle*, 8.–12. februar 2015, Muscat, Sultanat Oman. Muscat, 2015].

Controlled vocabularies: why archives need them more than ever?: [predavanje na Archival Education and Research Institut, Building the future of archival education and research, University of Maryland, College Park, USA, 13.–17. julij 2015 College Park, 2015].

International archival standards: ISAD(G)2, ISAAR CPF 2, ISDF: [predavanje na konferenci: *Modern approaches to the management of archival material through their life cycle*, 8.–12. februar 2015, Muscat, Sultanat Oman. Muscat, 2015].

Organisation of information in archives: basic archival principles: [predavanje na konferenci: *Modern approaches to the management of archival material through their life cycle*, 8.–12. februar 2015, Muscat, Sultanat Oman. Muscat, 2015].

Other content oriented information : creation of headings and retrieval of information : [predavanje na konferenci: *Modern approaches to the management of archival material through their life cycle*, 8.–12. februar 2015, Muscat, Sultanat Oman. Muscat, 2015].

Information management in archives: [predavanje na Mednarodni jesenski arhivski šoli, 21.–24. oktober 2015, Trst, Lipica. Trst 2015].

Atlanti. Semlič Rajh, Zdenka (odgovorni urednik 2014–, član uredniškega odbora 1991–2002, 2011–). Maribor: International Institute for Archival Science, 1991.

Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2015 (urednica in članica uredniškega odbora).

Gordana ŠOVEGEŠ LIPOVŠEK

Terezijanski urbarji za Prekmurje. V: *Dolga zgodovina urbarjev*: znanstveni posvet in priložnostna razstava, Atrij ZRC SAZU, Novi trg 2, Ljubljana, 20. oktober 2015: program in povzetki referatov. Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, 2015, str. 27–31.

Družbenoekonomski vidiki prekmurskih terezijanskih urbarjev = Social-economic role of the Maria Theresa land registers in Prekmurje. V: *Jezikoslovna in literarna misel Antona Vratushe*. Petanjci: Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija; Murska Sobota: Pomurska akademsko znanstvena unija, 2015, str. 205–224.

25. mednarodni arhivski raziskovalni tabor - Nemzetközi levéltári kutatótábor : Fikšinci in Kramarovci v Sloveniji ter Kercaszomor na Madžarskem, 24. do 29. junij 2015. V: *Arhivi* 38 (2015), št. 2, str. 444–446.

Konferenca društva madžarskih arhivistov, Gödöllő, 6. do 8. julij 2015. V: *Arhivi* 38 (2015), št. 2, str. 446–447.

Budimpešta, Madžarska. *Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini* 11 (2015), št. 1, str. 79–102.

XXV. mednarodni arhivski raziskovalni tabor, Fikšinci, Kramarovci: razstava v galeriji Osnovne šole Sveti Jurij, 24. september do 8. oktober 2015. Sveti Jurij, 2015.

ŽIŽEK, Aleksander. *ABC – arhivska Barbara Celjska*. Celje: Zgodovinski arhiv: Pokrajinski muzej, 2015 (prevajalka).

SLANA, Miroslav. Sto let hrepenenja iz strelskih jarkov: zgodba o tem, kako sta si v prvi svetovni vojni mladi vojak in mlado dekle pošiljala ganljiva pismo: Gordana Šovegeš Lipovšek, višja arhivistka Pokrajinskega arhiva. V: *Nedeljski dnevnik* 54, št.6, 11. februar 2015, str. 5, portret (intervjuvanka).

Boštjan ZAJŠEK

Papierkrieg: Quellen zur Geschichte des Ersten Weltkrieges in Archiven Österreichs, Deutschlands und Tschechiens. Mitteilungen des österreichischen Staatsarchivs 57 (2014). V: *Arhivi* 38 (2015), št. 2, str. 505–507.

Gradec, Avstrija. *Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini* 11 (2015), št. 1, str. 53–78 (soavtor).

Grafične in fotografske upodobitve prve svetovne vojne: »Naprej tedaj junaški roj, za dom, za drage, v hrabri boj...!«: razstava gradiva iz fonda Rodbina Gariboldi Pokrajinskega arhiva Maribor: razstavišče Had v PAM, 18. december 2014 – 1. maj 2015 (soavtor razstave).

Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja. Maribor: Pokrajinski arhiv (urednik, prevajalec, član uredniškega odbora).

LEŠNIK, Sabina. *Maribor v letu 1965: razstava fotografij*. Katalogi, zv. 41. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2015 (lektor).

Sejni zapisniki občinskega odbora Mestne občine Maribor: 1853–1856: kritična objava arhivskih dokumentov. V: *Gradivo za zgodovino Maribora*, zv. 40. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2015 (lektor).

POKRAJINSKI ARHIV NOVA GORICA**Lilijana VIDRIH LAVRENČIČ**

Odprtje soške fronte. Italijanska zasedba slovenskega ozemlja. Življenje za avstrijsko obrambno črto. Zaključni boji na soški fronti. V: *V zaledju soške fronte*. Razstavni zbornik. Ljubljana [etc.]: Zgodovinski arhiv Ljubljana [etc.], 2015, str. 6–11, 42–43;

Ivanka URŠIČ

Zapuščina slikarja, restavratorja in pedagoga Rafaela Nemca. V: *Arhivi* 38 (2015), št. 1, str. 185–197.

V spomin Slavku Zupanu. V: *Koledar Goriške Mohorjeve družbe za leto 2016*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 2015, str. 211–213.

Aleksandra ČATER

Zaposleni v Zgodovinskem arhivu na Ptujju od leta 1955 do danes. V: *Resnice preteklosti hranimo za dejstva prihodnosti*. Ptuj, Zgodovinski arhiv, 2015, str. 19–21.

Nina GOZNIK

Oddelek za gradivo uprave in pravosodja. V: *Resnice preteklosti hranimo za dejstva prihodnosti*. Ptuj, Zgodovinski arhiv, 2015, str. 60–69.

Olga HORVAT

Čitalniška služba in uporaba arhivskega gradiva v raziskovalne namene. V: *Resnice preteklosti hranimo za dejstva prihodnosti*. Ptuj, Zgodovinski arhiv, 2015, str. 98–101.

Družabno življenje zaposlenih v arhivu. V: *Resnice preteklosti hranimo za dejstva prihodnosti*. Ptuj, Zgodovinski arhiv, 2015, str. 150–155.

Damjan LINDENTAL

Arhivi – zakladnica spomina v digitalni obliki. V: *Resnice preteklosti hranimo za dejstva prihodnosti*. Ptuj, Zgodovinski arhiv, 2015, str. 84–91.

Nataša MAJERIČ KEKEC

Oddelek za gradivo družbenih dejavnosti. V: *Resnice preteklosti hranimo za dejstva prihodnosti*. Ptuj, Zgodovinski arhiv, 2015, str. 76–83.

Zveza vojaških invalidov Slovenije, Okrajni, krajevni ter občinski odbor 1930–1971. V: *Zbornik društva vojnih invalidov Ptuj 1995–2015*. Ptuj 2015, str. 11–28.

Pedagoška dejavnost. V: *Resnice preteklosti hranimo za dejstva prihodnosti*. Ptuj, Zgodovinski arhiv, 2015, str. 122–127.

Branko OBLAK

Pridobivanje arhivskega gradiva v Zgodovinskem arhivu na Ptuju. V: *Resnice preteklosti hranimo za dejstva prihodnosti*. Ptuj, Zgodovinski arhiv, 2015, str. 42–47.

Oddelek za gospodarstvo. V: *Resnice preteklosti hranimo za dejstva prihodnosti*. Ptuj, Zgodovinski arhiv, 2015, str. 70–74.

Maja PREVOLŠEK

Arhivska knjižnica in publicistična dejavnost. V: *Resnice preteklosti hranimo za dejstva prihodnosti*. Ptuj, Zgodovinski arhiv, 2015, str. 128–149.

Neža RAŠL

Delo z uporabniki za upravne in poslovne namene. V: *Resnice preteklosti hranimo za dejstva prihodnosti*. Ptuj, Zgodovinski arhiv, 2015, str. 94–97.

Razstavna dejavnost. V: *Resnice preteklosti hranimo za dejstva prihodnosti*. Ptuj, Zgodovinski arhiv, 2015, str. 104–121.

Dejan ZADRAVEC

Oddelek za starejše gradivo. V: *Resnice preteklosti hranimo za dejstva prihodnosti*. Ptuj, Zgodovinski arhiv, 2015, str. 50–57 (soavtor).

Razkošje na podeželju: pohištvo v ptujskem gradu. Ptuj: Pokrajinski muzej Ptuj-Ormož, 2014 (soavtor).

Aktivno pridobivanje arhivskega gradiva z odkupom: (nekaj osnov o prezrti temeljni dejavnosti slovenske arhivistike). V: *Arhivi na razpotju: zbornik referatov: 27. zborovanje / [27. zborovanje Arhivskega društva Slovenije, Ptuj, 15. do 16. oktober 2015]*. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2015, str. 78–87.

Dušan Kos: Valvasor, kuharica Ana in težave z duhom gospe Gallenberg: o prikazovanju duhov in reševanju nesrečnih duš na Slovenskem v zgodnjem novem veku ter o spiritističnih zgodbah Janeza Vajkarda Valvasorja. V: *Kronika* 62 (2014), št. 2, str. 343–345.

Vogalna lepotica na Murkovi ulici. V: *Ptujčan* 21, 25. sep. 2015, št. 9, str. 16.

Od plemiškega udobja do prizorišča smrti odsluženih vojakov: kratka zgodovina hiše na Prešernovi ulici 18. V: *Ptujčan* 21, 30. okt. 2015, št. 10, str. 16.

Ptujska hiša notarja in arheologa Viktorja Skrabarja: kratka zgodovina hiše na Prešernovi ulici 25. V: *Ptujčan* 21, 27. nov. 2015, št. 11, str. 16.

Od trgovske hiše do polnilnice Osterbergerjevih buteljčnih vin: kratka zgodovina hiše na Prešernovi ulici 4. V: *Ptujčan* 21, 24. dec. 2015, št. 24, str. 16.

Katja ZUPANIČ

Resnice preteklosti hranimo za dejstva prihodnosti – Ob šestdesetletnici Zgodovinskega arhiva na Ptuju. V: *Arhivi* 38 (2015), št. 2, str. 437–444.

Ob našem jubileju. V: *Resnice preteklosti hranimo za dejstva prihodnosti*. Ptuj: Zgodovinski arhiv, 2015, str. 4–5.

Zgodovinski arhiv na Ptuju od njegovih začetkov. V: *Resnice preteklosti hranimo za dejstva prihodnosti*. Ptuj, Zgodovinski arhiv, 2015, str. 8–35 (soavtorica).

Ob dnevih evropske kulturne dediščine 2015, uvodnik. V: *Ptujčan* 21, št. 9, 25. september 2015, str. 2.

ZGODOVINSKI ARHIV LJUBLJANA

Žarko BIZJAK

Neskladja med arhivskim zakonom, poročilom o delu regionalnih arhivov in aplikaciji ScopeArchiv. V: *Arhivi na razpotju: zbornik referatov: 27. zborovanje / [27. zborovanje*

vanje Arhivskega društva Slovenije, Ptuj, 15. do 16. oktober 2015]. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2015, str. 36–45.

Janez BREGAR

Praznovanje občinskega praznika občine Žabnica 1954. *Arhivalija meseca*, december 2015.

Nataša BUDNA KODRIČ

Žrtve med vojaki v 1. svetovni vojni iz Škofje Loke in Poljanske doline. V: *Loški razgledi* 61 (2014), str. 39–56.

Elizabeta ERŽEN PODLIPNIK

Za sprostitev in zabavo. V: *V zaledju soške fronte*. Razstavni zbornik. Ljubljana [etc.]: Zgodovinski arhiv Ljubljana [etc.], 2015, str. 40–41.

Polijski prijavi zoper Ivana Groharja in njegove znance. V: *Arhivalija meseca*, september 2015.

Milan Lorbek – politični zapornik števil. 43902. V: *In prišel bo (ta) svobode dan ....* Razstavni katalog. Škofja Loka: Sokolski dom, 2015.

Hana HABJAN

Arhivist, pristojen za ustvarjalce na področju vzgoje in izobraževanja. V: *Arhivi na razpotju*: zbornik referatov: 27. zborovanje / [27. zborovanje Arhivskega društva Slovenije, Ptuj, 15. do 16. oktober 2015]. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2015, str. 108–115.

Zlata knjiga ljubljanske normalke. *Arhivalija meseca*, julij 2015.

Mira HODNIK

Vojaške železnice. V: *V zaledju soške fronte*. Razstavni zbornik. Ljubljana [etc.]: Zgodovinski arhiv Ljubljana [etc.], 2015, str. 12–13.

Zaostrene gospodarske razmere na Kranjskem, V: *V zaledju soške fronte*. Razstavni zbornik. Ljubljana [etc.]: Zgodovinski arhiv Ljubljana [etc.], 2015, str. 18–20.

Idrija v prvem letu velike vojne. V: *Idrijski razgledi* LX (2015), št. 1, str. 22–28.

Smugglers of mercury and mercury ore in the Loka dominion. V: *Smuggling anthologies reader*, MMSU Rijeka in Mestni muzej Idrija 2015, str. 196–202.

Iztok HOTKO

Notni zapisi filmske glasbe Marjana Kozine za filme Na svoji zemlji, Dolina miru in Kekec. *Arhivalija meseca*, februar 2015.

Marija KOS

Fotografije Trgovske šole Kranj, V: *Arhivalija meseca*, avgust 2015.

Kranjska rodbina Mayr. V: *Kranjski zbornik 2015*. Kranj: Mestna občina Kranj, 2015, str. 116–124.

Vojaške žičnice. V: *V zaledju soške fronte*. Razstavni zbornik. Ljubljana [etc.]: Zgodovinski arhiv Ljubljana [etc.], 2015, str. 16–17.

Prisilni odvzemi zasebnega premoženja 1941–1948. Gospodje in tovariši. Kapitalistični in socialistični razcvet Kranja 1920–1980. V: *Gorenjski kraji in ljudje* 38. Kranj: Gorenjski muzej, 2015, str. 51–59.

Marjana KOS

Ivan Vavpotič, Voščilnica očetu za god. V: *Arhivalija meseca*, junij 2015.

Nevidni sovražnik - virus variole in boj z njim. V: *Bilten (Slovensko društvo za preučevanje 18. stoletja)* (2015), št. 7, str. 26–28.

Dunja MUŠIČ

Pretekla praznovanja jubilejev Novega mesta. V: *Arhivalija meseca*, april 2015.

Pretekla praznovanja jubilejev Novega mesta. Kruh in igre, praznovanja in gradnje. V: *Novo mesto: piše prihodnost že 650 let*: glasilo MO NM (2015), št. 1, str. 24.

Tržič v arhivskem gradivu fonda Občina Tržič (1860–1920): tržiške storije in historije. Gradivo in razprave 36. Ljubljana: Zgodovinski arhiv, 2015 (prevajalka).

V zaledju soške fronte. Razstavni zbornik. Ljubljana [etc.]: Zgodovinski arhiv Ljubljana [etc.], 2015 (prevajalka).

Janez PIRC

Preventivni varnostni ukrepi v Idriji ob 1. maju 1940. V: *Arhivalija meseca*, maj 2015.

Mitja SADEK

Arhivsko gradivo o Dolenjskih Toplicah. V: *Dolenjske Toplice v odsevu časa*. Dolenjske Toplice: Občina, 2015, str. 511–523.

Novomeški predsedniki in župani po drugi svetovni vojni. V: *Novo mesto: 1965–2015: zbornik ob 650-letnici Novega mesta*. Novo mesto: Društvo Novo mesto, 2015, str. 236–247.

Gorazd STARIHA

Arhivi na razpotju - kakšnem? V: *Arhivi na razpotju*: zbornik referatov: 27. zborovanje / [27. zborovanje Arhivskega društva Slovenije, Ptuj, 15. do 16. oktober 2015]. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2015, str. 116–120.

Začetki tržiške kanalizacije. V: *Arhivalija meseca*, november 2015.

Tržič v arhivskem gradivu fonda Občina Tržič (1860–1920): tržiške storije in historije. Gradivo in razprave 36. Ljubljana: Zgodovinski arhiv, 2015.

Mestna občina Kranj v zapisnikih občinskega odbora od 1871 do 1876, V: *Kranjski zbornik 2015*. Kranj: Mestna občina Kranj, 2015, str. 104–115.

Jože SUHADOLNIK

Usmrtitve Franca Petriča in drugih na Suhem bajerju pod Golovcem v letih 1915 in 1916, V: *Arhivalija meseca*, marec 2015.

Judita ŠEGA

Milan Lorbek – politični zapornik števil. 43902. V: *In prišel bo (ta) svobode dan ...* Razstavni katalog. Škofja Loka: Sokolski dom, 2015.

Iz ognjenega pekla v zavetje bolnišnic. V: *V zaledju soške fronte*. Razstavni zbornik. Ljubljana [etc.]: Zgodovinski arhiv Ljubljana [etc.], 2015, str. 36–39.

Beneficiji in mašne ustanove v župniji Stara Loka. A glej, na tem polju je obrodil stoteri sad. V: *Zbornik Župnije sv. Jurija Stara Loka*. Stara Loka, 2015, str. 177–215.

Barbara ŽABOTA

Al' prav se piše Khisl al' Kiesel? V: *Kranjski zbornik 2015*. Kranj: Mestna občina Kranj, 2015, str. 151–162.

Bilo je povedano. Gruden o Suzani Gornjegrajski. V: *Stati inu obstati* (2015), št. 21–22, str. 285–295.

Ko mrtvi spregovorijo: protestantska mrliška knjiga v luči novih raziskav. V: *Kronika* 63 (2015), št. 2, str. 187–200.

Poročilo o evidentiranju arhivskega gradiva v tujini – Dunaj, Avstrija. V: *Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini* 11 (2015) št. 1, str. 153–174 (soavtorica).

Portreti. Josip Valentin Gruden (1869–1922). V: *Stati inu obstati* (2015), št. 21–22, str. 337–343.

Vojni ujetniki. V: *V zaledju soške fronte*. Razstavni zbornik. Ljubljana [etc.]: Zgodovinski arhiv Ljubljana [etc.], 2015, str. 33–35.

NADŠKOFIJSKI ARHIV LJUBLJANA

Tone KRAMPAČ

Vasi in prebivalci župnije Dobrova. V: *Marija v leščevju. Župnija Dobrova pri Ljubljani*. Ljubljana: Založba Salve, 2015, str. 61–130.

Julijana VIŠOČNIK

Škofijski arhiv Ljubljana: inventar fonda ŠAL 2. Del 1, Fasc. 1–19. Priročnik, 5. Ljubljana: Nadškofija Ljubljana, 2015.

Celeians attested across the Roman Empire. V: *Classica et Christiana*, 2015, nr. 10, str. 509–533,

Ubi erat lupa, n° 20798. V: *L'Année épigraphique*, 2012, str. 242. Črešnjevca (terr. de Celeia), Slovénie. V: *L'Année épigraphique*, 2012, str. 440.

CIL, III, 1983 = Salona IV, 8. V: *L'Année épigraphique*, 2012, str. 450. Salone. V: *L'Année épigraphique*, 2012, str. 450.

Balina Glavica, près d'Umljanović (municipium Magnum). V: *L'Année épigraphique*, 2012, str. 451–452.

AIJ, 238 = ILSI, 1, 83. Gorenje Karteljevo, Slovénie. V: *L'Année épigraphique*, 2012, str. 458.

Štatenberk (terr. de Neuiodunum), Slovénie. V: *L'Année épigraphique*, 2012, str. 458.

Začetki župnije Toplice. V: *Dolenjske Toplice v odsevu časa*. Dolenjske Toplice: Občina, 2015, str. 119–132.

Vojaki iz rimskih avtonomnih mest na Slovenskem, ki so službovali drugod po imperiju. V: *Evidence of the Roman army in Slovenia = Sledovi rimske vojske na Slovenskem*. Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 2015, str. 305–315.

Matrikula Dobrove kot zgodovinski vir. V: *Marija v leščevju. Župnija Dobrova pri Ljubljani*. Ljubljana: Založba Salve, 2015, str. 131–150.

Jegličev dnevnik: znanstvenokritična izdaja. Celje: Celjska Mohorjeva družba: Društvo Mohorjeva družba, 2015. XIX, str. 11–31 (prevodi besedil iz latinščine).

Škof Jeglič in latinščina. V: *Jegličev dnevnik: znanstvenokritična izdaja*. Celje: Celjska Mohorjeva družba: Društvo Mohorjeva družba, 2015, str. XVI, XVII.

Blaž OTRIN

Župnija Toplice od prehoda v ljubljansko škofijo do začetka druge svetovne vojne. V: *Dolenjske Toplice v odsevu časa*. Dolenjske Toplice: Občina, 2015, str. 133–149.

Jegličev dnevnik: znanstvenokritična izdaja. Celje: Celjska Mohorjeva družba: Društvo Mohorjeva družba, 2015, XIX, str. 1131 (urednik, soavtorica: Marija Čipić Rehar).

Uvod. V: *Jegličev dnevnik*. Celje: Celjska Mohorjeva družba: Društvo Mohorjeva družba, 2015, str. VII–XII (soavtorica: Marija Čipić Rehar).

Redakcijsko poročilo. V: *Jegličev dnevnik*. Celje: Celjska Mohorjeva družba: Društvo Mohorjeva družba, 2015, str. XIII–XV (soavtorici: Cvetka Rezar, Marija Čipić Rehar).

Stvarni indeks. V: *Jegličev dnevnik*. Celje: Celjska Mohorjeva družba: Društvo Mohorjeva družba, 2015, str. 1115–1129.

Župnija Dobrova v času državnega cerkvenstva (1784–1875). V: *Marija v leščevju. Župnija Dobrova pri Ljubljani*. Ljubljana: Založba Salve, 2015, str. 197–226.

Župnija Dobrova v letih 1875–1940. V: *Marija v leščevju. Župnija Dobrova pri Ljubljani*. Ljubljana: Založba Salve, 2015, str. 227–262.

Župnija Dobrova 1954–1974. V: *Marija v leščevju. Župnija Dobrova pri Ljubljani*. Ljubljana: Založba Salve, 2015, 2015, str. 337–352.

Marija ČIPIĆ REHAR

Delo arhivista v Nadškofijskem arhivu v Ljubljani. V: *Arhivi na razpotju: zbornik referatov: 27. zborovanje / [27. zborovanje Arhivskega društva Slovenije, Ptuj, 15. do 16. oktober 2015]*. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2015, str. 94–97.

Jegličev dnevnik: znanstvenokritična izdaja. Celje: Celjska Mohorjeva družba: Društvo Mohorjeva družba, 2015, XIX, str. 1131 (urednica, soavtor: Blaž Otrin).

Uvod. V: *Jegličev dnevnik.* Celje: Celjska Mohorjeva družba: Društvo Mohorjeva družba, 2015, str. VII–XII (soavtor: Blaž Otrin).

Redakcijsko poročilo. V: *Jegličev dnevnik.* Celje: Celjska Mohorjeva družba: Društvo Mohorjeva družba, 2015, str. XIII–XV (soavtorija: Cvetka Rezar, Blaž Otrin).

Imensko kazalo. V: *Jegličev dnevnik.* Celje: Celjska Mohorjeva družba: Društvo Mohorjeva družba, 2015, str. 1065–1097.

Krajevno kazalo. V: *Jegličev dnevnik.* Celje: Celjska Mohorjeva družba: Društvo Mohorjeva družba, 2015, str. 1099–1116.

Julijana Visočnik: Škofijski arhiv Ljubljana. Inventar fonda ŠAL 2, Ljubljana: Nadškofija, 2015, 368 strani. V: *Arhivi* 38 (2015), št. 2, str. 499.

Župnija v letih 1948–1953. V: *Marija v leščevju. Župnija Dobrova pri Ljubljani.* Ljubljana: Založba Salve, 2015, str. 313–336.

Dušni pastirji v župniji Dobrova. V: *Marija v leščevju. Župnija Dobrova pri Ljubljani.* Ljubljana: Založba Salve, 2015, str. 527–560.

France Martin DOLINAR

»Vsem sem postal vse« – božji služabnik Janez Frančišek Gnidovec (1873–1939). V: *Občni zbor škofijske Karitas Ljubljana 14. marec 2015.* Ljubljana, 2015, str. 8–14.

Zwischen Tübingen und Laibach: Das Leben des Felician Truber. V: *Freudenstädter Heimatblätter. Beilage zum »Schwarzwälder Bote«,* Band XLVI, Nr. 5, Mai 2015, str. 1–3.

Škofjeloški pasijon 2009, Škofja Loka 2014. V: *Pasijonski doneski 2015*, št. 10 (*Loški razgledi, Doneski* 33). Škofja Loka: 2015, str. 164–165 (recenzija)

Jegličev dnevnik: znanstvenokritična izdaja. Celje: Celjska Mohorjeva družba: Društvo Mohorjeva družba, 2015 (recenzija na zavihku knjige).

Jegličev dnevnik (znanstvenokritična izdaja, pripravila Blaž Otrin in Marija Čipić Rehar), Celje 2015. V: *Koledar 2016.* Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 2015, str. 95–97 (recenzija)

Dokumenti o Andreju Gosarju v Nadškofijskem arhivu Ljubljana. V: *Dr. Andrej Gosar (1887–1970).* Celje: Celjska Mohorjeva družba, Društvo Mohorjeva družba, 2015, str. 387–397.

Če naši politiki ne bi imeli ideoloških predsodkov. Gregor Kranjc, Hoja s hudičem. V: *Nedeljski dnevnik*, 30. september 2015, str. 9. (recenzija)

Šentviška podružnica Naše ljube Gospe na Dobrovi do ustanovitve župnije 1784. V: *Marija v leščevju. Župnija Dobrova pri Ljubljani.* Ljubljana: Založba Salve, 2015, str. 163–178.

Povzetek. V: *Marija v leščevju. Župnija Dobrova pri Ljubljani.* Ljubljana: Založba Salve, 2015, str. 649–652 (slovensko), str. 653–657 (angleško).

Marija v leščevju. Župnija Dobrova pri Ljubljani. Ljubljana: Založba Salve, 2015, str. 670 (urednik).

NADŠKOFIJSKI ARHIV MARIBOR

Lilijana URLEP

Gradivo škofijske pisarne v Nadškofijskem arhivu Maribor. V: *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja.* Materialno varstvo arhivskega gradiva [Elektronski vir]: zbornik mednarodne konference, Radenci, 15.–17. april 2015 (2015), str. 293–306.

OCENE IN POROČILA O PUBLIKACIJAH IN RAZSTAVAH
REVIEWS AND REPORTS ON THE PUBLICATION AND EXHIBITIONS

Publikacije || Publications

Gfornier, Sabine et. al. (Ur.) (2015). »Erdäpfelvorräte waren damals wichtiger als Akten« : Die Amtschronik des Generals Maximilian Ritter von Hoen, Direktor des Kriegsarchivs. Mitteilungen des österreichischen Staatsarchivs, Nr. 58. Wien: Österreichisches Staatsarchiv, Generaldirektion.

»Arhiv ni tovarna, temveč mora zmeraj ohranjati značaj znanstvenega dela /.../, ki šele po mnogih letih prestane svoj preizkus na podlagi znanstveneга ovrednotenja«. S tem citatom Maximiliana viteza Hoena (Maximilian Ritter von Hoen) iz leta 1924 se prične uvodnik 58. številke Obvestil Državnega arhiva Avstrije. Kot že prejšnja številka iz serije je tudi ta posvečena virom za zgodovino prve svetovne vojne, tokrat službeni kroniki direktorja dunajskega Vojnega arhiva (*Kriegsarchiv*) – že omenjenega viteza Hoena, ki je bil rojen leta 1867 v Fuldi, umrl pa leta 1940 med dopustovanjem v štajerskem Scheiflingu. V vojaški hierarhiji se je leta 1915 povzpел do čina generalmajorja, med prvo svetovno vojno je bil tudi poveljnik odseka za vojni tisk (*Kriegspressequartier*), med letoma 1917 in 1925 pa je direktoroval Vojnemu arhivu.

V publikaciji predstavljena kronika se prične s 25. 7. 1914 in (skupaj z epilogom) konča 31. 1. 1925, napisana pa je bila v letih 1922–1925. V izvirniku gre za rokopis, zapisan povečini s črnilom, na nekaj mestih tudi s svinčnikom. V natisnjeni obliki obsega več kot 800 strani formata A5, celotna številka serije pa skupaj z uvodnikom, sklepno besedo, kazali ter indeksi 917 strani. Kot je v uvodu pojasnil Michael Hochedlinger, objava virov ni zahtevala dodatnih besedilnokritičnih ali zgodovinsopisnih opomb, le pri osebnih imenih se zavoljo lažje identifikacije oseb pojavljajo opombe s pojasnili. Besedilo kronike so dodatno obogatili s fotografijami in grafičnimi podobami.

Hoen sam pojasnjuje, da kronike ni pisal za javnost, temveč za interno rabo – kot pripomoček za njegove naslednike – ter poznejši vir za zgodovinsopisce: »Prednost izključitve javnosti je bila v tem, da sem lahko svoje misli ubesedil brez ovinkarjenja, ne oziraje se na občutljivost soljudi.« Kronika temelji na osebnem dnevniku, ki ga je dosledno pisal, ter uradnih dokumentih Vojnega arhiva. Razdeljena je na tri večje sklope – prvi zajema čas prve svetovne vojne, drugi obdobje prevrata od oktobra 1918 do 31. 8. 1920 in tretji čas od 1. 9. 1920, ko je Vojni arhiv deloval kot civilna ustanova.

Prvi del kronike se začne z dnevi mobilizacije (julija 1914). Veliko uslužbencev arhiva je takrat moralo na fronto (tudi Hoen), nekaj jih je pozneje padlo v bojih. Toda Hoen glede začetnega vojnega obdobja poudarja: »Če odmislimo z vojnim stanjem pogojeno vznemirjenje in udeleževalno mrzlico, ki se je denimo odražala v uvedbi in vzdrževanju nočne inšpekcijske službe, bi smeli Vojni arhiv označiti kot miren otok sredi vojne vihere. O večjem številu nalog, ki jih bo povzročila vojna, o pomnožitvi vojaških dokumentov do komajda še obvladljive množice takrat, ko se je zdelo, da bo vojna le kratkega veka, razumljivo nismo niti slutili.« Davek, ki ga je vojna terjala v kadrovskem smislu, v kroniki zrcalijo sezname uslužbencev, ki so se v času vojne temeljito spreminjali. Odhode za boj sposobnih moških na bojišče so od leta 1917 naprej nadomeščali z zaposlitvijo ženske delovne sile, čeprav je to »sprva pri vseh predstojnikih naletelo na odpor«. Leta

1916 je zaradi vedno večje količine prevzetega vojnega gradiva prišlo tudi do prostorske stiske. Medtem ko se je vojno ministrstvo ubadalo z vprašanjem, kako rešiti prostorsko problematiko arhiva ob hkratnem pomanjkanju finančnih sredstev, je na primer samo iz Beograda prišlo za 16 vagonov novega gradiva, ki so ga po Donavi prevažali z vlačilcem (*Donauschlepper*). Prostorsko stisko so začasno rešili z gradnjo novih barak, izselitvijo urada za vojno statistiko (*Kriegsstatistisches Büro*) ter nekaterih drugih oddelkov in adaptacijo nekdanjega hleva. Delo arhiva kljub vojnim razmeram ni zamrlo, tako da so še vedno izdajali publikacije ter prirejali razstave in družabne večere. Še več – arhivu so bile dodeljene nove naloge, posebej na področju vojne propagande.

Začetek drugega dela kronike sega v rano jesen 1918. »*Popoln razpad stare monarhije, padec cesarske hiše se takrat še sploh nista zdela možna.*« Arhiv se je ob koncu vojne znašel v izjemno slabem finančnem stanju, tako da so bili prostori z izjemo barak kljub precejšnjemu jesenskem mrazu ogrevani le deljeno – dve uri dopoldne in eno uro popoldne. »*Osebjem naj bi se v dotičnih prostorih, kolikor le možno, usedlo skupaj.*« Ob sklenitvi premirja je nekaj uniformiranih uslužbencev samovoljno zapustilo delovno mesto, pri dveh so v nahrbtnikih celo odkrili časopisne odrezke, ki sta jih očitno nameravala odtujiti arhivu. Po razpadu Avstro-Ogrske je začel teči postopek preoblikovanja arhiva v civilno ustanovo, ki naj bi jo iz vojašnice (t. i. *Stiftskaserne*) preselili v palačo Hofburg (kar pa se ni zgodilo). Turbulentne razmere zaradi prevrata in nejasna prihodnost so se odražale tudi v vrstah zaposlenih, tako so se denimo nekateri uslužbenci znesli nad cesarjevimi slikami na stenah. »*Pojavile so se že poškodbe, bati pa se je bilo še hujših ekscesov.*« Zato so po navodilu direktorja slike sneli in jih spravili v skladišča. Julija 1919 so se uslužbenci pridružili splošni stavki, kar je direktorja prisililo v zaprtje arhiva, nasprotja med vojaškim in civilnim delom uslužbencev so se zaostri. Že prej so se pojavile tudi prve zahteve držav naslednic monarhije ter Italije po restituciji arhivskega gradiva oziroma internacionalizaciji Vojnega arhiva. Oblasti Nemške Avstrije so bile pripravljene predati gradivo le tja, kjer ne bi bilo ogroženo. »*Vse ostale države naslednice bi imele pravico do neomejenega raziskovanja.*« Spomladi 1919 je sledil preobrat – arhivski pooblaščenec pri vladi je napovedal upoštevanje provenienčnega principa in ohranitve celovitosti fondov, saintgermainsko premirje pa je arhive na avstrijskem ozemlju označilo za avstrijsko last in jih tako obvarovalo pred internacionalizacijo.

Zadnji del kronike zajema čas od jeseni 1920 naprej, ko je arhiv začel delovati kot ustanova v okviru civilne uprave. Razdelil se je na oddelka Vojni arhiv in Arhiv vojaških sodišč (*Militärgerichtssarchiv*). Njegovo finančno stanje je še naprej bilo slabo. »*Denarja je primanjkovalo tudi za najnujnejše nabave ... Edino, kar je šlo na bolje, je bila dobava kurjave.*« Zaradi pomanjkanja denarja se včasih ni mogel izvesti niti prevoz gradiva do arhiva. Ob vsem tem je arhivsko stavbo prizadel še velik požar. Kronika na straneh 630 do 632 predstavi neuspele jugoslovanske zahteve po gradivu iz obdobja 1848/49. V arhivu so se izgovarjali, da dotičnega gradiva ni, da je bilo izgubljeno ali uničeno, predali so samo neko malenkost, med drugim pisma ministra Pašića iz poznejšega časa, njihova vrednost pa je bila, kot poroča kronika, »*enaka ničli.*« V tem obdobju arhiva se je število zaposlenih gibalo okoli 90.

Januarja 1925 se je Maximilian vitez Hoen upokojil. V epilogu kronike je zapisal: »*Vodenje direkcije je bilo v vsem tem času podobno krmarjenju havarirane ladje skozi viharno, čeri polno morje, ki je znotraj posadke terjalo nove in nove žrtve, kot boleče nuje, da se bi rešilo dragoceni tovor. Zdaj pa se končno zdi, da je zavod priplul v mirnejše, varne vode /.../ S polnim zaupanjem predajam vodstvo svojemu nasledniku, gospodu dvornemu svetniku Glaiseju, ki je rastel s temeljnimi načeli te hiše in poseduje vse lastnosti, da poveča sloves in ugled Vojnega arhiva.*« Sklepne besede tiskane izdaje kronike so pripadle Rudolfu Kiszlingu, ki je v svojem prispevku predstavil Hoenovega naslednika Edmunda pl. Gleise-Horstena-ua ter delovanje arhiva vse do izbruha druge svetovne vojne.

Kronika Maximiliana viteza Hoena je zelo izčrpen vir za zgodovino Vojnega arhiva, a hkrati omogoča tudi vpogled v širše družbeno dogajanje, ki je večkrat usodno vplivalo na delovanje arhiva – vojna, pomanjkanje, politične spletke, vsakdanje skrbi ljudi ipd. Kronika je pisana v strokovnem jeziku z rahlo primesjo kritične distance in ironije, brez olepšav ali prikrievanja neprijetnih peripetij. Čeprav ni bila pisana za objavo, je primerno in zanimivo čtivo ne samo za profesionalne zgodovinarje, temveč tudi za širšo publiko.

Boštjan Zajšek

Franca Tissi, *Le pergamene dell'Archivio capitolare di San Giusto martire di Trieste* (Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria, Vol. CXV-2 della Raccolta, LXIII-2 della Nuova Serie), Trieste, 2015, 207 strani.

Tržaška serija *Atti e memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria* (v nadaljevanju: AMSI), ki izhaja že vse od leta 1829 in s svojimi prispevki pokriva razne družboslovne teme z območja Istre, predstavlja poleg *L'Archeografo Triestino* eno od dveh ključnih tovrstnih periodik za istrski prostor. V okviru CXV. letnika (n. s. LXIII) je izšla tudi posebna, dodatna številka, v kateri je tržaška zgodovinarica in paleografinja Franca Tissi predstavila popis 614 dokumentov (od tega 613 pergamentov) tržaškega kapiteljskega arhiva. Popis predstavlja nekakšen suplement k avtoričinemu obsežnemu prispevku o stanju celotnega tržaškega kapiteljskega arhiva, ki je bil objavljen leto pred tem (Frana Tissi, *I fondi archivistici dell'Archivio capitolare di San Giusto martire: Riordinamento storico e inventariazione*. AMSI CXIV, n.s. LXII (2014), str. 51–108). Omenimo tudi katalog z razstave iz leta 2003, ko so bili določeni dokumenti tudi razstavljeni – *Pergamene, codici e carte dell'Archivio capitolare di San Giusto: Mostra documentaria per il secondo convegno ecclesiale La chiesa di Trieste tra storia e profezia* (ur. Roberto Ghebraz, Franca Tissi Santorini), Trieste 2003.

Potrebno je omeniti, da ne gre za prvi tovrstni nabor dokumentov tržaškega kapiteljskega arhiva. Že pri zgodovinarju Pietru Kandlerju in njegovi izdaji virov za zgodovino Istre, *Codice diplomatico istriano*, se srečamo z določenimi dokumenti, prvega popisa pa se je lotil paleograf in diplomatik Angelo Marsich. Pripravil ga je za svoj prispevek »Regesto delle pergamene conservate nell'Archivio del reverendissimo Capitolo della Cattedrale di Trieste«, ki ga je objavil med letoma 1877 in 1885 v že omenjeni seriji *L'Archeografo Triestino*, vključil pa je tudi transkripcije določenih dokumentov. Sledil mu je Luigi Parentin, ki je s svojo objavo »Regeste di 85 documenti inediti nell'Archivio Capitolare di Trieste« v letih 1965–66 v *L'Archeografo Triestino* še dopolnil Marsichevo delo.

Čemu torej priprava vnovičnega popisa? Razlogov je več in o njih spregovorita odgovorni urednik Giuseppe Cuscito v spremni besedi ter avtorica v uvodni študiji k dokumentom. Ključen razlog za vnovično oblikovanje regist je bila reorganizacija arhivskega gradiva. Do 19. stoletja so bili dokumenti sistematično urejeni v zakristiji, ko pa so v 20. stoletju začeli s preurejanjem ter obnovo katedrale, je bila omara, ki je služila za hrambo dokumentov, uničena, z njo pa tudi ureditev in notranja struktura fonda. Dodaten razlog za reorganizacijo je bila tudi vnovična pridobitev določenih dokumentov tekom 19. in 20. stoletja, ki so bili smatrani za izgubljene in posledično niso bili vključeni v dosedanja dva popisa gradiva. Temu lahko dodamo tudi podatek o časovnem obsegu ohranjenega gradiva – dokumenti so nastali v času med 12. in 20. stoletjem in zaradi pomanjkljivo ohranjenega tržaškega škofijskega gradiva, ki je kar nekaj stoletij

mlajši od kapiteljskega, predstavlja slednji ključen element pri obravnavi tržaške (cerkvene) zgodovine.

Dokumenti, ki so zajeti v popisu, posegajo na najrazličnejša področja. Zelo velik del korpusa dokumentira materialno stanje kapitlja; sem sodijo vse kupoprodajne ter najemniške pogodbe, razna dovoljenja za spremembo namembnosti nepremičnin ali obdelovalnih površin v lasti kapitlja, podelitve desetnin kapitlju s strani škofa itd. O imetju kapitlja prav tako poročajo razne oporoke, s katerimi so Tržačani kapitlju zapustili nepremičnine, polja, vinograde, oljčnike ter tudi denar, v zameno pa so želeli, da se jih pri mašah spominjajo ter jih priporočajo Bogu.

Z vidika delovanja tržaškega kapitlja so zanimiva tudi imenovanja župnikov ter vikarjev, saj je kapitelj užival pravico do imenovanja župnika oziroma vikarja v določenih župnijah tržaške škofije.

Veliko dokumentov, predvsem iz tistih stoletij, ko nam umanjka gradivo v škofijskem arhivu, je pomembnih tudi za zgodovino tržaške škofije – katedralni kapitelj, poimenovan po mučeniku sv. Justu, je namreč ena najstarejših institucij v Trstu. S tega vidika so pomembne razne papeževe bule, ki skupaj z dokumenti patriarhov zadevajo predvsem volitve ter imenovanja tržaških škofov, vključujejo pa tudi razne rzsodbe, regulacije ter potrditve predhodnih pridobitev. Tovrstnih dokumentov je veliko predvsem za obdobje 14. in 15. stoletja, ko so papeži pogosto posegali v volitve škofov. O odnosu z rimsko stolico govorijo tudi razna poročila o plačilu papeškim legatom.

Majhen del gradiva prinaša tudi informacije o zgodovini tržaških frančiškanov. Nekateri od teh dokumentov so bili v preteklih desetletjih že obdelani in zadevajo odnose med frančiškani kot prišleki v mestu ter domačim kapitljem, med katerimi je v drugi polovici 13. stoletja prihajalo do trenj glede pravic in pristojnosti. Temu dodajmo še oporoke, katerih meščani določen del imetja zapuščajo tudi frančiškanskemu samostanu.

Če vzamemo v ozir tudi naravo delovanja kapitlja ter že našeta področja, ki jih dokumenti zadevajo, lahko sklepamo, da nam gradivo prinaša tudi veliko informacij o laičnem življenju v mestu. Med akterji v pravnih poslih so navedeni številni Tržačani, pa tudi Kopršani, Pirančani ter prebivalci drugih istrskih mest. Seveda zasledimo med akterji tudi nekatera slovanska osebna ter krajevna imena. Zanimive so tudi informacije o stanju oziroma gradnji sakralnih objektov – leta 1367 (št. 161) je tako potekal spor glede izgradnje neke cerkve sv. Petra med predstavnikom kapitlja ter generalnim vikarjem škofa, iz katerega izvemo, da je bilo tedaj znotraj mestnega obzidja skupaj s katedralo 13 cerkva.

Če se sedaj posvetimo samim regestam, je potrebno najprej omeniti razdelitev popisa gradiva v tri skupine – v vsaki so dokumenti navedeni po notranjem kronološkem redu, numeracija pa je kontinuirana skozi celoten popis. V prvo skupino sodi gradivo, s katerim se je ukvarjal (in ga deloma tudi že transkribiral) Marsisch, v drugo skupino so umeščeni dokumenti Parentinovega popisa, tretja skupina pa predstavlja gradivo, ki je bilo tekom 19. in 20. stoletja vrnjeno tržaškemu kapitlju. Na takšno notranjo razdelitev nas opozarjajo tri tabele na koncu knjige, v katerih je novejša numeracija postavljena ob bok Marsichevi ter Parentinijevi, vendar je žal notranja shema samega popisa nekoliko nejasna, ker prehodi med tremi skupinami dokumentov niso ne označeni ne nakazani – nanje nas opomni samo spremenjen kronološki potek regest.

Z metodološkega vidika je edicija klasično zasnovana – za posamezni dokument so zapisani naslednji podatki: zaporedna številka, datum ter kraj izdaje, ki mu je velikokrat dodana tudi mikrolokacija kraja izdaje v izvirniku, ter nato krajši povzetek vsebine z navedbo najpomembnejših akterjev, omenjenih v dokumentu. Nato sledijo rubrike, ki so uniformirano zasnovane za vse dokumente, s čimer je dosežena večja preglednost ter manevriranje med podatki (čeprav niso vse aktualne pri posameznih regestih) – velikost, število vrstic, ime notarja, ki je bil zadolžen za izstavitev, informacije o (morebitnem) pečatu,

dodatne informacije za primer papeške bule, dosedanje objave pri Marcishu, Parentiniju ter Kandlerju, dodatna referenčna literatura ter morebitne opombe. S fotografskim gradivom so še dodatno predstavljene nekatere najstarejše listine ter določene papeške bule.

Po sklopu regist se nahajajo že omenjene tabele z uskladitvijo numeracije dokumentov, umanjka pa seznam referenčne literature, ki je navedena tekom regist, ter (imensko) kazalo, ki bi olajšalo manevriranje med tolikšnim naborem dokumentov.

Za konec dodajmo le še, da smo s Tissijinim prispevkom dobili enovit pregled gradiva, ki dopolnjuje Marsichevo in Parentinijevo delo, hkrati pa raziskovalcem olajša pristop k fondu. Glede na avtoričine dosedanje objave o zgodovini tržaškega kapitlja ter stanju arhiva je bila izdelava celovitih regist pričakovani dodatek k njenemu večletnemu delovanju na tem področju.

Ana Jenko

Razstave || Exhibitions

Razstava Univerze v Ljubljani – od prvih korakov do moderne univerze in odprtje muzejske sobe na ljubljanski univerzi 30. novembra 2015

Vsaka stavba nosi v sebi del zgodovine in predstavlja utrip svojega časa. To čast ima tudi ljubljanska univerza s svojo impresivno zunanjo podobo, obnovljeno v skladu z duhom časa, v katerem je bila zgrajena. Nekdanji deželni dvorec so gradili v začetku prejšnjega tisočletja po načrtih češkega arhitekta iz Dnaja Josipa Hudca. Že leta 1919 pa se je vanj naselila ljubljanska univerza, njene fakultete in rektorat. Burni vojni časi 2. svetovne vojne so omogočili okupatorju, da je zasedel večji del stavbe. Po vojni sta sledila obnova in čiščenje posameznih univerzitetnih poslopij. Na rektoratu so se izvajala adaptacijska dela. Prvi resnejši obnovitveni posegi pa so bili ob 50-letnici omenjene univerze, leta 1969, ko je rektor Modic izvedel večja gradbena dela. V celoti so preuredili znamenito *Zbornično dvorano*, v kateri so od decembra leta 1919 potekala prva predavanja študentov prava in so jo spremenili iz predavalnice v rektorjevo sejno dvorano – zbornično dvorano, kjer se je poslej sestajal univerzitetni svet. Uredili so tudi zunanost stavbe in postavili doprsni kip prvemu rektorju, dr. Josipu Plemlju. V drugi fazi pa je za obnovo in lepši videz zunanosti univerze ob prelomu tisočletja po odhodu pravne fakultete poskrbel rektor, prof. dr. Jože Mencinger, ki je prenovil celotno zunanost stavbe in ji dal novo podobo ter s tem ustvaril monumentalno zunanost in notranost poslopija.

Tako preurejena stavba bo kmalu dočakala svečani jubilej – 100-letnico delovanja univerze. Kot uvod v te dogodke je vodstvo univerze v pritličju stavbe ob vhodu iz Vegove ulice obnovilo dva prostora in ju uredilo v muzejsko sobo. K sodelovanju je bila povabljena akademija za likovno umetnost in oblikovanje z dekanom Boštjanom Kendo Botasom, ki je zasnoval opremo prostorov ter grafično in likovno oblikoval razstavi. Pri tem delu je sodeloval tudi njegov študent Jernej Kejžar. V prvem, manjšem prostoru, so na ogled fotografije, ki jih je posnel in razstavil v črno-beli tehniki uradni fotograf univerze Željko Stevanić. Razstava nosi naslov *26 podob, ena Univerza* ter predstavlja atraktivne prizore in dogodke na 26 fakultetah ljubljanske univerze v sodobnem času.

Po stopnicah pa stopimo v večji prostor, kjer so zbrani dokumenti iz univerzitetnega arhiva, muzejski eksponati in arhivski posnetki, ki jih je zabeležil fotografski aparat. Tu je postavljena stalna razstava, ki jo je pripravila avtorica razstave Tatjana Dekleva in nosi naslov *Univerza v Ljubljani – od prvih korakov do moderne univerze*. Prikazuje ustanovitev in razvoj univerze ter njene simbole, rektorsko verigo in oblačilo ter funkcijo rektorja. Začetek razstave vsebinsko poseže v zgodnje obdobje 20. stoletja, ko se je oblikovala slovenska univerza. Ob pogledu na dokumente našo pozornost pritegne fragment prvega zapisnika seje zastopnikov raznih društev, ki so se zbrali v posvetovalnici na mestnem magistratu in razpravljali o aktualnih problemih slovenskih profesorjev in študentov. Sprejeli so pomembne sklepe in jih v posebni spomenici predlagali *Narodni vladi*. Prva, najpomembnejša zahteva, je bila ustanovitev Vseučiliške komisije kot vladne institucije, ki je začela z delom za ustanovitev slovenske univerze. Glavni v komisiji so bili odvetnik Danilo Majaron, univerzitetni profesor psihologije Mihajlo Rostohar in poverjenik za uk in bogočastje Karl Verstovšek, ki si je v vladnih krogih najbolj prizadeval za ustanovitev univerze. Kot nosilci rojstva in kreatorji prvih korakov univerze so na razstavi predstavljeni s kratkim besedilom o svojem delu ter s portretno fotografijo. Med arhivskimi dokumenti pa ustanovitev najbolje dokumentirata zakon regenta Aleksandra o ustanovitvi

vseučilišča kraljestva Srbov, Hrvatov in Slovencev, ki je bil objavljen v *Uradnem listu Deželne vlade za Slovenijo*, in kopija listine o imenovanju prvih osemnajstih profesorjev ljubljanske univerze, ki so bili imenovani konec avgusta za vseh pet fakultet nove univerze. Prva predavanja so se začela 3. decembra. Le pravna fakulteta je zaradi odsotnosti profesorjev matičarjev na mirovni konferenci v Parizu začela delovati šele v letnem semestru 1920. Predavanja so potekala v deželnem dvorcu, ki ga je univerzi odstopila vlada. Tu so se nastanili pravna in filozofska fakulteta ter rektorati in dekanati. Ostale fakultete pa so svoje prostore našle po raznih krajih Ljubljane. Tehniki so poslušali predavanja v obrtni šoli in v poslopju realke, medicinci so zasedli prostore v prosekturi deželne bolnišnice, teologi pa so bili najemniki Alojzijevišča.

Prve namenske stavbe za potrebe univerze ter zunanost in notranost same univerzitetne stavbe, njenih inštitutov: inštituta za tehnično mehaniko in anatomskega inštituta ter stare tehnike so v fotografijah predstavljene na razstavnih panojih in kažejo prostore, v katerih je delovala slovenska univerza. Še bolj podrobno pa študentsko delo in opremo predavalnic, knjižnic in laboratorijev prikažejo posnetki študentov v predavalnicah stare tehnike, v laboratoriju za organsko kemijsko tehnologijo, na fiziološkem inštitutu medicinske fakultete in v knjižnici kemičnega inštituta. V vitrinah so razstavljeni originalni primeri študentske dokumentacije: svedočba o imatrikulaciji (potrdilo o vpisu), absolutorij (potrdilo o zaključku študija), indeksi in študentske legitimacije.

Fotografsko so predstavljena tudi prva študentska združenja, ki so imela pomembno vlogo pri ustanovitvi univerze in skrbi za njene študente ter so se organizirala v študentska društva po zgledu iz tujine. Najbolj poznani sta bili prvo študentsko združenje Predsedstvo zveze slušateljev ljubljanske univerze in liberalno društvo Triglav, katerih članov univerzitetni arhiv hrani največ fotografij.

Drugo tematsko področje razstave je prikaz podelitve doktorata. Ta svečani dogodek na univerzi slavnostno poteka že od leta 1920, ko je Anka Mayer Kansky postala prva doktorica ljubljanske univerze. Na razstavnem panoju, ki nosi naslov *Promocije doktorjev znanosti*, je prikazan in razložen zgodovinski razvoj te svečanosti, ki se odvija v Zbornični dvorani. Razložena je funkcija promotorja, ki ga je imenoval fakultetni svet in je v obdobju med obema vojnama sodeloval na podelitvi ter je v navzočnosti rektorja in dekana opravil razglasitev kandidata za doktorja znanosti in mu podelil doktorsko listino. V sodobnem promocijskem protokolu pa je promotorja zamenjal mentor, ki je podal poročilo o doktorandu in zaprosil rektorja, da kandidata promovira. Potek promocije je dokumentiran s fotografijami doktorandov, mentorjev in dekanov ter promotorja (rektorja ali prorektorja), ki jih hrani Zgodovinski arhiv in muzej Univerze v Ljubljani ter je podprt z arhivskimi dokumenti: prijavami k doktorskemu izpitu, prošnjami za pripustitev, ocenami doktorskega izpita. Na razstavi so obiskovalcu na vpogled tudi doktorske listine (prve predvojne, večinoma natisnjene še v latinskem jeziku) in knjiga promocij, v katero se je vpisal doktorand po končani promociji.

Od muzejskih eksponatov je predstavljeno originalno rektorsko oblačilo in pokrivalo, ki je bilo izdelano ob praznovanju 70-letnice *Univerze v Ljubljani* leta 1989 ter so ga rektorji uporabljali do leta 2013, ko ga je zamenjalo novo. Pri podelitvi nagrad in priznanj, ob promocijah novih doktorjev znanosti, na podelitvah na svečanih proslavah, obletnicah in drugih dogodkih nosi rektor poleg omenjenega oblačila tudi okoli vratu obešeno rektorsko verigo, ki simbolično pomeni časti in dolžnosti. Načrt za prvo verižico je izdelal arhitekt Jože Plečnik ob desetletnici univerze. Sestavljena je bila iz 12 členov s simbolno figuro ter predstavlja lik žene z otrokom v naročju in napisom alma mater Aleksandrina in državni grb. Verigo so izdelali v Pragi in Ljubljani, pri izdelavi pa je bila precej preoblikovana. Originalni obesek se je izgubil in bil leta 1957 nadomeščen z novim. Ta praksa je obveljala tudi pozneje, ko je bil ob spremembah imena

univerze vsakokrat zamenjan tudi obesek na originalni rektorski verigi. Tako je na medaljonu verižice slovenski republiški grb za napisom *Univerza v Ljubljani* (1957), stilizirano poslopje univerze z napisom *Univerza Edvarda Kardelja* (1981) v Ljubljani in nov obesek z logotipom *Univerze v Ljubljani* (1990).

Uradne protokolarne insignije oblačilo in verigo uporabljajo poleg rektorjev tudi dekani fakultet. V njih se pojavljajo pri podelitvah diplom in promocij.

Razstavo zaključuje predstavitev Univerze danes, ki skupaj s 26 članicami združuje družboslovne, humanistične, naravoslovne in tehnične študijske programe. Od prvotno majhne ustanove s petimi fakultetami, kjer je bilo prvo leto vpisanih blizu tisoč študentov, jih sedaj na univerzi študira več kot 50.000. Univerza nudi tudi preko 300 dodiplomskih in podiplomskih študijskih programov ter je osrednja in največja izobraževalna in raziskovalna ustanova. S tem razvojem vstopa v novo stoletje.

Razstavo je pripravil *Zgodovinski arhiv in muzej Univerze v Ljubljani* v sodelovanju z Akademijo za likovno umetnost in Športno zvezo Univerze v Ljubljani. Slednja je v stekleni vitrini razstavila tudi nekaj eksponatov pokalov in medalj, ki predstavljajo dosežke študentov na športnih tekmovanjih. Želja vse sodelujočih pa je, da se ob razstavljenem gradivu ozremo v preteklost in spoznamo delček sodobnosti slovenske univerze, kot je zapisala avtorica razstave.

Tea Anžur

ARHIVSKO DRUŠTVO SLOVENIJE

1000 Ljubljana, Zvezdarska ulica 1
telefon: (01) 241 42 00
e-pošta: arhivskodrustvoslovenije@gmail.com
domača stran: www.arhivsko-drustvo.si

ARHIV REPUBLIKE SLOVENIJE

1127 Ljubljana, Zvezdarska ulica 1, p. p. 21
telefon: (01) 241 42 00
telefaks: (01) 241 42 76
e-pošta: ars@gov.si
domača stran: www.arhiv.gov.si

Oddelek za dislocirano arhivsko gradivo

1000 Ljubljana, Kongresni trg 1
telefon: (01) 241 42 87

INŠPEKTORAT RS ZA KULTURO IN MEDIJE

1000 Ljubljana, Metelkova 4
telefon: (01) 478 79 01
e-pošta: gp.irskm@gov.si

NADŠKOFIJSKI ARHIV LJUBLJANA

1000 Ljubljana, Krekov trg 1
telefon: (01) 234 75 70
telefaks: (01) 234 75 80
e-pošta: arhiv.lj@rkc.si
domača stran: www.nadskofija-ljubljana.si/nadskofija/

NADŠKOFIJSKI ARHIV MARIBOR

2000 Maribor, Koroška cesta 1
telefon: (05) 90 80 120
telefaks: (02) 252 30 92
e-pošta: skofijski.arhiv@nadskofija.maribor.si
domača stran: www.nadskofija-maribor.si/nadskofija/
index.php/skofijska-kurija

POKRAJINSKI ARHIV KOPER

6000 Koper, Kapodistrijski trg 1
telefon: (05) 627 18 24
telefaks: (05) 627 24 41
e-pošta: arhiv.koper@gmail.com
domača stran: www.arhiv-koper.si

Enota Piran

6330 Piran, Savudrijska 5
telefon: (05) 673 28 40

POKRAJINSKI ARHIV MARIBOR

2000 Maribor, Glavni trg 7
telefon: (02) 228 50 00
telefaks: (02) 252 25 64
e-pošta: info@pokarh-mb.si
domača stran: www.pokarh-mb.si

Enota za Koroško

2390 Ravne na Koroškem, Čečovje 12a
telefon: (05) 994 29 43
e-pošta: vloge@pokarh-mb.si

Enota za Prekmurje

9220 Lendava, Glavna ulica 5,
Dolina pri Lendavi
telefon: (02) 575 14 05
telex: (02) 575 14 03
e-pošta: vloge@pokarh-mb.si

POKRAJINSKI ARHIV V NOVI GORICI

5000 Nova Gorica, Trg Edvarda Kardelja 3
telefon: (05) 335 87 60
telefaks: (05) 302 77 38
e-pošta: pa-ng@pa-ng.si
domača stran: www.pa-ng.si

ŠKOFIJSKI ARHIV KOPER

6001 Koper, Trg Brolo 11, p. p. 114
telefon: (05) 611 72 04
telefaks: (05) 627 10 59
e-pošta: arhiv.kp@rkc.si
domača stran: www.kp.rkc.si/index.php/content/
display/392/20/20

**ZGODOVINSKI ARHIV IN MUZEJ
UNIVERZE V LJUBLJANI**

1000 Ljubljana, Kongresni trg 12
telefon: (01) 241 85 80
telefaks: (01) 241 86 60
domača stran: www.uni-lj.si/o_univerzi_v_ljubljani/
univerzitetni_arhiv.aspx

ZGODOVINSKI ARHIV CELJE

3000 Celje, Teharska cesta 1
telefon: (03) 428 76 40
telefaks: (03) 428 76 60
e-pošta: zg.arhiv-celje@guest.arnes.si
domača stran: www.zac.si

ZGODOVINSKI ARHIV LJUBLJANA

1001 Ljubljana, Mestni trg 27, p. p. 1614
telefon: (01) 306 13 17, 306 13 03
telefaks: (01) 426 43 03
e-pošta: zal@zal-lj.si
domača stran: www.zal-lj.si

Enota za Gorenjsko

4000 Kranj, Savska cesta 8
telefon: (04) 280 59 00
telefaks: (04) 202 44 48
e-pošta: zal.kra@guest.arnes.si

Enota za Dolenjsko in Belo krajino

8000 Novo mesto, Skalického ulica 1
telefon: (07) 394 22 40
telefaks: (07) 394 22 48
e-pošta: zal.nme@guest.arnes.si

Enota v Škofji Loki

4220 Škofja Loka, Partizanska c. 1c
telefon: (04) 506 07 00
telefaks: (04) 506 07 08
e-pošta: zal.skl@guest.arnes.si

Enota v Idriji

5280 Idrija, Prelovčeva ulica 2
telefon: (05) 372 22 70
telefaks: (05) 372 22 71
e-pošta: zal.idr@guest.arnes.si

ZGODOVINSKI ARHIV NA PTUJU

2250 Ptuj, Vičava 5
telefon: (02) 787 97 30
telefaks: (02) 787 97 40
e-pošta: zgod.arhiv-ptuj@guest.arnes.si
domača stran: www.arhiv-ptuj.si

Cod. I.
86
1747

1547
1548

1531
1557

1615